

a.kotov

din tainele
gîndirii
jucătorului
de sah

ALEKSANDR KOTOV

**Din tainele gândirii
jucătorului de șah**

www.sterere.ro

Coperta:
Dan Alexandru Ionescu

Traducerea din limba rusă:
Elena Munteanu-Caisan

А. КОТОВ

**ТАЙНЫ МЫШЛЕНИЯ ШАХМАТИСТА
„ВСЕРОССИЙСКИЙ ШАХМАТНЫЙ КЛУБ“
МОСКВА, 1970**

a.kotov
din tainele
gîndirii
jucătorului
de șah

EDITURA SPORT-TURISM

BUCUREȘTI, 1979

Cuvînt înainte

„Tainele“ dezvăluite în această carte nu sînt decît condițiile desăvîrșirii în oricare domeniu : cercetare, stăruință, cunoaștere.

Marele maestru A. Kotov, împărtășind din vasta sa experiență, obținută în compania marilor maeștri ai timpului, schițează drumul pe care el însuși l-a parcurs, adresîndu-se în special tinerilor înclinați să urmărească în șah un scop înalt, la nivelul artei, nu satisfacția unor succese întîmplătoare.

Excelent cunoscător al tehnicii șahiste, A. Kotov nu se limitează strict la acest domeniu. El încearcă, fără pretenția de a elucida problema sau cel puțin de a sistematiza materialul, un studiu psihologic și cercetarea unor cauze de erori și „eclipse“ survenite în timpul partidei sau în analiza partidelor întrerupte.

Nu ne îndoim că exemplele, observațiile și îndrumările pe care această carte le pune la dispoziția șahiștilor, într-o lectură ușoară, adesea presărată cu umor, vor lărgi orizontul celor care doresc să exceleze în acest sport al minții.

La realizarea versiunii în limba română au contribuit M. și B. Perevoznic, iar partea de text șahist a fost revăzută de maeștrii sportului M. Rădulescu și V. Simu. Pe alocuri, textul a fost condensat și au fost omise unele fraze neesențiale, fără a se impieta asupra unității lucrării sau punctului de vedere al autorului.

FEDERAȚIA ROMÂNĂ DE ȘAH

De ce s-a scris această carte

Țările avansate din punct de vedere șahist au milioane de jucători organizați în diferite grupări, totuși adesea apar talente deosebite acolo unde nu există o mișcare șahistă de masă.

Campion mondial de juniori, în 1967, a devenit portoricianul Julio Kagan, iar brazilianul Enrique Costa Mecking este un maestru de clasă mondială la șaptesprezece ani și crește, zi de zi, ca șahist.

Fără îndoială, este mai ușor să găsești un șahist care să joace bine dintre mii de amatori decât din zece, dar este oare obligatoriu ca niște Botvinnici, niște Spasski sau Tali să se afirme dintr-o mulțime de candidați? Rezultă astfel, în mod automat, condiția ca un șahist de frunte să apară la un milion de jucători amatori? Putem afirma cu certitudine că a alege un corp de balet bun din mai multe ansambluri de amatori este posibil, dar să desăvârșești o solistă de balet care, prin măiestria ei unică, face să palpите mii de inimi, pentru aceasta mai sînt necesare condiții suplimentare.

Cecurile șahiste din palatele de pionieri dau anual mii de șahiști de categoria I, candidați de maestru și maeștri. Pot crește acolo și buni maeștri. Nu o dată am afirmat că în Uniunea Sovietică au apărut aproape 20 de maeștri care nu au împlinit vîrsta de 20 de ani. Unde sînt acum acei maeștri dotați? Au completat rîndurile marilor maeștri? Atacă ei „tronul” șahist?

Nu. Ca și înainte, ei sînt dotați, sînt încă tineri, dar... au rămas tot maeștri. În biografia sportivă a tînărului maestru care nimereste în compania unor luptători de șah căliți, apare o perioadă dificilă. Pentru a străpunge rîndurile unite ale acestora, tînărul trebuie să-și adune toate puterile, să înceapă să învețe din nou, depășind greutățile luptelor din turnee, criticîndu-și, fără nici un compromis, fiecare mutare, răspunzînd loviturilor soartei prin atac.

În această etapă, mulți tineri șahiști dotați se pierd.

De regulă, se consideră că un talent real va reuși întotdeauna să-și croiască drum, să înlăture toate obstacolele. Am putea crede că așa se întâmplă, dar oare nu intră în obligația noastră să-l ajutăm să se dezvolte și să se îndrepte spre cele mai înalte culmi ale măiestriei șahiste? A trece peste munți prăpăstioși, de unul singur, este foarte greu. Ajutorul unui tovarăș cu experiență este de neprețuit în condițiile dificile ale traseului. În ce condiții lucrează un tânăr șahist în Uniunea Sovietică, unde există tot ce este necesar pentru dezvoltarea marilor talente șahiste?

În palatele pionierilor activează pedagogi care oferă elevilor toată experiența lor, predându-le tot ceea ce știu ei înșiși. Dar cunosc ei chiar așa de mult? Avem motive să afirmăm că în orice formă de artă sau sport, cel mai îndreptățit să-i învețe pe alții este acela ce a trecut el însuși prin „cursul superior“. Pentru șah, concluzia noastră este că numai acela poate fi un bun pedagog pentru categoriile superioare, care a participat el însuși cu succes la turnee.

Să nu se supere pe mine profesorii din cercurile de șah ale pionierilor. Ei fac o treabă uriașă. Dar cred că și ei vor fi de acord că vine un moment în care nu mai pot da nimic favoriților lor care au crescut, un moment când aceștia încep să joace și să înțeleagă șahul mai bine decât profesorii lor. Ce s-ar întâmpla dacă în acest moment aceștia ar trece într-o școală superioară, unde ar preda Mihail Botvinnik, Tigran Petrosian, Boris Spasski?!

Dar unde este această școală? Noi am discutat foarte mult de atașarea tinerilor maeștri pe lângă marii maeștri, de necesitatea de a trece tineretului experiența, facem încercări speciale de a ține cursuri cu cei mai puternici școlari șahiști, dar o școală superioară permanentă nu există.

Pentru rezolvarea acestor probleme nu trebuie descoperite nici un fel de „americă“. În toate domeniile de știință și artă există școli superioare și chiar aspirantură și doctorat. În balet, cursurile sînt ținute de Ulanova, Golovkina și Lepeșinskaia. Trimitem pe cei mai buni soliști să-și facă stagiul în Italia. Când vom da pe cei mai buni șahiști, pentru o ultimă învățare, la marii maeștri?

Ar putea crește un tânăr mare maestru cu ajutorul cărților sau cu ajutorul articolelor din reviste? Din păcate, în bibliotecile noastre nu se găsesc astfel de cărți, iar articolele pe această temă sînt foarte rare. Culegeri de analize asupra

celor mai diverse variante de deschidere, comentarii de partide în reviste există cite poțesti. Dar nu există nici una care să arate cum învățau șah, la timpul lor, Botvinnik, Smislov, Tal. Nu există o expunere a dificultăților de creștere a unui șahist, pe treapta de trecere de la maestru la mare maestru. Numai fraze fragmentate în comentariile de partidă sau numai mărturisirile ocazionale ne permit, pentru o clipă, să privim în laboratorul corifeilor, dar imediat această „sfintă a sfintelor“ își acoperă, cu pudoare, secretele.

Zeci de probleme de nerezolvat se ridică în fața unui tânăr șahist și atunci când el se pregătește pentru partidă, studiindu-și adversarul, și atunci când stă la masa de joc în sala de turneu. Cite necunoscute îl așteaptă pe dificilul și înșelătorul drum șahist! Apar probleme de psihologie, probleme de autodesăvîrșire, de apreciere corectă a creației adversarului și cite altele. Calculez, oare, corect variantele? Atunci de ce ajung în criză de timp? Cum trebuie analizată o partidă întreruptă? De ce adversarul meu șade toate cele 5 ore la masa de joc, iar eu mai mult mă plimb între intervale? De ce, uneori, cei care joacă cu mine vād mutări frumoase și neașteptate, în timp ce mie îmi scapă, trecînd pe lîngă atenția mea? Și multe alte probleme afurisite.

Autorul nu a considerat niciodată că succesul în șah poate fi asigurat numai de dotarea nativă. Munca — iată ce m-a ajutat să urc treaptă cu treaptă scara măiestriei șahiste. Experiența m-a convins că și alți mari maestri contemporani își datoresc succesele mai puțin... naturii și, în mai mare măsură, muncii. Chiar și măiestria de neegalat a lui Mihail Tal, de a găsi cele mai subtile posibilități ale poziției șahiste, este rodul unei munci de ani de zile.

La început de drum șahist a trebuit să-mi rezolv, de unul singur, multiplele probleme ale perfecționării. Oarecum, fără să observi, o astfel de muncă te duce uneori la salturi gigantice, ca cel din anii 1938—1939, cînd am trecut de la categoria I la mare maestru. Mai tirziu, predînd la cercurile pentru categoria I și candidat de maestru, am încercat să comunic elevilor mei experiența proprie și am citit pe fețele lor atenția cu care mă ascultau. Nădăjduiesc că tocmai această transmitere a experienței mele i-a ajutat pe mulți din ei să depășească limitele de maestru, deși n-a fost suficient să-l facă pe vreunul să ajungă mare maestru.

În prezent sînt ferm convins că marii noștri maestri au obligația să comunice tinerilor șahiști metodele pe care le folo-

sesc pentru atingerea vârfului piramidei șahiste. Numai însușindu-și experiența șahiștilor din generațiile mai vechi, cei tineri vor putea atinge limite superioare și înlocui în mod convingător generația corifeilor care au răspîndit faima șahistă a patriei lor. Autorul trăge nădejde că lucrarea supusă analizei cititorilor nu va fi unică și că după această carte — unde este adunată experiența mea și parțial experiența colegilor mei — vor apărea și altele, unde se va arăta amănunțit ce metode de lucru i-au ajutat la cucerirea coroanei șahiste pe Mihail Botvinnik, Vasili Smislov, Mihail Tal, Tigran Petrosian, Boris Spasski și pe alți mari maeștri să devină redevabili lor adversari.

Pentru cine s-a scris această carte

Fiecare carte trebuie să aibă cititorii ei. Nu este exclus ca această carte să ajungă sub ochii unui mare maestru și acesta să se uite cu interes la pozițiile cunoscute lui, poate chiar din propria-i partidă. Se va uita în această carte și un șahist începător, deși nu totul va fi pe înțelesul lui. Totuși nu acestor contingente de cititori le sînt destinate aceste rînduri.

În numeroasele cluburi de șah au apărut în ultimul timp un fel de șahiști sceptici, „plictisiți“, care ascultă în silă lecțiile marilor maeștri și care se aprind numai la partide vesele de blitz, „cu răsunet“. Aceștia nu se vor apuca de o analiză profundă și de durată a pozițiilor și nici nu se vor interesa de o noutate în deschidere. Cîndva aveau și ei setea de cunoaștere și au tins spre înălțimi, dar cîzînd o dată sau de două ori și lovindu-se dureros de pămînt au pierdut orice interes pentru desăvîrșirea șahistă. La drept vorbind, această carte nu le este destinată lor.

Printre altele, mă irită și mă supără atitudini întîlnite în timpul simultanelor, în deosebi la palatele pionierilor și în parcurile de cultură. Se întîmplă că un „simultanist“ obosit pune dama în priză, iar un tînăr șahist cu calificare înaltă se repede să o ia, apoi, triumfător, primește felicitări. Chiar și conducătorul cercului se bucură uneori, căutînd să-l „zdruncine“ pe „simultanist“ și să demonstreze astfel „că în cercul lui totul este în ordine“.

Nu e nimic mai dăunător decît această goană după succese ușoare. Refuzînd să învețe din întîlnirea cu un mare maestru — venit poate pentru prima oară în orașelul său — tînărul șahist pune succesul de moment deasupra desăvîrșirii sale. Acela care aleargă după efecte exterioare, după glorie, nu merită să se apuce de lectura rîndurilor ce urmează.

Tînărului şahist care acordă atenție unei partide serioase, care își apreciază cu severitate fiecare mutare, care nu aleargă după succese ușoare — iată cititorul căruia îi este destinată această carte de către autor. Pionierul care, imediat după partidă, și-o notează în caiet, însoțind-o de cuvinte necruțătoare, critice — iată cititorul nostru. Jucătorul de categoria I sau candidatul de maestru care este gata să analizeze zile întregi o poziție care i-a plăcut (ar fi și mai bine dacă ar face-o și cu o poziție care nu i-a plăcut) — iată în mîinile cui aş vedea cu plăcere această carte.

Și dacă aceste capitole vor ajuta cititorul să se ridice pe o treaptă superioară a cunoașterii șahiste, voi fi complet satisfăcut.

O experiență neobișnuită

Acum ne vom ocupa de descrierea procesului complicat al gândirii unui mare maestru în timpul jocului. Pentru a clarifica mai bine mersul gândirii sale, vom face următoarea experiență, sugerată de metoda studierii mecanicii teoretice în învățământul superior. Întii, după cum vă este cunoscut, se studiază statica — acționarea forțelor asupra unui corp aflat în repaos —, apoi dinamica — aceleași fenomene studiate în mișcare. Tot astfel, noi vom examina procesul gândirii mutărilor la început din punct de vedere „static” și numai după aceea, spre sfârșitul cărții, vom da cele cunoscute „dinamicii”.

Vom intra cu dumneavoastră, cititorii, în sala de turneu, ne vom urca pe scenă, unde are loc o întrecere importantă. Vom ruga pe unul din jucători — poate fi, spre exemplu, marele maestru Polugaevski — să-și lase locul (sper să nu se supere) unui alt mare maestru,

venit cu noi. Să zicem că acesta ar fi Smislov.

Albul este la mutare și ceasul lui Smislov merge. Îl vom ruga pe Smislov ca așa, dintr-odată, fără a studia poziția, să joace această partidă pe care dorește s-o câștige, iar noi îi vom urmări mersul gândirii, de la cunoașterea poziției de pe tablă pînă la mutarea piesei.

Afirmăm cu certitudine că prima dată Smislov va număra pionii de pe tablă. De regulă, un mare maestru vede dintr-o privire cîte figuri sînt, fără să le numere, totuși nu este exclusă posibilitatea ca el să numere și figurile. Presupunem că Polugaevski nu a sacrificat nimic și pe tablă este egalitate materială.

Următoarea etapă a gândirii lui Smislov va fi pur definitorie. Prima întrebare va fi : din care deschidere a rezultat poziția ? Dacă numărul de mutații este mic, el va stabili aceasta după configurația pionilor și dispoziția figurilor. Dacă partida a trecut mult în

jocul de mijloc, deschiderea va fi stabilită în funcție de cum sînt întrerupte lanțurile de pioni, de punctele de sprijin pentru cai, de liniile și diagonalele deschise.

Va urma apoi o discuție importantă cu sine însuși avînd ca temă : „Nu am mai întîlnit o asemenea poziție în practica mea sau a altor mari maeștri ?“. Acesta va fi tot un proces de definire, de determinare a poziției, foarte important pentru lucrul în continuare. Dacă reușește să-și amintească structuri asemănătoare, jucate anterior în partidele proprii sau ale colegilor, marelui maestru îi va fi mai simplu să schițeze planul de joc și să calculeze diferitele variante. O asemenea corelare a cunoștințelor este o metodă excelentă, care face posibilă economisirea timpului de gîndire, evitarea greșelilor sau a abordării unor planuri incorecte. Această perioadă de gîndire, convențional denumită de noi **definire, determinare**, este foarte importantă. Rolul principal îl joacă cunoștințele marelui maestru, experiența sa, precum și erudiția șahistă. Un rol de seamă îl are memoria, capacitatea de a-și aminti planul și mutările din partidele jucate cu mulți ani înainte. În partidele lui Alehin și Botvinnik există exemple uimitoare de memorie și erudiție șahistă multilaterală

și tocmai acestea i-au ajutat să creeze partide uluitoare.

Înarmat cu informațiile inițiale, marele maestru va trece la aprecierea poziției. El va trebui nu numai să rezolve problema de bază — cine stă mai bine — ci să clarifice și poziția figurilor pînă în cele mai mici amănunte, să observe valoarea diferitelor linii și diagonale deschise, să rețină problemele concrete pe care va trebui să le rezolve : să ocupe cutare linie, să o deschidă pe alta, să neutralizeze acțiunea turnurilor adverse pe cealaltă linie. Va hotărî totodată ce puncte importante de sprijin trebuie să ocupe caii săi și, invers, din care puncte să alunge caii adversi. Va aprecia care din pionii proprii și ai adversarului sînt slabi și unde sînt pionii liberi, puternici. Mai mult subconștient, își va da seama dacă există armonie în interacțiunea figurilor din tabăra sa și din cea adversă. Își va spune în gînd : aici trebuie corectat, trebuie schimbată structura figurilor.

Nu va constitui o problemă pentru Smislov să stabilească cine controlează centrul și influența asupra centrului a unora sau a altora dintre figuri. În același timp el va aprecia lanțurile de pioni din ambele tabere și va schița căile de avansare a pionilor. După cele de mai sus, el va înțelege mai bine a cui poziție este mai

bună și cine are inițiativa, cine trebuie să atace și cine e obligat să stea în apărare. Va hotărî unde trebuie să atace albul și dacă adversarul va trebui să se apere sau va prefera contraatacul pe celălalt flanc. Sau poate va lovi în centru. Iar dacă poziția este egală, atunci Smislov va încerca, prin manevre relativ liniștite, să creeze slăbiciuni în lagărul advers.

În acest fel va realiza analiza poziției un mare maestru proaspăt intrat în sală. Nu garantăm că el va analiza elementele poziției în ordinea arătată de noi. Probabil multe din ele le va lăsa pe seama solidei sale intuiții șahiste. Așa sau altfel, problemele vor fi rezolvate.

Cît timp ia o astfel de analiză? Aceasta depinde, desigur, și de capacitatea marelui maestru și de particularitățile poziției de pe tablă, precum și de caracterul lui, dacă preferă, de exemplu, un calcul rece și rigid, de o corectitudine aritmetică, sau se bazează pe intuiție, pe munca analitică din trecut și dotarea de la natură. Analiza poziției este o etapă foarte importantă și solicită mult timp.

Numai după efectuarea celor arătate mai sus Smislov va începe să-și facă un plan de joc. Orientarea gândirii celui care joacă depinde în primul rînd de datele poziției, dar un

rol hotărîtor îl joacă temperamentul marelui maestru. Petrosian se va gîndi cum să-și apere slăbiciunile, dar Tal va căuta posibilități de pregătire a unui sacrificiu. Într-un fel sau într-altul, marele maestru va stabili mersul general al jocului, unde să mute figurile, ce să atace și, în caz de nevoie, ce să apere. La acest plan general el va adăuga un plan concret, determinînd scopul mutărilor următoare: să ocupe punct, să schimbe cutare pion etc. Va observa, pentru sine, ce plan are adversarul și cum l-ar putea împiedica.

Gîndirea marelui maestru în această etapă va avea caracterul unei judecăți, marele maestru va opera cu noțiuni generale și cu principii strategice.

În sfîrșit, Smislov se va apuca să caute cea mai bună mutare. El va stabili ce fel de mutări sînt posibile la un moment dat și cum rezolvă acestea problemele planului schițat. Apoi va începe să calculeze mai multe variante. Pentru fiecare mutare propusă va prevedea răspunsurile adversarului și la fiecare răspuns va găsi mutarea sa următoare. Numai după ce va termina această etapă, care necesită un mare volum de muncă, Smislov va muta piesa și va comuta ceasul. Gîndirea s-a terminat, mutarea s-a făcut!

Explicația noastră a permis să se determine ordinea proce-

sului de lucru al marelui maestru, care alege cea mai bună mutare într-o poziție concret dată.

Am ajuns la concluzia că un bun luptător șahist trebuie să aibă următoarele calități :

1. Să cunoască teoria contemporană a deschiderilor.

2. Să cunoască principiile multor poziții tipice ale jocului de mijloc. Cu cât studiul acestora este mai vast, cu atât îi este mai ușor să găsească în memorie o „poziție-precedent“ față de aceea survenită pe tablă. Evident, nu e vorba numai de o memorizare mecanică a pozițiilor, ci de cunoașterea metodelor și chiar a unor mutații și combinații utilizate cîndva de alți mari maeștri și care au făcut obiectul unor aprecieri, comentarii și analize.

Aceste prime două calități le putem considera erudiție șahistă.

3. Un mare maestru este obligat să știe aprecia corect o poziție.

4. Nu mai puțin importantă este calitatea de a elabora un plan de joc care să corespundă, în mod obligatoriu, cerințelor poziției date.

5. Un mare maestru este obligat să calculeze exact, rapid și corect variantele care pot apărea pe tablă.

Iată, acestea sînt calitățile cele mai importante pe care le cultivă șahiștii prin practică, analiză și studiu individual, pentru desăvîrșirea pregătirii lor.

Vom analiza toate calitățile măiestriei șahiste și vom arăta cu ce volum imens de muncă se obțin. Pentru a ușura urmărirea lor vom înversa numai ordinea de analiză.

Calculul variantelor

Știți să calculați variantele?

Recent am fost invitat la închiderea unui turneu pe echipe în care au participat candidați de maestru și categoria I.

— Despre ce să vorbesc? am întrebat auditoriul, la începutul cuvântării mele. Au urmat o serie de solicitări. Unii mi-au cerut să le arăt o combinație interesantă, pe alții îi interesa cum trebuie jucată corect Apărarea siciliană de către negru.

— Dar dv. știți să calculați corect variantele? i-am întrebat. Și, nedându-le timp să mediteze, am continuat: Acum am să vă arăt cum calculați dv. variantele și, dacă nu va fi așa, să mă opriți.

Să presupunem că, la un moment dat al luptei șahiste, vă aflați în fața alegerii între două ramificații — de exemplu, mutarea turnului pe **d1** sau mutarea calului pe **g5**. Pe care din acestea o veți alege?

Vă așezați mai comod pe scaun și începeți să calculați în minte mutările posibile. „Dacă merg cu turnul la **d1**, negrul poate răspunde cu nebun la **b7** și poate lua pionul din **a2**, care nu mai poate fi apărat. Și ce se va întâmpla? Oare îmi place această poziție?“. Continuând varianta cu încă o mutare sau două, vă veți încrunta nemulțumiți — mutarea turnului nu vă place.

Imediat veți începe să calculați mutarea cu calul. „Ce se întâmplă dacă mut calul la **g5**?“ vă veți întreba. „El poate să alunge acest cal cu **h7—h6**, calul ajunge la **e4** și negrul poate lua calul cu nebunul. Eu voi lua nebunul, iar el îmi va ataca dama cu turnul. În acest caz unde mut?“. Ceva tot nu vă place... „Să mut calul e rău! Să verificăm încă o dată mutarea **Td1**. Dacă atunci ne-

bunul apare la **b7**, pot juca **f2—f3**. Dar dacă va lua pionul din **a2**? Ce e de făcut? Nu, nu se poate să mut turnul la **d1**! Trebuie să verific încă o dată mutarea cu calul. Deci, **Cg5, h7—h6, Ce4, N:e4, Td4**. E rău! Nu pot muta calul! Încă o dată am să calculez mutarea cu turnul. Deci, **Td1, D:a2**". În acest moment v-ați uitat la ceasul de control. „Doamne! 35 de minute de când oscilez între **Td1** și **Cg5**. Așa ajung în criză de timp". Și, deodată, vă vine o idee minunată care vă bucură: „De ce să mut turnul sau calul? Mutarea cu nebunul la **b1** — iată cum trebuie jucat, iată rezolvarea poziției". Și, negîndind nici un minut, necalculînd nici o variantă, faceți mutarea cu nebunul.

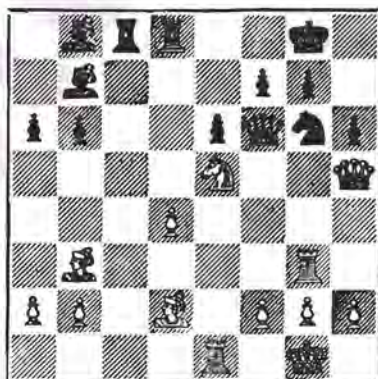
Cuvintele mele au fost întrerupte de aplauze. Ascultătorii mei rideau cu hohote, atît de bine își recunoșteau chinurile gîndirii.

Cînd le-am comunicat că mă pregătesc să scriu o carte în care să arăt modul de calcul al variantelor, așa cum am reușit să-l cunosc din proprie experiență, precum și din practica altor mari maeștri, am fost din nou aplaudat. Mi-a apărut destul de clar că șahiștii noștri, chiar și cei de categorii superioare, resimt lipsa

acută a unor astfel de sfaturi. Atunci, le-am spus în glumă: În prezent Botvinnik caută să rezolve o mare problemă, învățînd un calculator să joace șah ca un om, deci, fie-mi îngăduit să învăț omul să calculeze cu precizia unei mașini.

Cazul expus, de gîndire nesistematică și defectuoasă, este un fenomen destul de frecvent chiar și la șahiști de mare talent și de înaltă calificare. Aceștia renunță la calculul variantelor și fac o mutare pe care nu au calculat-o deloc. Să analizăm un astfel de caz:

Nr. 1

Atacul albului pe flancul regelui apare, la prima vedere, destul de amenințător și natural că marele maestru care juca cu albul căuta căi concrete pentru obținerea unui avantaj decisiv. Aceste căi, după cum ușor ne putem convinge, trec

prin sacrificii. Trebuie să sacrifice — se convinge pe sine maestrul — dar ce anume? Sint câteva căi: 26.N:h6, 26.C:g6 și 26.Cg4 urmat de 27.C:h6+. Ce să aleg? Să calculăm variantele.

Astfel: 26.C:g6 N:g3 27.h:g3 f:g6 28.T:e6 g:h5 29.T:f6+ Rh7. O calitate lipsă, pionul d4 slab, nebunul negru — tare. Nu, așa nu se poate juca. Dar ce se întâmplă după 26.N:h6? Să vedem: 26...g:h6 27.D:h6 N:e5 28.T:e5 Dg7 29.De3 (29.T:g6 D:g6!) 29...Nd5 și, în mod real, albul nu mai are nimic.

Dar poate 26.Cg4 e mai tare. Unde poate muta dama neagră? Pe f5 e rău, atunci 27.C:h6+ g:h6 28.D:f5 e:f5 29.T:g6+ Rh7 30.T:h6+ Rg7 31.Th4. Cîteva pionii în plus, albul stă mai bine. Nu salvează nici retragerea damei la d4 26...D:d4 27.C:h6+ g:h6 28.T:g6+ sau 28.T:e6! și regele negru nu mai poate fi apărat.

Deci, mutarea 26.Cg4 este bună? Dar, dacă după 26...Dh4 27.C:h6+ urmează Rf8! Nu, albul nu trebuie să permită o astfel de poziție! Damele se schimbă și toate figurile atîrnă. Mutarea cu calul la g4 nu e bună. Să vedem încă o dată luarea la h6 și g6.

Și din nou gîndirea aleargă pe ramurile variantelor care încep cu mutările 26.C:g6 sau

26.N:h6. Și iarăși pozițiile care se obțin după mutările forțate nu i-au plăcut maestrului. Din nou s-a întors la mutarea 26.Cg4 dar, nici de data aceasta, nu a găsit calea de câștig. De cîte ori a rătăcit de la o variantă la alta, de cîte ori gîndirea i-a alergat în căutarea căilor de câștig — numai el știe! Dar probabil că se întrezărea o criză de timp și maestrul a hotărît... „să se asigure“, făcînd o mutare care nu necesită nici un fel de calcul: 26.Nd2—c3. Dar, vai, aceasta s-a dovedit una din cele mai rele dintre toate mutările posibile! Negrul a răspuns, hotărît, 26...Cg6—f4, după care: 27.Dh5—g4 h6—h5 28.Dg4—d1 h5—h4! obligînd pe alb să depună armele.

Între noi fie vorba, maestrul a renunțat zadarnic la varianta cu 26.Cg4. După 26...Dh4 27.C:h6+ Rf8 28.D:h4 C:h4 29.C:f7 R:f7 30.N:e6+ Rf8 31.Tg4 C:g2 32.Nb4+ Nd6 33.N:d6+ T:d6 34.N:c8 C:e1 35.N:b7, albul are câștig.

Amîntește-ți, cititorule, oare în practica ta de turneu nu te-ai întîlnit cu astfel de cazuri? În mod sigur, da! Atunci să discutăm cum putem învăța să calculăm corect mutările, cum să calculăm variantele cu maximum de folos și eficiență.

O retragere istorică

Practica ne arată că o tehnică de calcul corectă nu o stăpinesc decât puțini șahiști, uneori nici chiar titularii unor clasificări superioare.

În mediul șahist, atît de dar-nic în aforisme biciuitoare, există o afirmație hazlie, că **nici un studiu nu poate schimba hotărîtor forța de joc a șahistului**. Isteții îl citează pe Ostap Bender care, după cum se știe, a afirmat într-o lecție celebră : „Un blond joacă bine, dar un brunet joacă slab. Și nici un fel de lecții nu vor schimba acest raport de forțe !“. Experiența multor șahiști de toate clasificările arată invers, dezmințind categoric afirmația unui erou din literatură.

Vom mai reveni asupra necesității unor autocontroale și asupra unor concluzii care se pot trage din turneele jucate. Lipsurile din gîndirea șahistă se clarifică cel mai bine în timpul unor asemenea analize, cu criticarea severă a propriilor greșeli. În primul rînd, într-o astfel de revizie trebuie controlată capacitatea de a calcula corect variantele. Pentru ca cititorul să înțeleagă mai bine lacunele unui antrenament insuficient și necorespunzător al gîndirii și, în același timp, să-și însușească metodele de antrenament, voi vorbi despre propria-mi metodă care mi-a adus, la timpul

respectiv, succese mai mari decît mă așteptam.

În perioada anilor 1935—1936 am reușit să ocup mai multe locuri întîi în turnee de categoria I. Am jucat cu succes și în două campionate ale Moscovei, totuși jocul meu nu mă mulțumea. Făcînd un control sever al partidelor mele, am ajuns la concluzia că am foarte multe goluri. Privesc și acum la numeroasele caiete scrise în acea vreme, în care sînt comentate toate partidele mele și, te rog să mă crezi, cititorule, nici un comentator, oricît de dușmănos, nu ar fi găsit termeni mai severi pentru aprecierea mutărilor mele. Dealtfel, am scris și în presă despre acestea :

„Înainte de orice, m-am lămurit că lipsa principală nu se rezumă la cunoașterea superficială a deschiderilor sau la o insuficiență tehnică de final, ci într-o greșită înțelegere a jocului de mijloc. Cea mai vădită lipsă constă în ignorarea calculului variantelor. Folo-seam prea mult timp pentru analiza unor poziții relativ simple și aceasta mă ducea la criza de timp. În plus, făceam adesea greșeli grave. Și, în sfîrșit, destul de important, după partidă descopeream că adversarul meu analiza mult mai multe variante decît mine. Îmi era limpede că trebuie să mun-

cesc mult și mai sînguincios la dezvoltarea tehnicii de calcul“.

În caiete, mutările mele au primit o notiță critică: următoarele variante au fost calculate la tablă pe bază de „s-ar putea“, din care cauză am fost imediat „pedepsit“ de adversar. Un astfel de calcul „cețos“ este defectul de bază al jocului meu și pentru îndreptarea lui trebuie să depun toate eforturile — scriam în comentariile de acasă, referitor la partida cu A. Elțov. „Lipsa impulsului de a pătrunde în profunzimea unei variante concrete, într-o poziție concretă și, de aici, rătăcirii, iată scăderile caracteristice ale jocului meu în Campionatul Moscovei din 1936“. Iată concluziile puțin îmbucurătoare pe care le-am tras.

O impresie cu totul deprimantă mi-a lăsat partida cu maestrul Panov (cu negrele). După o luptă ascutită în deschidere, a survenit poziția:

Nr. 2

Atacul albului pe flancul damei — mă gindeam eu — se dezvoltă în mod planificat și sistematic. Eu consideram poziția „urită“ a figurilor negre ca mărturie a unor dificultăți poziționale. În partidă a urmat : 22.c4—c5 Cf7—g5! după care dintr-odată a devenit limpede că amenințările negrului sînt foarte periculoase. Cel mai important : figurile negre de pe flancul regelui, plasate — cum mi se părea cu puțin înainte — stupid și izolat, acționează în comun și armonios, în timp ce figurile albe — „frumos“ dispuse — nu pot para amenințările adversarului. A urmat 23.Tf1—d1 f4—f3 24.h3—h4 Cg5:e4 25.Ng2:f3 Ta8:a2 26.Dc2:a2 Ce4—c3 27.Da2—d2 Dd8—f6 și negrul a obținut poziție cîștigată. Sfirșitul a fost o binemeritată pedeapsă pentru superficialitate : 28.Nf3—g2 e5—e4 29.Tb1—c1 Cc3:d1 30.Tc1:d1 Df6—c3 31.Dd2—e3 Nc8—f5 32.Rh2—h1 Dc3:e3 și negrul a cîștigat ușor acest final...

După partidă am analizat variantele posibile cu maestrul Panov. Iată ce mi-a demonstrat colegul meu mai mare : el a presupus corect că albul după 22...Cg5! nu mai are nici o apărare bună. La 23.Tf1, este hotărâtor 23...f3 24.Nf1 (sau 24.h4 C:e4 25.T:e4 f:g2, cu amenințări puternice 26...D:d5, 26...

Dd7 și 26...Nf5) 24...N:h3! 25. N:h3 C:h3 26.R:h3 Dg5 27.g4 Ne7 28.Rg3 Df4+ 29.Rh3 Dh6+ 30.Rg3 Nh4 31.R:f3 Tf8+ 32. Rg2 T:f2+ și albul pierde dama.

Toată manevra negrului este un plan original și sacrificiul neașteptat este frumos. Posibilitățile ascunse ale poziției au rămas, pînă la sfîrșitul partidei, o taină pentru mine. Nici una din operațiile tactice arătate mai sus nu le-am analizat în calculele mele. Despre această rătăcire a mea am scris la analiza partidei jucate în campionat :

„Din numeroasele variante cu complicații și combinații nu pot arăta nici una pe care s-o fi văzut clar la tablă. Despre existența combinației de la mutarea a 24-a nici nu bănuiam și am fost foarte uimit cînd Panov mi-a arătat-o — atît de caricaturală era gîndirea mea, bazată pe principii și planuri generale“.

În treacăt, am făcut și o statistică a timpului întrebuintat la partidele din Campionatul Moscovei din 1936.

„Din 17 partide :

1. în 7 am fost în criză acută de timp ;
2. în 5, în criză simplă (5 minute pentru 8—10 mutări) ;
3. în 5, nu am fost în criză de timp (din care în 3 nu am ajuns să fiu).

În criză de timp am jucat prost, majoritatea timpului iro-

sindu-l pentru a mă încurca în variante și în filozofări“.

O astfel de autocritică aspră impune, ca pas următor, o muncă serioasă pentru îndreptarea lipsurilor. Și eu am început să muncesc.

Urmărind cu atenție jocul altor maeștri, citind comentarii în care licăreau uneori observații asupra partidelor, am ajuns din nou la concluzia că puțința de a calcula exact numărul de variante necesar pentru clarificarea poziției este condiția de bază pentru succese creatoare. Am ajuns însă la constatarea că în calcularea variantelor apar o serie de rătăcirii și greșeli. Unii analizează un număr mic de ramificații cu un număr mai mare de mutări, alții, invers, analizează un număr mare de variante de două sau trei mutări. Rezolvarea corectă se rezumă în a găsi pentru fiecare caz acea „medie de aur“, cu atît mai mult cu cît trebuie să te încadrezi într-o limită de timp.

Am ajuns la convingerea că știința de a te orienta rapid în labirintul variantelor nu depinde numai de dotarea de la natură a individului, ci și de un antrenament îndelungat și stăruitor. Dar, cum să facem acest antrenament ? Unde sînt expuse acele metode care învață gîndirea să fie disciplinată ? Nu există cărți pentru ele și nici posibilitatea de a

primi de undeva un ajutor real. A trebuit să mă descurc de unul singur.

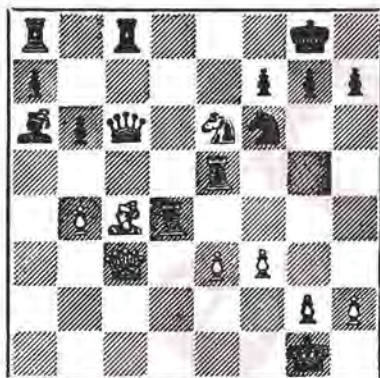
Am ales metoda care mi s-a părut atunci cea mai rațională. Spre norocul meu, nu am greșit. De atunci au trecut mulți ani, dar și acum o consider cea mai bună.

Alegînd din buletinele turneelor cele mai ascuțite partide, cu complicații combinative furtunoase, am început să le pun pe tablă, dar de o manieră aparte. Ajungînd la punctul culminant al luptei, în acel moment cînd erau posibile cele mai diverse ramificații, întrerupeam comentariul și încercam să găsesc singur variantele, străduindu-mă să gîndesc ca și cum eu însumi aș fi în sala de concurs și aș juca partida.

Consumînd pentru calcul o jumătate de oră, o oră — în cazuri mai dificile — scriam variantele calculate, apoi le comparam cu cele date de comentator. La început diferența era foarte mare în favoarea comentatorilor, apoi, lărgind frontul de calcul, am început să determin variantele cu mai multă precizie. Am analizat în acest fel multe partide dintre cele mai complicate și mai bine concepute. Vă prezint una dintre ele, o poziție mult discutată și comentată.

Partida Flohr—Fine, disputată la turneul de la Hastings în anul 1935. Tensiunea luptei

Nr. 3

tei a atins punctul culminant, în care o cît de neînsemnată inexactitate poate devia rezultatul.

Și aici marele maestru Flohr a făcut o greșeală. Mutarea imprecisă 24.Ce6—d8? a primit o ripostă convingătoare. Retrăgînd dama la c7, Fine a capturat acest cal, după care toate încercările albului de atac asupra punctului g7 au fost fără rezultat.

Partida a stîrnit interes și s-a analizat în toate colțurile lumii. Cîștigul găsit într-o țară era imediat dezmințit de articole publicate în altă țară; o finețe abia perceptibilă, subliniată de privirea ascuțită a unui analizator, apare în imaginea Roentgen a altuia drept o greșeală. În fine, maestrul englez Winter a găsit singura cale corectă de cîștig.

Analizați variantele ce rezultă după avansarea pionului

24.b5! Ideea mutării nu este evidentă la prima vedere : deschiderea diagonalei a3—f8, pentru a putea ataca cu dama regele negru. Cîştigul se realizează după mutarea obligatorie 24...N:b5 25.Cg7 şi se demonstrează prin următoarele variante :

A. 25...R:g7 26.Tg4+. Sînt posibile cîteva apărări, dar nici una nu salvează situaţia :

I. 26...Rf8 27.Db4+ ;

II. 26...Rh6 27.Teg5! şi negrul nu mai poate apăra cele două ameninţări puternice 28.De5 şi 28.De1 ;

III. 26...Rh8 27.T:b5 Tg8 28.T:g8+ R:g8 29.Tg5+ Rh8! 30.Tf5 Rg7 31.g4 şi albul trebuie să cîştige, deşi nu fără dificultăţi tehnice ;

IV. 26...C:g4 27.Tg5+ Rf8 28.Dg7+ Re7 29.D:f7+ Rd6 30.Df4+, cu atac decisiv.

B. 25...N:c4 26.Cf5! Această mutare „tare” creează ameninţări de mat şi dublu atac pe cîmpul e7. Negrul poate apăra aceste ameninţări în cîteva moduri, care se dovedesc insuficiente :

I. 26...Dc7 27.Tg4+ Rh8 28.Te8+ ;

II. 26...Rh8 27.T:c4, cu continuarea Te8+ ;

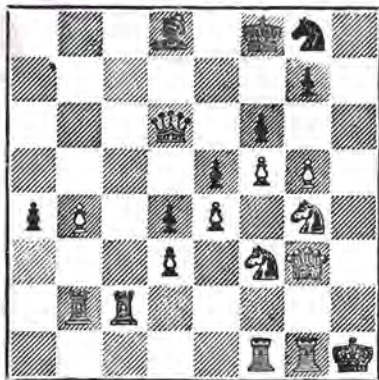
III. 26...Tc7 27.Tg4+ Rh8 28.T:c4 şi 29.Te8+ ;

IV. 26...Da4 (pentru a împiedica şahul damei albe pe diagonala a3—f8) 27.Te8+ T:e8 28.Tg4+ Rf8 29.Df6 şi negrul,

după ce epuizează şahurile, nu mai poate apăra matul.

Astfel de metode de antrenament m-au ajutat să-mi ameliores calculul, care a devenit mai exact, reuşind să pătrund mintal mai adînc în tainele celor mai complicate poziţii. În final am stabilit, pentru mine însumi, un fel de record, calculînd una din variantele posibile din partida a 4-a a meciului Cigorin—Tarrasch, de 24 de mutări. Deşi am fost foarte mîndru de acest calcul, astăzi ştiu că uşurinţa lui provine de la faptul că varianta era rectilie, neavînd un număr mare de ramificaţii pe parcursul desfăşurării ei. Iată această poziţie :

Nr. 4

Cigorin a jucat greşit 48. g5:f6 şi după 48...Nd8:f6 49. Dg3—h3 a4—a3 50.Cg4:f6 Dd6:f6 51.Tg1—g6 a2—a3 52. Tg6:f6+ g7:f6 a pierdut rapid

partida. Analizînd de mai multe ori această poziție, am găsit mijlocul de a obține câștig prin 48.Dh3! Prezintă varianta principală a atacului combinativ al albului, renunțînd la ramificații :

48...a3 49.Dh8 f:g5 50.f6 N:f6 51.C:g5 a2 52.Ch7+ Rf7 53. Ch:f6 C:f6 54.Ch6+ Re6 55. T:f6 g:f6 56.Dg8+ Rd7 57. Tg7+ De7 (după 57...Rc6 58. Da8+ albul dă mat în două mutări) 58.Dd5+! Rc8! (dacă 58...Re8, atunci 59.Tg8+ Df8 60.Df7+) 59.Da8+ Rd7 60. Db7+ Tc7 61.T:e7+ R:e7 62. D:c7+ Re6.

Cu tot avantajul material, câștigul albului nu e simplu. El se obține prin următoarele manevre frumoase : 63.Dc8+ Re7 (63...Rd6 64.Cf5 mat) 64. Cf5+ Rf7 65.Dd7+ Rg6 66. Dg7+ Rh5 67.Dh6+ Rg4 68. Dh4+ Rf3 69.Dg3+ Re2 70. Dg2+ R:d3 71.D:b2. În treacăt fie spus, la o analiză mai atentă a poziției se poate găsi pentru alb o cale mult mai scurtă de câștig.

Acest fel de calcul al variantelor, acoperind comentariile cu o foaie de hirtie, este de un imens folos pentru desăvîrșirea tehnicii de calcul. Totuși nu trebuie să ne limităm la această metodă. Există și altele; foarte utile pentru șlefuirea tehnicii de calcul sînt și rezolvările de diagrame (fără așezarea pieselor pe tablă), cititul cărților de șah,

fără tablă — analiza „oarbă” a poziției etc.

Printre altele, am avut norocul să găsesc o metodă excelentă pentru creșterea puterii de calcul. Mi-am însușit sau mi-am formulat singur unele reguli și subtilități particulare a căror cunoaștere este obligatorie în calculul variantelor, ajungînd la ceea ce se numește „arbore de calcul”, despre care cititorul va lua cunoștință în cele ce urmează.

Curînd am înțeles că nu e suficientă calcularea variantelor în mod scrupulos, contabilizește. Este necesară determinarea mutărilor care trebuie calculate, alegînd exact atîtea continuări cîte e nevoie, nu mai puține, dar nici mai multe. Un calcul superficial nu poate sesiza toate subtilitățile poziției și angajarea într-un număr mare de posibilități duce de obicei la neplăceri. Cunoșc șahiști care analizează un număr enorm de variante, din care cauză ajung în criză de timp și... pierd toate roadele muncii lor.

Pentru a evita toate acestea, am căutat să calculez un număr maxim de variante, notîndu-le, apoi stabilind care merită atenție în condiții de turneu și care pot fi eliminate pentru a economisi timp. De obicei această problemă se rezolvă intuitiv de către maeștri. Dar și intuiția în sine trebuie culti-

vată. La aceasta m-a ajutat metoda expusă mai jos. Apoi am folosit-o cu succes la studiile cu şahişti de categoria a II-a şi a III-a. În continuare, cititorul va fi informat mai amănunţit despre alegerea mutărilor şi variantelor. Acum ne vom opri la un exemplu cu care am început analizele mele.

Nr. 5

Cîndva am analizat această poziție simplă ca aspect, dar foarte vicleană, arătată în diagramă. Mai tîrziu am propus-o auditorilor mei la cerc, în condițiile: o jumătate de oră de gîndire pentru analiza acestei poziții, luată dintr-o partidă practică, fără mutarea pieselor, apoi notarea variantelor pe care le consideră necesar a fi analizate. Verificarea în comun lămurea complet poziția.

Se pare că nu e tocmai simplu să pătrunzi în toate particularitățile poziției. Este demonstrativ faptul că un maes-

tru puternic, în comentariile sale asupra acestei variante, a arătat că albul cîștigă prin: 1.e8D, prezentînd o variantă frumoasă: 1...T:e8 2.D:g7+ N:g7 3.T:e8+ Df8 4.T:f8 mat. El a analizat şi răspunsul mai ingenios al negrului 1...Tg1+, care tot nu-l ajută, deoarece 2.Rh3 Df5+ 3.Rh4. Totuşi nu a găsit cea mai bună apărare: 1...Td2+! cu care negrul salvează partida. Nu e suficient 2.D:d2 pentru că 2...T:e8 3.T:e8 Dc6+ şi 4...D:e8. Albul pierde şi cu 2.Rf3 sau 2.Rf1 după 2...Df5+, iar la 2.Rh1 urmează 2...Td1+, cu şah etern. Foarte frumos cîștigă negrul după: 2.Rh3, după care urmează 2...Df5+ 3.g4 Df1+ 4.Rh4 T:h2 5.Rg5 Tc5+ 6.De5 Df6 mat.

Cam așa stau lucrurile cu cultivarea celei de a doua calități importante a şahistului, știința de a găsi şi a alege cele mai puternice şi „vitale” continuări.

Al treilea factor care nu poate fi omis la antrenamente, fiind deosebit de important pentru jocul practic, este capacitatea de a calcula. Un şahist care şi-a propus să obțină succese în întreceri este obligat să-şi dezvolte capacitatea de a calcula rapid variantele, cu o cheltuială minimă de timp. Cred că e de prisos să demonstrez importanța acestui factor — cine a fost măcar o dată în criză de timp ştie să preţuiască minutele.

Eu am practicat în antrenamentele mele următoarea metodă : aşezam pe tablă o poziţie complicată cu propunerea de a calcula toate variantele posibile în 20—30 de minute. Notam apoi aceste variante, urmărind dacă am pătruns suficient poziţia şi în ce măsură am reuşit să descopăr tainele ei cele mai ascunse. Treptat micşoram timpul afectat calculului şi analizam cu atenţie rezultatele, măsurînd capacitatea mea de a folosi timpul de gîndire. Curînd am reuşit să scap de superficialitate şi totodată să învăţ să calculez repede.

Cititorule, care adesea ajungi în criză de timp, dacă ai observat că, încercînd să economiseşti timpul, nu reuşeşti să te descurci în poziţiile care survin pe tablă, înseamnă că în metoda ta de gîndire ceva nu e în regulă. În prezent regulamentele de turnee prevăd condiţii optime de timp, în medie 4 minute de mutare. Este suficient, mai ales dacă se ţine

seama de posibilitatea de economisire a minutelor în jocul mai rapid din deschidere, în variante cunoscute. Iar dacă nu vă sînt suficiente aceste minute, dacă soarta partidelor dv. se hotărăşte în graba crizei de timp, cu greşelile inerente acesteia, înseamnă că nu aţi acordat suficientă atenţie desăvîrşirii tehnicii de calcul.

Astfel, continuarea cea mai bună este condiţionată de trei factori : examinarea corectă a tuturor variantelor susceptibile de a fi calculate, convingerea că aţi ţinut seama de mutările cele mai bune şi economisirea severă a timpului de gîndire. Vom vorbi pe rînd despre fiecare din aceşti factori, încercînd ca prin acest „scalpel chirurgical“ să dezvăluim cele mai complicate, cele mai neînţelese capricii ale gîndirii şahistului şi să prezentăm un tablou complet al aceluia proces complicat care este gîndirea şahistului în căutarea celei mai bune mutări.

Arborele de calcul

Mersul gîndirii unui mare maestru care calculează corect variantele se poate arăta cel mai uşor printr-un exemplu concret. Poziţia din diagrama nr. 6 a survenit în partida Boleslavski—Flohr, 1950.

Partida s-a jucat astfel : 1. e2—e4 c7—c6 2. Cg1—f3 d7—d5

3. Cb1—c3 Nc8—g4 4. h2—h3 Ng4:f3 5. Dd1:f3 e7—e6 6. d2—d4 Cg8—f6 7. Nf1—d3 d5:e4 8. Cc3:e4 Dd8:d4 9. Nc1—e3 Dd4—d8 10. 0—0—0 Cb8—d7 11. Nd3—c4 Dd8—a5 12. Ne3—d2 Da5—b6 13. Th1—e1 Cf6:e4 14. Te1:e4 Cd7—f6 15. Nc4:e6 f7:e6 16. Te4:e6 ♣.

Aici Flohr a jucat 16...Ne7, care a dus la pierdere. Pe noi ne interesează cum ar fi decurs lupta după 16...Rf7 și cum ar gândi în această situație Boleslavski. Nu putem afirma că gândirea lui s-ar desfășura așa cum o expunem noi dar, în linii mari, jaloanele de bază ar fi la fel.

Așadar, după ce negrul a mutat regele la f7, Boleslavski și-a pus întrebarea: „Ce mutare să fac? Cum am vrut să joc la 16...Rf7 atunci când am sacrificat nebunul?” și își va aminti: 17.T:f6+. „Mi-am spus aceasta încă de atunci. Oricum, remiza este asigurată prin acest sacrificiu. Regele negru este expus atacului figurilor albe. Se va putea, eventual, și câștiga. Deci, 17.T:f6+ g:f6. Dar cum să joc în continuare? Un turn îmi lipsește, trebuie să dau șah sau să provoc mutări forțate. Numai o singură posibilitate: 18.Dh5+,

altfel negrul va avea timp să aducă dama și turnul în apărare. Dar dacă suficient șahul la h5? Trebuie verificat, poziția nu e chiar așa complicată, se poate calcula totul pînă la capăt. Timp am destul, acesta e momentul hotărîtor. Dacă există mat, pentru executarea mutărilor sînt suficiente cîteva minute. Să calculăm!”

„Dar merită oare să sacrifice turnul? — îl va cuprinde pentru o clipă îndoiala. Poate că există o metodă mai simplă de a prelua inițiativa fără un nou sacrificiu. Dar care este aceasta?”. Un minut sau două, Boleslavski va privi din nou poziția: „Oare nu se poate fără sacrificiu?”. Și imediat se va convinge: „Nu, fără sacrificiu nu se poate. La 17.Tde1, negrul are suficiente apărări de genul 17...Db5 sau chiar 17...Td8. Rezultă că sacrificiul pe f6 nu numai că este necesar, dar este unica șansă de victorie, asigurînd, pe de altă parte, și remiza”.

Și marele maestru, așezîndu-se mai comod pe scaun, va începe calculul variantelor.

„Deci, jucînd 17.T:f6+ g:f6 18.Dh5+, unde se poate retrage regele negru? Puncte, destule, la e7, e6, g7 și g8. Patru posibilități, patru apărări. Să verificăm dacă în cele patru cazuri există mat sau se obține un avantaj decisiv. Să începem cu mutările pe cîmpurile e7 și e6, apoi analizăm

cele pe cîmpurile g7 și g8. Acestea din urmă sînt mai complicate și le lăsăm la urmă. Avem patru mutări-candidat: A. 18...Re7; B. 18...Re6; C. 18...Rg7; D. 18...Rg8.

A. 18...Re7 19.Te1+, dez-avantaj pentru negru. 19...Rd6 20.Nf4+ Rd7 21.Df7+ și 22.Te8+; 19...Rd8 20.De8+ Rc7 21.Nf4+ Nd6 22.Te7 mat; 19...Rd7 20.Df7+ Rd6 21.Nf4+ Rc5 22.Ne3+. Clar!

B. 18...Re6 19.Te1+, la fel de clar ca și în cazul 18...Re7.

C. 18...Rg7 (albul are șah etern) 19.Dg4+ Rf7 20.Dh5+ și mai departe? Ah, da, totul se rezolvă printr-un șah cu nebunul la h6! 19.Nh6+ Rg8 20.Dg4+ Rf7 21.Td7+ Ne7 22.Dg7+. Pînă acum e bine, dar ce se întîmplă dacă regele se retrage pe g8? Să vedem cu atenție!

D. 18...Rg8 19.Dg4+. Aici nu mai e cazul pentru procedee lente, albul are, totuși, un turn mai puțin. Negrul are numai două apărări:

I. 19...Ng7 și II. 19...Rf7.

I. 19...Ng7. Nici nu mai e nevoie să gîndesc: 20.Nh6 Dc7 21.Td7 și cîștig. Nu, nu, stop! Atacul la d7 este o greșeală gravă. Negrul sacrifică dama: 21...D:d7! 22.D:d7 N:h6+ și eu sînt acela care trebuie să cedeze. Rezultă că aici nu e tocmai simplu, trebuie să fiu mai atent. Cum să joc la 19...Ng7?"

Mai gîndind puțin, Boleslavski va găsi două noi mutări-

candidat care-i vor da posibilitatea să atace și anume: a) 20.De6+ și b) 20.Dc4+. Va analiza pe rînd variantele ce apar.

a) 20.De6+ Rf8 21.Nf4 Td8 22.T:d8+ D:d8 23.Nd6+ D:d6 24.D:d6 și albul trebuie să cîștige.

b) 20.Dc4+ Rf8 21.Nb4+ și negrul trebuie să cedeze dama.

Deci, la apărarea I. 19...Ng7, totul este lămurit. Să trecem la cealaltă continuare posibilă pentru negru.

II. 19...Rf7 20.Dc4+! Poate că nu va accepta repetarea mutărilor, cu toate că șahul la c4 este foarte puternic. Unde va muta regele? Desigur, la g7 sau la g6. Dar dacă la e8? Nu se poate, prea în centru, în bătaia figurilor albe! Dar dacă totuși va fi așa? Doar albul nu are chiar așa de multe figuri și s-ar putea rezista loviturilor acestora. Pentru siguranță, să analizăm și această apărare posibilă. Deci, a) 20...Re8, b) 20...Rg7 și c) 20...Rg6. Să le luăm pe rînd.

a) 20...Re8 21.Te1+ (mai rău, 21.De6+ Ne7) 21...Ne7.

Sau 21...Rd8 22.Nb4! (22.Dd3+ Rc7 23.Nf4+ Rc8 24.Te8+) 22...Dc7 23.Dc8! și negrul poate ceda.

b) 20...Rg7. Acum nu mai există mutări imediat utile pentru alb, rămîne totuși atacul asupra damei, ceea ce echivalează cu un șah. Aha! am găsit! 21.Ne3! după care cum

va putea fi parat șahul cu turnul la d7 ? Dacă 21...Dc7, atunci 22.Dg4+ Rf7 23.Td7+. Rămâne 21.Db4, dar atunci e posibil 22.Td7+ Rg6 23.Df7+ Rf5 24.g4+ Re4 25.D:f6 și negrul nu poate apăra toate amenințările de mat.

c) 20...Rg6. Oare se va salva cu această mutare ? Atunci sacrificiul pe f6 s-ar dovedi necoresct. Nu se poate ! Trebuie să mai caut.

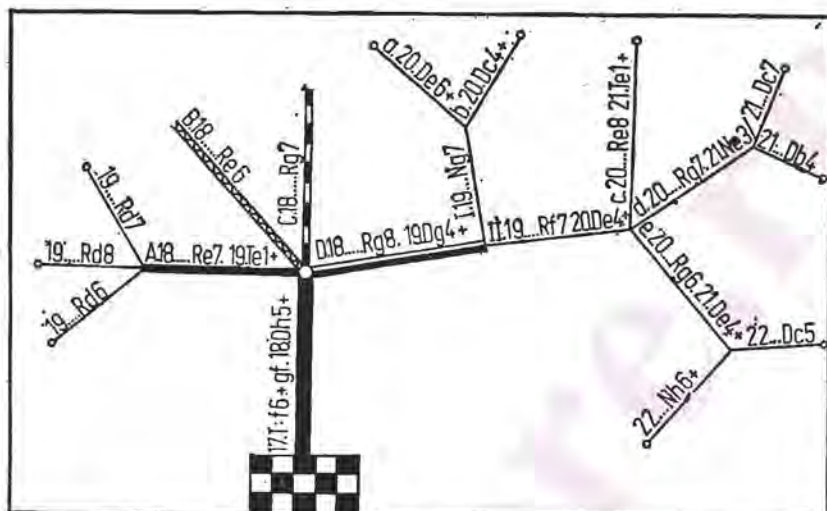
Și, fără un efort prea mare, voi găsi calea spre victorie: 21.De4+ ! Iată că astfel de mutații, care la prima vedere nu dau nimic, se constată că pot fi decisive. 21...Rf7 22.Na5 ! Trebuie să am posibilitatea de a da șah, cu tempo, cu turnul la d7. Negrul nu are decât două apărări „avant de mourir“, dar ambele insuficiente. La 22...Dc5 urmează 23.Td7+ Ne7 24.Nb4 Dg5+ 25.f4, iar după 22...Nh6+, 23.Rb1 Tad8 (23...Thd8 24.D:h7+ Ng7 25.Dh5 și 26.N:b6) 24.Dc4 ! Rg7 25.Dg4+ și 26.N:b6.

„Uf ! Din fericire, totul este corect !“, poate exclama cu ușurință Isaak Efremovici. Dar, ce va face mai departe ? Deocamdată va sacrifica turnul la f6 și va verifica variantele încă o dată. Dacă i-a mai rămas timp, își va permite încă un control al ramificațiilor arătate mai sus. Este posibil să o facă și în cazul când nu stă tocmai bine cu timpul de gândire. Risipa de timp este motivată de

faptul că acesta este momentul hotărîtor. Partida se va termina repede prin mat sau prin pierderea damei. Dar, de regulă, marele maestru nu va parcurge din nou toate ramificațiile variantelor. Această pierdere de timp poate deveni fatală în stadiul final al partidei și, în același timp, ar însemna o lipsă de încredere în corectitudinea calculului. Trebuie să ne obișnuim să calculăm corect și să avem încredere în „calculatorul electronic“ cu care ne-a înzestrat natura.

În multe discipline care se studiază în școli medii și superioare se recurge la reprezentări grafice. Să ne permitem și noi să prezentăm calculul arătat mai sus sub forma graficului nr. 1, pe care l-am denumit „arbore de calcul“. În cibernetică există noțiunea de arbore de selectare. M. Botvinnik a introdus, pentru mașina sa de calcul, denumirea de „arbore de traiectorie“. Problema noastră constă în a reprezenta mersul real pe care-l parcurge gândirea umană în calcul, de aceea vom folosi termenul, consacrat în șah, de „calcul“.

Iată cum poate fi reprezentat calculul de variante. La baza arborelui de calcul se află una din mutațiile principale supuse analizei. Răspunsurile reprezintă ramurile principale ale arborelui. În cazul dat sînt patru ramuri, la 17.T:f6 g:f6

Grafic nr. 1

18.Dh5 : A. 18...Re7, B. 18...Re6, C. 18...Rg7, D. 18...Rg8. Aceste ramuri se despart în altele mai mici și apoi în unele și mai mici, rămurele. Numărul lor depinde de particularitățile poziției și de puțința noastră de a găsi mutări-candidat, aceasta marcând gradul de desăvârșire a calculului.

De problemele particulare ale calculului sub formă de arbore ne vom mai ocupa în analizele noastre ulterioare. Mai întâi vom formula o regulă care trebuie însușită chiar din primele ore de studiu : **calculind variante complicate trebuie să trecem o singură dată pe ramurile arborelui.** În nici un caz să nu ne agățăm de rămurele, să pierdem timp pentru repetarea calculelor, pentru ve-

rificare — dovadă a neîncrederii în sine. Mai bine să suportăm urmările unei greșeli de calcul decât să admitem dezordine și panică în calcul.

Un cititor mai critic va întreba : „Dar dacă mutările analizate după parcurgerea pe ramuri nu mă satisfac?“.

Pot da un singur sfat : chiar și în această situație critică abțineți-vă de la repetarea calculului. Sinteți convins că veți găsi o variantă care să vă satisfacă total ? Probabil, nu ! Dar timp veți pierde. Mai bine luați o hotărâre. Amintiți-vă de măgarul lui Buridan care a murit de foame între două căpițe de fin. Dintre două rele, alegeți pe cel mai mic. Numai dacă poziția este foarte dificilă și stați foarte prost, atunci

căutați încă o dată rezolvarea.

Pentru ca cititorul să se obișnuiască cu noțiunea, nouă pentru el, **de arbore de calcul** și pentru a ști să se adapteze la calculul variantelor dintr-un singur parcurs, să analizăm împreună încă un exemplu. Aș vrea să sfătuiesc pe cel ce dorește să învețe din această carte ca, înainte de a face mutările arătate în analiză, să determine singur, cu precizie și claritate maximă, întregul caracter al arborelui de calcul, sau cel puțin ramurile sale. Sînt convins că veți obține din acest studiu și folos, și plăcere.

Nr. 7

Această poziție este luată din partida Rossolimo—Nestler, turneul din Veneția, anul 1930. Marele maestru american a sacrificat una după alta două calități. Acest fel de sacrificii se bazează mai mult pe intuiție decît pe calcule concrete. Tema noastră : după apărarea obli-

gată 23...Dd6 cîștigă oare albul cu atacul 24.Dh5! ?

Să se demonstreze prin calcul. Așezați-vă la tablă și gîndiți-vă bine. Vă previn că e greu să vă descurcați în toate complicațiile de apărare și atac, așa că destinați o jumătate de oră sau chiar mai mult analizei propuse, căutarea de unul singur vă va lua o mulțime de timp, dar așa se ajunge la desăvîrșirea metodei de calcul.

Intențiile albului sînt evidente și, presupunînd că tot el e la mutare, atunci 25.Dh6! obligă pe adversar să dea dama pentru cal, deoarece nu există apărare împotriva luării cu calul la f6, iar înlăturarea calului cu 25...N:d5 deschide diagonală b1—h7 și catastrofa pe cîmpul h7 este inevitabilă. Deci negrul este obligat să prevină imediat amenințarea Dh6. Dar cum ?

Înainte de toate, potrivit ordinii indicate de noi în calcul, stabilim mutările-candidat, fără grabă și conștiincios ; neglijaarea vreunei mutări conține riscul de a omite, poate, mutarea salvatoare. Încă o dată, repetăm : **Enumerați de la început și determinați cu precizie mutările-candidat.** Nu examinați întîi o mutare, ca apoi să treceți la alta. Aceasta ar produce dezordine. Neștiind cîte variante sînt, puteți analiza prea îndelung una, constatînd apoi

că nu mai rămîne timp pentru celelalte.

Astfel, în mod sistematic, vom stabili pe rînd toate mutările-candidat pentru negru. Nu e greu să constatăm că următoarele mutări măresc șansele de apărare ale negrului: **A.** 24...Rh8 ; **B.** 24...f5 și **C.** 24...N:d5.

Adîncind cu atenție analiza poziției, mai putem găsi alte mutări ascunse, de exemplu un turn negru la e8, cu intenția ca la 25.Dh6 să fie apărat cîmpul f6 prin 25...Te6. Astfel se mai adaugă două mutări-candidat: **D.** 24...Tae8 și **E.** 24...Tfe8. Înainte de a începe să calculăm variantele, trebuie să controlăm dacă nu am scăpat ceva. V-ați uitat ? Aveți dreptate, se pare că n-a mai rămas nimic. Acum, calculul !

A. 24...Rh8. Dacă 25.Dh6, urmează 25...Tg8 și turnul poate apăra de pe g7 punctul important h7. Cum să cîștigăm ? O analiză serioasă va găsi în această poziție o manevră de mare ajutor pentru obținerea victoriei și în alte variante. Ideea manevrei constă în continuarea 25.Nc5! De6 26.Ne7!! Să analizăm posibilitățile ce apar, atît pentru atac cît și pentru apărare.

Dacă 26...N:d5, 27.e:d5, cu atac asupra damei negre și amenințare de mat la h7. Se

pierde și după 26...Tg8 27. N:f6+ Tg7 28.Dg5 Tag8 29. Ce7! În această poziție frumoasă, negrul nu se salvează nici cu 29...D:e7 din cauza 30. N:g7+ T:g7 31.D:e7, iar la alte continuări decide 30.Cf5 sau 30.C:g8.

B. 24...f5. Această apărare pare a fi asigurătoare, deoarece dama neagră vine în apărarea flancului regelui. Totuși albul cîștigă, deși aceasta nu este ușor de văzut. 25.Nc5 — același leit-motiv — 25...De6. Nu e greu de constatat că celelalte mutări sînt mai slabe și duc imediat la pierdere. 26.Dg5+ Rh8 (26...Dg6 27.Ce7+) 27.N:f8! Dg6 (mai rău 27...T:f8, din cauza 28.Cf6 și nu se poate para amenințarea 29.Dh6 cu atac asupra cîmpurilor h7 și f8) 28.D:g6 h:g6 (sau 28...f:g6 29.Nd6 Te8 30. Ce7, cu atac asupra nebunului din c6 și amenințare de mat pe e5) 29.Nd6 și albul cîștigă fără dificultate.

C. 24...N:d5 25.e:d5, amenințînd matul la h7, pe care negrul îl poate apăra în mai multe feluri. Există sau nu mat ? Răspunsul îl va da analiza care, fiind destul de complicată, o vom face aplicînd schema de început, stabilind mutările-candidat: I. 25...Tfe8, II. 25...Tfd8, III. 25...Tfc8, IV. 25...f5, V. 25...e4. Să par-

curgem apoi ramurile complicatului arbore de calcul.

I. 25...Tfe8 26.D:h7+ Rf8 27.Nc5, cu câștigul damei.

II. 25...Tfd8 26.D:h7+ și, la fel, 27.Nc5.

III. 25...Tfc8. Acum cîmpul c5 este supravegheat, însă mutarea simplă 26.Dh6 pune pe negru în fața înfringerii inevitabile, dama rămînînd neapărată la d6 și mutarea f6—f5 nefiind posibilă.

IV. 25...f5 26.N:f5. Cum se va apăra negrul? Se văd doar două posibilități: 26...Tfc8 și 26...h6.

26...Tfc8 27.N:c8 T:c8 28.Dg4+ și 29.D:c8.

26...h6 27.N:h6 Df6 28.Dg4+ Rh8 29.Ng5 Dg7 30.Nf6! D:f6 31.Dh5+ cu mat în două mutații. Albul poate câștiga și cu 30.Dh4+ și 31.Nf6.

V. 25...e4 26.N:e4 f5 27.N:f5 h6 28.Dg4+ Rh8 29.Nd4+ f6 30.Dg6 Ta7 31.D:h6+ Rg8 32.Ne6+ Taf7 33.N:f6 cu mat imparable la h8.

Mai rămîn de calculat două ramuri din complicatul arbore.

D. 24...Tae8 25.Nc5 Dd8 (după 25...De6 26.Dh6 N:d5 27.e:d5, dama este atacată de pion) 26.N:f8. Negrul pierde după 26...T:f8 27.Dh6, ca și după 26...N:d5 27.Dh6! T:f8 28.e:d5 și matul pe h7 este imparable.

E. 24...Tfe8 se dovedește cea mai dîrză apărare și câștigul al-

bului se realizează cu manevre pline de viclenie. 25.Nc5! Dd8. Și de data aceasta dama trebuie să se retragă pentru ca după 26.Dh6 N:d5 27.e:d5 să nu fie atacată de pion.

26.Nb6 Dd6 27.Nc7! Df8 28.C:f6+ Rg7 29.Nd6!

Nr. 8

O poziție care provoacă uimire! Negrul pierde în toate variantele. De exemplu:

a) 29...D:d6 30.Dg5+ Rf8 31.C:h7 mat (sau 30...Rh8 31.Dh6 D:f6 32.D:f6+ și 33.D:c6).

b) 29...Te7 30.N:e7 D:e7 31.D:h7+ R:f6 32.Dh6 mat.

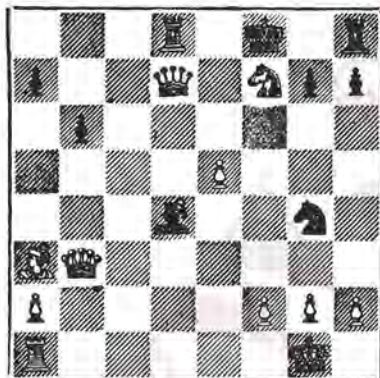
Și acum nu ne-a mai rămas decît să reprezentăm grafic toată munca noastră titanică, cu ajutorul arborelui de calcul. Priviți graficul nr. 2.

Trebuie să fii un adevărat Tarzan ca să te streкори, fără nici o zgîrietură, printr-un astfel de hățș!

speranța ascunsă că cititorul va fi tentat s-o facă singur; un calcul atent și sistematic al variantelor posibile va constitui, fără îndoială, un antrenament excelent pentru el, mai ales dacă va încerca să determine variantele singur. Aș mai recomanda să se facă o analiză prin metoda parcurgerii treptate a tuturor ramificațiilor. Presupun că cititorul a ajuns la gradul de disciplină în gândire care să excludă necesitatea repetării calculului.

Poziția din diagramă provine dintr-una din variantele partidei Boleslavski—Ravinski, anul 1949.

Nr. 9

În această poziție negrul a jucat 20...Nd4—c5 și a pierdut repede. Prezintă însă interes apărarea 20...Re8. Iată variantele care pot surveni după 21. Cd6+ Rf8 22.Df3+ Cf6 23. Tel.

Turnul în plus dă negrului posibilitate, dacă nu să câștige, cel puțin să se salveze. La prima vedere se pare că atacul albului poate fi respins, dar calculul demonstrează contrariul. Să analizăm pe rînd răspunsurile posibile, dar pentru aceasta, conform celor stabilite anterior, să stabilim întii mutările-candidat: A. 23...Dg4, B. 23...Nc5, C. 23...N:e5. Deocamdată sînt 3 mutări-candidat, însă pe parcurs arborele de calcul se va ramifica.

A. 23...Dg4. Nu e greu să ne convingem că mutarea de câștig pentru alb este numai 24. Cf5+! Negrul are iarăși 3 răspunsuri: I. 24...Nc5; II. 24...Rf7 și III. 24...Rg8.

I. 24...Nc5 25.N:c5+ b:c5 26.e:f6 D:f3 27.f:g7+ Rf7 28. g:h8D și albul are o figură în plus.

II. 24...Rf7 25.Ch6+ g:h6 26.D:f6, cu câștig fără dificultăți.

III. 24...Rg8 25.Db3+ Cd5 26.Ce7+ Rf7 27.C:d5 și amenințările albului sînt imparabile.

B. 23...Nc5 24.e:f6.

Din nou a apărut pe tablă o poziție de mare complexitate. Negrul are cîteva căi de apărare, dar toate insuficiente pentru salvare.

Iată mutările-candidat de apărare ale negrului:

I. 24...g6 ; II. 24...N:d6 ;
III. 24...D:d6 ; IV. 24...N:a3.

I. 24...g6 25.N:c5 b:c5 26.
De3, cu amenințările imparabile 27.Dh6+ sau 27.De7+ și negrul trebuie să cedeze.

II. 24...N:d6. (La prima vedere se pare că albul câștigă cu 25.Te7!? N:e7 26.f:e7++ Re8 27.Df8+, însă atacul cu turnul este greșit. Negrul răspunde cu 25...D:e7! 26.f:e7++ R:e7 și lupta rămâne deschisă). Victoria se obține prin suita simplă : 25.f:g7++ R:g7 26. Nb2+ Rg6 (sau 26...Rg8 27. Df6) 27.Df6+ Rh5 28.Te6! și negrul are numai alegerea între un mat rapid sau grele pierderi de material.

III. 24...D:d6 25.f:g7++ R:g7 26.Nb2+. Aici negrul are trei moduri de a continua lupta : a) 26...Rg8 ; b) 26...Rh6 ; c) 26...Nd4.

a) 26...Rg8 27.Db3+ Rf8 (27...Dd5? 28.Dg3+ și 29.Dg7 mat) 28.N:h8. Albul are un pion în plus și atac în continuare. Trebuie numai să depășească unele dificultăți în legătură cu amenințările, de altfel nepericuloase, exercitate de figurile negre. Nimic nu dă 28...Dd2, din cauza 29.Df3+ Rg8 30.Nc3 N:f2+ 31.Rf1! și albul câștigă. Negrul nu se salvează nici cu 28...Df4, deoarece 29.Db2 Td7 30.Ne5 și albul e din nou la atac, bunăoară : 30...Dd2 31.

Ng7+ Rg8 32.Te8+ Rf7 33. Tf8+! N:f8 34.Df6+ și mat.

b) 26...Rh6 27.Dg4! Această mutare liniștită pune negrului probleme de nerezolvat. Dacă acum 27...Dg6, atunci 28.Dh4+ Dh5 29.Te6 mat. Nici sacrificiul de nebun nu salvează situația : 27...N:f2+ 28.Rh1 Dg6 (28...Thg8 29.Nc1+) 29.Df4+ Dg5 30.Te6+ Rh5 31.Df3+ Dg4 32.Te5+.

c) 26...Nd4 27.N:d4+ D:d4 28.Te7+. Se pune problema dacă dama și turnul vor putea prinde regele care se plimbă pe tablă. Rezultă că vor putea ! După 28...Rg6, decide 29.Df7+ Rg5 30.h4+ R:h4 31.Df5! Tdg8 32.Te4+ D:e4 33.g3+ și albul capturează dama și turnul. Dacă însă 28...Rh6, atunci 29. Dh3+ Rg5 30.Dg3+ Rh5 31. Te5+ D:e5 32.D:e5+ Rg6 33. De6+ Rg7 34.De7+ Rg6 35.h4 și avansarea pionilor pe flancul regelui dă posibilitate albului să exercite amenințări imparabile asupra regelui negru.

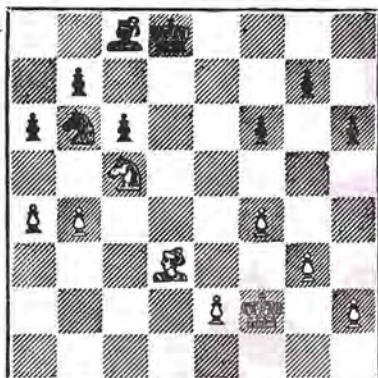
IV. 24...N:a3 25.f:g7++ R:g7 26.Dg3+ Rf6 27.Df4+ Rg7 (27...Rg6 28.Te3! cu mat imparabil) 28.Dg5+ Rf8 29.Df6+ Rg8 30.Te3! N:d6 31.Dg5+ Rf7 (rău este și 31...Dg7 32.D:d8+ Rf7 33.Dd7+ Rg8 34.De6+) 32.Tf3+ Nf4! 33.T:f4+ Re8 34.De5+ De7 35.D:h8+ Rd7 36.Dc3! cu atac hotărâtor (pe lângă avantajul material).

C. 23...N:e5 24.T:e5 h6 25. Db3! și poziția negrului este disperată.

În exemplul dat, toate variantele au un clar caracter forțat.

Poziția următoare a fost aleasă în mod intenționat dintr-un final, cu scopul de a arăta că și în poziții simple sînt posibile numeroase variante cu multe mutări. Faptul că variantele nu sînt forțate complică desigur calculul, dar un mare maestru analizează amănunțit toate posibilitățile de continuare.

Nr. 10

Poziția este luată din partida Levenfiș—Flohr, turneul internațional de la Moscova, 1936. Negrul a jucat 33...Cc4—b6. Levenfiș demonstrează cîștigul pentru alb prin următoarele variante :

„Negrul trebuia să caute, cu orice preț, complicații, continuînd 33...Cb2 cu amenințarea 34...C:d3+ și 35...b6“ — scrie

el în comentariile partidei. — Albul este obligat la 34.a5 și aici sînt posibile următoarele ramificații :

A. 34...Rc7 35.Re3 C:d3 36. R:d3 b6 37.Ca4! b:a5 38.b:a5 Rd6 39.Rd4 Ng4 40.e3 Ne2 41. Cc5 Nf1 42.e4 Ne2 43.e5+ f:e5 44.f:e5+ Re7 45.h4 Nf1 46.Re4 Rf7 47.Rf5 Nh3+ 48.g4! g6+ 49.Rf4 Nf1 50.g5 h5 51.e6+ Re7 52.Re5 Nc4 53.Cd7! N:e6 (53...Nb5 54.Cb6 și Cc8+) 54. Cb8 Nc4 55.C:c6+ Rd7 56.Cb4 Re7 57.Rd4 Nf1 58.Rd5 Ne2 59. Cc6+ Rf7 60.Ce5+ Rg7 61.Rc6 și albul cîștigă.

B. 34...Cd1+ 35.Rf3 Rc7 36. e4 h5 37.e5 f:e5 38.f:e5 Ng4+ 39.Re4, cu final cîștigat.

C. 34...Cd1+ 35.Rf3 Cc3 36. Nc4 Rc7 37.e4 b6! 38.a:b6+ R:b6 39.e5 f:e5 40.f:e5 Cd5 (40...a5 41.e6) 41.N:d5 c:d5 42. e6 Rc7 43.e7 Nd7 44.C:a6+ Rd6 45.Re3 R:e7 46.Rd4 Rd6 47.Cc5 Nb5 48.Cb7+ Rc6 49. Cd8+ Rd6 50.Cf7+ Re6 51.Ce5 Rd6 52.Cg6 Nc4 53.Cf4 și albul cîștigă în final“.

După cum se vede, unele variante sînt calculate pe lungimea a 27 de mutări, deși nu poartă un caracter forțat. Vă puteți pune întrebarea : pe care le calculează un mare maestru la tablă? În ce mă privește, nu știu. Probabil că nu pe toate. Dar am dat acest exemplu ca model de calcul cu variante neforțate.

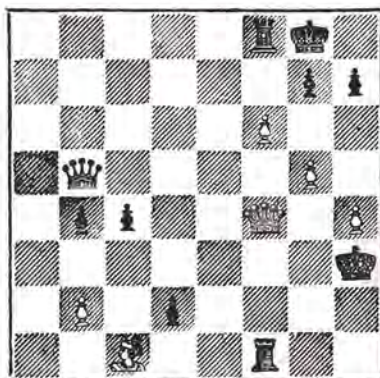
Tipuri de arbori

„Tulpină curată”

Comentînd partida sa cu Treybal, din turneul de la Pistyan, din anul 1922, Alehin scria despre mutarea 33... Db5—d7+ :

„Negrul ajunge la un final de pioni cîştigat prin cea mai lungă combinație din practica mea”.

Nr. 11

33...Db5—d7+! 34.Rh3—g2 d2—d1D! 35.Tf1:d1 Dd7:d1 36.Df4:c4+ Tf8—f7 37.Dc4:b4 Dd1:c1 38.Db4—b8+ Tf7—f8 39.f6—f7+! Rg8:f7 40.Db8—b3+? Aceasta a dus imediat la pierdere: 40...Rf7—g6!

Alehin demonstrează varianta principală calculată de el și care începe cu cel mai bun răspuns al albului: 40.g6+. În acest caz negrul nu ar fi putut juca 40...Rg8 din cauza g:h7+, nici

40...h:g6, deoarece albul ar fi forțat remiza prin șah etern cu dama pe cîmpurile b3, b8, f3, a3.

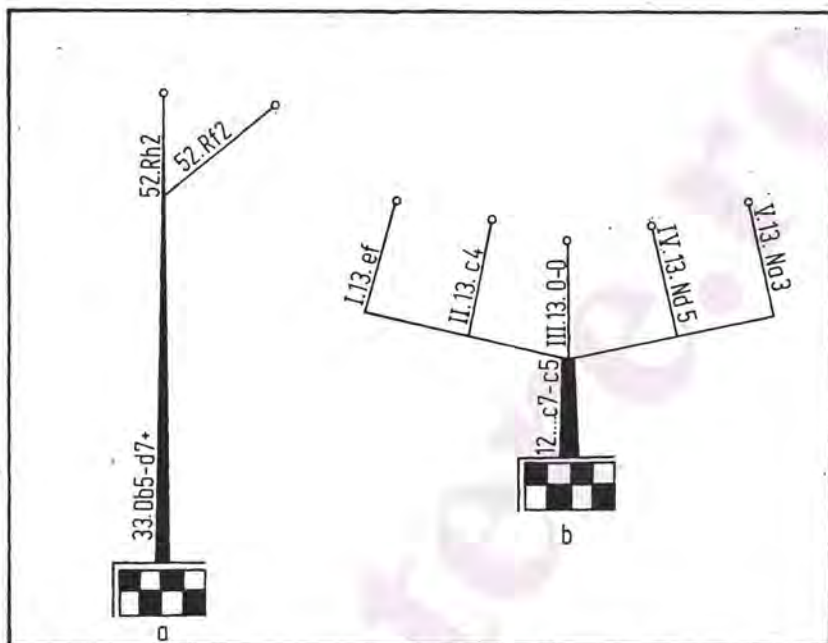
Singura cale de cîștig este 40...R:g6! Albul recîștigă turnul, dar Alehin a prevăzut, încă de la mutarea a 33-a, varianta forțată: 41.D:f8 D:b2+ 42.Rf3 Dc3+ 43.Rg2 Dd2+ 44.Rg3 De3+ 45.Rg2 De4+ 46.Rg3 De5+ 47.Rg2 Rh5! 48.Df3+ R:h4 49.Dh3+ Rg5 50.D:h7 De2+ 51.Rg3 Dg4+ și negrul, după schimbul damelor, are cîștig în final.

Cum a reușit Alehin să calculeze atît de departe această variantă? Răspunsul vine de la sine: varianta este simplă și întreaga combinație e liniară. Reprezentînd grafic acest calcul, el nu va figura ca un „arboare genealogic” ci ca o tulpină curată, fără ramuri (graficul nr. 3 a).

Calculul unor astfel de combinații nu prezintă dificultăți, în special cînd varianta este forțată. Mai vreau să arăt două exemple asemănătoare, din propria-mi practică.

Partida cu șahistul din Tula, Rudakov, jucată în anii tinereții mele, a ajuns în următoarea poziție (diagrama nr. 12):

Albul, neavînd posibilitatea să mai facă rocada, a mutat

Grafic nr. 3

regele de pe cîmpul e1 la d1, cu intenția de simplificare, după 1...Dc8 2.Tc1.

Nr. 12

Însă negrul, calculînd o variantă fără ramificații, de 14 mutări, sacrifică turnul.

Jocul a decurs astfel : 1... Dd8—a5! 2.Rd1:c2 Da5—c3+ 3.Rc2—b1. Retragera la d1 s-ar fi soldat cu restituirea turnului și cedarea pionilor de pe flancul damei.

3...Nf5:d3+! 4.e2:d3 Dc3:d3+ 5.Rb1—b2 (5.Rc1 Tc8+ permite negrului aducerea în joc a turnului cu tempo) 5...Dd3—c3+ 6.Rb2—a3 (6.Rb1 d3, cu ciștig) 6...Dc3—c5+! 7.b3—b4.

Aici intervine singura ramificație în combinația rectilinie a negrului. Dacă acum 7.Rb2?,

atunci 7...d3+, iar la 7.Ra4, urmează un mat rapid : 7...b5+ 8.Ra5 Db6+ 9.Rb4 a5+ 10.Ra3 Dc5+ 11.Rb2 d3+.

7...Dc5—c3+ 8.Ra3—a4 b7—b5+! 9.Ra4:b5 (9.Ra5, Dc6!).

Acum, la prima vedere, negrul nu mai are căi de continuare a atacului, dar mutarea următoare, pregătită și calculată cu mult înainte, clarifică aspectul luptei. Dacă negrul închide diagonala h2—b8, își poate plasa turnul la b8. Pentru aceasta, el execută o manevră frumoasă.

9...e7—e5! 10.Df4—c1 Tf8—b8+ 11.Rb5—a6 Dc3:b4 12.Dc1—c7 Db4—a4+ 13.Dc7—a5 Tb8—b6+ 14.Ra6:a7 Da4:a5 mat.

Cu titlul de curiozitate șahistă, cititorul va analiza, poate cu interes, exemplul următor.

Nr. 13

Partida Kotov—Platter, jucată în turneul țărilor slave, la Moscova, anul 1947, a fost întreruptă în această poziție și

maestrul polonez a dat în plic o mutare excelentă : 43...Dd6—h6! Înapoiind figura, negrul reduce lupta la un final foarte interesant, în care albul își poate valorifica greu cei doi pionii în plus, regele său neavînd pătrundere în tabăra adversă.

Analizînd acasă această poziție, am calculat o variantă cu 50 de mutări. Greu de crezut, dar așa s-a întimplat. Urmărind calculul, cititorul va înțelege că am putut-o face datorită succesiunii, aproape în întregime forțate, pe schema unei tulpini curate a variantei.

La reluare jocul a continuat multe mutări conform analizei. Cititorul va înțelege din comentarii în ce constă ideea manevrei albului.

44.Dg7:h6 Cf7:h6 45.Nh5:e8 Ch6—g8 46.d5—d6 Cg8—f6 47.Ne8—c6 Rc8—d8.

Pe unde să pătrundă regele alb? Cîmpurile g4 și h5 pot fi ușor supravegheate de cal din cîmpul f6, regele negru rămînînd să oscileze pe cîmpurile c8 și d8.

Calea spre cîștig este lungă, deși nu prea complicată. Ea se desfășoară în mai multe etape.

Prima etapă : obligarea avansării pionului de la a7 la a6. Aceasta se obține prin incursiunea regelui alb pînă la a4, cu intenția de a intra pe cîmpurile b5 și c6 sau a6.

A doua etapă : înlăturarea pionului a6. Aceasta se reali-

zează prin cedarea în schimb a pionului alb din d6. Nu însă fără precauțiune. Dacă negrul reușește să joace la momentul potrivit g5—g4, partida se încheie prin remiză. Pentru a preveni această posibilitate, regele alb trebuie să ajungă din nou la g3.

A treia etapă : după luarea pionului a6, albul va plasa nebunul din a6 la h3, iar regele va face cale întoarsă de la g3 la a4.

A patra etapă : Nebunul va ocupa cîmpul d5, de unde supraviețuiește întregul front. Nebunul poate ajunge la d5 numai trecînd intermediar prin h5. Astfel, albul, după ce a plasat nebunul pe g4, manevrează regele pe cealaltă margine a tablei și, punîndu-l pe negru în poziție de zugzwang, obligă calul negru să părăsească acel important cîmp f6, permițînd astfel trecerea nebunului spre d5.

Toate acestea au fost foarte bine analizate, dar... În ce constă acest „dar“, cititorul va afla mai tirziu.

48.Rf2—e2 Rd8—c8 49.Re2—d2 Rc8—d8 50.Rd2—c2 Rd8—c8 51.Rc2—b3 Rc8—b8. Negrul ar putea să mute și calul pe g8 și înapoi pe f6.

52.Rb3—a4 a7—a6.

Primul obiectiv a fost atins și începe etapa a doua : luarea pionului a6. În prealabil însă albul trebuie să revină cu regele la g3, pentru a nu permite negrului mutarea g5—g4.

53.Ra4—b3! Rb8—c8 54. Rb2—c2 Rc8—b8 55.Rc2—d2 Rb8—c8 56.Rd2—e2 Rc8—b8 57.Re2—f2 Rb8—c8 58.Rf2—g3.

Regele a ajuns la destinație. În tot parcursul regelui alb pe tablă, negrului nu i-a convenit să joace g5—g4. Eliberînd cîmpul h4, regele ar fi pătruns fără dificultate în lagărul advers.

58...Rc8—b8 59.d6—d7! Rb8—c7 60.Nc6—b7! Rc7:d7. Singura posibilitate. Greșit ar fi fost 60...a5, din cauza 61.Nc6, după care regele revine la a4, de unde are acces la a6, prin cîmpul b5.

61.Nb7:a6 Rd7—c7.

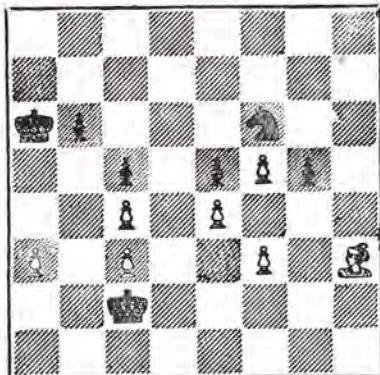
A doua etapă a planului s-a încheiat. Urmează plasarea nebunului la d5. Dar cum poate ajunge acolo ? Negrul apără cu strășnicie singura intrare, cîmpul h5, iar alte căi nu se văd.

62.Na6—b5 Rc7—d6 63.Nb5—a4 Rd6—c7 64.Na4—d1 Rc7—d6 65.Rg3—f2.

Mutarea g5—g4 este acum împiedicată prin paza nebunului alb, iar regele poate pleca din nou pe flancul damei.

65...Rd6—c7 66.Rf2—e3 Rc7—c6 67.Re3—d3 Rc6—b7 68. Nd1—e2 Rb7—a7 69.Ne2—f1 Ra7—b7 70.Nf1—h3 Rb7—a7 71.Rd3—c2 Ra7—a6.

Această greșeală insesizabilă duce la pierderea partidei. Potrivit analizei mele de acasă, jocul trebuia să decurgă astfel :

71...Rb7 72.Rb3 Cg8 73.Ra4 Ra6 74.Ng4 Cf6.

Deocamdată în tabăra negrului totul ar părea în ordine, dar albul are un plan viclean de pătrundere, bazat pe câștigul unui tempo, și anume :

75.Nh3 Cg8! 76.Nf1! Cf6 77.Ng2 Cg8 78.Nh3! Cf6 79.Ng4! și calul trebuie să se retragă, lăsînd nebunul să intre la h5. Varianta principală înscrisă de mine, cu grijă, în caiet, era următoarea :

79...Cg8 80.Nh5 Cf6 81.Nf7 g4 82.f:g4 C:g4 83.Ne6! Cf6 84.Nc8+ Ra7 85.Rb5 C:e4 86.Rc6 Cf6 87.Ne6! e4 88.Nd5! C:d5 89.c:d5 e3 90.f6 e2 91.f7 e1D 92.f8D și albul câștigă.

Este ușor de înțeles mindria care m-a cuprins. Nu găsești la tot pasul un câștig frumos, calculînd variante de 50 de mutări! Dar încîntarea mea a fost pripită : cu cîteva ore înainte de reluarea jocului am observat că, în această va-

riantă, dacă negrul continuă cu 77...Rg8 sau 77...g4! obține totuși remiză.

În partidă însă totul a decurs mai simplu :

72.Rc2—b3 Ra6—a5 73.Nh3—g4! Ra5—a6 74.Rb3—a4 Ra6—a7 75.Ra4—b5 Ra7—b7 76.a3—a4! Cf6—e8, cu amenințarea de mat cu calul, la d6.

77.a4—a5 Ce8—d6+ 78.Rb5—a4 Cd6—e8 79.Ng4—h3!

O subtilitate de final. Aici partida a fost din nou întreruptă și negrul a cedat fără joc. După cea mai bună mutare: 79...Ra6! 80.f6! C:f6 81.Nc8+ Ra7 82.Rb5 b:a5 83.R:c5 a4 84.Rb4 Rb8 85.Nf5 Rc7 86.R:a4, doi pioni în plus asigură albului un câștig ușor.

Încearcă acum, cititorule, să reprezînți graficul acestei manevre forțante a albului. Vei obține ceva în formă de catarg, de o înălțime puțin obișnuită, și vei înțelege de ce a fost așa de ușor calculul variantei.

Încheiem capitolul cu acest exemplu de grafic neobișnuit.

Celor studiosi le va fi mai ușor să înțeleagă și un alt tip de calcul. Dacă graficul precedent l-am denumit **tulpină curată**, vom trece la altul, cu lăstărișuri joase și foarte încurcate. Ați ghicit probabil că e vorba de calculul multor mutări-candidat. În aceste cazuri variantele sînt scurte, unele de o singură mutare, și absolut clare.

„Arbust“

După ce am analizat exemple de calcul cu o singură variantă, să examinăm acum cazuri total diferite. Deseori în practică se întâlnesc poziții a căror rezolvare corectă se poate găsi numai prin calculul unui număr mare de variante simple. Prezentăm un exemplu concludent în partida Alehin—Reti, turneul internațional de la Viena, anul 1922.

După mutările : 1.e2—e4 e7—e5 2.Cg1—f3 Cb8—c6 3. Nf1—b5 a7—a6 4.Nb5—a4 Cg8—f6 5.Cb1—c3 b7—b5 6. Na4—b3 Nf8—c5 7.Cf3:e5 Cc6:e5 8.d2—d4 Nc5—d6 9. d4:e5 Nd6:e5 10.f2—f4 Ne5:c3+ 11.b2:c3 0—0 12.e4—e5, a apărut următoarea poziție :

Nr. 15

Reti a întrezărit o idee interesantă, legată de complicații combinative cu multe variante, și a jucat 12...c7—c5!, însă înainte de aceasta a tre-

buit să verifice cu atenție multiplele răspunsuri ale adversarului.

I. 13.e:f6 Te8+ 14.Rf1 c4 și negrul are un joc bun.

II. 13.c4 d5! 14.e:f6 Te8+ 15.Rf1 D:f6, urmat de d:c4 și negrul stă excelent.

III. 13.0—0 c4 14.e:f6 D:f6 15.Dd5 Db6+, după care urmează 16...Nb7, care dă negrului un joc comod.

IV. 13.Nd5 C:d5 14.D:d5 Db6! 15.Ne3 Nb7 16.D:c5 Dg6! sau 16.N:c5 N:d5 17.N:b6 N:g2 18. Tg1 Ne4 și negrul nu mai are dificultăți.

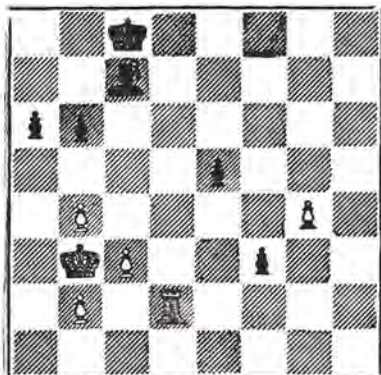
V. 13.Nc1—a3!! Mutarea făcută de Alehin în partidă. A urmat: 13...Dd8—a5! 14.0—0! Da5:a3 15.e5:f6 c5—c4 16. Dd1—d5 Da3—a5 17.f6:g7 Da5—b6+ 18.Rg1—h1 Rg8:g7! 19.Nb3:c4! și nebunul devine liber, deoarece la 19...b:c4, urmează 20.D:a8 Nb7 21.Tab1!

Să încercăm să reprezentăm grafic întregul calcul. Se obține un „arbust“ mic și rămurat. Sperăm că exemplul dat va servi jucătorului la calculul practic (vezi graficul nr. 3 b, pag. 40).

Asemenea situații de calcul larg, dar simplu (prin scurtimea variantelor), se pot găsi destule în practica marilor maeștri. Ne vom opri la două, ambele din partidele lui Alehin.

Alehin—Tartakover, turneul de la Viena, anul 1922.

Nr. 16

Albul are o calitate în plus, dar cum va fructifica avantajul? Pionii negri liberi din centru, susținuți de nebul, sînt foarte periculoși și greu de blocat. Înainte de a defini calea corectă, Alehin a calculat o mulțime de variante scurte dar precise.

I. 36.Rc4 e4 37.Rd4 Nf4 38.Tf2 e3 39.T:f3 e2 și negrul cîștigă.

II. 36.Rc2 e4 37.Td4! e3 38.Rd1 Ng3 39.Te4 e2+ 40.Rd2 Nh4 41.Te5 Ng3, cu remiză.

III. 36.g5 e4 37.Td5 (37.g6 Ne5, cu cîștig pentru negru, avînd mutarea imparabilă e4—e3) 37...f2 38.Tf5 e3 39.g6 e2 40.g7 f1D 41.g8D+ Rb7 42.Dd5+ Ra7 și nu mai există cîștig din cauza amenințărilor 43...e1D sau 43...Dd1+.

IV. 36.Th2 e4 37.Th8+ Rd7 38.Tf8 Ng3 39.g5 Nd6! 40.Tf6 Ne5! 41.Tf7+ Re6 și negrul

obține remiza, atacînd turnul care nu poate pleca de pe verticala „f”.

V. 36.Td2—d5! care deschide complicata cale spre cîștig. Această mutare a făcut-o Alehin. A urmat 36...e5—e4 37.Td5—f5 Nc7—g3 38.g4—g5 Rc8—d7 39.g5—g6 Rd7—e6 40.g6—g7 Re6:f5 41.g7—g8D și albul cîștigă repede.

Cititorului îi va fi ușor să reprezinte un grafic cu 5 „tu-fișuri” joase, precum și întregul calcul de variante posibile în poziția din diagramă.

Dacă exemplul analizat tratează o situație de final, poziția următoare, luată din partida Alehin—Sterk (turneul de la Budapesta, anul 1921) ne pune în fața unei combinații din jocul de mijloc.

Nr. 17

Alehin a decis lupta cu 23. f5—f6! Tf8—c8 24. De2—e5! calculînd în prealabil următoarele variante scurte și clare:

I. 24...D:c4 25.Dg5 Rf8 26. D:g7+ Re8 27.Dg8+ Rd7 28. Ce5+ Rc7 29.D:f7+ și 30.C:c4.

II. 24...T:c4 25.Dg5 Tg4 26. D:g4 g6 27.D:a4.

III. 24...g:f6 25.Tg4+, cu mat în două mutări.

IV. 24...Tc8—c5 (mutarea făcută în partidă) 25.De5—g3! g7—g6 26.Tc4:a4, și cu o figură în plus, albul câștigă ușor.

„Variante labirint”

Să cădem de acord că în cazurile de felul celor expuse pînă acum calculul variantelor nu este prea dificil. Un șahist antrenat poate analiza cu ușurință o variantă lungă și simplă, precum și o serie de variante scurte.

Desigur că un șahist întâlnește dificultățile cele mai mari atunci cînd pe tablă apare o poziție complicată cu multe variante, iar acestea se ramifică la fiecare mutare cu cîteva continuări. Dacă reprezentăm grafic o astfel de schemă, cu o pădure de variante, vom obține un labirint greu de străbătut. În aceste situații, unde

este necesară precizia și disciplina în gîndire, se verifică măiestria de a calcula.

Această poziție a survenit după mutarea a 19-a a albului, în partida Tal—Keres, Turneul pretendenților, Curaçao, 1962.

Cu ultima sa mutare, 19. Cd4—c6, albul a atacat dama. Dacă negrul ar juca liniștit 19...Db6, atunci după 20.N:d3 D:c6 21.Tc1 albul ar obține un avantaj pozițional serios. După o lungă gîndire, Keres a jucat 19...Cd3:f2! Temeiul acestei mutări este calculul numeroaselor variante ce urmează :

A. 20.R:f2 Db6+ și negrul stă excelent.

B. 20.C:d8 C:d1, din nou cu avantaj pentru negru.

Bineînțeles că analiza unor asemenea răspunsuri nu a constituit o dificultate pentru negru, dar următoarele două răspunsuri au necesitat mai mult timp.

C. 20.Dh5. Un atac foarte periculos, în legătură cu mutarea 21.e5 (cu atac asupra nebulului din f6 și amenințare de mat pe h7).

Negrul are la dispoziție o mulțime de răspunsuri, și toate

Nr. 18

acestea trebuiau prevăzute de maestrul estonian și rezolvate prin variante concrete. Să analizăm pe rând toate răspunsurile negrului.

I. 20...g6 21.Df3 și negrul nu poate apăra una din figurile atacate.

II. 20...Db6. Împotriva acestei mutări firești Tal pregătise o ripostă frumoasă: 21.e5! Ce4+ (21...Cd3+ 22.Ne3 D:c6 23.e:f6 D:c2 24.Dg5, cu mat imparabil) 22.Rh2 g6 23.e:f6! (un sacrificiu spectaculos de dama ci, jucind 22...N:e5+ în loc de 22...g6 — 23.C:e5 Cf6! 24.Dh4, obține o poziție ex-și negrul stă excelent) 23...g:f6 24.N:e4 și albul are un atac puternic. (O concepție ciudată a lui Tal, care a fost răsturnată după terminarea partidei printr-o demonstrație simplă. Negrul nu este obligat să ia dama ci, jucind 22...N:e5+ — în loc de 22...g6 — 23.C:e5 Cf6! 24.Dh4, obține o poziție excelentă. În acest caz, nimic nu dă albului 24.Dh4 d:e5 25.Nc3 Te8, nici 25.Ng5 h6.)

III. 20...C:h3+! Subtilitățile legate de această ripostă spectaculoasă au fost găsite la analiză după terminarea partidei. Acum arborele variantelor se ramifică iar:

a) 21.g:h3 Db6+ ; **b)** 21.D:h3 Db6+ și **c)** 21.Rh2, aceasta fiind cea mai puternică. Negrul poate lua măsuri pentru a reduce efectele retragerii regelui alb, și anume:

I. 21...Ne5+ 22.D:e5! d:e5 23.C:d8 T:d8 24.Na5 și albul are avantaj.

II. 21...g6! Această apărare dă din nou albului ocazia să facă o alegere mai largă și Keres a fost obligat să calculeze cu exactitate toate posibilitățile albului. Pentru simplificare, nu le vom mai numerota.

22.D:h3 Ne5+ și apoi 23...Dc7.

22.Dd5 Dd7! și apoi 23...Nb7.

22.C:d8 g:h3 și negrul stă excelent.

22.Df3 Ne5+! 23.C:e5 d:e5 24.Nh6 Dh4!

Astfel digresiunea damei albe la h5 duce la o serie de variante complicate, în toate negrul obținind un joc excelent. Iată de ce Tal, care a calculat și el toate complicațiile posibile, a preferat să mute dama la f3.

D. 20.Df3.

După această mutare, jocul putea merge pe următoarele ramificații:

I. 20...Db6 21.e5! Cg4+, și, în continuare:

a) 22.Rh1 C:e5 23.C:e5 N:e5 24.T:e5 d:e5 25.D:a8 Nb7 26. N:h7+ R:h7 27.D:f8 Df2! 28. Tg1 Dg3 și albul stă prost.

b) 22.Ne3! C:e3 23.e:f6! C:c2+ 24.Rh2 C:e1 25.T:e1 și, cu toată lipsa unui turn, atacul albului este periculos.

II. 20...C:h3+! Aceasta e mutarea făcută de Keres în partidă. Din nou a apărut o pădure de variante:

a) 21.g:h3 Db6+.

b) 21.D:h3 Db6+.

c) 21.Rh1 Db6 22.e5 Ng4! și poziția albului este slăbită.

d) 21.Rf1. La început Tal a intenționat să joace astfel, dar apoi a apreciat că variantele ce apar îi sînt dezavantajoase, și anume :

21...Db6 22.e5 Ng4! 23.Ne3 N:f3 24.N:b6 N:c6, sau 23.De3 D:c6 24.Tac1 Dc4+ și albul nu mai are salvare.

De aceea a jucat :

e) 21.Rh2, după care a urmat 21...Ne5+! 22.C:e5 (22.Rh1 Dc7, cu avantaj pentru negru) 22...d:e5 23.Ted1 Cf4! Acum nu e bine pentru alb 24.N:f4 Dh4+ sau 24.Nb4 Dh4+ și nici 24.g3 Ce6, care a fost încercată în partidă și a dat negrului cîștig rapid.

Încercați acum, cititorilor, să reprezentați grafic calculele prezentate. Se obține un desîș de nepătruns, o adevărată junglă ! Și evenimentele s-au desfășurat doar pe parcursul a numai 3—4 mutări.

Mutări-candidat

La clubul central al feroviarilor din Moscova există o lojă comodă. În timpul unei runde din Campionatul U.R.S.S. aici s-au strîns cîțiva mari maeștri care au terminat partidele și, neavînd de urmărit poziții interesante, cineva a propus un joc : Să organizăm un „totalizator” pentru a ghici ce mutare va face Kopîlov. Fiecare din cei prezenți propunea mutarea, depunînd în „bancă” o sumă simbolică. Cine ghicea mutarea ridica toată suma, iar dacă nu exista cîștigător, depunerile se reportau la mutarea următoare. După mai multe mutări nimeni nu a reușit, pînă cînd, în sfîrșit, abilului Bronștein, mi se pare, i-a surîs norocul.

Cum se explică, vă veți întreba, că în acest joc bazat pe

logică, marii cunoscători nu pot prevedea nici măcar prima mutare a unuia din participanții la campionatul țării ? E adevărat că asemenea cazuri nu se întîmplă des. În mod normal prevedem mutările colegilor noștri, deși felul de a gîndi al maeștrilor este diferit.

Cum determină un șahist ce mutare trebuie să facă într-o poziție dată ? O rețetă de-a gata nu există, fiecare rezolvă această problemă într-un fel propriu lui. Răposatul maestrului leningrădean Vitali Cehover afirma cu toată seriozitatea că el începe calculul variantelor cu rezolvarea problemei : ce figură pot pune în priză ? Dama — nu pot, e bine. Turcul, la fel. Să mergem mai departe. Și numai cînd se con-

vingea că nici un sacrificiu nu rentează, începea să analizeze mutările mai liniștite.

Am relatat un caz extrem, dacă se poate spune de „orientare stângistă” în arta șahului. Dar este limpede că Petrosian, căutînd cea mai bună mutare, gîndește altfel decît Tal. Teren pentru creație, manifestarea personalității, iată motivele pentru care șahul cîștigă dreptul de a se numi artă.

Procesul de căutare a celor mai bune mutări este un proces creator și cere din partea marelui maestru mai mult decît cunoașterea legilor strategiei și tacticii, mai mult decît stăpînirea unor procedee cunoscute. Acestea sînt clipele în care se exercită aptitudinile superioare ale șahistului : amplexarea gîndirii, cutezanța, capacitatea de a genera forme artistice.

Vorbind despre un maestru apreciat, genialul cunoscător al principiilor șahului, Emanuel Lasker, a spus : „Deși cunoscător al strategiei și tacticii, nu are acea fantezie specifică pentru a-și imagina contururile aproximative ale pregătirii unei operațiuni complicate”. Prin urmare, se pretinde unui bun șahist să dețină calități speciale, harul deosebit care să-i permită să anticipeze evenimentele în partidă.

Putem spune că Lasker nu a avut în vedere numai talentul înnăscut ; el a afirmat chiar

că poate, cu ajutorul unor antrenamente sistematice, să pregătească pe oricine să devină șahist de categoria I. Facultatea de a căuta cele mai interesante mutări în orice poziție depinde desigur, în oarecare măsură, de dotarea naturală dar, în afară de aceasta, ea se desăvîrșește prin antrenamente. Lasker se referea la capacitatea de a calcula exact variantele și de a căuta în tainele dispoziției figurilor mutările esențiale, precum și cele mai „interesante”.

Pe scurt, șahistul trebuie să știe să aleagă din toate posibilitățile mutările-candidat despre care am vorbit la capitolul „O retragere istorică”. Acolo am stabilit că un antrenament sistematic ajută într-o mare măsură la perfecționarea acestei calități importante.

Precizăm cu această ocazie că este vorba nu numai de găsirea unor mutări-candidat într-o poziție statică așezată pentru dv. pe tablă. Șahistul trebuie să găsească mutările-candidat pe tot parcursul procesului de calcul al variantelor, și nu numai pentru el, ci și pentru adversar. În acest fel dificultatea crește cu „distanța”. Cu cît ne afundăm în hățișurile poziției, cu atît trebuie să calculăm mai departe, cu atît mai greu este să ne prezentăm tot ce se întîmplă în partidă. Să analizăm cîteva probleme legate de munca di-

ficilă de căutare a celor mai bune mutări, muncă nu numai a gândirii logice a şahistului ci, să spunem așa, a întregii personalități creatoare a artistului cu cunoștințe multilaterale, cu caracter și gust.

Am determinat ordinea exactă de calcul al variantelor, am subliniat câteva particularități, am dedus reguli de analiză a celor mai bune mutări. Firește că ne mai stă în față încă o problemă grea: care mutare candidează a fi cea mai bună și câte astfel de mutări sînt în fiecare poziție.

Să ne punem încă o dată în situația unui mare maestru, la fel cum am procedat în capitolul „O experiență neobișnuită”. Presupunem că e vorba din nou de Smislov, care tocmai s-a așezat la tablă. Cu ce va începe el calculul variantelor? Desigur că, înainte de toate, cu determinarea celor mai bune mutări în poziția respectivă.

Să zicem că aceste mutări sînt patru. Mai departe, marele maestru va alege una dintre ele și va analiza câte și care sînt răspunsurile adversarului. Apoi va analiza pe rînd fiecare din aceste răspunsuri și va determina mutările sale candidat pentru mutarea următoare. Astfel, mergînd pas cu pas mai departe, el va parcurge prima

ramură a arborelui de calcul, după care va analiza, în același mod, celelalte 3 ramuri.

Complicată muncă! Gradul ei de precizie depinde de capacitatea și antrenamentul marelui maestru, precum și de forma lui sportivă.

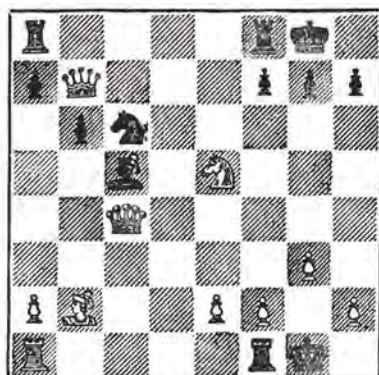
Am mai vorbit despre priceperea de a gândi în mod disciplinat, în ordine — prima și cea mai importantă calitate a unui şahist puternic, precum și despre abilitatea de a găsi un număr suficient de mutări-candidat — cea de a doua calitate importantă.

Cîte mutări-candidat trebuie să analizăm? Răspunsul nu e deloc simplu. Unele mașini funcționează pe baza principiului analizării tuturor mutărilor posibile. Acest procedeu nu dă rezultate bune nici chiar cu mașini electronice de calcul, iată de ce mașinile joacă deocamdată slab. Cu atît mai greu este pentru om să examineze toate mutările posibile. M. Botvinnik, pentru mașina sa, își propune să limiteze alegerea mutărilor la un cadru special — „orizont” — asemănător cu acela pe care îl face omul în timpul partidei.

Totuși, cîte mutări-candidat analizează un mare maestru? Răspunsul la această întrebare nu este simplu. Fiecare poziție concretă se rezolvă în funcție de particularitățile ei. Am văzut arbori de calcul cu variantă unică. Sînt cazuri cînd trebuie

analizate cinci-șase mutări-candidat, iar în exemplul următor, chiar șapte.

Nr. 19

Această poziție a apărut în partida Tartakover—Alehin, Baden-Baden, anul 1925. În comentariul partidei, Tartakover enumără următoarele posibilități pe care le-a analizat :

I. 17.Dg4 C:e5 18.N:e5 f6 sau 18...f5, cu joc egal.

II. 17.Cg4 (cu amenințarea 18.Cf6+ Rh8 19.Dh4) 17...h5 18.Ce5 C:e5 19.N:e5 și din nou albul nu obține nimic.

III. 17.Cd3 Nd6 18.Dg4 f5 19.Df3 Ca5 20.D:b7 C:b7, cu egalitate.

IV. 17.Tad1 (sau Tfd1) 17...C:e5 18.N:e5 Tad8, cu schimburi și simplificări.

V. 17.Dd5 Ca5 (nu 17...Tac8 18.Cd7 Tcd8 19.Dg5) 18.D:b7 C:b7 19.Tfd1 Tfd8, cu joc egal.

VI. 17.De4 Cd8 18.Dg4 Ce6 19.Tad1 Tad8 și negrul s-a apărat cu succes.

VII. 17.C:c6 (mutarea făcută în partidă) 17...D:c6 18.Dg4 Dg6! și partida s-a încheiat remiză.

Un mare maestru este obligat să analizeze toate mutările candidat care definesc o poziție. Și nu cumva să-i scape tocmai aceea care îi aduce câștig sau salvează partida !

Poziția prezentată a survenit în partida jucată în turneul de antrenament între Ragozin și Boleslavski (1953).

Nr. 20

Negrul a sacrificat o figură pentru un pion, dar amenințările lui sînt periculoase. Sacrificiul se bazează pe justa apreciere a elementelor poziției. Dama albă se află în afară de joc, neputînd interveni în apărarea regelui care, fiind lipsit de lăcașul său liniștit, este expus unor mari pericole.

Ragozin a gîndit mai multe zeci de minute pentru a găsi o salvare. Posibilități de a para amenințările negrului se între-

văd mai multe, dar nici una satisfăcătoare.

A. 24.Nd2 Cd3+ 25.Rf1 N:d4 26.c:d4 Df6+ 27.Rg1 și acum negrul câștigă, deoarece 27... Df2+ 28.Rh1 Ce1! sau 27... D:d4+ cu **mat étouffé** clasic.

B. 24.Db4 D:g5 25.D:b6 De3+ 26.Rf1 Cd3 și albul nu are apărări împotriva matului pe e1 sau f2.

C. 24.Cf3 Ce4++ 25.Re1! (25.Rf1? D:g3!!) 25...De6 26.C:e4 h6!!

Poziția rezultată este interesantă, dar albul nu are apărări. La 27.N:h6 urmează 27... D:h6 28.T:d5 Dc1+ 29.Re2 T:e4+ 30.Rd3 Db1+ 31.Rd2 Ne3+ 32.Re2 Nc5+. Nu e mai bine nici 27.Da4 D:e4+ 28.D:e4 d:e4 29.Cd4 h:g6 și finalul se câștigă ușor de negru.

D. 24.h4 h6 25.Nc1 Df6+ 26.Rg1 D:h4. Negrul a luat al doilea pion pentru figură, iar dificultățile albului nu s-au micșorat.

De exemplu :

I. 27.Cgf5 Te1+ 28.T:e1 D:e1+ 29.Rh2 D:c1 și lupta s-a sfârșit.

II. 27.Cdf5 Cd3+ 28.Rf1 Dh2 29.Ne3 N:e3 30.C:e3 T:e3.

III. 27.Cge2 T:e2 28.C:e2 Cd3+ 29.Cd4 Df2+ 30.Rh1 Ce1 31.Td2 (31.T:e1 D:e1+ 32.Rh2 Nc7+) 31...Df1+ 32.Rh2 Nc7+ 33.g3 (sau 33.Rh3 Dh1+ 34.Rg4 g6, cu **mat imparabil** la h5) 33...Ne5 34.Te2 N:d4 35.T:e1 Ng1+ 36.Rh1 D:e1.

IV. 27.Cf1 Dg4 28.Td2 (28.b4 D:d1 29.b:c5 Te1) 28...Te1 29.b4 Ce4 30.Td3 De2 31.Tf3 Cg3 și negrul câștigă.

Proastă socoteală ! Ragozin alege o a cincea variantă, ajungând, probabil, la concluzia că poziția este pierdută și, împăcat cu ideea înfrîngerii, a încercat să opună cât mai multă rezistență, prin complicarea maximă a jocului. O astfel de mutare a considerat că ar fi 24.Ng5—c1.

Spiritul creator al lui Bole-slavski a reușit să înlăture și această apărare. Cum s-a desfășurat partida, cititorul va vedea mai târziu. Acum vom remarca doar că în momentul critic albul a comis o greșeală hotărâtoare, care l-a costat partida.

Începînd analiza asupra acestei poziții complicate, Ragozin a stabilit 5 mutări-candidat, dar a omis-o pe a șasea ! Și tocmai aceasta era salvatoare. Ragozin a luat o hotărîre pripită. Gîndind încă 5 sau 10 minute, probabil ar fi găsit cea mai bună mutare (fiind un șahist foarte inventiv). În ce constă principala slăbiciune a albului ? În primul rînd în depărtarea damei de flancul regelui, unde se duce lupta. Pe de altă parte, „bateria“ figurilor negre — calul de la c5 și nebunul de la b6 — exercită amenințări puternice. Pentru alb ar fi mai bine să clarifice de îndată „de ce e în stare“

acest pumn de figuri, decît să-i aştepte cu resemnare lovitura.

Albul se putea salva printr-o mutare ascunsă, dar nu imprevizibilă : 24.b2—b4! Ragozin nu a analizat această a şasea mutare-candidat.

După 24.b4! negrului nu-i rămîne altceva decît să accepte remiza. În cazul că 24...Ce6 25. Ne3 f5 26.Cd:f5 Df4+ 27.Re2, sau 24...Ce4+ 25.C:e4 D:e4 26. Dc1! şi dama vine la timp în apărarea regelui, negrul fiind acela în pericol de a pierde.

În fapt, partida a continuat astfel :

24.Ng5—c1? De5—f6+ 25. Rf2—g1.

Nici acum albul nu a jucat cea mai bună mutare, alegînd altă mutare-candidat! După 25.Cf3! cîştigul se obţine de negru prin mutări unice, dar poţi fi sigur că jucătorul va găsi la tablă toate mutările unice? Spre victorie ar fi dus 25...Dg6! cu ameninţarea 26...Ce4+ 27.Rf1 D:g3! Prin mutarea damei la g6, se ameninţă de asemenea un şah la c2.

Cum să se apere albul? I-au rămas doar două posibilităţi, dar ambele insuficiente. Propunem cititorului să caute mai întîi singur căile de salvare pentru alb şi numai după ce a ajuns la o concluzie proprie să urmărească analiza lui Bole-slavski.

Iată posibilităţile de ramificare a jocului :

A. 26.Rg1 Dc2 27.Tf1 Cd3+ 28.Rh1 (28.Cd4 Ce1) 28...Cf2+ 29.Rg1 Cd1+ 30.Rh1 (30.Cd4 Te1 31.h3 T:f1+ 32.C:f1 Df2+ 33.Rh2 Nc7+) 30...D:c1 31.Cd4 Te1! 32.Dd6 h5 33.D:b6 Ce3 şi negrul cîştigă.

B. 26.Cd4 Dg4 şi, din nou, albul este pierdut. De exemplu :

I. 27.Td2 Df4+.

II. 27.Cge2 Cd3+ 28.Rf1 N:d4.

III. 27.Cde2 Ce4+ 28.Re1 C:g3.

IV. 27.Tf1 Cd3+ 28.Rg1 N:d4+ 29.c:d4 D:d4+ 30.Rh1 Cf2+.

V. 27.b4 Ce4+ 28.C:e4 T:e4 29.Td2 Df4+.

După cum se vede, în toate continuările negrul cîştigă. Dar trebuiau căutate mutări ascunse şi fine ca 25...Dg6! şi 26...Dg4.

Indiscutabil, marele maestru Ragozin nu a ales cea mai bună apărare. Îngustînd cadrul mutărilor-candidat, a lăsat pe dinafară tocmai posibilităţile de salvare.

Exemplul acesta subliniază o regulă importantă : nu este bine să iei în considerare toate mutările posibile pentru calculul variantelor, dar este şi mai rău să nu analizezi toate mutările necesare.

Rămîne de adăugat că Bole-slavski a infirmat în mod convingător mutarea greşită a regelui alb. În partidă a urmat :

25...Cc5—d3! 26.h2—h3 (26. Ch1 Te2! 27.Da4 De5 28.Cg3 Te1+ 29.Cf1 De2 30.T:e1 Df2+ 31.Rh1 D:e1 și negrul câștigă) 26...Te8—e1+ 27.Rg1—h2 Te1:d1 28.Da3—a4 Td1—e1 29.Nc1—d2 Cd3—c5 30.Da4—b4 Te1—e8 și albul a cedat.

După cum vedeți, chiar și unui șahist ca Ragozin, capabil să inventeze cele mai neașteptate trucuri șahiste, i s-a putut întâmpla să omită din calcul mutări-candidat care trebuiau analizate, suferind o înfrângere într-o partidă pe care o putea salva.

Nu e bine să analizăm un număr mic de mutări-candidat. Tot rău este să analizăm un număr mai mare decât cel necesar. Evident că, luând în calcul multe variante inutile, obosești și poți trece cu vederea mutările necesare. Adevărat, într-o partidă, la un moment dat, se poate admite un „supliment“, dar trebuie evitată obișnuința de a munci pentru variante inutile, ceea ce scade simțitor randamentul în calcul. Acest travaliu poate ajuta numai la aceea că, analizând toate mutările-candidat dintr-o anumită poziție, marele maestru nu mai e obligat să o ia de la zero la mutarea următoare, avînd o rezervă de mutări deja calculate.

Și aici există insuficiențe în gîndirea unor șahiști. Efectuînd calculul la un moment dat al partidei, ei îl consideră de ne-

clintit pînă la capăt și nu mai verifică pe parcurs, decît la interval de 5—6 mutări, pozițiile rezultate. Așa cum arată experiența celor mai puternici mari maeștri și părerea cercețătorilor specialiști în șah, acest procedeu nu este indicat.

Referindu-ne la practica celor mai puternici șahiști, constatăm, cu părere de rău, că acești corifei rar împărtășesc din experiența lor și scriu prea puțin despre modul cum decurge procesul gîndirii lor. A trebuit să culegem „bob cu bob“ unele elemente din observațiile pe care le-au făcut ocazional la partidele lor sau ale altora.

Așadar, să presupunem că marele maestru a folosit o jumătate de oră, la un moment dat al partidei, calculînd „pînă la capăt“ toate ramificațiile posibile, după care a făcut o mutare considerată de el cea mai bună. Adversarul a răspuns exact după calcul. Ce e de făcut în continuare? Să ne bazăm pe calculul făcut mai înainte și, fără ezitare, să facem mutarea următoare, sau să mai pierdem cîteva minute verificînd calculul făcut la mutarea anterioară?

Să invităm specialiștii.

Poziția din diagrama nr. 21 a survenit după a 17-a mutare a negrului în partida Botvinnik—Smislov, jucată la Gröningen în anul 1946. Prezintă mo-

mentul hotărîtor al luptei, Botvinnik spune:

„Aici, calculînd varianta, am ajuns la concluzia că aceasta duce la cîștig într-un final cu un pion în plus și, fără să mai verific după fiecare mutare a negrului — o ușurință de neiertat —, am executat repede mutările calculate“

Iată cum a decurs partida :

Nr. 21

18.De2:g4 Cf6:g4 19.Ne3:b6 a7:b6 20.d5:c6.

„După cum va vedea cititorul din cele ce urmează — scrie Botvinnik —, această mutare cedează o bună parte din avantaj. Corect ar fi fost 20.e5, iar dacă 20...c5, atunci 21.a4 (și în continuare 22.b3 și 23.Cb5). Cu un pion în plus, albul ar fi avut într-adevăr un joc mai bun“.

20...b7:c6 21.e4—e5.

„Această poziție am analizat-o cu atenție înainte de a face mutarea a 18-a și mi s-a părut foarte avantajoasă pen-

tru alb, deoarece : 1) nebulul de pe g7 este inactiv (21...Nh3 22.h3!); 2) negrul trebuie să piardă două tempouri pentru a aduce calul în joc (Cg4—h6—f5) și 3) pionul din c6 nu poate fi apărat din cauză că la 21... Tac8, urmează 22.Nh3 (h5 23.f3) și negrul îl pierde fără a-și îmbunătăți poziția figurilor.

Aici, așteptînd răspunsul adversarului, spre necazul meu, am observat că după 21...Tac8 22.Nh3 h5 23.f3, negrul continuă 23...Ce3!! păstrînd egalitatea materială. De aceea, dacă albul vrea să cîștige pionul din c6, trebuie să schimbe damele, dar după 21...Tac8 22.T:d8+ T:d8 23.N:c6, negrul obține coloana „d“ cu contrajoc. Aparent, după 21...Tac8, aș fi trecut într-un final mai bun, cu 22.Nh3 h5 23.f3 Ce3 24.N:c8 C:d1 25.T:d1 T:c8 26.Td7.

Smislov era atît de derutat de faptul că eu făceam repede mutările la toate aceste schimburi, încît nu a mai verificat variantele și s-a împăcat cu pierderea pionului“.

În partidă a urmat : 21... Cg4—h6 22.Ng2:c6 Td8:d1+ 23.Tc1:d1 Ta8—c8 24.Cc3—d5! și albul a obținut repede victoria.

Ce ne învață acest exemplu ? În primul rînd aflăm din expunere că Botvinnik obișnuiește să verifice după fiecare mutare variantele calculate dinainte (desigur, cu o concentrare mai mică, sfera de bază a mutărilor

fiindu-i cunoscută), apoi ne-am lămurit că greșeala lui Smislov provine din faptul de a fi avut încredere în calculul adversarului : „dacă Botvinnik face așa de repede mutările, el a văzut tot“.

Este cazul să avem încredere în calculul adversarului ? Despre aceasta vom vorbi mai târziu. Acum să urmărim sfaturile pe care Blumenfeld le dă în lucrările sale consacrate gândirii șahistului, unde a scris următoarele :

„Într-o variantă lungă, cu fiecare mutare gândită, poziția se modifică tot mai mult și de aceea imaginea devine din ce în ce mai deviată. Chiar și șahiști cu o deosebită putere de reprezentare vizuală, care sînt încredințați că pot urmări corect poziția rezultată în variante lungi, nu pot fi siguri că o anumită estompăre a imaginii nu va influența aprecierea corectă a poziției rezultate la capătul variantei. Fiecărui șahist i se întîmplă ca, după ce calculează corect o variantă, să nu poată aprecia dacă îi este favorabilă sau nu, dar, după judecata mea, aceasta se explică în primul rînd prin insuficiența claritate a imaginii. Gîndirea șahistului este legată de reprezentarea vizuală. De aceea, cu cît imaginea este mai clară, cu atît mai ușor și mai exact funcționează gîndirea“.

El dă un sfat practic foarte prețios :

„După mutarea adversarului nu trebuie să pornim de la niște concluzii anterioare, ci începînd din nou cu reprezentarea mentală a poziției nou obținute. Oricît de dezvoltată ar fi facultatea de reprezentare vizuală, fără îndoială că imaginea este mai palidă decît poziția reală. De aceea, după ce adversarul a făcut o mutare, chiar cea așteptată, nu trebuie (cu excepția crizei extreme de timp) să facem fără ezitare o mutare calculată anterior la un răspuns prevăzut. Dacă mutarea a fost gîndită în poziția imaginată, este posibil ca, după efectuarea mutării, poziția survenită să inspire noi idei“.

Părerile unui mare specialist în practica șahistă coincid cu concluziile cercetătorului în psihologia șahistă.

În concluzie, cititorule, rămîne stabilit ca la fiecare nouă **mutare să faceți o nouă apreciere a poziției și un nou calcul al variantelor, ca și cum această poziție nu v-ar fi cunoscută.** Faptul că ați mai văzut această poziție înaintea mutării, va ajuta, desigur, la noul calcul, dar rețineți că acest calcul anterior nu trebuie să influențeze noua apreciere a poziției.

Dacă veți respecta această regulă, pericolul de a neglija vreo posibilitate se micșorează și veți învăța să analizați exact altele mutări-candidat cîte trebuie : nici mai multe decît cere

poziția și nici mai puține decît este necesar pentru o analiză suficientă. Pentru a vă însuși această obișnuință, urmăriți mai des partidele marilor maeștri, cu comentariile lor, străduindu-vă să descoperiți din cuvintele și mutările lor, posibilitățile pe care le-au analizat în timpul partidei. În afară de acestea, căutați să vă cunoașteți particularitățile proprii: sinteți capabil să suportați o solicitare mai mare și cît de repede obosiți? Și, în funcție de aceste aptitudini, hotărîți de fiecare dată concret dacă merită să gîndiți mai mult într-o poziție, căutînd posibilități ascunse sau, economisind forțele, să vă limitați la calculul unui minimum de variante.

Noi am spus „să căutați“ și aceasta nu întîmplător. Gîndirea șahistului este antrenată în astfel de căutări. Să nu credeți că loviturile tactice neașteptate, combinațiile fine sînt la îndemînă și nu așteaptă decît să fie luate. Nu. Găsirea unei mutări frumoase și ingenioase este rodul unei munci grele, amintind pe aceea a unui artist din oricare domeniu al artei. Această însușire trebuie antrenată.

Am mai vorbit despre metodele unui astfel de antrenament care urmărește realizarea preciziei și clarității calculului. Am vrea să sfătuim cititorul să rezolve cît mai multe probleme de șah, de preferință „à l'aveugle“, fără tablă, urmărind

combinațiile ce apar în reviste și jurnale. Nici un mare maestru nu scapă ocazia de a rezolva probleme sau studii apărute în reviste, acesta fiind un mod obișnuit de a-și ascuți armele șahiste. Antrenați-vă fan-tezia. Acesta este sfatul pe care doresc să-l dau celor care studiază șahul.

Inventivitatea în șah crește cu experiența și antrenamentul. În confruntările de la început, Botvinnik a avut succese sportive dar, în mod evident, îi lipsea avîntul fanteziei. Spre norocul lumii șahiste, el a împlinit această lacună printr-o muncă titanică. În ce mă privește, nu vreau să par lipsit de modestie dacă voi aminti că, pînă în anul 1939, eram criticat pentru un joc anost, iar după aceea mi se reproșa contrariul.

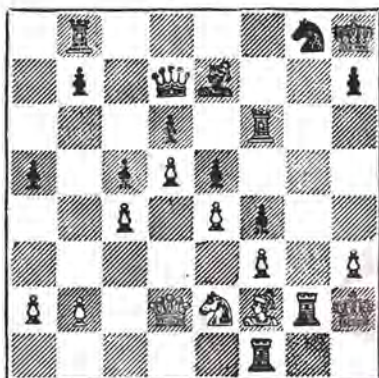
Căutați excepțiile, mutările cele mai neobișnuite în cele mai diferite poziții. Doresc să nu fiu înțeles greșit: există poziții în care cauți și cauți, și tot nu găsești nimic, atît sînt de simple și „seci“. Numai la tablă apar situații de combinație, căutați acolo mutări neobișnuite, aceasta va face ca jocul dv. să fie plin de conținut, interesant, variat și vă va afirma în lumea șahului, ajutîndu-vă să obțineți cele mai bune rezultate sportive.

Să vorbim puțin și în exemple concrete. Mutările neobișnuite, care provoacă de multe

ori nedumerire și admirație, se ivesc deseori în situații de atac sau de apărare. În primul caz, contribuie la victorie, în al doilea, dau posibilitatea salvării partidei. Îmi voi permite să aduc exemple din propria-mi practică, pentru a ilustra ideea enunțată.

În poziția din diagrama nr. 22 (Averbach—Kotov, Zürich,

Nr. 22

1953) negrul atacă. Din atacul lui nu ar fi ieșit nimic, dacă pe neașteptate nu s-ar fi desfășurat cu o nouă forță, prin mutarea uimitoare 30...Dd7:h3+!!, aducând regele alb în mijlocul tablei, unde în final a fost nimicit.

Tot așa de energic a susținut atacul albului neașteptata mutare explozivă, în poziția din partida Kotov—Keres (diagrama nr. 23), jucată în turneul pre-tendentilor, în anul 1960.

Nr. 23

Albul atacă, dar succesul atacului a fost determinat de mutarea energică 16.Ch3—f4!!, după care poziția negrului s-a prăbușit ca un castel de cărți.

Tot atât de eficace sînt unele mutări fantastice în apărare. În partida Ravinski—Kotov, campionatul V.T.S.P.S., 1949, s-a ajuns în poziția din diagrama 24.

Nr. 24

Amenințările albului sînt foarte neplăcute. În orice mo-

ment dama poate pătrunde la h7, obligînd regele negru să se îndrepte spre centrul tablei. Încă de pe vremea lui Andersen și Morphy se știe cum se simte regele în centru!

Dar iată că urmează 23... Rg8—f7!!! Regele negru pleacă de bună voie spre centru. Negrul a întrezărit că în poziția dată cel mai ferit adăpost pentru rege îl oferă cîmpul e7 și spre acest cîmp se îndreaptă temerarul rege.

O ingenioasă descoperire, o mutare paradoxală a permis negrului să cîștige rapid lupta.

După 24.Ce2—g3 Rf7—e7 25. Dd3—e2 (era mai bine 25.Ch5), cu 25...h6—h5! negrul a trecut la contraofensivă și în citeva mutări a obținut victoria: 26. Cg3:h5 Tf8—h8 27.De2:g4 Th8:h5 28.Dg4:h5 Ta8—h8 29. Nb1—h7 Nc6—e4 30.f2—f4 De5—b2 31.Dh5:g5+ Ng7—f6 32.Dg5:f6+ Re7:f6 33.Nh7:e4 Db2:a2 și albul a cedat.

Așadar, în oricare stadiu al partidei și în orice situații, căutați mutări neobișnuite, indiferent că atacați sau vă apărați.

Cîte ceva despre mutări „subtile”

În lunga mea viață șahistă am avut ocazia să văd — și cîteodată să fac — mutări foarte diferite ca forță, conținut și eficacitate.

Se poate întîmpla ca o singură mutare să arunce în aer toți pilonii flancului regelui, a căror ridicare a necesitat mult timp și migală, ei fiind aparent de neclintit, sau ca o neînsemnată avansare de pion să zădărnicească o idee a adversarului care părea bine întemeiată.

Pot afirma că am văzut în decursul practicii mele îndelungate de turneu tot ceea ce este capabil să născocască spiritul șahist. Dintre toate însă m-a entuziasmat și mi-a atras respectul un anumit tip de mutare. În poziții de apa-

rentă egalitate, în care nu se întrezărește o cale de obținere a vreunui avantaj pentru o parte sau alta, pe neașteptate, o mutare simplă și puțin „răsunătoare” năruie brusc poziția adversarului. Acest gen de mutări nu sfărîmă sistemul defensiv și nici nu duce la combinații forțate, ci schimbă doar puțin dispozitivul figurilor. După o astfel de mutare „subtilă” adversarul este nevoit uneori să se recunoască învins.

Pentru început, să analizăm un exemplu din practica recentă (diagrama nr. 25).

Un grup de șahiști din Moscova recepționam de la Kiev partidele din meciul final al претенdenților (1968). Corespondentul ne transmisese primele 25 de mutări din partida

Nr. 25

a șaptea și noi analizăm poziția rezultată. Avantajul albului este neîndoielnic. Pionii negri sînt slabi, iar cel din c5 aproape de neapărat. Calul alb va putea pătrunde la d5, devenind o bază comodă pentru următorul asalt al figurilor albe. Totuși noi nu găseam un câștig concret. Cum se câștigă? Dacă 26.Cd5, atunci 26...De6! și negrul își apără toate slăbiciunile. Nu se întrevăd nici alte căi sigure.

În sfîrșit, telefonul a comunicat mutarea următoare a lui Spasski. Spre marea noastră uimire, albul a deplasat, pur și simplu, dama pe cîmpul alăturat 26.Dc6—b6! Era o mutare în aparență ștearsă, modestă, însă elegantă și „subtilă“, prin care poziția a început... să cînte. Negrul s-a trezit că este în zugzwang, mutarea lui salvatoare De7—e6, care era posibilă în multe variante, cu dama albă la c6,

acum nu mai are nici un sens, albul putînd captura pionul c5. Korcinoi a fost silit să răspundă 26...Rg8—g7 și după 27. Cc3—d5 De7—e6 28.Ne3:c5 Nf8:c5 29.Db6:c5 Cc7—b5 30. Dc5—e3 De6—c6+ 31.Rc1—b1 Cb5—d4 32.Td1—c1 Dc6—b5 33.Cd5—c7 Db5—e2 34.Cc7—e6+ Rg7—h7, lupta s-a încheiat prin șahul spectaculos 35.De3—h6+! Pentru mine e greu să decid care dintre mutările lui Spasski cu dama ar fi mai de admirat: 26.Db6 sau 35.Dh6. Cea de a doua e mai frumoasă, dar mai ușor de găsit, pe cînd mutarea „decolorată“ a damei la b6 nu este la îndemîna oricui.

Următoarele două exemple tratează cazuri similare. Cititorul va vedea cum mutări de damă, în genul celor făcute de Spasski, au decis repede partidele, deși pînă acolo situația pe tablă era aproximativ egală.

Nr. 26

Poziția este luată din partida Smislov—Reshevsky, meci-tur-neu, 1948. Albul stă mai bine, dar cum poate fructifica avantajul? Atacul asupra pionului d6 este iluzoriu, deoarece la 25. Td2, cu amenințarea 26.Dd1, negrul răspunde cu 25...Cd7, alungînd nebunul activ plasat la b6. Dar după 25.Nb3:e6 f7:e6, albul a făcut o mutare foarte ingenioasă, 26.Dg4—h4! Ca și în exemplul precedent, deplasarea damei pe un câmp alăturat a destrămat dintr-o dată poziția negrului. În cazul schimbului la h4, negrul pierde pionul d6 și, ceea ce este mai grav, piesele înghețate pe flancul damei nu pot contribui la un contrajoc.

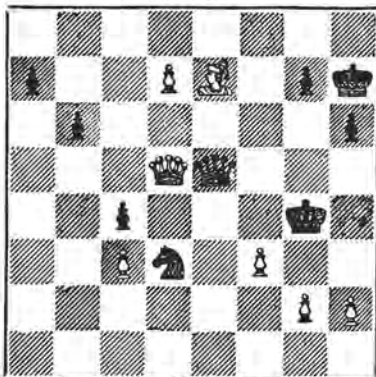
Reshevsky a încercat, fără reușită, să păstreze damele: 26...De7—d7 dar, după 27. Dh4—d8+ Dd7:d8 28.Nb6:d8 Cb8—d7 29.Nd8—c7 Cd7—c5 30.Td1:d6 Ta8—c8 31.Nc7—b6, albul se alege cu un pion în plus, la care adăugînd avantajul pozițional, a obținut repede victoria.

Partida din al XVII-lea campionat al U.R.S.S., anul 1949, dintre Kotov și Levenfiș (diagrama nr. 27), s-a desfășurat într-o luptă încordată. Albul a obținut o poziție mai bună, dar era greu să concretizeze avantajul.

Dama neagră ocupă o poziție dominantă, cimentînd toată construcția figurilor negre. De aceea ideea albului de a

schimba această damă e o consecință nu atît a fanteziei, cît mai ales a unei aprecieri a poziției. Mutarea 28.Dd1—d4! a marcat sfîrșitul luptei. Retragerea damei nu este convenabilă, iar schimbul ei anihilează orice posibilitate de apărare. A urmat: 28...De5:d4 29.e3:d4 g6—g5 30.Tc2—c7 Nd7—b5 31. Tc7:b7 g5:f4 32.Tb7:e7 Ta8—c8 33.Nf1:b5 a6:b5 34.h2—h4! și albul își valorifică ușor avan-

tajul. Astfel, o singură mutare ingenioasă a damei a favorizat albului triumful total.

Uneori mutările „subtile“ scapă chiar observației unor jucători ca Petrosian și Smislov.

În partida lor din turneul претенdenților, Zürich, 1953 (diagrama nr. 28), Petrosian tocmai jucase 46...De1—e5! încredințat că forțează remiza,

amenințînd mat în două mutări: 47...Cf2+ 48.Rh4 D:h2. Smislov a crezut la fel și a răspuns 47.Dd5:d3+ c4:d3 48.d7—d8D, cu remiză. Însă mutarea „subtilă“ 47.Dd5—d6!! ar fi obligat pe negru să cedeze. Dar descoperirea a fost făcută abia cu multe luni după partidă de un amator elvețian.

Cititorule, învață să găsești mutări „subtile“.

Despre greșeli grosolane

Un turneu de șah între mari maștri este o confruntare de creiere bine antrenate, capabile să reziste ore în șir la tensiunea luptei. Prin exerciții practice, prin partide serioase și prin antrenamente acasă, un mare maestru, mai devreme sau mai târziu, se va obișnui să conducă un calcul complex, reținînd fără greșală toate variantele, prevăzînd toate situațiile cu multe mutări înainte.

Cu toate acestea, nu există mari maștri, fără să mai vorbim de șahiștii cu calificări mai slabe, care să nu fi făcut greșeli grosolane, adică, în jargon șahist, să nu fie pașeri. Se ratează maturi elementare în una sau două mutări, se lasă în priză dame, turnuri, se comit tot felul de greșeli.

Ce se întîmplă? Pentru ce este frînată la un moment dat o activitate obișnuită a creie-

rului, făcînd să dispară claritatea calculului? Greșelile în șah sînt întîmplătoare dar, la fel cu alte fenomene, au și ele la bază o oarecare regulă. Problema noastră constă în a găsi cauzele, mai mult sau mai puțin ascunse, prin studiul psihologiei marelui maestru în condițiile tensiunii de joc. Înțelegînd substratul care generează greșeli, vom putea căuta miloacele de înlăturare a lor.

Ce fel de tulburări ale funcțiilor creierului au ca efect punerea în priză a pieselor, orbirea în fața maturilor într-o mutare? Acest domeniu, în ciuda unui mare număr de lucrări asupra creației șahiste, nu a ajuns, pînă în prezent, la noi, obiect de cercetare. Sperăm ca mica noastră încercare de a sistematiza aceste cauze să ajute, într-o oarecare măsură, celor ce studiază șahul să evite astfel de greșeli grosolane.

„Cînd dau șah nu mă tem de nimic“ — declara cu mîndrie un șahist din Leningrad. Într-adevăr, ce poate fi mai concret, ce poate defini mai bine acest joc? Cititorul va răspunde, cu un zîmbet, — matul! Da, dar în fond acesta este tot un șah, însă ultimul din partidă. Definiția și importanța șahului în partidă provoacă respect din partea jucătorilor și, în calculul varianteilor, se ține seama de orice posibilitate de a da șah.

Sub influența unor cauze psihice, un șah neașteptat, neprevăzut, poate schimba brusc mersul, și chiar rezultatul, partidei. Este cumva necesar să studiem cauzele acestei orbiri față de un șah și să ne silim să reducem la minimum cazurile în practica noastră?

În tinerețea mea am jucat un turneu în orașul Tula și într-o partidă am ajuns în poziția din diagrama nr. 29.

Eu jucam la negru și am obținut o poziție net cîștigată, cu un avantaj material covârșitor. (Poziția exactă nu mi-o amintesc, însă schema este aceeași.)

În timp ce pregăteam mutarea următoare, mă enerva faptul că adversarul meu — pe nume Golubev — nu ceda. E adevărat că, în momentul fatal al înscrierii victoriei, Golubev a scris pe fișă „cedez“, a împăturit-o și a pus-o în bu-

zunarul hainei. Îi vedeam privirea deznădăjduită, pîrînd a spune: de îndată ce faci mutarea, cedez.

Și eu am făcut mutarea cea simplă și mai normală (!?). Am luat cu turnul nebunul de la f7. Instantaneu, nebunul alb s-a repezit din a5, lăsîndu-se brutal pe d8. Apoi adversarul meu a apăsat cu zgomot ceasul, aruncînd o privire victorioasă, a scos fișa din buzunar, tăind cuvîntul „cedez“, a notat mutarea mea și a lui. De cedat, a trebuit să cedez eu.

Eram amărît peste măsură.

Curînd după aceea, mi-a căzut în mînă revista „Foaia șahistă“, unde maestrul Ilin-Jenevski relatea cum a fost surprins de un șah neașteptat, care a redus la zero toată munca de acumulare a avantajului într-o partidă de turneu.

„Aveam o figură pentru doi pionii, și o poziție bună. Dorind să câștig mai repede, am inventat următoarea combinație istească: 1.e:f6 N:f6 2.Ce5 (cu atac asupra damei și nebunului din f5) 2...De6 (cu 2...N:e5 negrul nu numai că ar fi cedat perechea de nebuni, ci și-ar fi slăbit definitiv pionul din d5) 3.Na3. Totul este forțat și merge ca pe roate. Acum — îmi ziceam eu — negrul nu va putea evita pierderea unei calități. 3...Tf7 4.Db5 (negrul este expus loviturilor) 4...N:e5 5.N:d5 și, pe neașteptate, 5...Dg6+. Cel mai simplu ar fi fost să renunț la câștigarea calității și să dau înapoi figura, jucând 6.Ng2, dar eu, înfierbîntat, am jucat 6.Rh1, permițînd 6...Ne4+ 7.N:e4 D:e4+ 8.Rg1 De3+, după care am cedat, deoarece urmează matul. Dacă privim poziția cu două mutări înainte de șah, atunci apare evident

de ce nu l-am văzut: nebunul din f6 bara calea damei spre g6, iar nebunul din g2 acoperea regele alb împotriva șahului. Șahul a devenit posibil numai pentru că amîndoi nebunii și-au părăsit pozițiile unul după altul“.

Explicația lui Ilin-Jenevski merită atenție. Obstacole pur mecanice și apoi deplasarea lor pot fi cauza unor greșeli. Cititorul se va convinge și în alte exemple.

Totuși „cauzele mecanice“ nu pot justifica greșeli ca permiterea, din lipsă de prevedere, a șahului la g6 sau neobservarea nebunului alb ascuns la a5. Astfel de greșeli sînt produse de tocirea atenției în apropierea victoriei.

Sînt convins că dacă Ilin-Jenevski n-ar fi avut o figură în plus ar fi observat șahul la g6, ca și autorul acestor rînduri, nebunul la a5, cu atît mai mult dacă ar fi căutat salvarea într-o poziție grea.

Alehin considera absolut necesar pentru șahist să-și dezvolte „o atenție concentrată care să-l izoleze în mod absolut de mediul înconjurător“. Jucătorilor din exemplele de mai sus le-a lipsit acest fel de atenție, în schimb au permis să apară relaxarea, automulțumirea sau amețeala provocată de apropierea victoriei.

În partida din turneul pre-tendentilor (Budapesta, 1950), Smîslav, încă din deschidere, a

făcut o greșeală pozițională și apoi multe mutări „din inerție“, deplasând mecanic figurile, astfel că nu-i mai rămăsese nici o speranță de salvare. Nici eu, la rîndul meu, nu inițiam nici un fel de acțiuni decisive.

— Ce tot umbli încolo și încocoace ? m-a întrebat nedumerit maestrul argentinian Najdorf.

— Vreau să intrerup partida și să-l pun la treabă pe secundantul meu, am zîmbit eu, multumit de mine. Sau poate Vasia va ceda fără joc într-o poziție fără speranțe.

Am continuat așa, încă vreo două ore. Apoi, dintr-o dată, în conștiința mea a sclipit o combinație interesantă și am început să gîndesc. Am calculat o variantă, apoi alta. Totul era corect. Mutam hotărît, Smîslov răspundea cu promptitudine, fiind în mare criză de timp.

Nr. 31

S-a ajuns în poziția din diagramă, în care nu e greu de constatat avantajul albului. A urmat 39.Th5:h7+? Cf8:h7 40.De2—h5 De8—g8 41.Cf5—e7 Tg6:g2+ 42.Rf2—f3.

Smîslov, scăpat de criza de timp, plecase de lingă masă. La rîndul meu, după ce am executat mutarea 42-a, am început să mă plimb pe scenă.

— Genial ! mi-a șoptit încîntat Najdorf, îmbrățișîndu-mă și plimbîndu-se alături de mine. Deodată, amîndoi am încremenit. Am văzut, nu fără uimire, că un șah cumplit răstoarnă toată ideea albului.

M-am apropiat de tablă, dar numai pentru a mă convinge că șahul ucigător 42...Tf2+!! mă obligă să cedez imediat.

Între timp, Smîslov, cu aceeași privire fără speranță, se așezase la masă. Un minut sau două s-a uitat trist la poziție, apoi brusc privirea i s-a luminat, a privit spre mine și a înțeles totul. Turnul negru s-a deplasat de la g2 la f2 și albul a capitulat. Se înțelege că după R:f2 Tb2+ negrul cîștigă.

Fără îndoială că principala cauză a acestei greșeli este autoliniștirea și tocirea simțului pericolului, despre care am vorbit.

Așa că, cititorule, caută cauzele greșelilor în tine însuși. Ametit de succes, poți comite greșeli grosolane. Dacă poți, impune-ți o regulă : fii vigi-

lent cînd ți se pare că s-a apropiat momentul victoriei, acesta, din punct de vedere psihologic, te predispoze la greșeli.

Ilin-Jenevski ne relatează un caz similar :

„În partida cu Lasker, pe care am jucat-o la 19 noiembrie 1925, în turneul internațional de la Moscova, după mutarea a 13-a a albului, a rezultat următoarea poziție :

Nr. 32

În loc să facă schimbul damelor, Lasker, în mod neașteptat, a jucat 1...D:a2 2.Ta1 D:b2 3.Tfb1 D:b1+ 4.T:b1, dînd dama pe turn, nebun și pion. Recunosc că nici astăzi nu înțeleg această combinație și consider, de comun acord cu Bogoliubov, care a comentat această partidă, că, după un astfel de sacrificiu, negrul are mari șanse de a pierde partida.

Atunci consideram că Lasker a greșit grav. La fel considerau și alți participanți la turneu, inclusiv Bogoliubov.

Aceasta mi-a produs o stare de surescitare. Gîndiți-vă ce era în capul meu ! Ieri cîștigasem la Capablanca, azi cîștigam la Lasker ! Și atunci am jucat repede, e adevărat, presat și de criza de timp : 4...Tfd8 5.c4 Ce8 6.f4 a6 7.Rh1 Cc7 8.De3 Tb8 9.Td1 Cb4 10.Dc3 a5 11. Ta1 b6 12.De3, după care a urmat 12...e5 și Lasker a cîștigat o calitate și chiar partida. Ultima mea mutare este desigur o greșeală gravă dar, independent de aceasta, îmi stricaseră deja foarte mult poziția. Așa se pedepsește amețeaua succesului“.

Mi s-a întîmplat să analizez partide întrerupte cu Paul Keres, sau alte diverse poziții. Întotdeauna m-a uimit o caracteristică a lui. Găsind o cale spre victorie, maestrul estonian începea imediat să caute alta. Cînd părea că se cîștigă o piesă, pentru el era prea puțin, oare nu se poate cîștiga dama ? Dacă se găsea și această cale, cum să se mulțumească cu dama avantaj, el căuta imediat o posibilitate de mat.

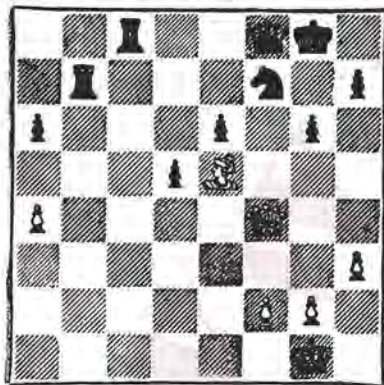
„De ce sînt necesare toate acestea ?“ îi reproșam nu o dată. Prietenul meu, tăcînd, continua să mute piesele pe tablă — așa era obiceiul lui, așa face întotdeauna. Aceasta se explică prin tendința unui șahist excelent de a cunoaște cît mai adînc toate pozițiile, să descopere subtilitățile, să exerseze, să rezolve în orice pozi-

ție, la cel mai înalt nivel, problemele strategice și tactice.

Totuși această „manie“ implică un pericol. Găsind și altă posibilitate de câștig, te bucuri: „Uite ce poziție câștigată am. Pot să obțin victoria și așa, și altfel!“ Găsind și o a treia cale, entuziasmul te copleșește. Oare aceasta nu este ceea ce am numit amețea succesului? După părerea mea, obiceiul de a căuta maximum de posibilități într-o poziție net câștigată se transformă cu timpul într-un orgoliu dăunător, sursă pentru comiterea de grave greșeli.

În partida Keres—Filip, din Turneul pretendenților, Amsterdam, 1956, a survenit următoarea poziție:

Nr. 33

Aici albul avea câteva căi de câștig. Retragerea nebunului la b2 ar fi decis soarta partidei. La fel, 38.Df6 C:e5 39.D:e5. Secundantul lui Keres spunea că acesta a analizat cinci căi

de câștig și, în sfârșit, a ales-o pe cea de a șasea 38.Rg1—h2?, iar după 38...Tc8—c4! 39.Df4—f6 Cf7:e5, a rămas fără o piesă, deoarece nu poate juca 40.D:e5 din cauza Df4+ cu schimbul damelor și cu un final pierdut pentru alb.

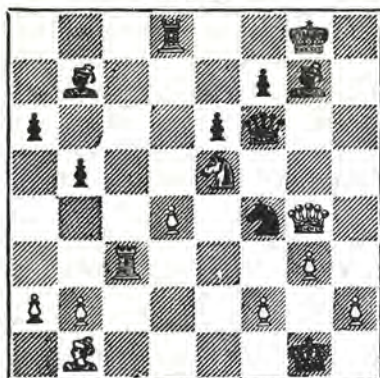
Cazul de mai sus se aseamănă și cu următoarele exemple.

În partida de șah există uneori două căi: posibilitatea de a câștiga prin mijloace clare și simple, și alta, prin sacrificii frumoase. În astfel de momente se manifestă temperamentul și caracterul șahistului. Pentru unii primează punctul, victoria, succesul. Aceștia se vor mulțumi cu simplitatea. Alții, dacă au posibilitatea să sacrifice, nu vor ezita în fața riscului de a pierde un punct. În orice caz, jucătorul este acela care hotărăște de unul singur, pe baza considerentelor personale, a gustului, a situației în clasament. Totuși, nu întotdeauna este bine să alergi anume după o variantă frumoasă, mai ales dacă nu este legată de cerințele poziției. Jocul la frumusețe, de cele mai multe ori, pornește de la o înclinație dăunătoare: îmi pot permite orice, uite ce bine stau, pot sacrifica și dama! De aici, mai e un singur pas spre amețea succesului și greșeli grosolane.

În partida dintre Freiman și Kann, din al IX-lea campionat

al U.R.S.S., anul 1934, a apărut următoarea poziție :

Nr. 34

Negrul putea încheia simplu partida, cu câștig, prin : 28...

T:d4 29.g:f4 D:e5. Dar o asemenea „proză“ nu-i era pe plac și intră într-o combinație : 28...Cf4—h3+ 29.Dg4:h3 Df6:e5. Încă o „frumusețe“. Continuînd cu 29...T:d4, negrul, după toate probabilitățile, ar fi putut câștiga : 30.Dh7+ Rf8 31.f4 Dd8 32.Td3 Dd5. Dar acum, cu 30.d:e5 Td1+ 31.Df1 T:f1+ 32.R:f1, Freiman ar fi putut obține un final câștigat, pedepsind goana după frumusețe a negrului. Dar i-a venit albului rîndul să „gafeze“. A jucat 30.Dh3—h7+ ?? Rg8—f8 31.Tc3—e3 Td8:d4, după care a oprit ceasul de control.

Reflexe condiționate

Să mă ierte colegii mei maeștri că la arta nobilă a șahului încerc să aplic noțiuni folosite în fiziologie la experiențe cu animale, dar, în fond, termenul de „reflex condiționat“ explică cel mai bine multe acte ale șahiștilor în timpul partidei. Așa cum câinele din experiențele lui I. P. Pavlov salivează la auzul clopoțelului, tot astfel, o serie de acte ale șahistului se produc automat, pe baza unor deprinderi formate în decursul anilor. Luați aminte cum, parcă instinctiv, supravegheați orizontala întâi, cum determinați involuntar corectitudinea sacrificiilor la h7 sau ale maturilor étouffé. În

general, un astfel de automatism este folositor șahistului, deoarece îi accelerează procesul de calcul al variantelor și-i permite să aprecieze mai just planurile strategice. Uneori, însă, acest automatism îi aduce prejudicii. Vom analiza câteva exemple în care reflexele condiționate, dobîndite ca rezultat al unor studii de ani, generează greșeli.

Asemenea cazuri sînt rare, de cele mai multe ori reflexele fiind utile, dar fiecare șahist care tinde să se cunoască pe sine este dator să știe de ce trebuie să se ferească.

Cine nu a jucat de mii de ori partida spaniolă, cu retra-

gerea nebunului alb la a4 și apoi la b3, sau în apărarea siciliană, de la c4 la b3, după mutarea b7—b5 a negrului? Însăși mîna jucătorului duce singură nebunul la b3. În marea majoritate a cazurilor acest lucru este adevărat și corect, dar există și excepții.

În partida Grekov—Ilin-Jenevski (Campionatul Moscovei, 1920) s-a ajuns la următoarea poziție :

Nr. 35

„Fără să mă gîndesc prea mult, am jucat b7—b5 — scrie Ilin-Jenevski. Această mutare este în general în spiritul deschiderii alese, apărarea Philidor, iar aici mai are în plus justificarea că adversarul a făcut rocada mare. Mi se părea evident ca adversarul să răspundă : Nd3. Dacă o piesă este atacată aceasta trebuie retrasă. Dar aici a fost altfel. La 1...b5 a urmat 2.d:e4! d:e4 (era necesar. Dacă 2...b:c4, atunci 3.

e:f6 C:f6 4.D:c4, cu câștig) 3. C:e5! b:c4 4.C:c6 De8 5.e5! Aceasta e poanta combinației ! Calul din f6 nu are loc pentru refugiu. Albul câștigă o figură și partida“.

Figura atacată trebuie să mute ! Cite partide au fost pierdute din cauză că jucătorul a urmat orbește acest reflex condiționat care s-a format în conștiință de-a lungul anilor !

Asemănător este un alt reflex : „Asigură-te“, o regulă de bază a multor idei strategice și acțiuni tactice ale maestrului.

În poziția survenită în partida Ilin-Jenevski—Grigoriev (meci, 1919), dacă albul ar fi

Nr. 36

jucat impetuos 1.f4 g6 2.g4! ar fi preluat inițiativa. Dar, neadîncînd suficient resursele poziției, s-a asigurat, automat, cu 1.h3? Aceasta s-a dovedit o pierdere de tempo, deoarece negrul a inițiat un atac pe cealaltă parte a tablei 1...b5 2.f4

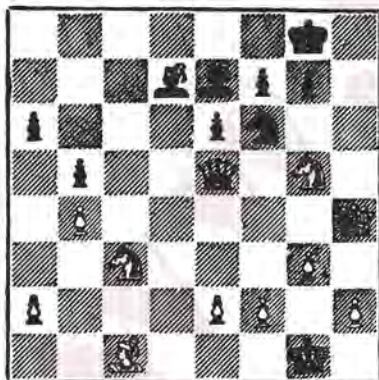
b4 3.a:b4 a:b4 4.Nf1 b:c3 5. N:c4 D:c4 6.b:c4 N:h3 și negrul a câștigat. De ce trebuia supravegheat cîmpul g4? Oricum, negrul nu putea să plece cu nebunul din e6, lăsînd fără apărare pionul d5. Ce să faci, automatism.

O altă formă de manifestare a reflexului condiționat este „respectul” pentru figuri și în special pentru damă. Instinctiv apărăm dama, totuși de multe ori victoria se obține prin sacrificiul ei și se întîmplă chiar unor șahiști puternici să treacă pe lîngă cîștig, deoarece nu se pot debarasa de respectul pentru cea mai importantă figură.

Să vedem două exemple interesante.

În meciul revanșă Alehin—Euwe (1937), în partida a șaisprezecea a survenit poziția:

Nr. 37

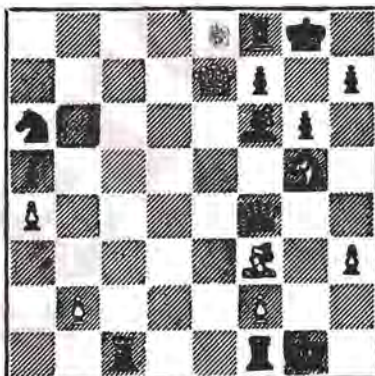

Nu e greu de găsit sacrificiul de damă care permite albului să câștige un pion important, totuși „respectul” pentru

damă apare chiar și la un șahist cu fantezia lui Alehin. El nu a făcut mutarea 26. Dh4—h8+!

Nici Max Euwe nu a reușit să depășească acest respect și, la rîndul său, a scăpat prilejul de a obține o victorie prin sacrificiu de damă, în partida cu Smislov (meci-turneu, 1948).

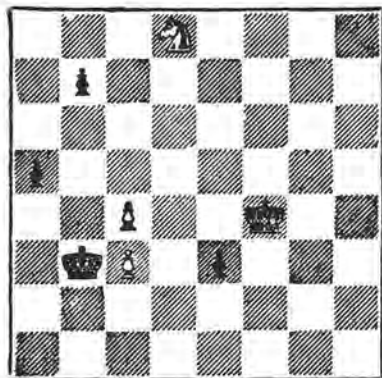
Nr. 38

Euwe a jucat 27.De7—e3 și lupta s-a prelungit cu multe mutări, în timp ce continuarea „evidentă” 27.D:f7+! T:f7 28. Tc8+ Rg7, sau 28...Tf8 29. T:f8+ R:f8, ar fi obligat regele negru să suporte șahul cu calul la e6.

Un alt caz de reflex condiționat s-a produs în partida Botvinnik—Bronștein (1952), cauzat de o mutare „evidentă”.

Într-o poziție de remiză (diagrama nr. 39), Bronștein (cu albul) și-a încercat norocul cu 57.Rb3—c2, presupunînd că după mutarea „evidentă” 57... Rf3, el va reuși să ajungă cu

calul pionul de pe coloana „e”. Botvinnik însă a făcut mutarea „neevidentă” 57...Rf4—g3! și albul a trebuit să cedeze, deoarece calul nu mai poate ajunge pionul negru. Iată ce scrie Botvinnik despre aceasta:

„O scăpare tragică. Desigur, albul ar fi reușit ușor să obțină remiza, apropiind calul. Cititorul se poate convinge și singur despre aceasta. Dar, sub influența avantajului material, albul a pierdut simțul pericolului! Dacă privim cu atenție, mutarea 57.Rc2 a fost făcută după controlul timpului”.

O observație interesantă. Și aici rezultă că a intervenit factorul de autoliniștire datorită avantajului material. Rețineți și indicația dată de Botvinnik asupra pierderii simțului pericolului. Ne vom referi în lucrarea noastră și la aceasta. Deocamdată vom face numai

observația că, în finalul simplu dat, a acționat reflexul dat de obișnuința că regele din f4 trece pe drumul cel mai scurt la f2 prin f3. Aici fiind o situație de excepție, Bronștein nu a sesizat-o.

La începutul capitoului despre greșeli grave am redat deznodământul tragic al partidei Kotov—Smislov (diagrama 31). Orbirea albului, care nu a observat șahul neașteptat cu turnul la f2, este în legătură nu numai cu amețeala produsă de succes. Fără nici o îndoială, la pregătirea acestei greșeli a contribuit și un anumit reflex. În conștiința mea era fixat faptul că, pe coloana „g”, turnul stă în fața damei și nu-și pot schimba locurile. Amintiți-vă de partidele proprii și veți fi de acord că atunci când aveți o coloană deschisă în timpul atacului asupra poziției regelui vă întrebați, oarecum mecanic, subconștient : oare dama stă în fața turnului sau, invers, turnul duce lupta de avangardă. În poziția dată, dacă ar exista un pericol, dama din g8 ar țîșni la g2 și turnul i-ar lua locul. Un maestru nu ar scăpa din vedere această posibilitate. Dar „roca” turnului cu dama nefiind posibilă, albul era liniștit. Convingerea imprimată de obișnuință favorizează neglijarea particularităților poziției, fiind cauza multor greșeli din practica șahiștilor.

Să analizăm și alte situații. Ați primit deseori șah în poziții cu nebunul alb la d3 și dama la c2, regele fiind la g8? Desigur, nu! De ce? Pentru că acest șah este fără efect. Creierul șahistului se deprinde să nu se teamă de o astfel de dispoziție pe diagonală a figurilor albe. Dacă se schimbă locurile, se schimbă și lucrurile! Atunci maestrul va calcula îndelung variantele, ținând seama de toate posibilitățile de incursiune a damei la h7.

O astfel de convingere l-a pierdut pe negru în partida următoare.

Nr. 40

Poziția este extrasă din partida Lengyel—Kotov, turneul din Amsterdam, anul 1968. Calculând multe din variantele care îmi conveneau am plecat cu nebunul de la e6 la g4. În cămăruța unde jucam se fuma „ca într-o tavernă”, de aceea, după ce făceam mutarea, mă plimbam în camera alăturată.

De acolo am observat că adversarul meu a făcut o mișcare cu mîna pe care am interpretat-o ca fiind o mutare „lungă”. Întorcîndu-mă în sala de joc, am văzut cu uimire nebunul alb lîngă regele meu, pe cîmpul h7. Ce șah prostesc, mi-am zis în primul moment, dar... apoi am gîndit o oră, numai ca să mă conving că poziția mea este fără salvare.

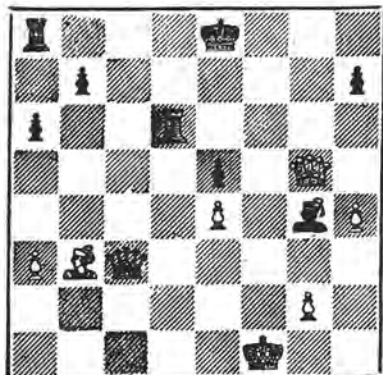
Ceea ce s-a întîmplat e simplu: dacă albul joacă imediat 1.Nf5, negrul schimbă nebunul și se apără mutînd calul din d7 la b6, menținînd echilibrul. Acum, după șahul la h7, plecarea regelui la f8 sau la h8 duce la pierderea unui pion. După 2.Nf5, schimbul nebunilor este forțat: 2...N:f5. Ca răspuns la 3.D:f5, negrul este obligat să cedeze pionul din f7 (dacă regele negru este la h8) sau să permită pătrunderea damei la h7 (dacă regele se află la f8), tot cu pierderea unui pion. Un singur șah neașteptat a fost catastrofal pentru negru.

Să analizăm încă două exemple curioase.

În partida Ilin-Jenevski—Nenarokov din campionatul Moscovei, anul 1922, s-a ajuns în poziția din diagrama nr. 41:

Priviți cîmpul g8. Poate oare ajunge regele pe acest cîmp „minat”? În nici un caz! Cîmpul g8 este marcat de două piese albe, dama și nebunul.

Nr. 41

Cu această imposibilitate, bine fixată în conștiință, Ilin-Jenevski a calculat pînă la capăt varianta cîștigătoare și a jucat : 1.Nf7+! Rf8 (1...R:f7 2. Tf6+ Re8 3.Dg8+ Rd7 4. Dg7+ Re8 5.Tf8 mat) 2.Dh6+ R:f7 3.Tf6+.

„Acum mă așteptam ca negrul să răspundă 3...Re8 și atunci, 4.Df8+ Rd7 5.Dg7+ Rc8 6.Tf8 mat. Dar, surpriză ! 3...Rg8 și nu mai există nici un mat. Dacă aș fi jucat la mutarea a doua D:g4, negrul ar fi trebuit să cedeze“.

Analizați-vă partidele proprii și amintiți-vă cum gîndeți și calculați variantele. Sînt convinși că ați avut cazuri asemănătoare de orbire în fața cîmpurilor minate.

Sînt dese cazurile în care diagonale sau orizontale, îngărdite de un pion, ne apar în imagine ca absolut lipsite de

pericole. Reflexul acționează și după ce aceste magistrale se deschid.

Am văzut cîteva exemple de greșeli ale lui Ilin-Jenevski. Acum vom vedea încă unul, din meciul cu Nenarokov (1923, partida a treia).

Nr. 42

Dama neagră și nebunul alb din b5 sînt separate în mod „sigur“ de pionul e5. Iată de ce albul a jucat cu convingere 1. Tf1 g6 2.De3 Ce7 3.f4. A urmat 3...e:f4 4.D:f4 D:b5. „Iată, asta nu intra în planurile mele“, scrie Ilin-Jenevski. Și, mai departe : „Impresia că dama neagră și nebunul de la b5 sînt despărțite de un paravan material, pionul din e5, s-a întărit așa de mult în conștiința mea, încît chiar și atunci cînd dama neagră a luat nebunul, mie mi s-a părut că a sărit peste pion“.

Pata oarbă

În „Fizica distractivă“ Perelman redă următoarea experiență : dacă cineva privește cu atenție multă vreme un pătrat, după un anumit timp el încetează să mai vadă un punct negru mare, dispus alături. Cauza acestui fenomen este apariția petei oarbe din ochiul nostru. Nu mai vedem obiectele care nimeresc în această zonă.

Ceva asemănător se produce și în șah. Se cunosc suficiente cazuri când un șahist care stăpânește o precizie de invidiat în calcul scapă din vedere lucruri elementare. S-ar părea că o figură dispăre din cimpul său vizual.

Un exemplu clasic de figură ajunsă în „pata oarbă“ a cimpului vizual al șahistului îl găsim în partida Alehin—Blackburn, turneul din Petersburg, anul 1914.

Alehin a jucat 1.Cd2, la care a urmat 1...Da5 2.a4 a6 și albul a pierdut un nebun.

— Cum se explică această greșeală grosolană ? a fost întrebare Alehin, după partidă.

— Vă rog să mă scuzați, a răspuns Alehin, dar pur și simplu am uitat de nebun. Strălucitul maestru, viitorul campion mondial a uitat un nebun ! Vrînd-nevrînd, trebuie să admitem existența „petei oarbe“ în gândirea șahistului.

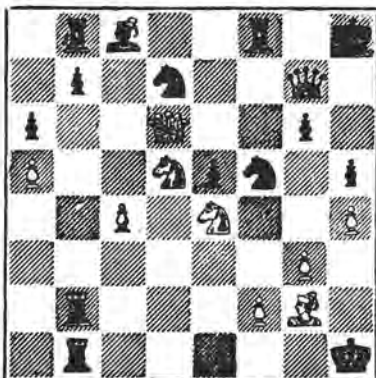
Acum, un exemplu încă și mai elocvent, în care albul a uitat dama în priză, pierzînd-o într-o mutare.

În turneul претендентilor din 1956, după 35 de mutări, în partida Petrosian—Bronștein a survenit poziția următoare, în care albul are câștig net. Orice retragere a damei albe îi permitea lui Petrosian o victorie

Nr. 43

Nr. 44

ușoară. Dar, în loc de aceasta, viitorul campion mondial, pur și simplu, a uitat de damă și a jucat 36.Ce4—g5?? Comicul situației — scrie Petrosian — constă în faptul că albul a lăsat dama în priza singurei piese a negrului în stare să lupte.

Într-una din rundele campionatului Moscovei din anul 1946, liniștea obișnuită a sălilor de șah a fost străbătută de un strigăt neașteptat. Participanții au sărit din scaune, îndreptându-se spre locul accidentului, masa la care jucau Bronștein cu Bonci-Osmolovski. Acesta din urmă, un temperament mai viu (era și un boxer bun, obișnuit și cu lovituri la propriu) își ținea capul în mâini, iar tânărul David Bronștein, încă descumpănit de reacția neașteptată a partenerului explica cele întâmplate.

Negrul tocmai dăduse un șah cu dama la b1 și Bronștein a mutat regele la g2. Bonci-Os-

molovski a căzut pe gânduri și apoi a mutat pionul e4—e3. Albul a luat dama de la b1.

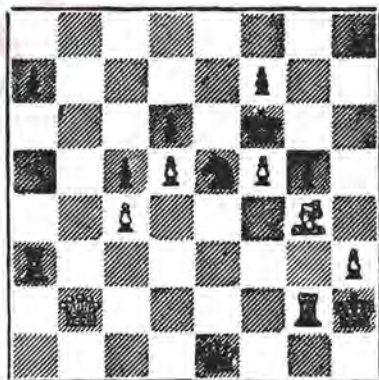
„Ce dezastru ! se văita Bonci-Osmolovski. Regele este o figură înaltă care masca turnul din g1 și eu n-am observat că îmi atacă dama“.

Este posibil ca, din cauza „înălțimii“ regelui alb, negrul să nu fi văzut amenințarea turnului din g1, dar nu este nici o îndoială că și în această partidă a intervenit „pata oarbă“.

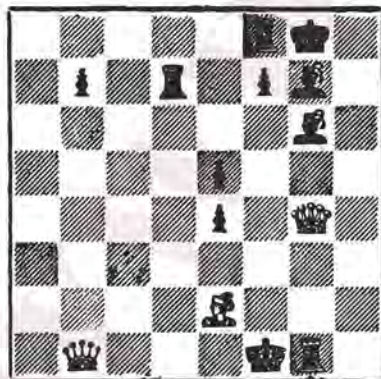
În încheiere, încă două exemple pe tema „petei oarbe“.

În partida Romanovski—Kasparian din semifinala campionatului U.R.S.S. din anul 1938, negrul a obținut o poziție net cîștigată.

Nr. 46

Nr. 45

Compozitorul de probleme de categoria I, G. Kasparian, a găsit posibilitatea de a încheia partida printr-o „problemă“. El a mutat cu hotărîre 1... Ta3:h3+?? calculînd astfel: 2.

R:h3 Dh4 mat, sau 2.N:h3 Cf3 mat. Romanovski a luat turnul cu nebunul și a oprit mîna lui Kasparian care se întindea după cal. „Nu se poate, calul e legat“.

Iar cazul din partida Ebralidze—Ragozin, din al X-lea Campionat al U.R.S.S., Tbilisi, anul 1937, a devenit demult o anecdotă istorică.

Ragozin a jucat 40...Tc4—c??? intenționînd ca după 41.T:c7 Nd6+ să recîștige turnul. Spectatorii din Tbilisi au observat că nebunul este legat și s-a auzit din sală: „Arcil, ia turnul!“ Dar Arcil Ebralidze se uita supărat spre sală:

Nr. 47

„pata oarbă“ l-a împiedicat să vadă un lucru elementar, că nebunul negru era legat.

Cu ochii „incepătorului“. Regula lui Blumenfeld

Mai există o cauză, pe care o considerăm esențială, avînd ca efect grave greșeli. Calculînd o variantă lungă, maestrul are grijă să nu-i scape vreo posibilitate care s-ar putea ivi peste cinci sau șase mutări. Se poate întîmpla însă ca, de la prima mutare chiar, la așa-zisa bază a arborelui de calcul, șahistul să nu observe o lovitură elementară, o amenințare simplă. Personal, în practica mea am întîlnit destul de des acest fenomen de orbire, omiterea a ceea ce este aproape, la bază.

Cum să prevenim acest pericol foarte serios?

Cu mulți ani în urmă am analizat această problemă cu

un mare maestru sovietic, Veniamin Markovici Blumenfeld, care a contribuit mult la limpezirea legilor psihologice ale luptei șahiste.

El a ținut o dizertație pe tema psihologiei jocului de șah. Blumenfeld s-a plîns și el că adesea nu vede lucrurile de „sub nas“, afirmînd că acest fenomen, într-o măsură mai mică sau mai mare, se manifestă chiar și la cei mai buni șahiști.

Pentru a combate acest neajuns, Veniamin Markovici a formulat o regulă, pe care îmi voi permite s-o denumesc „Regula lui Blumenfeld“.

După terminarea calculului variantelor și parcurgerea tu-

turor ramificațiilor arborelui de calcul, trebuie, înainte de toate, să notați pe fișă mutarea probabilă. Neapărat înainte de a face mutarea! Am urmărit pe mulți colegi și am observat că majoritatea marilor maestri scriu întâi mutarea apoi o execută pe tablă. Notăția trebuie scrisă citeț, caligrafic. Puteți vedea fișele de partidă ale lui Botvinnik, Smislov, Keres: fiecare literă, fiecare cifră e caligrafiată clar. Notînd mutarea pe fișă, vă rupeți, într-un fel oarecare, de lumea îndepărtată a viitorului partidei, căruia i-ați destinat o jumătate de oră din timpul prețios de gîndire, și vă întoarceți la poziția reală de pe tablă. Notînd mutarea, observați din nou configurația de pe tablă cu

ochii unui spectator din sală, a unui om în față cu realitatea, care își figurează corect preocupările momentului actual. Acesta este primul pas de întoarcere la realitate, după efortul de reprezentare a pozițiilor imaginare. Totuși, nici acum să nu faceți mutarea, să nu vă grăbiți. Mai pierdeți un minut — nu veți regreta — și aruncați o privire asupra poziției, „cu ochii începătorului“. Nu vă amenința cumva un mat într-o mutare? Dar în două? Nu este atacată dama sau turnurile? Nu cumva pierde un pion? O astfel de verificare elementară vă pune la adăpostul unei omisiuni la prima mutare. Respectînd această regulă, veți îmbina cu succes profunzimea gîndirii cu precizia practică.

Sfaturi practice

Să număr sau să nu număr?

Am examinat probleme legate de calculul corect al variantelor, stabilind cum se recunosc și se aleg cele mai bune mutări. Am lămurit cauzele multor greșeli grosolane, a căderilor în funcționarea mecanismului gîndirii.

Ne-a mai rămas să dăm unele sfaturi practice.

Adesea, în practica maștrilor și marilor maestri, se întîlnesc poziții complicate, în care alegerea celei mai bune mutări este determinată de calculul

unui număr mare de variante încurcate. Totuși, sînt cazuri cînd considerente pur sportive îl silesc pe maestru să meargă pe o altă cale.

Pentru a reda mai limpede ideea noastră, să examinăm poziția din diagrama nr. 48, survenită în partida Keres—Smislov și jucată la Turneul pretendenților, Zürich, 1953.

Lăsînd turnul de la h5 în priză, Keres a mutat 19.Tc3—h3. Ce trebuie să facă negrul? Firesc ar fi din partea lui Smi-

slov să se așeze mai bine pe scaun și să calculeze „pînă la capăt” toate variantele posibile survenite după 19...g:h5.

E logic? Da. Dar nu în condițiile turneului și nici în poziția dată. Singur maestrul hotărăște dacă să intre sau nu în hățișurile variantelor și să țină seama nu numai de necesitățile poziției, ci mai ales de considerentele pur sportive, dacă are suficient timp de gîndire sau e amenințat de criza de timp, dacă trebuie să riște în condiții de turneu, sau poate să joace liniștit.

Partida din care am extras poziția din diagramă se juca la sfîrșitul unui turneu important, iar Smislov avea, în acel moment, o jumătate de punct avans față de Keres. Bineînțeles că el dorea să-și asigure conducerea cîștigînd la concursul său direct, dar, pe de altă parte, o pierdere l-ar fi aruncat înapoi. În plutonul

fruntaș se mai aflau Reshevsky și Bronștein. Așa că, vrînd-nevrînd, a trebuit să stea pe gînduri dacă să accepte sau nu sacrificiul de turn. Într-o astfel de situație nu e simplu să calculezi toate variantele și apoi să joci în grabă cînd se ridică stegulețul. Așa se poate pierde o partidă în care stai excelent, pierzînd și locul întîi și speranța pentru coroana șahistă.

Iată cum prezintă Bronștein — autorul remarcabilului volum consacrat acestui meci-turneu — frămîntarea lui Smislov :

„Am gîndit îndelung, spunea Smislov — fiind tentat să iau turnul, cu atît mai mult cu cît nu vedeam cum poate cîștiga albul”.

Într-adevăr, să iei pe gratis un turn întreg ! Te chinuie gîndul : dacă nu iau acum și apoi nu mai pot cîștiga partida, cearău o să-mi pară ! La mutarea următoare turnul va lua pionul din h7 și mai prinde-l dacă poți ! Nu putea fi vorba de calculat toate variantele, rămîneau de examinat numai continuările principale și... să te bizui pe tine însuși.

Smislov nu a luat turnul ci a jucat 19...d5:c4. Bronștein pune două semne de exclamare la această mutare. „Intuiția nu l-a înșelat pe Smislov. El a făcut cea mai bună mutare, așa cum s-a dovedit la analiză. Dar cum s-a hotărît la această mu-

tare ? Care este, dacă se poate numi așa, mecanismul intuiției unui maestru ? A analizat oare Smislov sau, pur și simplu, a ales la întâmplare un număr cîștigător la loterie ? Cu siguranță că mutarea din partidă a fost consecința unei înțelegeri mai profunde a poziției. În primul rînd, negrul a deschis o diagonală pentru aducerea nebulului în joc, cu perspectiva de a-l plasa, prin e4, la f5 sau la g6. În al doilea rînd, a deschis coloana „d”, cu posibilitatea de a ocupa cu dama diagonală mare, cu atac la g2 și la d4. În al treilea rînd, a apărut un pion pe coloana „c”, cu amenințarea de înaintare la c3 și închiderea diagonalei nebulului alb.

Între timp, turnul rămîne în priză și acum devine actuală amenințarea g6:h5. Dacă, de exemplu, 20.b:c4, atunci 20...g:h5 21.D:h5 Ne4.

Ce s-ar fi întîmplat dacă negrul ar fi luat de la început turnul ? S-ar fi salvat după 19...g:h5 20.D:h5 Te8, deschizînd regelui o porțiță de ieșire ? Albul i-ar fi tăiat calea de retragere prin manevra ascunsă 21.a4! urmat de Na3. De exemplu :

A. 21...d:c4 22.D:h7+ Rf8 23.Na3+ Te7 24.Tg3.

B. 21...Dd6 22.c5 și, în continuare :

I. 22...b:c5 23.Dh6 Ng7 24.D:h7+ Rf8 25.d:c5.

II. 22...Dd8 23.c6 T:c6 24.Na3 Td6 25.Dh6 N:d4 26.Nd3.

III. 22...Df4 23.Tf3 Dg5 24.Tg3“.

Astfel de considerente, ca poziția în clasament, teama de a ajunge în criză de timp l-au determinat pe Smislov să renunțe la luarea turnului și să nu mai aprofundeze calculul variantelor.

E adevărat că avea „în rezervă” o mutare excelentă, a cărei alegere i-a fost favorizată de considerații generale și care, desigur, i-a cerut un timp mai scurt. Majoritatea maeștrilor (poate în afară de Tal) ar fi ales această cale, cu atît mai mult cu cît ea asigura negrului o victorie rapidă.

În partidă s-au mai făcut următoarele mutări :

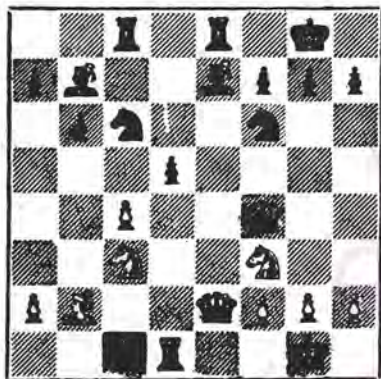
20.Th5:h7. Keres ar fi obținut remiză cu 20.Dg4 c3 21.N:c3 T:c3 22.T:c3 D:d4 23.D:d4 N:d4 24.Tc7 g:h5 25.T:b7, dar el voia neapărat să cîștige. 20...c4—c3! 21.Dd1—c1! Dd8:d4 22.Dc1—h6 Tf8—d8 23.Nb2—c1 Nf6—g7 24.Dh6—g5 Dd4—f6 25.Dg5—g4 c3—c2 26.Nf1—e2 Td8—d4 27.f2—f4 Td4—d1+ 28.Ne2:d1 Df6—d4+ și albul a cedat.

Exemplul analizat ne duce la concluzia firească : uneori ești în situația să renunți la calculul unor variante complicate, din teama de a nu intra în criză de timp, sau cînd vrei să eviți riscul. E adevărat că aceasta se poate face numai

cînd, în mod evident, există mutare „de rezervă”, chiar dacă aceasta nu e de primă mărime. În acest caz, chiar o continuare mai puțin puternică este răsplătită prin economisirea unui timp necesar în stadiul final al partidei.

Renunțările la lupta ascutită sînt numeroase în practica șahistă. Urmăriți exemplul următor, din partida Keres—Taimanov (Camp. U.R.S.S., 1951).

Nr. 49

Partida a decurs astfel: 1. c2—c4 Cg8—f6 2.Cg1—f3 e7—e6 3.Cb1—c3 d7—d5 4.e2—e3 Nf8—e7 5.b2—b3 0—0 6.Nc1—b2 b7—b6 7.d2—d4 Nc8—b7 8. Nf1—d3 d5:c4 9.b3:c4 c7—c5 10.0—0 c5:d4 11.e3:d4 Cb8—c6 12.Dd1—e2 Ta8—c8 13.Tf1—d1 Ta8—c8 14.Ta1—c1 Dd8—d6 15.Nd3—b1 Dd6—f4 16.d4—d5! e6:d5.

Keres a propus două mutări candidat: 17.C:d5 și 17.c:d5. Nu e greu să ne convingem că luarea cu calul la d5 duce la

mari complicații, în timp ce luarea cu pionul „liniștește” poziția.

Calculul variantelor legate de luarea cu calul la d5 a luat maestrului estonian un timp îndelungat. Iată variantele pe care le-a analizat, după mutările forțate 17.C:d5 C:d5 (17... Dh6 18.Te1, cu avantaj considerabil pentru alb) 18.c:d5 Nf6! :

A. 19.Dc2 N:b2 20.d:c6 N:c1! 21.D:h7+ Rf8 22.c:b7 Tcd8, sau 22.Td7 Dh6 și negrul câștigă. Slabă este și mutarea 22.Dh8+ din cauza 22...Re7 23.Td7+ Rf6 24.Dh5 g6, cu avantaj substanțial pentru negru.

B. 19.d:c6! Acestui sacrificiu de damă Keres i-a acordat mult timp. 19...T:e2 20.c:b7.

„Este adevărat că nu am putut calcula pînă la capăt toate ramificațiile unor variante teribile de complicate”, scrie Keres, arătînd în continuare ceea ce a văzut la tablă.

I. 20...T:c1 21.T:c1 Nd8 (sau 21...Te8 22.Tc8 Da4 23.g3 Dd7 24.Nf5 și albul câștigă) 22.Tc8 Dd6 23.g3 T:b2 24.Ne4 cu câștig.

II. 20...Tce8 21.N:f6 (nu 21. Tc8? din cauza 21...N:b2! 22. Tdd8 Dc1+! 23.T:c1 T:d8 24. Tc8 Tee8) 21...g:f6 (21...D:f6 22.Tc8 De6 23.Tdcl și negrul stă prost, ca și în cazul 21...Db8 22.Cd4!) 22.Tc8 Rg7 23.b8D D:b8 24.T:b8 T:b8 25.g3 și finalul se câștigă de alb.

III. 20...Tb8 21.Ne5! T:e5 22. C:e5 g6 (după 22...D:e5 23. Tc8+ De8 24.Tdc1! Ne5 25. T:e8 T:e8 26.Te1! albul câștigă) 23.Cd7 T:b7 24.g3! și negrul pierde nebunul din f6, după care albul, pe lângă avantajul material, are și atac (24...Df3 25.Ne4!).

IV. 20...Tf8 21.Na3 (mai rău 21.N:f6 D:f6 22.Tc8, ținând seama de 22...Tee8 23.b8D T:c8 24.D:a7 Db2, cu suficient contrajoc pentru negru) 21...Ne7 22.N:e7 (sau 22.Tc8 N:a3 23. Tdd8 Dc1+!) 22...T:e7 23.Tc8 g6 24.b8D D:b8 25.T:b8 T:b8 și avantajul albului nu se poate dovedi, în final, suficient pentru victorie.

Fără îndoială că Paul Keres a făcut un calcul complicat și dificil. În toate variantele, după mutarea normală de luare cu calul la d5, avantajul este de partea albului. Cum procedează după un astfel de calcul un maestru cu experiență?

„Această analiză indică — scrie P. Keres — că mutarea 17.C:d5 menține fără îndoială avantajul pentru alb, dar dificultatea mare a variantelor m-a îndemnat să prefer mutarea 17. c:d5, ca fiind mai practică“.

Într-adevăr, după 17.c4:d5 Cc6—b8 18.Td1—d4 Df4—d6 19.Tc1—d1 Ne7—f8 20.Cc3—e4 Cf6:e4 21.Td4:e4 Te8:e4 22. De2:e4 Dd6—h6 23.Cf3—g5!, albul a obținut un atac nimicitor pe tot frontul. Arăt, pentru satisfacerea curiozității cititorului, finalul partidei: 23... Nf8—d6 24.h2—h4! Cb8—d7 25.De4—f5 Cd7—f6 26.Nb2:f6 g7:f6 27.Cg5:f7 Dh6—c1 28. Df5:h7+ Rg8—f8 29.Cf7:d6 Dc1:d1+ 30.Rg1—h2 Dd1:d5 31.Cd6:b7 Dd5—e5+ 32.g2—g3 Tc8—c7 33.Dh7—h8+ Rf8—f7 34.h4—h5 Tc7:b7 35.Dh8—h7+ Rf7—e6 36.Dh7:b7 De5:h5+ 37.Rh2—g2 și negrul a cedat.

Poziții de calcul și de „apreciere“

Cercetînd problema calculului variantelor, am văzut multe partide câștigate prin analiza aprofundată a celor mai dificile poziții, pentru care s-a făcut calculul exact al unui număr mare de variante.

Am vorbit, pentru șahistul ce tinde să se perfecționeze, despre necesitatea de a ști să calculeze cu precizie variantele.

În marea majoritate a cazurilor, acest calcul rezolvă lupta șahistă. Totuși, există poziții și chiar partide întregi în care calculul trece pe planul al doilea, iar rolul de vioară întâi îl joacă înțelegerea poziției și aprecierea generală a continuării luptei. Pe maestru îl ajută, în acest caz, o prețioasă calitate, dezvoltată prin experiență

și antrenament analitic, și anume intuiția.

Cum se deosebește o poziție în care calculul variantelor are cuvântul hotărîtor, de una în care continuarea maestrului este determinată de gîndirea intuitivă ?

Eu cred că această problemă trebuie să fie clară pentru oricare şahist. Caracterul poziției se stabilește, în general, încă din deschidere. Cînd poziția are un caracter închis și nu există ciocniri directe atunci rolul preponderent îl joacă intuiția. Ea este cea care rezolvă alegerea mutării, pe baza înțelegerii elementelor poziționale. Atunci, însă, cînd deschiderea se îndreaptă spre ciocniri ascuțite, trebuie să calculezi și iar să calculezi.

Exemplificăm afirmația noastră analizînd două cazuri de deschideri. În Gambitul Damei, după mutările : 1.d2—d4 d7—d5

Nr. 50

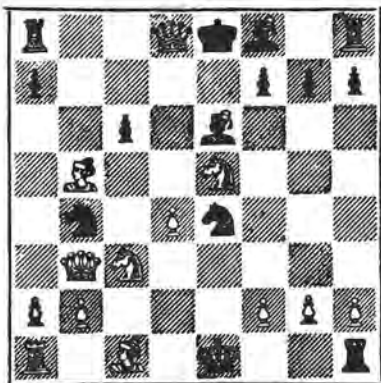
2.c2—c4 e7—e6 3.Cb1—c3 Cg8—f6 4.c4:d5 e6:d6 5.Nc1—g5 c7—c6 6.e2—e3 Nf8—e7 7. Nf1—d3 0—0 8.Cg1—f3 Cb8—d7 9.Dd1—c2 Tf8—e8 10.0—0 Cd7—f8, calculul variantelor ar fi o pierdere de timp inutilă și nemotivată (diagr. nr. 50).

Într-o astfel de poziție, maestrul se va gîndi întotdeauna unde să mute cutare figură, ce slăbiciune să-i provoace adversarului, ce punct al poziției sale trebuie întărit. Gîndirea va opera cu categorii generale, fără un calcul concret al variantelor.

Cu totul altfel se întîmplă în alt gen de deschideri :

1.d2—d4 Cg8—f6 2.Cg1—f3 d7—d5 3.c2—c4 Nc8—f5 4. Dd1—b3 Cb8—c6 5.Cb1—c3 e7—e5 6.c4:d5 Cc6—b4 7. e2—e4 Cf6:e4 8.Nf1—b5+ c7—c6 9.d5:c6 b7:c6 10.Cf3:e5 Nf5—e6 (Belavenet—Lisîtin, Campionatul al X-lea al U.R.S.S., 1937).

Nr. 51

Este limpede că încercarea, de ambele părți, de a face mutații numai pe bază de considerații generale, plecând de la principii generale ale poziției, ar duce la un rezultat cu totul nesatisfăcător. Cu astfel de mutații se poate pierde chiar și o figură. Aici este necesar calculul, un calcul rece și precis, căutarea oricărei posibilități, oricărei subtilități.

Sper că cititorul își va fi însușit cele expuse în acest capitol și va ști să deosebească pozițiile în care alegerea mutației trebuie făcută pe baza aprecierii caracteristicilor generale și nu se va angaja în aprecieri abstracte atunci când cele două armate sînt încheștate într-o luptă aprigă. Experiența și multiplele analize ale celor mai diferite poziții dezvoltă o sumă de cunoștințe care favorizează aprecierea dintr-o privire a genurilor de poziții. Erudiția șahistă îl ajută pe maestru ca, în decursul luptei, să aleagă, fără prea multă ezitare, o continuare sau alta.

În poziția din diagrama nr. 52, în partida Alehin—Flohr (Nottingham, 1936) albul a jucat 46.Te3:e6!

Nr. 52

Despre această mutare Alehin scrie în comentariile sale :

„Una din acele combinații pe care un șahist cu experiență nu trebuie s-o calculeze pînă la sfîrșit. El știe că pionii de pe flancul regelui trebuie să-și manifeste forța“.

Îți doresc, cititorule, să ai în arsenalul tău de arme șahiste cît mai multe poziții în care știi ce trebuie să se întîmple.

Să crezi sau să nu crezi?

În focul luptei șahiste intervin și cazuri de felul următor. Într-o anumită poziție, maestrul, calculînd variante complicate, ajunge la concluzia că una dintre mutările-candidat pe care ar dori să o facă nu-l satisface întru totul. În mod par-

ticular, poziția ascunde o subtilitate. Dacă ar temporiza acea mutare-candidat, provocîndu-l pe adversar la o anumită mutare, pe care acesta ar fi tentat să o facă, atunci mutarea intenționată ar fi hotărîtoare.

Începe chinul îndoielii. Să facă imediat acea mutare sau să aștepte? Argumente pentru așteptare există: greșeala adversarului i-ar aduce imediat un punct prețios. Desigur, partenerul ar putea observa subtilitatea și să nu cadă în cursă, totuși, o oarecare șansă există.

În această situație, numai cineva cu nervii tari se va abține de la tentație, jucând după cerințele poziției. Unii, cu caracter mai slab, se vor hotărî să folosească șansa oferită.

Să analizăm un exemplu de slăbiciune manifestată de un șahist excepțional dotat și cu o deosebită forță în jocul practic.

În partida Ragozin—Levenfiș, din Turneul de antrenament al măștrilor (1932), s-a ajuns la următoarea poziție:

Nr. 53

și luarea pionului la f7 nu mai poate fi realizată.

Dar dacă albul răspunde altfel? Această idee nu i-a trecut probabil prin minte negrului, el sperînd că Ragozin nu va reuși să se descurce în subtilitățile poziției și va pierde imediat prin replica imprudentă 14.g3. Însă acest lucru nu s-a întîmplat.

Iată asupra căror speranțe dăunătoare am vrut să vă previn prin analiza acestui exemplu.

Să nu-ți pui niciodată speranța în greșeala adversarului! Cîte poziții excelente nu au fost ratate prin încălcarea acestei reguli! Desigur, este tentant să-ți încerci norocul pentru a obține o victorie imediată. Corect și bine este să joci logic, fără să speri în greșeala adversarului.

Și acum, un altfel de caz. La un moment dat, adversarul dv. se gîndește vreo 30—40 de minute, apoi sacrifică un pion. Să luați sau să nu luați pionul? Judecînd strict teoretic, trebuie și dv. să verificați toate variantele pînă la capăt. Numai calculul vă va da posibilitatea de a stabili exact dacă pionul trebuie luat sau nu. În practică șahiștii procedează adesea invers. Ei, pur și simplu, acordă credit adversarului, cugetînd aproximativ așa: dacă el a utilizat așa de mult timp și totuși dă un pion, înseamnă că a calculat toate posibilitățile, a ve-

rificat toate variantele și „știe ceva“. De ce să mai repet calculul său? Voi pierde și eu o jumătate de oră, numai pentru a mă convinge de corectitudinea calculului. Nu e mai simplu să refuz sacrificiul și să-l cred pe adversar?

Aici se mai poate adăuga un considerent: în ce măsură cunoașteți caracterul adversarului? Dacă jocul lui este de o precizie impecabilă, atunci foarte probabil că refuzați sacrificiul fără nici un calcul. Dacă însă adversarul este un partizan al riscului, dacă îi cunoașteți înclinarea pentru „bluff“-ul șahist, atunci e indicat să controlați calculul său. În asemenea cazuri nu-l credeți, ci verificați, dar dacă știți că adversarul merită încredere, atunci s-ar putea să preferați economisirea timpului care vă va fi necesar în stadiul final al partidei.

În sfîrșit, încă o observație. Mulți șahiști au afirmat că cea mai bună mutare este aceea care le vine în minte în primul moment după ce adversarul a făcut mutarea. Această intervenție subconștientă a intuiției e favorizată de experiența partidelor de turneu, jucate timp de decenii. Eu, personal, am constatat că mutarea făcută „împotriva dorinței mîinii“ era de multe ori greșită.

Cititorul trebuie să se cunoască pe sine, stabilind dacă „mîna“ lui se poate orienta co-

rect în elementele poziției. Dacă da, atunci dați-i mai des ascultare. Am convingerea că mă înțelegeți corect. Nu este vorba de chiromanție sau de forțe miraculoase în degete.

Primul impuls pentru o anumită mutare este rezultatul unei importante activități a sistemului cerebral. Se poate acorda credit acestui impuls, dar nu necondiționat.

Despre criza de timp

O sursă frecventă de greșeli este criza de timp. Această fază, plină de pericole pentru șahist, poate întoarce sortiile partidei, aducând bucurii sau amărăciuni nemeritate.

În secunde numărate, când stegulețul stă să cadă, mulți corifei, șahiști cu experiență, pierd controlul nervilor. Reshevsky, de pildă, se saltă în scaun, șușotește, privește înspăimântat la ceas. Prin contrast, îl putem da exemplu pe Bronștein care, în cea mai acută criză de timp, are răgazul să noteze nu numai mutările, ci și timpul consumat de el și de adversar la fiecare mutare.

Criza de timp este momentul fatal al greșelilor. Dar poate ea să le și justifice? Vă scuză oare faptul că nu ați folosit rațional timpul și nu ați păstrat o rezervă pentru ultima și hotărâtoarea etapă a luptei? Nimeni nu acceptă o astfel de motivare și nici pe tabela de concurs nu se modifică rezultatul. Vă sfătuiesc și eu să vă formați cele mai severe păreri despre greșelile în criză de

timp, străduindu-vă să le corectați.

Iată și părerea lui Alehin, în comentariul (autocritic) partidei cu Taylor (Nottingham, 1936):

„O mutare oribilă, iar faptul că albul se afla în criză de timp, după părerea mea, poate fi invocat ca o justificare în aceeași măsură în care se pot acorda circumstanțe atenuante unui infractor pentru că în timpul delictului era beat. Incapacitatea unui maestru cu experiență de a se încadra în timp trebuie calificată la fel de sever ca și o gafă“.

Ați reținut?

Criza de timp este totuși o fază dificilă pentru șahist. Am asistat la multe și variate cazuri de cedare a nervilor. Veți întreba: cum să joci, cum să te comporți în criză de timp? Ce sfaturi se pot da? Tema aceasta este vastă și se pot scrie despre ea volume întregi. Ne vom limita la câteva considerații.

„Cu cât se apropie criza de timp, cu atât este mai puțină strategie și mai multă tactică“,

afirmă Bronștein. E bine să reținem.

Cea mai importantă problemă pe care trebuie să știi s-o rezolvi în criza de timp, nu numai a ta, ci și aceea a adversarului, este controlul nervilor. Unii intră intenționat în criză de timp atunci când au poziții complicate, sperând că adversarul își va pierde cumpătul și va face greșeli. Cu astfel de jucători, care preferă criza de timp, trebuie să știi să lupti sau, cel puțin, să fii avizat.

Criza de timp a adversarului, într-un fel sau într-altul, îl tulbură pe orice șahist. Cum să-ți păstrezi stăpînirea de sine dacă adversarul tău „suferă” așa de tare, se sucește nervos, se apucă de urechi sau cine mai știe ce face. Împotriva unei asemenea comportări, Smislov mi-a dat un sfat „de fier”. Când m-am plîns, la turneul de la Zürich, din anul 1953, că nu-l pot suporta pe Reshevsky perpelindu-se „ca pe tigae”, el m-a sfătuit :

— Pleacă de la tablă. Ai timp destul, plimbă-te și lasă-l să se chinuie de unul singur. Când urmezi la mutare, vino înapoi, apoi du-te din nou să te plimbi.

Am încercat această metodă. Deși pierzi din timp, totuși te ajută excelent.

Unii „înțelepți” vor să profite cu orice preț de criza de timp a adversarului, făcînd următoarea socoteală : „Eu am un vagon de timp. Dacă mă

gîndesc la fiecare mutare, atunci adversarul meu va avea răgaz să verifice toate variantele pe timpul meu. Știu foarte bine că nu trebuie să te grăbești în criza de timp a adversarului, riscînd să greșești, dar eu voi proceda astfel : calculez o variantă lungă, apoi fac cîteva mutări rapide, jucînd „pe porții”. În acest fel nu va avea timp să gîndească”. De multe ori un astfel de procedeu te expune la greșeli.

Problemele cele mai grele nu le pune criza de timp a adversarului, ci propria criză de timp. În primul rînd, cum urmărești cîte mutări s-au făcut și cîte au mai rămas pînă la control ? Ai încetat să notezi și nimeni nu te poate ajuta. S-au inventat procedee artificiale. Unii pun pe marginea mesei un număr de piese corespunzînd mutărilor rămase, înlăturîndu-le pe rînd, cu fiecare mutare. Dar dacă nu ții bine socoteala ? Alții își notează pe fișă tot soiul de semne „călăuzitoare”. După 30 de mutări trebuie să am două ore, după 35, 2 ore și 15 minute. Dar, uitînd de toate hotărîrile și notațiile, ajungi iarăși în criza de timp.

Metoda de combatere a crizei de timp este una singură, însă cu două aspecte : dacă nu o puteți evita, învățați să vă comportați ca și cum nu ar fi intervenit. Nu vă pierdeți firea, nu vă agitați, notați clar mutările și analizați variantele. Numai ceva mai repede.

Dacă adversarul se află în criză de timp, nu acordați atenție, jucați în continuare ca și pînă atunci.

Poate veți obiecta : este ușor să dai sfaturi, dar cum proce-

dezi tu însuși ? Pot afirma : cei mai tari șahiști ai lumii joacă în așa fel ca și cum nu ar fi în criză de timp. Să le urmăm exemplul.

Exerciții

Înainte de a trece la titlul următor, dăm prilejul cititorului să se antreneze puțin în calculul variantelor și aprecierea poziției, prin cîteva diagrame. Sub fiecare diagramă va găsi enunțul temei.

Încercați, fără ajutorul culegerilor de partide din turnee, să găsiți maximum de posibilități pe care le ascunde poziția. Numai după aceea căutați, la sfîrșitul cărții, partida respectivă. Am ales poziții analizate și cuprinse în culegerile de partide din turnee. În acestea se pot găsi răspunsurile care interesează.

Nr. 54

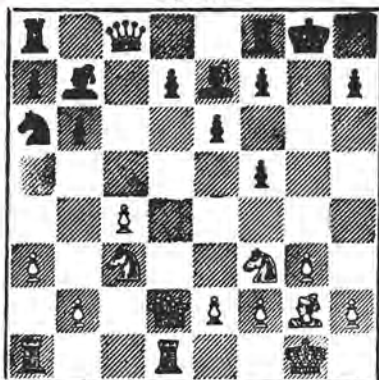
Poate albul juca 1.Cd5:c7 Tf7:c7 2.Td1:d6?

Nr. 55

Oare atacul cu calul 1. Cf3—d4 duce la câștig ?

Nr. 56

Atacul 1.b2—b4 dă avantaj pozițional. Cum demonstrați aceasta prin variante concrete ?

Nr. 57

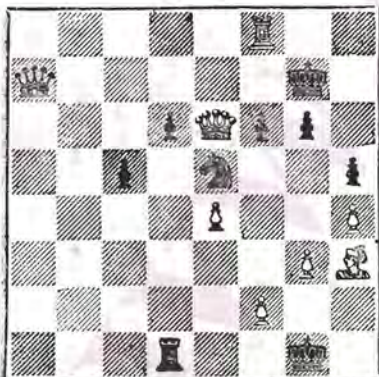
Calul alb din f3 are cinci cîmpuri de retragere. Care este cel mai bun ? Demonstrați alegerea dv. prin variante.

Nr. 59

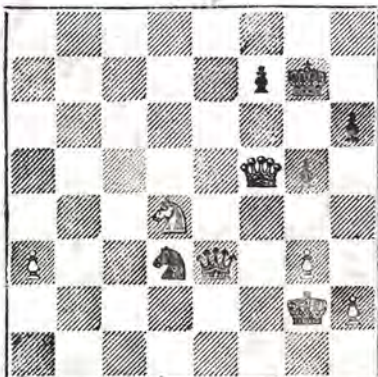
Albul a jucat 1.Cf3:e5. Ce fel de mutări-candidat pentru negru a analizat și ce variante a calculat ?

Nr. 58

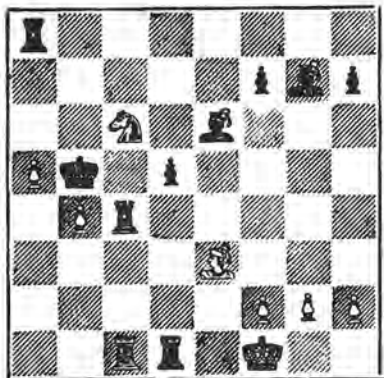
Albul a jucat 1.Nh3—f1. Nu se putea salva cu mutarea 1. D:d6 sau 1.T:d6 ?

Nr. 60

Poate albul muta calul ? Dar dama ?

Nr. 61

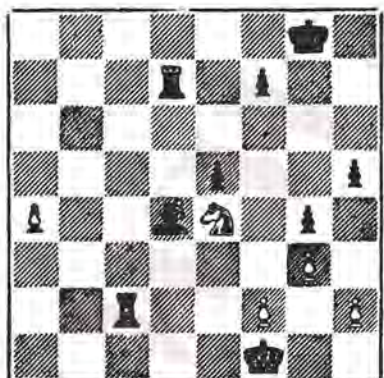
După 1.Cc6—a7+ negrul a jucat greșit 1...Rb5:b4. S-ar fi putut salva după 1...Rb5—a4?

Nr. 63

Găsiți cea mai bună mutare pentru negru.

Nr. 62

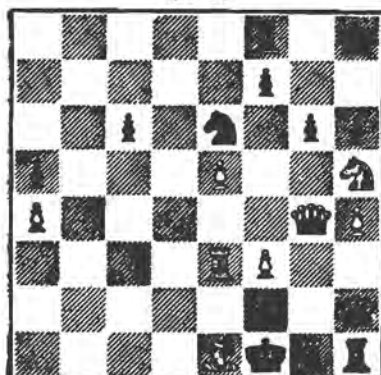
Poate albul să se salveze? Calculați variantele.

Nr. 64

Poate negrul să sacrifice calul la g4?

Nr. 65

Albul se salvează după
 1.Ch5—f6 Ce6—f4 2.Cf6—e4?

Aprecierea poziției

Șahiștii din secolul trecut, care nu aveau încă la dispoziție principiile aprecierii poziției enunțate de Wilhelm Steinitz, judecau poziția prin metodele lor, în special cea a comparației. Numai după ce Steinitz a dat lumii studiul său asupra elementelor poziționale, șahiștii au obținut aparatul analitic necesar care le-a permis să facă aprecierea pozițiilor cu mai multă precizie.

Descompunerea în elemente este o metodă utilizată în știința contemporană. Maestrul de șah procedează ca și în celelalte domenii ale științei.

Pentru a aprecia o poziție, înainte de toate, ea trebuie descompusă în elemente. Se va determina, pentru ambele părți, care piese sunt active și care ocupă poziții proaste, unde sunt slăbiciuni și care puncte sunt puternice. Se va stabili în ce zone ale tablei sunt deschise coloane și diagonale, acele magistrale prin care se vor încerca pătrunderi. Maestrul va ține seama de importanța fiecărui

element și de rolul lui în poziția dată. Analiza elementelor ocupă un loc important în procesul general de apreciere a poziției.

La fel ca un chimist care trece la concluzii după ce a descompus substanța în elemente, un șahist va putea face, după analiză, aprecierea generală a situației de pe tablă. Va aprecia în minte rolul fiecărui element, influența lui în desfășurarea luptei, va găsi dezavantajele și eventual compensațiile, va pătrunde nu numai în statica poziției ci, mai ales, în dinamica acesteia. După toată această activitate, în final va avea posibilitatea să aprecieze cu suficientă precizie pentru stadiul actual al „științei șahiste“, anticipând desfășurarea luptei.

Prin urmare, aprecierea poziției constă din două acțiuni legate între ele: descompunerea în elemente, cu determinarea rolului lor, apoi sinteza constărilor anterioare.

Posibilitatea de a aprecia corect poziția este una din calitățile cele mai importante ale șahistului. „Totul se perfecționează — scrie Botvinnik — inclusiv tehnica jocului pozițional, se cunosc tot mai multe poziții tipice, se elaborează noi metode. Cu toate acestea, mi se pare că unii din maeștrii noștri nu le acordă suficientă atenție. A învăța să apreciezi poziția este la fel de necesar ca și învățarea calculului varianțelor“.

Steinitz și urmașii lui au introdus noțiuni despre elementele poziției de șah. Noi le vom studia în ordinea următoare : 1. Verticale și diagonale deschise ; 2. Structura pionilor și cîmpuri slabe ; 3. Poziția pieselor ; 4. Spațiul și centrul.

Se considera, de asemenea, perechea de nebuni ca un factor determinant al avantajului, însă, în prezent, lucrul e discutabil. Eu, spre exemplu, îmi amintesc puține cazuri cînd perechea de nebuni ar fi asigurat cîștigul. În general, finalurile cîștigate cu perechea de nebuni presupun și alte avantaje (poziția activă a regelui, un spațiu mai mare, slăbiciunile adversarului). Pe de altă parte, în memoria mea se păstrează multe

cazuri în care perechea de cai a manifestat o vioiciune mai mare, anihilînd acțiunea nebulilor. Așa că noi nu vom trata avantajul perechii de nebuni ca pe un factor independent.

În timpul lui Steinitz și chiar al lui Tarrasch, principiile erau formulate cu precizie și erau considerate de neclintit. Astăzi, datorită mai ales cercetării teoreticienilor sovietici, noțiunile despre elementele poziției au suferit anumite modificări.

Cititorul va vedea mai departe cum școala sovietică de șah îl învață în mod creator. Astfel de metode au dat posibilitatea înlăturării dogmatismului scolastic, conducînd la înflorirea actuală a artei șahiste.

În cele ce urmează voi împărtăși cititorului considerațiile mele despre fiecare element al poziției și despre înțelesul actual al principiilor jocului de șah.

Înainte de toate, încă o observație : elementele poziționale pot intra într-un anumit fel în aprecierea generală a poziției, dar, la un moment dat, ele pot deveni factori decisivi. Aceasta trebuie știut la aprecierea poziției și aplicat în jocul practic.

Coloane și diagonale deschise

În zilele noastre, orice șahist cu calificare relativ înaltă cunoaște rolul uriaș pe care-l

joacă în șah lupta pentru coloane și diagonale deschise. De aceea nu vom caracteriza amă-

nunțit acest element al poziției și nici nu vom stăruia asupra importanței stăpînirii magistralelor tablei. Ne vom limita la exemple pentru înțelegerea acestor elemente poziționale.

În ce constă valoarea coloanelor deschise ?

1. Ele sînt magistrale strategice prin care se poate pătrunde cu piese grele în tabăra adversarului, împărțindu-i forțele în două formații separate.

2. Cînd pe coloanele deschise se află pioni, există posibilitatea să se concentreze asupra lor atacul pieselor grele.

Pentru ilustrare, să analizăm cîteva exemple, din acelea pe care le păstrez pentru totdeauna în minte.

Partida Plater—Botvinnik, jucată la Turneul țărilor slave în anul 1947, a decurs astfel :

1.e2—e4 c7—c5 2.Cg1—e2 Cg8—f6 3.Cb1—c3 d7—d5 4.e4:d5 Cf6:d5 5.Cc3:d5 Dd8:d5 6.Ce2—c3 Dd5—d8 7.Nf1—c4 Cb8—c6 8.d2—d3 e7—e6 9.0—0 Nf8—e7 10.f2—f4 0—0 11.Cc3—e4 Cc6—a5 12.Nc4—b3 Dd8—d4+ 13.Rg1—h1 c5—c4 14.c2—c3 Dd4:d3 15.Dd1:d3 c4:d3 16.Ce4—f2 Tf8—d8 17.Tf1—d1 Ne7—c5! 18.Td1:d3 Nc8—d7 19.Nc1—e3 Nc5:e3 20.Td3:e3 Nd7—b5 (diagrama nr. 66).

„Totul s-a lămurit ! — scrie Botvinnik. — Negrul stăpînește ferm coloana „d” și nebunul lui va fi mai periculos decît calul albului (mutarea inevitabilă C:b3), în special avînd în

vedere slăbiciunile albului pe flancul regelui”.

Aceasta este aprecierea campionului ! Stăpînirea unei singure coloane deschise (care la prima vedere nu asigură neapărat cîștigul) este suficientă pentru Botvinnik în obținerea victoriei, într-o poziție aparent egală. Fiți atenți, vă rog, și la următoarele cuvinte ale lui Botvinnik :

„Pentru Rubinstein, un maestru neîntrecut în astfel de finaluri, cîștigul ar fi o treabă de tehnică. De aceea, nu a fost greu pentru negru, avînd de mers pe o cale destul de bătorită”.

Remarcăm necesitatea de a studia moștenirea șahistă. Citatul de mai sus ne dezvăluie faptul că Botvinnik a petrecut multe ore studiind procedeele de joc în asemenea poziții simple, rezolvate de Rubinstein.

21.Cd2—e4 h7—h6. Negrul intenționînd să joace f7—f5, nu

permite intrarea calului la g5.

22.Ta1—e1 Ca5:b3 23.a2:b3 a7—a5.

„Trei pioni albi sînt ținuți de doi pioni negri. Aceasta va fi evident cînd albul va juca c2—c4” (Botvinnik).

24.h2—h3 Ta8—c8 25.Rh1—g1 Rg8—f8 26.Rg1—h2 Tc8—c7 27.Rh2—g3 b7—b6 28.Rg3—h2 Tc7—d7 29.Rh2—g1 Td7—d1 30.c3—c4 Nb5—c6 31.Ce4—c3 Td1:e1+.

„De îndată ce va reuși (negrul. A. K.) să-și îmbunătățească poziția regelui, el va putea schimba și cel de al doilea turn, deoarece Rubinstein, în repetate rînduri, a demonstrat în poziții similare superioritatea nebulului asupra calului”. (Botvinnik).

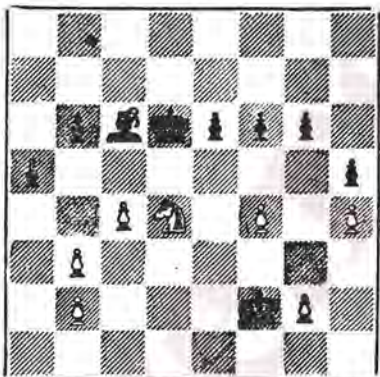
32.Te3:e1 Rf8—e7 33.Te1—e2 f7—f6 34.Rg1—f2 Td8—d3.

„Partida este jucată — apreciază Botvinnik — albul poate „obține” schimbul celui de al doilea turn numai cu prețul slăbirii mai accentuate a flancului regelui, dar aceasta amînă numai deznodămîntul inevitabil”.

35.h3—h4 h6—h5 36.Te2—e3 Td3—d2+ 37.Te3—e2 Td2—d3 38.Te2—e3 Td3—d2+ 39.Te3—e2 Td2:e2+ 40.Cc3:e2 Re7—d6 41.Ce2—d4 g7—g6! (diagrama nr. 67).

Negrul apără cîmpul f5 și forțează avansarea e6—e5. După aceasta, regele negru, „pe o cale netedă”, d6—c5—b4, trece pe flancul damei și albul nu-l poate împiedica.

Nr. 67

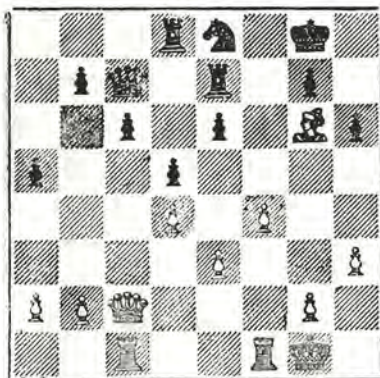

42.g2—g3 e6—e5 43.f4:e5+ f6:e5 44.Cd4—c2 Nc6—e4 45.Cc2—e1 Rd6—c5 46.Rf2—e3 Ne4—f5 47.Ce1—f3 Rc5—b4 48.Cf3—d2 Nf5—c2 și după luarea pionului din b3, negrul valorifică ușor avantajul.

În exemplul arătat, a fost suficient ca negrul să plaseze un turn pe o verticală deschisă pentru a obține victoria. Pe coloana deschisă negrul a pătruns în dispozitivul advers, divizînd în două grupe forțele albului. Aceasta s-a produs în final. Lupta pentru coloane deschise este și mai acută în jocul de mijloc. Una din cele mai vii satisfacții am avut-o atunci cînd am reușit să folosesc o coloană deschisă într’un atac la rege. Turnul și dama albă au despiciat forțele negrului, anihilîndu-le posibilitatea de a veni în ajutorul regelui.

Această poziție (diagrama nr. 68) a survenit după mutarea a 24-a, în partida mea cu Steiner

Nr. 68

(negru), jucată în meciul U.R.S.S.—S.U.A., anul 1955.

Avantajul albului este neîn-
doielnic. Controlul asupra dia-
gonalei b1—h7 permite o ini-
țiativă de durată. Pentru întă-
rirea presiunii asupra flancului
regelui, albul organizează o
deschidere rapidă a coloanei
„g”.

25.Tf1—f3! Ce8—d6 26.g2—
g4 Td8—f8 27.Rg1—h1 Rg8—
h8 28.Tc1—g1 Dc7—d8 29.
Tf3—g3 Te7—d7 30.g4—g5!
Cd6—f5 31.Ng6:f5 e6:f5 32.
g5:h6 g7:h6 33.Dc2—g2! (dia-
grama nr. 69).

Triumful forțelor albe, care
au pus stăpînire pe o magis-
trală importantă, este total.
Turnul amenință pătrunderea
la g7. Negrul, desigur, va în-
cerca să se opună, însă atunci
acest turn pătrunde la g6, pen-
tru a da lovitura hotărîtoare la
g8! Negrul nu poate opune
nimic acestei stăpîniri a figu-
rilor grele ale albului, atît de

Nr. 69

puternică este colaborarea aces-
tora.

33...Td7—f7. Acum, dacă 34.
Tg7 De8 35.Dg6, urmează 35...
De4+ 36.Rh2 Dc2+ 37.Tg2
D:g2+! și avantajul este de
partea negrului. Dar albul are
și alte resurse de atac. 34.
Tg3—g6! amenințînd 35.T:h6+
Th7 36.Dg7 mat.

34...Dd8—e7 35.Tg6—g8+ și
negrul a cedat.

De-a dreptul impresionantă
este dominarea coloanei „c” în
faimoasa partidă dintre Alehin
și Nimzovici (turneul din San-
Remo, 1930, diagrama nr. 70).

Prin cîteva lovituri pozițio-
nale. Alehin pregătește stăpî-
nirea în exclusivitate a singu-
rei coloane deschise „c”.

15.a4—a5! Ce7—c8 16.Cd6:b7
Dd7:b7 17.a5—a6 Db7—f7 18.
Nf1—b5!

Acum negrul este obligat să
fortifice poziția calului din c6,
singurul sprijin în calea pă-
trunderii figurilor albe. Se

Nr. 70

pune întrebarea dacă negrul va putea menține apărarea punctului c6 și speranța de a salva partida. Dacă acest sprijin se va prăbuși, figurile grele albe vor pătrunde în tabăra adversă cu efecte distrugătoare pe orizontalele a șaptea și a opta. Nimzovici încearcă toate posibilitățile de a-i întări apărarea.

18...Cc8—e7 19.0—0 h7—h6 20.Tf1—c1 Tf8—c8 21.Tc1—c2 Df7—e8.

Totul pentru apărarea punctului c6 !

22.Ta1—c1 Ta8—b8 23.Dd2—e3 Tc8—c7 24.Tc2—c3! De8—d7 25.Tc1—c2! O structură ho-lăritoare a forțelor albului, foarte importantă pentru acțiunile viitoare, cu turnurile înaintea damei.

25...Rg8—f8.

Chiar și regele aleargă în apărarea punctelor de rezistență pe coloana deschisă „c”.

26.De3—c1 Tb8—c8 27.Nb5—

Singura posibilitate de a opri lovitura de grație b4—b5. Dar nici chiar așa nu poate fi frînata dezlănțuirea forțelor albe.

28.Na4:b5 Rf8—e8 29.Nb5—a4 Re8—d8 30.h2—h4! și negrul cedează.

Nr. 71

În încheiere, această uimitoare poziție de zugzwang, realizată printr-o strategie clasică de exploatare a unei coloane deschise.

Pătrunderea turnurilor pe prima sau a doua orizontală (respectiv a șaptea și a opta) produce de obicei efecte puternice. Chiar și în cazul în care ele se comportă pașnic, acțiunea lor este foarte importantă.

În exemplul următor, un singur turn pătruns pe cîmpul c2 a provocat o astfel de panică, încît rezistența albului a devenit simbolică. Partida Stahlberg—Taimanov, din Turneul pretendenților, Zürich, anul 1953, este o excelentă demonstrație a procedeelelor actuale

pentru obținerea, încă din deschidere, a avantajului asupra unei coloane deschise.

După mutările: 1.d2—d4 Cg8—f6 2.c2—c4 e7—e6 3. Cg1—f3 b7—b6 4.g2—g3, Taimanov l-a surprins pe adversarul său cu o fentă neașteptată: 4...Nc8—a6.

Lupta s-a desfășurat în continuare astfel:

5.Dd1—a4 Nf8—e7 6.Nf1—g2 0—0 7.Cb1—c3 c7—c6 8. Cf3—e5.

Aceasta permite negrului să ia inițiativa. Era mai bine 8. Nf4!

8...Dd8—e8 9.0—0 d7—d5 10. Tf1—e1 b6—b5! 11.c4:b5 c6:b5 12.Da4—d1 b5—b4 13.Cc3—b1 Cb8—c6 14.Ce5:c6 De8:c6.

Negrul a luat-o înaintea albului, ocupînd coloana deschisă „c”. Mutările următoare ale lui Taimanov sînt subordonate unui scop strategic clar: cît mai puternică stăpînire a singurei magistrale deschise pe tablă.

15.Cb1—d2 Dc6—b6 16.e2—e3 Ta8—c8 17.Ng2—f1 Tc8—c6 18.Nf1:a6 Db6:a6 19.Cd2—f3 Tf8—c8 20.Dd1—b3 Cf6—e4 21. Cf3—d2 Tc6—c2! (diagrama nr. 72).

Aici, turnul negru nu va face tărăboi, nu va răsturna figurile și pionii adversi, totuși, privirea lui hipnotică va tulbura soldații și ofițerii albi care se vor supune și vor rămîne pasivi. Așa de puternică este dominația pieselor grele asupra armatei unui adversar asediat.

22.Cd2:e4.

La mutarea anterioară, negrul putea să câștige două figuri ușoare pentru turn cu: 21...T:c1 și 22...C:d2, însă a socotit că poate obține mai mult. Amenințarea persistă, dar nervii lui Stahlberg nu au mai rezistat.

22...d5:e4 23.a2—a3 h7—h5.

Acum trebuie încercat atacul pe flancul regelui.

24.d4—d5 Tc8—c4 25.Te1—d1 e6:d5 26.Nc1—d2 Da6—f6 27.Ta1—b1 h5—h4 28.Db3—a4 Df6—f5 29.Da4:a7 Ne7—f8.

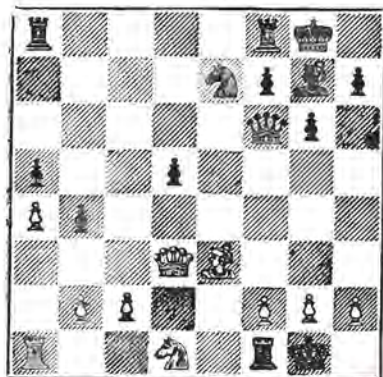
Aceasta permite albului schimbul damelor și prelungirea rezistenței. Între timp, negrul, prin 29...Ng5, ar fi putut forța deznodămîntul prin atac direct asupra regelui alb. Dar, despre gusturi nu se discută: maestrul leningrădean a obținut victoria în final, fără complicații, la mutarea a 42-a.

În partidele arătate mai sus, coloanele deschise au servit

unor scopuri de transfer al figurilor grele în dispozitivul advers. Este lesne de înțeles importanța coloanelor deschise în atacul direct asupra unui pion slab aflat în bătaie prin „ochire directă“.

Exemplul următor a devenit de mult clasic.

Nr. 73

Poziția este extrasă din partida Tarrasch—Alehin (Turneul de la Karlsbad, 1923). Este ușor de văzut că pionul alb din c2 este un pion înapoiat și poate fi atacat de turnurile ne-

gre pe coloana „c“. Prin citeva mutări energice, campionul rus fixează mai întâi acest pion, apoi îi aplică loviturile distrugătoare.

18...d5—d4! 19.Ne3—d2 Ta8—c8 20.Tf1—e1 Tc8—c7 21.b2—b3, în speranța ca transferul calului la c4, prin b2, să închidă coloana periculoasă. Dar, nu i-a reușit.

21...Tf8—c8 22.Ta1—c1 Df6—f5! 23.Te1—e4 Ce7—d5 24.Cd1—b2 Cd5—c3 25.Nd2:c3 Tc7:c3 26.Dd3—e2 Ng7—h6! cu atac asupra turnului din c1.

27.g2—g4 Df5—f6 28.Te4—e8+ Tc8:e8 29.De2:e8+ Rg8—g7 30.Tc1—f1 Tc3:c2.

Pionul nu a mai rezistat loviturilor turnurilor negre. Realizarea avantajului este încă legată de dificultăți, dar Alehin le-a rezolvat într-un mod artistic.

31.Cb2—d3 Df6—f3 32.Cd3—e5 Df3—d5 33.Ce5—d7 Dd5—d6 34.Tf1—d1 Nh6—e3! și negrul a pus stăpînire pe întregul front.

Considerații actuale despre coloane deschise

Despre coloanele deschise s-a vorbit și înainte de Steinitz și în timpul dominației lui, importanța lor fiind subliniată și în prezent. Ultramoderniștii creatori care au tratat unele aspecte noi ale multor noțiuni șahiste, despre coloane deschise nu au avut nimic de adăugat.

Totuși, gîndirea șahistă contemporană înțelege rolul coloanelor deschise diferit față de modul de tratare din trecut, și acest lucru trebuie știut.

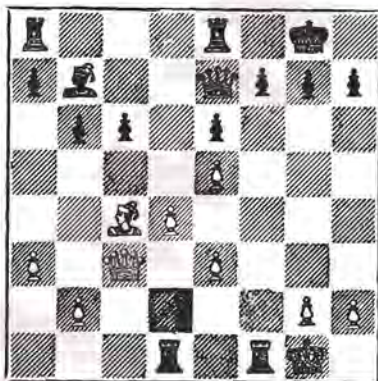
Înainte de toate, specialiștii contemporani afirmă: nu supraapreciați faptul că stăpîniți o coloană deschisă. O coloană

deschisă, ca atare, nu înseamnă nimic. Ea capătă importanță numai în măsura în care poate fi folosită în rezolvarea unor scopuri strategice. Se pot arăta zeci de partide în care una din părți, cu toate că stăpînea necondiționat o coloană deschisă, nu a putut obține nimic, fie că punctele de pătrundere erau supravegheate ferm, fie că nu existau obiective de atac. Problema trebuie tratată în mod creator, prin complexul pozițional de interacțiune a figurilor.

La începutul acestui capitol am expus cazuri în care avantajul s-a realizat prin stăpînirea singurei coloane deschise.

În poziția din diagrama nr. 74, survenită în partida Keres—Stahlberg, Zürich, 1953, dintre cele trei coloane deschise numai una are valoare, deoarece pe aceasta este dispus obiectivul de atac, pionul negru.

Nr. 74

După mutarea negrului 16... c6—c5, se deschide și coloana „c”. Negrul stăpînește două magistrale, „c” și „d”, însă nu are un obiectiv de atac, iar pătrunderea în tabăra albului este problematică. Iată de ce aceste două coloane nu au un rol prea mare în lupta ascuțită ce va urma.

Pe de altă parte, albul stăpînește doar o coloană, „f”, dar în alte condiții. Pe coloana „f” turnurile atacă pionul f7. În momentul cînd figurile grele albe vor face o ușoară întoarcere spre dreapta, atunci... adio rege negru! Evident, în concurența dintre coloanele „c” și „d” și coloana „f”, avantajul atîrnă pe verticala ocupată de figurile albe.

17.Dc3—e1 Nb7—e4 18.Tf1—f4 Ne4—g6 19.h2—h4 c5:d4 20.e3:d4 Ta8—c8 21.De1—e2 Tc8—c7 22.Td1—f1 h7—h5 23.Tf1—f3 Te8—c8 24.Nc4—d3 Ng6:d3 25.Tf3:d3 g7—g6.

Inițiativa aparține în întregime albului. Pătrunderea turnurilor negre la c2 sau la c1 nu are nici un efect.

26.Td3—g3 Rg8—h7 27.Tg3—g5 De7—f8 28.De2—e4 Df8—h6 29.d4—d5. Aceasta dă negrului o vagă speranță de scăpare. Mai energic ar fi fost 29.Tf6, cu blocarea completă a flancului regelui.

29...e6:d5 30.De4:d5 Dh6—f8 31.e5—e6 Df8—c5+. O mutare de nejustificată desperare. Continuînd cu 31...f5, negrul

ar fi păstrat șansa unui sfârșit convenabil al luptei. Așa, însă, el sucombă în final.

32.Dd5:c5 b6:c5 33.e6:f7 Rh7—g7 34.f7—f8D+ Tc8:f8 35.Tf4:f8 Rg7:f8 36.Tg5:g6 c5—c4 37.Tg6—g5 Tc7—b7 38.Tg5:h5 Tb7:b2 39.Th5—c5 Tb2—c2 40.Rg1—h2 Rf8—e7 41.h4—h5 c4—c3 42.Tc5—c6. Negrul cedează.

Am văzut că teoria șahistă contemporană evaluează concret coloanele deschise, în funcție de mersul partidei. Totodată maeștrii zilelor noastre au ajuns să trateze coloanele și diagonalele deschise drept factori poziționali de primă importanță, urmărind rezolvarea generală a complexului strategic încă din deschidere. Făcând planul strategic, maeștrii contemporani concep încă din deschidere o linie de joc în care rolul principal să-l joace o anumită coloană sau diagonală.

Teoreticienii preconizează sisteme de dezvoltare a căror idee principală urmărește cucerirea unei coloane sau diagonale. Ridicarea magistralelor deschise la rangul de factor de prim ordin este un leit-motiv al multor controverse în teoria contemporană a deschiderilor.

În Indiana regelui, de exemplu, de multe ori lovitura decisivă o dă nebulul negru din g7. Urmăriți partidele unor clasici ai Indienei regelui, ca marii maeștri Gheller, Boleslavski, Bronștein, și veți găsi

exemple strălucite de stăpânire a diagonalei principale a1—h8.

Rezolvarea concretă a problemelor strategice în deschidere obligă adesea pe negru să închidă diagonală principală a1—h8 cu propriii pioni. Temporar, nebulul „se liniștește”, dar mai târziu eliberarea lui poate juca un rol mare.

Asemenea idei de joc am avut prilejul să le realizez și eu. Următoarea secvență îmi pare că poate ilustra tema eliberării nebulului de la g7.

Nr. 75

Poziția este luată din partida Neustadt—Kotov, din semifinala Campionatului al XXVI-lea al U.R.S.S., 1956.

Nebulul din g7 este bine închis de pionii negri. Pentru a-l elibera, negrul a elaborat un plan constând din câteva etape:

I. Să alunge calul din c3, care apără cîmpurile centrale d5 și e4. Nu am spus pioni, ci cîmpuri, acestea fiind importante, nu piesele aflate pe ele.

II. Să schimbe pionul d5, prin c7—c6, cu deschiderea coloanei „c”.

III. Să înlătore pionul e4, prin mutarea d6—d5, în scopul avansării pionului e5 la e4, cu deschiderea diagonalei a1—h8. Nebunul din g7 va fi astfel eliberat.

19...b7—b5 20.Cg3—f1 b5—b4 21.Cc3—e2 c7—c6!

Începutul realizării etapei a II-a. Albului nu-i convine acum să joace 22.d:c6, din cauza 22...D:c6 după care pionul din e4 este greu de apărat. Dacă 22, d:c6 D:c6 23.D:d6 D:d6 24, T:d6 C:e4 25.Td7 Cf5, avantajul negrului este clar.

22.c2—c4 b4:c3 23.d5:c6 Dd7:c6 24.Ce2:c3 Ta8—b8!

Armata negrului a apărut la granița adversarului. Turnul se pregătește să lovească punctul b2, atac foarte periculos după descoperirea nebunului din g7.

25.Cf1—g3 Tb8—b4 26. Td1—d2 Tf8—b8 27.Th1—c1 Dc6—b7!

Formațiile de figuri grele sînt întotdeauna periculoase. Albul își concentrează rapid apărătorii la punctul b2.

28.Tc1—c2 d6—d5! 29.e4:d5. Mai multă rezistență ar fi oferit 29.Nc5.

29...e5—e4! — iată realizarea ideii. Nebunul din g7 este liber și acum poate începe atacul figurilor negre asupra punctului b2 (diagrama nr. 76).

30.Dd3—e2 Ce7:d5 31.Cc3—d1 Cf6—d7. Încă o piesă care

Nr. 76

se grăbește spre zona hotărîtoare a luptei. Albul nu mai poate rezista la presiunea celor patru atacuri asupra punctului b2. Urmează varianta forțată :

32.Tc2—c4 Tb4:c4 33.De2:c4 Cd5:e3 34.Cd1:e3 Ng7:b2 35. Dc4—b3 Nb2—g7 36.Td2:d7 Db7:d7 37.Db3:b8 Db7—d3+ 38.Rb1—c1 Dd3:e3+ și albul a cedat.

Dacă pentru Indiana regelui este tipic procesul de exploatare a diagonalei mari prin nebunul din g7, nu mai puțin tipică este pentru Apărarea Nimzovici situația similară, la alb, pentru nebunul de la b2.

De multe ori am reușit să folosesc acest nebun pentru atac.

În Apărarea Nimzovici, atunci cînd albul invită pe adversar, cu a2—a3, să ia cu nebunul de la b4 calul din c3, negrul face cu plăcere schimbul. De ce să se teamă? Diagonala a1—h8,

pe care se poate plasa nebunul alb, este blocată de pionii albi din c3 și d4. Totuși, în procesul luptei, albul reușește uneori să dea la o parte acești pionii și atunci nebunul din b2, care a stat mult timp în rezervă, își spune cuvântul hotărâtor.

În partida următoare, nebunul nu a dat lovitura ciștigătoare, el doar a vegheat pe diagonală. În schimb, cât de amenințătoare s-au dovedit turnurile albe susținute de el! Prețuiți și păstrați nebunul de negru pe diagonală mare, pentru că el poate susține puternic atacul.

Poziție survenită în partida Kotov—Lisîtin, semifinala Campionatului al XIII-lea al U.R.S.S., 1944.

Nr. 77

Deocamdată nebunul stă jalnic la c1, dar priviți-i metamorfoza după câteva mutări!

10.e3—e4 c5:d4 11.c3:d4 Cf6—d7 12.Nc1—b2 b7—b6 13.

f2—f4 Nc8—b7 14.Ta1—c1 Ta8—c8 15.Tf1—f3 Cc6:d4.

O greșeală serioasă. Negrul a subestimat nebunul din b2. El trebuia să facă totul pentru a-i limita activitatea, eventual prin 15...f6.

16.Ce2:d4 e5:d4 17.Nd3—b1?

Face și albul o greșeală. Corect era 17.Tg3, mărinind presiunea pe flancul regelui.

17...f7—f5! 18.Dd1:d4 Cd7—f6 19.Tc1—e1 f5:e4.

Nici unul din adversari nu observă că negrul are posibilitatea să ciștige un pion prin 19...De7!

20.Nb1:e4 Nb7:e4 21.Te1:e4 Dd8—e7 22.Tf3—g3 Dc7—c5 23.Dd4:c5 Tc8:c5 24.Te4—e7.

Susținute de nebunul din b2, turnurile albe exercită amenințări puternice. Încercarea de a schimba turnul pătruns pe orizontala a șaptea, prin 24...Tf7, se respinge prin 25.N:f6.

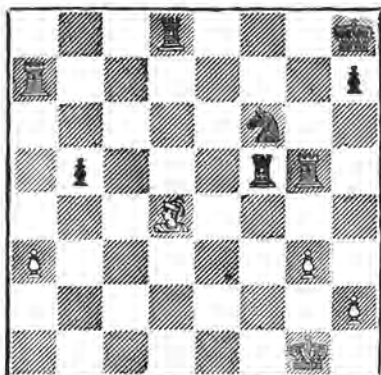
24...g7—g6 25.Tg3—d3 Tc5:c4 26.Td3:d6 Tc4:f4 27.g2—g3 Tf4—f5 28.Te7:a7 b6—b5 29.Nb2—d4.

Negrul are o poziție grea. Nebunul ține sub foc întreaga tablă și figurile negre sînt în derută.

29...g6—g5.

Dacă acum 29...Tf7, atunci 30.Ta8+ Rg7 31.g4 Tf4 32.g5 Tg4+ 33.Rh1 T:g5 34.T:f6 T:f6 35.Ta7+ și albul ciștigă.

30.Td6—e6! g5—g4 31.Te6—e7 Tf8—c8 32.Te7—g7+ Rg8—h8 33.Tg7:g4 Tc8—d8 34.Tg4—g5! (diagrama nr. 78).

Triumful total al nebulului !
Dezastrul s-a produs totuși pe
diagonala a1—h8.

34...Tf5—f3 35.Rg1—g2 și
negrul a cedat.

Exemplele examinate arată
importanța stăpînirii diagona-
lei de către nebul. În cazurile
de mai sus, atît pentru alb cît
și pentru negru a fost diago-
nala mare de cîmpuri negre.
Aceasta, desigur, nu este obli-
gatoriu. În partide pot juca un
rol important și alte diagonale.
De multe ori maeștrii au reu-
șit atacuri cu sacrificiul nebu-
nului din c1 la h6 și altele.
Este pretioasă acea diagonală
care, într-o poziție dată, joacă
rolul cel mai important în atac
sau în apărare. Care este acea
diagonală, cred că cititorul va
ști s-o stabilească singur, pe
concret, în fiecare partidă.

Multe sisteme de deschidere
practicate în ultimii ani sînt
orientate spre ocuparea celor
mai importante coloane și dia-

gonale. În acestea, unii autori
găsesc procedee de deschidere
și consolidare cu figuri a unor
coloane, asigurînd un avantaj
care să ducă la victorie. Poate
că cel mai expresiv și mai tipic
sistem este cel născocit pentru
alb, în partida spaniolă, de re-
marcabilul teoretician sovietic
Vsevolod Rauzer.

Vom examina partida lui cu
Riumin (la negru) din Turneul
tinerilor maeștri (Leningrad,
1936), devenită exemplu clasic
pentru o asemenea strategie.

1.e2—e4 e7—e5 2.Cg1—f3
Cb8—c6 3.Nf1—b5 a7—a6 4.
Nb5—a4 Cg8—f6 5.0—0 Nf8—
e7 6.Tf1—e1 b7—b5 7.Na4—b3
d7—d6 8.c2—c3 Cc6—a5 9.
Nb3—c2 c7—c5 10.d2—d4
Dd8—c7 11.Cb1—d2 Ca5—c6.

Nr. 79

Aici albul aplică primele lo-
vituri pentru deschiderea și
ocuparea coloanei „a”, precum
și a diagonalei h1—a8.

12.a2—a4 Ta8—b8 13.a4:b5
a6:b5 14.d4:c5 d6:c5 15.Cd2—f1

Nc8—e6 16.Cf1—e3 0—0 17. Cf3—g5 Tf8—d8 18.Dd1—f3 Td8—d6 19.Ce3—f5! Ne6:f5 20. e4:f5! h7—h6 21.Cg5—e4 Cf6:e4 22.Nc2:e4 Ne7—f6.

Figurile albe pe diagonala h1—a8 taie tabla pe „secantă”. Îndeplinind cele mai importante funcții de apărare, dama și nebulul alb îl privează pe adversar de orice posibilitate de a concura pentru ocuparea coloanei „a”, câmpul a8 fiind în bătaia focului puternic al albului. În continuare, Rauzer obține și controlul asupra diagonalei g1—a7, obligând figurile negre la o pasivitate definitivă.

23.Nc1—e3 Cc6—e7 24.b2—b4! c5—c4 25.g2—g3.

Acum, după ce armata neagră a fost imobilizată, albul pregătește un atac impetuos pe flancul regelui.

25...Td6—d7 26.Ta1—a7 Dc7—d8 27.Ta7:d7 Dd8:d7 28.h2—h4 Rg8—h8 29.g3—g4 Ce7—g8 30. g4—g5 Nf6—e7 31.Te1—d1 Dd7—c7 32.f5—f6 Ne7:f6 33. g5:f6 Cg8:f6 34.Ne4—c2 Tb8—d8 35.Ne3:h6 Td8:d1+ 36. Nc2:d1 e5—e4 37.Nh6—f4 Dc7—d8 38.Df3—e2. Negrul cedează.

O distrugere cumplită! Nu e de mirare că teoreticienii din lumea întreagă s-au străduit, de atunci, în găsirea unei posibilități de a preveni ocuparea de către alb a celor mai importante coloane și diagonale încă din stadiul de deschidere.

Aș vrea să remarc, pentru cititor, că și negrul stăpânea o coloană deschisă, „d”, dar nu trebuie să uităm că valoarea coloanelor diferă.

S-a dovedit încă mai demult că pentru presiunea pozițională pe coloane deschise, asociată cu acțiunea nebulului cu bătaie lungă pe diagonalele principale, se poate sacrifica, fără risc, un pion. Mai mult chiar, într-o asemenea situație tocmai partea cu avantajul material trebuie să caute salvarea.

Un exemplu clasic ne oferă Capablanca, în partida sa cu Nimzovici, în turneul de la Petersburg, anul 1914.

Nr. 80

Albul are un pion în plus, dar ce valoare are acesta? Turnurile negre vor ocupa curînd coloanele deschise „a” și „b”, iar nebulul de pe g7 desparte în două tabla. Prin cîteva mutații, Capablanca nu numai că îl pune pe alb într-o situație fără ieșire, dar sfărîmă frontul

figurilor albe, în aparență destul de solid, pe flancul damei.

14.Da7—a6 Tf8—e8 15.Da6—d3 Dd7—e6 16.f2—f3 Cf6—d7! 17.Nc1—d2 Cd7—e5 18.Dd3—e2 Ce5—c4 19.Ta1—b1 Tc8—a8 20.a2—a4 Cc4:d2 21.De2:d2 De6—c4 22.Tf1—d1 Te8—b8 23.Dd2—e3 Tb8—b4.

Capablanca păstrează presiunea pozițională, ținând distrugerea flancului damei.

24.De3—g5 Ng7—d4+ 25.Rg1—h1 Ta8—b8 26.Td1:d4.

Acum, Nimzovici este silit să dea calitatea, neavînd apărare împotriva N:c3. Capablanca valorifică ușor avantajul material, cu atît mai mult cu cît piesele lui ocupă poziții excelente.

Asemenea partide nu scapă atenției teoreticienilor contemporani și ei au analizat o mulțime de variante în care este sacrificat un pion pentru presiunea pozițională pe coloane sau diagonale.

Noi recomandăm cititorului care urmărește culegerile de partide din turneele din ultimii ani să acorde atenție acestui mod de tratare a deschiderilor. O aprofundare a acestor procedee de fundamentare strategică a deschiderilor poate duce la succese mari. Printre alții, S. Gligorici a cîștigat multe partide cu varianta din exemplul următor.

Partida Taimanov—Bronștein (Turneul претендентilor, Zürich, 1953), a decurs astfel :

1.d2—d4 Cg8—f6 2.c2—c4 c7—c5 3.d4—d5 g7—g6 4.Cb1—c3 d7—d6 5.e2—e4 b7—b5 6.c4:b5 Nf8—g7 7.Cg1—f3 0—0 8.Nf1—e2 a7—a6 9.b5:a6 Nc8:a6 10.0—0 Dd8—c7 11.Tf1—e1 Cb8—d7 12.Ne2:a6 Ta8:a6.

Nr. 81

Mutările nu necesită explicații. Negrul a sacrificat un pion, obținînd în schimb presiune pe coloanele deschise „a” și „b”, precum și pe diagonala a1—h8. Asemenea sacrificii (Gligorici le face cu multă ușurință) au devenit frecvente în întrecerile contemporane.

13.Dd1—e2 Tf8—a8 14.h2—h3 Cd7—b6 15.Nc1—g5 Cf6—e8 16.Ng5—d2 Cb6—a4 17.Cc3:a4 Ta6:a4 18.Nd2—c3 Ng7:c3 19.b2:c3 Dc7—a5.

Bronștein alege calea cea mai simplă în finalul care a urmat. După căderea pionului a2, turnurile vor deveni mai active și aceasta îi va mări șansele de victorie. Taimanov a evitat simplificarea poziției.

20.De2—d3 Da5—a6 21.Dd3—
d2 Ta4:a2 22.Ta1:a2 Da6:a2 23.
e4—e5 Da2:d2 24.Cf3:d2 d6:e5
25.Te1:e5 Rg8—f8! 26.Cd2—b3
c5—c4 27.Cb3—c5 Ta8—a1+
28.Rg1—h2 Ce8—f6!

Amenințările albului au fost respinse și turnul negru domină prima și a doua orizontală. Toate acestea au devenit posibile datorită sacrificiului de pion, care a deschis turnurilor

negre coloanele de pe flancul darmeii.

29.Cc5—e4 Cf6—d7 30.Te5—
g5 Ta1—a2 31.Tg5—g4 f7—f5
32.Tg4—f4 Cd7—b6 33.Ce4—g5
Cb6:d5 34.Tf4—d4 Cd5—b6 35.
Td4—d8+ Rf8—g7 36.f2—f4
h7—h6 37.Cg5—e6+ Rg7—f7
38.Ce6—d4 Cb6—a4 39.Td8—c8
Ca4:c3 40.Tc8:c4 Cc3—d5 41.
Cd4—f3 Ta2:g2+ 42.Rh2—h1
Tg2—f2. Albul cedează.

Structura de pioni

Cîmpuri slabe

Teoreticienii din toate timpurile, începînd cu Philidor care a afirmat că „pionul este sufletul poziției”, au propus tot felul de definiții. „Îmi este indiferentă poziția pionilor, numai figurile să ocupe locuri avantajoase”, spunea Tarrasch.

Un studiu original despre lanțurile de pioni a făcut marele maestru A. Nimzovici în cartea sa „Sistemul meu”, însă puține din formulările lui au devenit expresii uzuale. Astfel, se vorbește puțin în prezent despre necesitatea de a ataca baza lanțului de pioni. Teoreticienii nu au acordat acestei teme prea multă atenție.

În legătură cu pionul înapoiat d6, acesta va fi întotdeauna înapoiat, oricum l-am apăra cu figuri. Slăbiciunea pionilor și cîmpurilor este o consecință directă a structurii

de pioni și nu depinde cîtusi de puțin de jocul figurilor. Iată de ce vom examina problema structurii de pioni împreună cu aceea a cîmpurilor slabe, a doua fiind o consecință directă a primei.

Atunci cînd un maestru face aprecierea unei poziții, el va remarca, în mod obligatoriu, cîmpurile slabe și pionii săi slabi, ca și ai adversarului.

Cîmpurile slabe și pionii slabi nu se pot numi cîtusi de puțin podoabe ale poziției, totuși și pe acestea trebuie să le cîntărim și să le prevedem consecințele. În multe cazuri ele pot duce la pierderea partidei.

Un exemplu clasic este partida Botvinnik—Kann, din Campionatul al XI-lea al U.R.S.S. din anul 1939, partida care a făcut obiect de studiu.

Albul a exploatat cu abilitate slăbiciunea cronică a punctului central d5, construindu-și pe acesta tot jocul.

Partida fiind suficient cunoscută, ne vom limita la o prezentare pe scurt a ei.

Înainte de toate, Botvinnik ocupă punctul d5 cu nebunul.

Nr. 82

11.d4:e5 d6:e5 12.Nf1—d3 h7—h6 13.0—0 0—0 14.f2—f4 Cb8—d7 15.f4—f5 Cd7—f6 16. **Cd2—e4!** Da5—d8 17.Ce4:f6+ Dd8:f6 18.Nd3—e4 Ta8—b8 19. Ta1—d1 b7—b6 20.h2—h3 Nc8—a6! 21.Ne4—d5 b6—b5 22.c4:b5 Tb8:b5 23.c3—c4.

Nebunul este acum bine instalat, sprijinind ca un pilon ofensiva figurilor albe.

23...Tb5—b6 24.Td1—b1 Tf8—d8 25.Tb1:b6 a7:b6 26.e3—e4 Na6—c8 27.Dc2—a4 Nc8—d7 28.Da4—a7 Nd7—e8 29.Tf1—b1 Td8—d6 30.a3—a4. Albul câștigă un pion. 30...Rg8—h7 31. a4—a5 b6:a5 32.Da7:a5 Td6—a6 33.Da5:c5.

În continuare, Botvinnik a respins ușor încercările figurilor negre, valorificându-și avantajul.

Se pot găsi destule exemple în care avantaje, neînsemnate la prima vedere, ca stăpînirea unui cîmp puternic, pot duce la cîștig. Cităm partida Botvinnik—Sorokin, din campionatul al VII-lea al U.R.S.S., anul 1931, partida Botvinnik—Panov din campionatul al XI-lea al U.R.S.S., anul 1939, sau aceea cu Cehover din semifinalele aceluiași campionat. În toate aceste partide albul a obținut avantaj hotărîtor ca rezultat al unui joc precis și energic, după ocuparea cu o figură a punctului central d5. De cele mai multe ori, însă, ocuparea unui punct slab poate duce la victorie numai în asociere cu alți factori poziționali favorabili. În tabăra adversarului pot interveni două sau mai multe slăbiciuni care, evident, sînt mai ușor de exploatat. Metoda de joc este, în acest caz, simplă: ocuparea acestor cîmpuri slabe cu figuri, în special cu caii.

Dintre exemplele pe care le cunosc de folosire a cîmpurilor slabe, cea mai puternică impresie a produs-o asupra mea finalul din partida Romanovski—Somorodski, din campionatul al III-lea al U.R.S.S., anul 1924.

Pionii albi, după cum se vede din diagrama nr. 83, l-au înghesuit pe adversar. În tabăra lui au apărut cîmpurile

slabe d6 și b6, precum și puncte „suplimentare” de „transfer”, a5 și f5. Romanovski a jucat energic, folosind toate cîmpurile slabe.

1.Cb3—a5 Td7—c7 2.Ta1—d1 h6—h5 3.Tf2—d2 Tc7—d7 4.Cc3—a4 Rf7—e8 5.Ca4—b6 Td7—c7 6.Ca5—c4 Nc8—d7 7.Cc4—d6+ Re8—e7.

Caii albi sînt în „curtea” adversă ca la ei acasă, atît de confortabile sînt cîmpurile ocupate de ei, d6 și b6.

8.Cd6—b5! Tc7—c8 9.Cb6:c8+ Td8:c8 10.Cb5—d6 Tc8—b8 11.Cd6—c4 g7—g5 12.Cc4—b6 Nd7—e8 13.d5—d6+ Re7—d8 14.d6—d7 Ne8—f7 15.Td2—d6.

Turnul ocupă și el punctul slab. Dacă ai un punct slab, te poți aștepta oricînd la musafiri nepoftiți!

15...Nf7—b3 16.Td1—d2 Cf8—h7 17.Cb6—c8 h5—h4 18.Cc8—a7!

Caii albi își pot permite orice în această partidă. În fața

amenințării imparabile 19.T:c6, negrul a cedat.

Am vorbit pînă acum despre cîmpurile slabe. La fel de clară este noțiunea de „pion slab”. Cîte partide nu s-au pierdut din cauza acestor pioni slabi, fără nici o speranță! Dar se întimplă și altfel. Jucătorul în defensivă reușește uneori să-și apere pionii slabi, iar piesele adverse lansate în atac întîmpină o rezistență dîră, sau reușește să-i schimbe cu slăbiciuni echivalente ale adversarului.

Multe situații ca acestea se cunosc și se pot vedea în analiza partidelor măștrilor. Aș dori să spun numai că strategia contemporană a îmbogățit și a modificat întrucîtva noțiunea de cîmpuri slabe și de pioni slabi, față de cea enunțată de Steinitz. Fondatorul metodelor poziționale de joc pleca adesea de la aprecierea statică a slăbiciunilor. În prezent, dinamica poziției și energia potențială latentă au o pondere tot mai mare în aprecierea generală.

Să vedem o astfel de poziție care, fără îndoială, ați întîlnit-o destul de des (diagrama nr. 84).

Iată ce scrie Bronștein despre slăbiciunea pionului d6 din această variantă:

„Aici mi se pare că e timpul să destăinuim cititorului secretul pionului d6 din Indiana regelui. Acest pion, deși se află pe o coloană deschisă, este ca o nucă tare. Deși permanent atacat, el este greu de luat. În

Nr. 84

aparență e simplu, prin mutarea calului din d4, dar acest cal este necesar albului tocmai la d4, misiunea lui fiind de a supraveghea cîmpurile b5, c6, e6, f5 și de a neutraliza nebunul din g7. Numai după ce albul va fi pregătit împotriva atacurilor posibile ale negrului (a4—a3, Nc8—e6, f7—f5), calul poate pleca din centru, dar în acest timp negrul își poate re-grupa rîndurile. Astfel, slăbiciunea pionului d6 este iluzorie. Din cauza „veșnicei” slăbiciuni de la d6, Indiana regelui a fost considerată mult timp ca „îndoielnică”.

Teoria modernă a deschiderilor introduce o altfel de tratare, prin aprecierea profundă și dinamică a poziției.

Putem aminti și alte „slăbiciuni dinamice” similare, practicate de specialiștii contemporani. Oare condamnăm de la început ca slăbiciune permanentă pionul din d6 în varianta

Apărării siciliene care poartă numele lui Boleslavski? Acceptăm chiar să izolăm acest pion, să-l lăsăm „orfan” pe cîmpul d6, în aceeași Apărare siciliană, numai pentru a folosi cîmpurile e5 și c5 în preluarea inițiativei de joc în centru. Dar în Apărarea Nimzovici? De cîte ori nu ni s-a întîmplat să rămînem cu un pion înapoiat la e3, atacat de două turnuri pe coloana deschisă „e”, în speranța de a pune în mișcare armata de pioni c3, d4, e3, f3, ținută de figurile negrului și de pionul d5.

Iată încă o apreciere dinamică a unui pion slab.

Vorbind despre mutarea 9. d2—d3 din Partida spaniolă, Botvinnik apreciază astfel acest sistem :

Nr. 85

„Deoarece albul are în vedere să inițieze un atac la rege, după schema cunoscută Cb1—d2—f1, h2—h3, g3—g4, Cf1—g3—f5, Rh1 etc., negrul este

obligat să caute o contralovitură în centru, d6—d5. În acest caz, albul schimbă la d5 și obține un atac asupra pionului slab. Pionul central d3, ca și pionul d6 din partida siculoiană, nu sînt slabi.

Comentind situația intervenită în partida Najdorf—Boleslavski (Turneul pretendenților, Zürich, 1953), D. Bronștein scrie: „Strategia contemporană a șahului a aprofundat și lărgit

Nr. 86

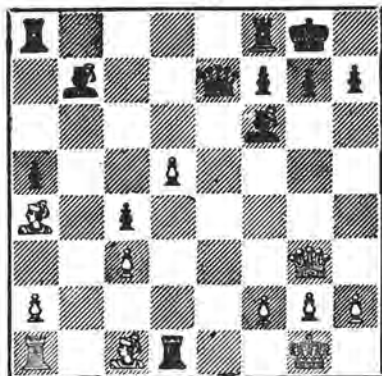
considerabil multe noțiuni. În prezent, alegînd o mutare sau alta, șahistul se conduce nu după indicii exterioare ale poziției, ci după o apreciere concretă a unor posibilități. Așa, de exemplu, acum negrul putea să ocupe punctul d4 cu calul. Totuși, el a ținut seama că în acest caz nu are suficiente perspective de întărire în continuarea a poziției, în timp ce albul, prin mutările Tal—b1, b2—b4, în colaborare cu nebulul de pe diagonala h1—a8, poate exercita amenințări pe flancul damei. În acest caz, calul instalat pe cîmpul d4 fereste pionul d3 de atacurile frontale pe coloana „d”. Iată de ce negrul, în loc de mutarea strategică Cc6—d4, alege o continuare combinativă, Tf8—d8, avînd drept țel pionul d3”. Aprecierea dinamică a slăbiciunilor, aceasta este noutatea introdusă de strategia contemporană.

Pioni liberi

Problema pionilor slabi este mai mult sau mai puțin clară. Deși am văzut și ciștiguri în situații cu pioni înapoiați sau izolați, nu avem o preferință pentru astfel de pioni. Însăși denumirea de „slab” vorbește de la sine. În schimb, ce mîndrie constituie pionul liber, mai ales dacă acesta este susținut de figuri care îl escortează pînă la ultima orizontală! Un

astfel de pion tare îl prețuiește oricine, chiar și în secolul nostru, care a modificat sensul unora dintre noțiuni. Uneori un astfel de pion decide lupta în cîteva mutări. Unul din cele mai clare exemple este partida Smislov—Keres, din Turneul pretendenților, Zürich, 1953 (diagrama nr. 87).

Deocamdată albul are un pion în plus, iar negrul urmărește ca, după plecarea nebu-

nului din c1, prin atacul cu dama la a3, să egaleze forțele materiale. Smislov își concentrează forțele pentru avansarea cât mai rapidă a puternicului pion liber din d5, amenințând să-l transforme în câteva mutări.

22.Nc1—f4! Tf8—d8.

Dacă 22...Da3, atunci urmează 23.Nc6 N:c6 24.d:c6 D:c3 25.D:c3 N:c3 26.Tac1, cu final câștigător pentru alb.

23.d5—d6 De7—e4 24.Td1—e1 De4—f5 25.d6—d7!

Caz mai rar întâlnit în jocul de mijloc : un pion alb invulnerabil pe orizontala a șaptea. Figurile albe urmează exemplul acestui infanterist curajos.

25...h7—h5 26.Te1—e8+ Rg8—h7 27.h2—h4 Ta8—a6 28.Nf4—g5! atacind suplimentar și turnul din d8 care nu poate scăpa. După 28...N:g5 29.D:g5, Keres a fost obligat să dea calitatea, ceea ce nu prelungește însă prea mult rezistența.

28...Td8:d7 29.Na4:d7 Df5:d7 30.Ta1—e1 Ta6—d6 31.Ng5:f6 Td6:f6 32.Dg3—b8 și albul câștigă repede prin atac frontal la rege.

Insule de pioni

Dintre factorii care definesc calitatea structurii de pioni, am vorbit pînă acum despre pionii înapoiați, pionii izolați și puternicii pioni liberi susținuți. Mai există și alte determinante ale structurii de pioni.

Cîndva, partizanii școlii lui Steinitz și Tarrasch considerau drept avantaj majoritatea de pioni pe flancul damei, de exemplu, trei pioni contra doi ar fi aproape suficient pentru câștig. Strategia contemporană apreciază că „avantajul de pioni pe flanc, luat ca atare,

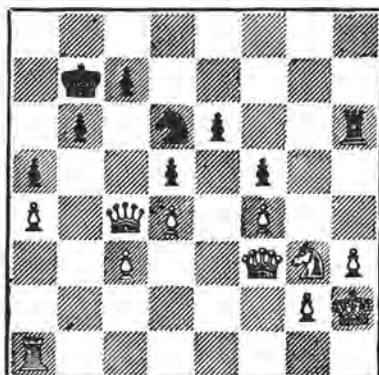
separat de poziția altor figuri, este o prejudecată”.

Practica actuală confirmă tot mai mult justetea acestui punct de vedere. Astfel a apărut noțiunea de „insule de pioni”.

Dacă toți cei șapte-opt pioni sînt legați într-un singur lanț, iar pionii adversarului sînt separați în câteva grupe, numite de Capablanca „insule”, atunci există un avantaj real de care se poate beneficia cu cît partida se apropie de final. În zilele noastre, noțiunea de insulă, care înainte apărea ca pur teo-

retică, a devenit un factor important de considerare a poziției. Iată un exemplu :

Nr. 88

Apreciind poziția din partida Gligorici—Keres (Turneul pretendenților, Zürich, 1953), Bronștein scrie :

„Avantajul negrului poartă un caracter permanent și se manifestă nu atât printr-o poziție activă a unor figuri, cât printr-o structură de pioni mai bună. Concret :

a) Toți pionii negri sînt legați cu o singură „frînghie“, pe cînd pionii albi sînt împărțiți.

b) Pionii d5 și f5 asigură pătrunderea calului negru la e4. Dacă albul schimbă calul, pe acest cîmp apare un pion liber apărât“.

Keres și-a valorificat avantajul fără să ajungă, de altfel, în final. El a organizat cu turnurile și calul un atac mortal asupra regelui, însă la reușita acestui atac au contribuit sub-

stanțial pionii. Gligorici evită finaluri dezavantajoase și de aceea a preferat să suporte atacul.

Comentînd schimbul 14... Cc6:d4, în partida Botvinnik—Boleslavski (meci-turneu pen-

Nr. 89

tru titlul de campion absolut al U.R.S.S. din anul 1941) Botvinnik scrie :

„Greșeala pozițională a mărit avantajul albului. Albul avea două „insule de pioni“ (termenul lui Capablanca) iar negrul trei, din care pionul d5 poate deveni ușor pion slab“.

Uitați-vă atent cum a încătușat în continuare această „insulă“ în plus, de la d5, acțiunile negrului. Boleslavski nu a reușit să mențină pionul d5, pe care l-a pierdut mai tîrziu în final. Lupta în această partidă s-a desfășurat astfel :

15.e3:d4 Ta8—c8 16.Cb3—c5 a7—a6 17.Ta1—e1 Tc8—c7 18. Nb5—d3 Nf5:d3 19.Dd2:d3 Db6—d6 20.c2—c3 a6—a5 21.

Dd3—f3 Ce7—g6 22.Te1—e3
b7—b6 23.Cc5—d3 Tc7—d7 24.
Tf1—e1 Dd6—c6.

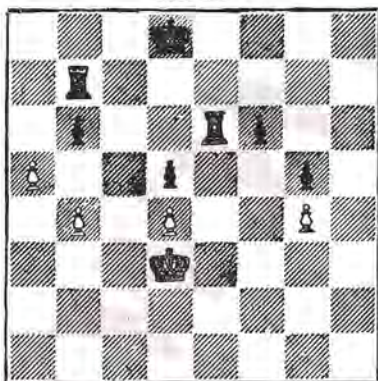
Albul are avantaj substanțial. În dispozitivul negrului sînt slabi pionii b6 și d5. Botvinnik începe operațiunea de pătrundere, prin alungarea calului negru de la g6 și cucerirea punctului e7.

25.g2—g3 Td7—d6 26.h2—h4
f7—f6 27.Df3—f5 Dc6—c8 28.
Df5:c8 Tf8:c8 29.h4—h5 Cg6—
f8 30.Te3—e7 Tc8—d8 31.Cd3—
f4 Td8—d7 32.g3—g4 Td7:e7
33.Te1:e7 g7—g5 34.h5:g6
Cf8:g6 35.Cf4:g6.

În finalul de turnuri cîștigul se obține mai greu. De aceea albul ar fi trebuit să evite schimbul cailor.

35...h7:g6 36.Te7—b7 Rg8—
f8 37.Rg1—f2 Rf8—e8 38.Rf2—
e3 g6—g5 39.Re3—d3 Td6—e6
40.b2—b4! a5:b4 41.c3:b4 Re8—
d8 42.a4—a5!

Nr. 90

Iată cînd a ieșit în evidență avantajul poziției structurale a pionilor albi.

Dacă acum negrul ar juca 42...b:a5 43.b:a5 Rc8, atunci după 44.Tb5 Td6 45.Rc3 Rc7 46.Rb4, va trebui să apere, în același timp, și pionul din d5 și cîmpul de pătrundere a regelui alb.

42...Rd8—c8 43.a5—a6 b6—
b5 44.Tb7:b5 Te6:a6 45.Tb5:d5.

Albul a reușit!

45...Ta6—a1 46.Td5—c5+
Rc8—b7 47.d4—d5 Ta1—f1 48.
Tc5—c4 f6—f5 49.Rd3—e2.

Negrul cedează.

Un model inimitabil de exploatare a slăbiciunii insulelor de pioni este partida a 5-a din meciul pentru titlul de campion mondial dintre Petrosian și Botvinnik, anul 1963.

1.c2—c4 g7—g6 2.d2—d4
Cg8—f6 3.Cb1—c3 d7—d5 4.
Cg1—f3 Nf8—g7 5.e2—e3 0—0
6.Nf1—e2 d5:c4 7.Ne2:c4 c7—
c5 8.d4—d5 e7—e6 9.d5:e6
Dd8:d1+ 10.Re1:d1 Nc8:e6 11.
Nc4:e6 f7:e6.

Nr. 91

A survenit o poziție în care negrul are o singură slăbiciune: pionul e6.

Petrosian relatează că, înainte de partidă, când el se pregătea împreună cu antrenorul său, ei au analizat întâmplător această poziție. Petrosian susținea că albul are avantaj de câștig: „Nu pot garanta sută la sută, dar sînt șanse enorme de câștig”.

Printr-un joc precis el a dovedit sensul acestui avantaj la alb.

12.Rd1—e2 Cb8—c6 13. Th1—d1 Ta8—d8 14.Td1:d3 Tf8:d3 15.Cf3—g5 Td8—e6 16. Cg5—e4 Cf6:e4 17.Cc3:e4 b7—b6 18.Ta1—b1 Cc6—b4 19. Nc1—d2! Cb4—d5.

Evident, este rău 19...C:a2, din cauza 20.Ta1 Cb4 21.N:b4 a:b4 22.T:a7.

20.a2—a4 Te8—c8 21.b2—b3 Ng7—f8 22.Tb1—c1 Nf8—e7 23.b3—b4! c5—c4 24.b4—b5 Rg8—f7 25.Nd2—c3! Ne7—a3 26.Tc1—c2 Cd5:c3+ 27.Tc2:c3 Na3—b4 28.Tc3—c2 Rf7—e7 29.Ce4—d2 c4—c3.

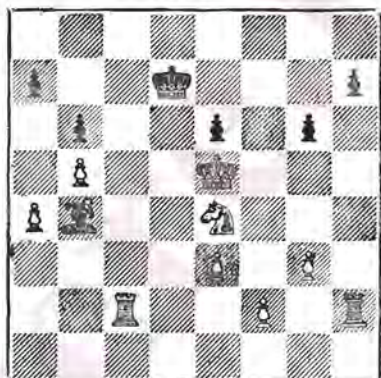
Finalul de turnuri este greu pentru negru. Pionul c4 se pierde inevitabil și regele alb pătrunde prin centru în dispozitivul advers.

Slăbiciunea cimpurilor adiacente

Ca rezultat al structurii din deschidere sau al restructurării din jocul de mijloc, pionii formează cele mai variate lanțuri. Cunoaștem structura „drago-

30.Cd2—e4 Nb4—a5 31. Re2—d3 Tc8—d8+ 32.Rd3—c4 Td8—d1 33.Ce4:c3 Td1—h1 34. Cc3—e4! Th1:h2 35.Rc4—d4 Re7—d7 36.g2—g3 Na5—b4 37. Rd4—e5.

Nr. 92

Începutul sfîrșitului. Regele a devenit o piesă puternică, de atac.

37...Th2—h5+ 38.Re5—f6 Nb4—e7+ 39.Rf6—g7 e6—e5 40.Tc2—c6 Th5—h1 41.Rg7—f7! Th1—a1 42.Tc6—e6 Ne7—d8 43.Te6—d6+ Rd7—c8 44. Rf7—e8 Nd8—c7 45.Td6—c6 Ta1—d1 46.Ce4—g5 Td1—d3+ 47.Re8—f7 Td8—d7+ 48. Rf7—g8.

Negrul cedează.

în așa măsură încît, chiar și în jocul de mijloc avansat, se poate recunoaște deschiderea.

Uneori jucătorul își așază pionii pe cîmpuri de aceeași culoare. Lanțul de pioni prezintă anumite avantaje, pionii fiind apărați între ei, dar are și un dezavantaj capital: cîmpurile adiacente de culoare contrară rămîn lipsite de supravegherea pionilor și devin accesibile figurilor adverse, mai ales dacă lipsește și nebunii care apără aceste cîmpuri. În asemenea cazuri se vorbește de slăbiciunea cîmpurilor albe sau negre. Vom analiza mai târziu această problemă complicată.

Acum ne vom opri la o înțimplare a cărei relatare va ajuta pe cititor să rețină o regulă importantă.

Partida mea din turneul interzonal de la Stockholm, din anul 1952, cu marele maestru Pilnik (cu negrul) a fost întreruptă în poziția din diagrama nr. 93.

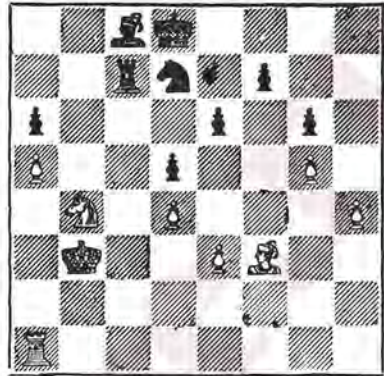
— Propun remiză, zise maestrul argentinian.

— Doresc să mai joc, am refuzat eu, convins că voi câștiga.

— Nu aveți nici un avantaj, a insistat Pilnik. Poate ceva mai mult spațiu. Dar pionii mei sînt apărați.

— De cine? nu m-am putut abține eu.

— De nebun, spuse marele maestru și eu nu am prea în-

teles dacă vorbea serios sau glumea.

Pentru orice eventualitate, m-am hotărît să nu-i schimb părerea, pentru că s-ar putea să găsească o modalitate de restructurare a pionilor.

Din această discuție mi-am dat seama că problema așezării pionilor — atunci cînd există un nebun pe tablă — este neclară chiar și pentru un mare maestru.

Totuși nu poate exista îndoială. Pionii care stau pe cîmpurile pe care trebuie să circule nebunul constituie un dezavantaj pozițional. Ei îi îngheșue și îi dublează acțiunea în loc să i-o completeze.

La reluare, albul a reușit să-și valorifice avantajul, care nu era altul decît că pionii negri „erau apărați de nebun“. Iată cum am judecat poziția aceasta, la timpul respectiv: „Albul are avantaj suficient pentru câștig și anume:

1. Toți pionii negri sînt așezați pe cîmpuri de aceeași culoare cu nebunul de la c8, astfel că îi limitează mutările.

2. Figurile albe ocupă poziții active, în timp ce figurile negre stau îngrămădite pe ultimele două orizontale.

3. Negrul are două slăbiciuni importante, a6 și f7. Combinînd atacul asupra lor, albul, pînă la urmă, dobîndește avantaj material.

Aplicarea planului este simplă: după manevrele premergătoare, se alege momentul favorabil pentru a juca h4—h5, iar după g6:h5 Nf3:h5 atacul asupra pionului f7 este hotărîtor.

42.Nf3—e2 Cd7—b8 43.Cb4—d3 Rd8—e7 44.Cd3—e5 Cb8—c6 45.Rb3—b2! intenționînd să schimbe caii și apoi turnurile, după care finalul de nebuni este net cîștigat de alb.

45...Tc7—b7+ 46.Rb2—c3 Re7—d6 47.Ce5:c6 Tb7—c7 48.Rc3—b3 Tc7:c6 49.Ta1—f1 Tc6—c7 50.h4—h5 g6:h5. Nu se poate permite avansarea pionului „h”.

51.Ne2:h5 Tc7—b7+ 52.Rb3—c3 Tb7—c7+ 53.Rc3—b3 Tc7—b7+ 54.Rb3—c3 Tb7—c7+ 55.Rc3—d2 Tc7—b7 56.Tf1:f7.”

Albul nu mai are dificultăți. Negrul și-a recunoscut înfrîngerea la mutarea 73-a.

Așadar, evitați structuri cu lanțuri de pioni de aceeași culoare cu nebunul, iar dacă ad-

versarul are slăbiciuni adiacente, căutați să vă folosiți de ele.

Iată un exemplu de joc iscusit, prin exploatarea cîmpurilor slabe, în partida Makogonov—Botvinnik, Sverdlovsk, 1943.

1.d2—d4 d7—d5 2.c2—c4 e7—e6 3.Cb1—c3 c7—c6 4.e2—e3 Cg8—f6 5.Cg1—f3 Cb8—d7 6.Cf3—e5 Cd7:e5 7.d4:e5 Cf6—d7 8.f2—f4 Nf8—b4 9.e4:d5? e6:d5 10.Nf1—d3 Cd7—c5 11.Nd3—c2 Dd8—h4+ 12.g2—g3 Dh4—h3.

Nr. 94

Poziția, în general acceptabilă, are un singur neajuns: cîmpurile albe de pe flancul regelui sînt slăbite la limită. Aceasta se va observa mai bine atunci cînd Botvinnik va schimba nebunul de cîmpuri albe. Lupta, în continuare, a celor doi șahiști de înaltă clasă, este concludentă pentru noțiunea de cîmpuri slăbite.

13.Rg1—f2! Nb4:c3! 14.b2:c3 Nc8—f5! 15.Nc2:f5 Dh3:f5 16. g3—g4.

„Jucat magistral — îl laudă Botvinnik pe adversar, — după această mutare slăbiciunea cîmpurilor albe este mai puțin perceptibilă”.

Să mai adăugăm că prețul plătit de alb pentru această corectare a poziției a fost destul de mare. Regele, lipsit de orice speranță de a se adăposti acasă, a trebuit să-și încerce norocul „în cîmp deschis”.

16...Df5—e6 17.Nc1—a3! Cc5—e4+ 18.Rf2—f3 h7—h5 19.h2—h3 f7—f6!

O mutare excelentă. Albul nu poate lua la f6, deoarece ar fi prea jălnică poziția regelui său. Rămîne o singură cale, să dea pionul.

20.c3—c4 h5:g4+ 21.h3:g4 Th8:h1 22.Dd1:h1 0—0—0 23. Ta1—d1 f6:e5 24.c4:d5 c6:d5 25.Td1—c1+ Rc8—b8 și negrul și-a fructificat avantajul material și pozițional.

Cititorul își va da seama și din partida următoare că problema slăbiciunii cîmpurilor nu este deloc simplă. În comentariul făcut de Bronștein găsim următoarele idei: „Citind în cărți despre slăbiciunea cîmpurilor negre sau despre atacul pe cîmpurile negre, mult timp am bănuir că este ceva de neînțeles, nu numai pentru mine, ci chiar și pentru autori. Într-adevăr, îmi spuneam eu, cîmpurile negre ale adversarului sînt

slabe atunci cînd nu are nebun de cîmpuri negre și pionii stau pe cîmpuri albe. În acest caz el va muta toate piesele de pe cîmpurile negre și atunci ce îmi mai rămîne să atac?

Așa gîndeam eu, pînă în momentul cînd am înțeles că slăbiciunea cîmpurilor negre este, în același timp, și slăbiciunea cîmpurilor albe. Atacul pe cîmpurile negre constă tocmai în aceea că, plasîndu-mi pionii și figurile pe cîmpuri negre, eu atac figurile și pionii adversarului care se află pe cîmpuri albe și nu au unde să se ascundă”.

În sprijinul acestei interesante afirmații, avem un exemplu concret.

În partida Szabo—Gheller, din Turneul pretendenților, Zürich, 1953, albul tocmai a jucat 25.Dd4—c5.

Nr. 95

Bronștein socotește că „metoda corectă de exploatare a slăbiciunii cîmpurilor negre de

pe flancul damei ar fi fost 25. Da7! Cu această mutare, albul menține controlul asupra cîmpurilor negre și atacă figurile și pionii așezați pe cîmpurile albe. Această mutare are la bază și o combinație elegantă: 25...Td7 26.D:b7! Dacă negrul ia dama, atunci 27.N:d5+ urmat de Tc8+ cu efect distrugător asupra figurilor negre. De remarcat că toate figurile pier pe cîmpuri albe“.

Și în acest mod se poate trata tema slăbiciunii cîmpurilor adiacente. Nu trebuie să omitem, totuși, cazurile în care cîmpurile slabe sînt stăpînite de alte figuri decît nebunul, care nu poate amenința în nici un fel cîmpurile de culoare contrară lui.

Slăbirea cîmpurilor albe sau negre poate deveni motivul principal al luptei. Spre exemplu, chiar și eu am avut un caz nenorocit, cînd am simțit cum se apropie pieirea inevitabilă, fără să pot lua nici un fel de măsuri. Adversarul meu stăpînea, în mod absolut, cîmpurile negre, după ce eu mi-am așezat toate piesele pe cîmpuri albe. Și aceasta, în mod nechibzuit. Dar, priviți și dv.

În poziția din diagramă, rezultată din Indiana regelui, în partida mea cu Gligorici (la negru), în Turneul претендентilor de la Zürich, anul 1953, nimic nu prevestea dezastrul. Cînd, pe neașteptate,

11...e5—e4! 12.f3:e4 f5—f4.

Desigur că eu cunoscteam bine această manevră — negrul sacrifică un pion în schimbul controlului asupra cîmpului e5 și deschiderii diagonalei nebunului din g7. Nu-i nimic, îmi ziceam eu, am să trec oarecum peste aceasta și rămîn cu un pion în plus.

13.Ne3—f2 Cb8—d7 14.Ce2—g1. Totul pentru controlul punctului e5. Mai rău ar fi fost 14.e5 C:e5 15.N:h7+ Rh8 și figurile negrului ar fi devenit prea amenințătoare.

14...Dd8—g5 15.Nd3—f1 Cd7—e5 16.Cg1—f3 Dg5—e7 17.Cf3:e5 De7:e5 18.0—0—0 Ch5—f6 19.h2—h3 Nc8—d7.

Aici am schițat un plan, urmărind să alung dama neagră de pe cîmpul e5, apoi — speram eu — mutarea e4—e5 îmi va asigura inițiativa.

20.Nf1—d3! a7—a6 21.Cc3—b1!

Încă două mutări și... la revedere damă neagră! Dar, vai,

mă aștepta o amarnică deziluzie.

21...f4—f3!!

Magistral! Gligorici joacă foarte tare. El dă al doilea pion numai pentru a pune stăpînire pe cîmpurile slabe din centru.

22.g2:f3 Cf6—h5 23.Cb1—d2 Ch5—f4.

Nr. 97

O poziție demoralizantă pentru alb. Nebunul lui de cîmpuri albe s-a transformat în pion, calul nu are nici un cîmp și nici chiar dama nu poate face nimic. Mă simțeam strivit și ucis. Oare să cedez? M-am hotărît să fac tot ce pot pentru salvarea partidei.

Bronștein scrie despre acest moment al partidei că e de mirare forța potențială de apărare din poziția albului, care menține cu mare greutate echilibrul.

„Cu mare greutate” — și aceasta cu doi pioni în plus! Iată unde pot duce slăbiciunile adiacente!

24.Nd3—f1 b7—b5 25.h3—h4 Rg8—h8 26.Th1—g1 Ng7—f6 27.Cd2—b3 Ta8—b8 28.Nf2—e1 b5—b4 29.Rc1—b1 Tb8—a8 30.Ne1—g3 Tf8—g8 31.Tc2—h2 Tg8:g3 32.Tg1:g3 Cf4—e2! 33. Dh2:e2 De5:g3 34.Cb3—c1 a6—a5 35.Cc1—d3 Cf6—d4 36. h4—h5 Dg3—h4 37.Nf1—g2 Ta8—g8 38.Td1—h1 Dh4—g3 39.Ng2—f1 a5—a4 40.Rb1—c2 a4—a3 41.b2—b3. Aici am căzut de acord asupra remizei. În poziția finală negrul nu mai poate exploata slăbiciunea cîmpurilor negre.

Slăbiciunile adiacente sînt motive poziționale care determină complexe strategice încă din deschidere. În Indiana regelui, albul închide centrul prin mutarea d4—d5, izolînd din joc nebunul din g7. Nu întotdeauna eliberarea lui reușește, așa cum a procedat Gligorici în partida precedentă. În varianta Sămisch, uneori acest nebun este schimbat prin procedeul tactic Ng7—h6, iar după Ne3:h6 dama ia nebunul prin Dd8—h4+. Prin aceasta jocul negrului se ușurează și albul intră într-o fază dificilă. De ce? Pentru că albul și-a slăbit cîmpurile negre și acest lucru se face simțit după schimbarea nebulilor. Manevre asemănătoare se pot găsi în multe partide.

Un alt exemplu de slăbire a cîmpurilor albe îl avem în Apărarea Ragozin. În partida Riu-min—Ragozin din Campionatul

U.R.S.S., anul 1934, după mutările: 1.d2—d4 Cg8—f6 2.c2—c4 e7—e6 3.Cb1—c3 Nf8—b4 4. Dd1—c2 d7—d5 5.e2—e3 0—0 6.Cg1—f3, Ragozin a jucat 6... Cb8—c6. Albul a încercat să cucerească spațiu pe flancul damei, continuând cu 7.a2—a3 Nb4:c3+ 8.Dc2:c3 Nc8—d7 9. b2—b4. La aceasta a urmat o serie de mutări energice care au scos în evidență slăbiciunea cîmpurilor albe de pe flancul damei.

9...a7—a5 10.b4—b5 Cc6—a7 11.a3—a4 c7—c6! 12.Nc1—a3 Tf8—e8 13.Ta1—b1 d5:c4 (diagrama nr. 98).

14.b5—b6.

Disperare. Alte mutări duceau la slăbirea iremediabilă a cîmpurilor albe. De exemplu: 14.N:c4 c:b4 15.a:b4 Tc8 16.Dd3 Cd5, sau 14.D:c4 c:b4 15.a:b4 Tc8 16.Db3 Cd5 și negrul stăpînește cîmpurile albe.

Nr. 98

Riumin încearcă să intre în combinații tactice, dar nu reușește.

14...Ca7—b5! Tacticianul Ragozin se manifestă în toată strălucirea sa. Figura sacrificială se recîștigă curînd și slăbiciunea cîmpurilor albe rămîne.

15.a4:b5 c6:b5 16.Cf3—e5 b5—b4 17.Dc3—c1 Nd7—b5! 18. Nf1—e2 Ta8—c8 19.Na3:b4 a5:b4 20.Tb1:b4 Nb5—a6 și negrul obține victoria.

Poziția figurilor

Partida de șah este o luptă între două armate. Chiar dacă aceste armate sînt din figuri de lemn, pentru un adevărat șahist ele sînt vii sau, cum scria Lasker, ființe. Armata șahistă se supune legilor strategiei și tacticii și este formată din luptători curajoși, cu temperament, cu calitățile lor individuale și particularități de caracter.

Șahistul este un conducător de oști. De cunoștințele, voința

și străduința lui depinde soarta întregii armate. Iată de ce poziția corespunzătoare sau necorespunzătoare a figurilor joacă întotdeauna un rol hotărîtor în lupta șahistă. Se poate întîmpla ca întreaga armată albă sau neagră, datorită lipsei de experiență, neatenției sau altor cauze, să se așeze atît de nereușit încît, de la început, să fie incapabilă de luptă. Este însă suficient ca o singură fi-

gură să ocupe o poziție proastă pentru a nu se mai putea corecta nimic. O alegere neinspirată a locurilor pentru figuri poate fi uneori corectată (dar nu întotdeauna!), altfel aceasta poate fi cauza înfringerii.

Exploatarea poziției necorespunzătoare a figurilor adverse aduce de multe ori câștigul în

practica șahistă. Iată de ce șahistul care tinde să se perfecționeze trebuie să știe cum se determină asemenea elemente în poziție. Ne vom opri mai amănunțit asupra acestei probleme, cu atât mai mult cu cât este greu de găsit în literatura șahistă o formulare clară sau o sistematizare a cazurilor posibile.

Poziție necorespunzătoare a unei figuri

Se pot vedea multe partide din secolul trecut și din secolul nostru în care poziția necorespunzătoare a unei singure figuri poate provoca pierderea partidei. Lui Tarrasch îi aparține expresia: „Dacă o singură figură stă prost, întreaga partidă stă prost”. Nu trebuie neglijat acest adevăr.

Să vedem un exemplu de izolare puțin obișnuită a nebunului.

Nr. 99

În partida Kotov—Kashdan (meci prin radio, U.R.S.S.—S.U.A., 1945) avantajul albului este de necontestat, totuși manevra care a urmat a permis forțarea câștigului, prin scoaterea din joc a nebunului advers.

34.Nb3:e6! f7:e6 35.Tc8—b8 Tb7:b8 36.Ng3:b8 b5—b4 37.Re2—d3 Ng7—h6 38.f3—f4!, închizând gratiile cuștii construite de pionii negri e7 și e6 și de nebunul și pionii albi. Nebunul nu poate ieși din această cușcă decât sacrificându-și viața contra vieții nebunului alb, ceea ce înseamnă un final fără speranțe.

38...g6—g5 39.g2—g4 h5:g4 40.h3:g4 g5:f4 41.e3:f4 și negrul a cedat. Victoria se obține simplu și elementar: se plasează nebunul la e5, apoi se înlătură pionii de pe flancul damei. Regele alb ajunge la d7 obligînd regele negru să plece pe cîmpul f7. Apoi, după g4—g5, negrul este în zugzwang. În

acest fel, poziția necorespunzătoare a nebunului negru a prilejuit victoria albului.

Există numeroase exemple în care câștigul se obține profitându-se de poziția necorespunzătoare a unui cal. Tarrasch susținea că „întotdeauna calul stă prost la b3 și la b6”. Aceasta este, desigur, o exagerare, dar un bob de adevăr există și Tarrasch a dovedit-o de multe ori în practică. În partida spaniolă a fost exploatarea cu iscusință poziția calului la b7, iar în Indiana regelui poziția calului la a5, deși aceasta din urmă a provocat multe controverse.

Pentru a arăta anumite procedee, cel mai simplu pentru mine este să analizăm încă o partidă de a mea (interesantă și din alte puncte de vedere).

În poziția din partida Kottov—Taimanov (Turneul pretendenților, 1953) se observă că șansele ambelor părți ar fi

Nr. 100

egale dacă nu ar trebui să luăm în considerație poziția la a5 a calului negru. Calul nu a ajuns acolo dintr-o Indiană a regelui, ci după mutările:

1.c2—c4 Cg8—f6 2.g2—g3 e7—e6 3.Nf1—g2 d7—d5 4. Cg1—f3 d5—d4 5.b2—b4 c7—c5 6.Nc1—b2 Dd8—b6 7.Dd1—b3 Cb8—c6 8.b4—b5 Cc6—a5 9.Db3—c2 Nf8—d6 10.e2—e3 e6—e5 11.e3:d4 e5:d4.

Dacă negrul ar fi plecat mai repede cu calul de la a5, prin b7, la d6 sau la d8, ar fi reușit, eventual, să se salveze. Dar negrul caută să sprijine cu acest cal un atac pe flancul damei.

12.0—0 0—0 13.d2—d3 Nc8—d7 14.Cb1—d2 h7—h6.

În rezolvarea unei linii de joc, mi-am propus un țel simplu, dar corect din punct de vedere strategic: „Să mă folosesc imediat de poziția nereușită a calului, nu pot. Trebuie să profit de faptul că acest cal este departe de flancul regelui, unde voi avea o figură în plus în atac”. Urmăriți cum se realizează în partidă acest important factor pozițional.

15.Ta1—e1 Ta8—e8 16. Nb2—c1.

Înainte de toate se procedează la mobilizarea figurilor albe din colțul stâng al tablei.

16...Te8:e1 17.Tf1:e1 Tf8—e8 18.Te1:e8+ Nd7:e8 19.Cf3—h4!

Acesta este semnalul pentru asaltul direct asupra flancului regelui. După schimbul dame-

lor și simplificările ce urmează, „o figură în plus“ se va simți tot mai mult.

19...a7—a6 20.a2—a4 Db6—a7 21.Ch4—f5 Nd6—f8 22.Cd2—e4.

Nu este greu de observat că albul acceptă schimburile cu plăcere.

22...Cf6:e4 23.Ng2:e4 b7—b6 24.Dc2—d1!

Toate figurile albe pe front!

24...a6:b5 25.a4:b5 Ne8—d7 26.Dd1—h5 Nd7—e6 27.Nc1—f4 Ca5—b3.

Calul a primit, în sfârșit, o misiune și pleacă în spatele frontului inamic. Dar, prea târziu! În timp ce pentru alb ținta atacului este regele, negrul atacă numai cimpuri goale, părăsite de alb, fără a reuși să ajungă la rege. Armata albă, excelent mobilizată, nu întrerupe atacul și respinge cu ușurință încercările negrului.

28.Dh5—d1 Da7—a2 29.h2—h4 Cb3—a1 30.h4—h5 Ca1—c2 31.Nf4—e5 Da2—b2 32.Ne5—c7 Cc2—a3 33.Dd1—g4 Db2—c1+ 34.Rg1—g2 Ca3—b1.

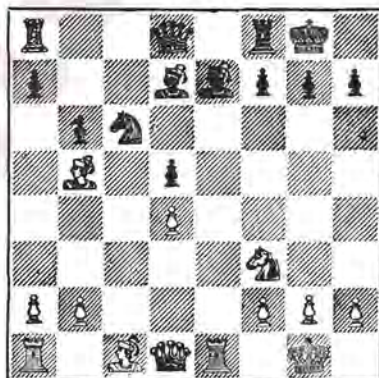
D. Bronștein, în comentariul partidei, observă: „Calul răătăcește prin colțul tablei, parcă ar rezolva cunoscuta problemă de a muta pe fiecare cimp o dată, în timp ce albul mărește, în mod metodic, presiunea asupra poziției regelui“.

35.Nc7—f4 Cb1—d2? O greșeală grosolană și, după 36.Dg4—e2, negrul a cedat.

Așadar, dacă vedeți un cal al adversarului undeva pe marginea tablei și nu-l puteți distruge, începeți un atac energetic pe celălalt flanc. Un exemplu clasic de exploatare a poziției necorespunzătoare a calului negru îl putem vedea în renumita partidă dintre Botvinnik și Alehin, din turneul A.V.R.O., Olanda, anul 1938 (singura partidă decisă dintre ei).

Atacul damei albe obligă calul din c6 să se retragă pe ultima linie și să rămână acolo, în afară de joc, pînă la sfârșitul partidei.

Nr. 101

13.Dd1—a4 Cc6—b8.

Rău este 13...Tc8, deoarece 14.Nd2! a6 15.N:c6 N:c6 16.D:a6, cu câștigul unui pion. Trebuie să plece calul.

14.Nc1—f4 Nd7:b5 15.Da4:b5 a7—a6 16.Db5—a4 Ne7—d6 17.Nf4:d6 Dd8:d6 18.Ta1—c1 Ta8—a7 19.Da4—c2!

Simplu și convingător. Albul ocupă pentru mult timp coloana deschisă „c” și este pregătit să intre pe unul din cîmpurile pe care va considera că e mai avantajos, c6, c7, c8.

Ușor de înțeles de ce Alehin a căutat să provoace cît mai repede schimbul, urmărind controlul asupra coloanei „e”.

19...Ta7—e7 20.Te1:e7 Dd6:e7 21.Dc2—c7 De7:c7 22.Tc1:c7 f7—f6.

Alehin se apără cu artă. Dacă acum 23.Tb7, atunci 23...Tc8! 24.Rf1 b5 și coloana este cucerită de negru. Această variantă dă timp negrului să alunge turnul alb de pe orizontala a șaptea.

23.Rg1—f1 Tf8—f7 24.Tc7—c8+ Tf7—f8 25.Tc8—c3!

Și Botvinnik este la înălțime. Prin această retragere el provoacă o interesantă poziție de zugzwang. Nici o figură neagră nu poate împiedica pătrunderea turnului pe orizontala a 7-a și Alehin este nevoit să mute pionii. Dar cu pionii „nu poți ajunge prea departe”.

25...g7—g5 26.Cf3—e1 h7—h5 27.h2—h4! Cb8—d7 28.Tc3—c7 Tf8—f7 29.Ce1—f3 g5—g4 30.Cf3—e1 f6—f5 31.Ce1—d3 f5—f4 32.f2—f3 g4:f3 33.g2:f3 a6—a5 34.a2—a4 Rg8—f8 35.Tc7—c6 Rf8—e7 36.Rf1—f2 Tf7—f5 37.b2—b3 Re7—d8 38.Rf2—e2 Cd7—b8 39.Tc6—g6 Rd8—c7 40.Cd3—e5 Cb8—a6 41.Tg6—g7+ Rc7—c8 42.Ce5—c6 Tf5—f6 43.Cc6—e7+ Rc8—

b8 44.Ce7:d5 Tf6—d6 45.Tg7—g5, iar albul, luînd și pionul h5, cîștigă ușor.

Am examinat cazuri în care caii și nebunii ocupau poziții necorespunzătoare. Se întîmplă însă și turnurilor.

În partida Kotov—Szabo din Turneul pretendenților, din anul 1950, în final a apărut următoarea poziție:

Nr. 102

30.e3—e4 Td5—h5?

Această greșeală gravă este justificată, poate, de faptul că negrul, pe parcursul mai multor mutări, a căutat să provoace mutarea b3—b4, ceea ce albul a refuzat cu încăpăținare.

31.b3—b4!

Szabo nu a prevăzut că această mutare îl va face să piardă.

31...Cc6—e7 32.Re2—f2 f6—f5 33.Nc3—d2! prevenind mutarea g6—g5 care ar da libertate turnului.

33...f5:e4 34.f3:e4 Ce7—c8 35.Rf2—g3 Cc8—d6 36.Th1—e1

Cd6—c7 37.Nd2—c1 a7—a6
38.Rg3—g4 Rf7—e7 39.Te1—
d1 Cc4—d6 40.Td1—d3 Cd6—
f7 41.Td3—d1!

Albul trebuie să fie atent. O singură scăpare și turnul negru se eliberează prin cîmpul e5.

41...Cf7—d6 42.h3—h4 Cd6—
c4 43.Td1—d4 Re7—e6 44.
Td4—d1 Re6—e7 45.Td1—f1
Th5—h6 46.Tf1—f3 Th6—h5
47.Tf3—c3 Re7—d7 48.Nc1—e3
Cc4—d6.

Măsurile luate de alb au oprit turnul negru să intre în joc. Finalul de turnuri, după schimbul pieselor ușoare, este fără speranță pentru negru.

49.Tc3—d3 Rd7—c6 50.Td3—
d4 Cd6—f7 51.Ng3—f2 Cf7—
h6+ 52.Rg4—f3 Ch6—f7 53.
Nf2—g3 b7—b6 54.Td4—d1!
Puțin elan înainte de săritura
decisivă în spatele adversa-
rului.

54...Cf7—h6 55.Td1—d8 Ch6—
f7 56.Td8—c8+ Rc6—d7 57.
Tc8—b8 a6—a5.

Nu salvează nici mutarea
57...Rc7 58.f5+ sau 57...Rc6
58.Nf2 și negrul pierde un
pion.

58.Tb8—b7+ Rd7—e8 59.
Tb7:b6 a5:b4 60.a3:b4 Cf7—d8
61.Rf3—g4 Cd8—f7 62.Ng3—f2
Re3—d8 63.Nf2—c5 Rd8—c8
64.Tb6—f6 Cf7—d8 65.Nc5—b6
Rc8—d7 66.Nb6:d8 Rd7:d8 67.
Tf6—f7 și negrul a cedat. Pen-
tru că a jucat fără un turn.

Așadar, figurile ușoare, ca și
turnul, pot cădea relativ ușor

într-o poziție nepotrivită. Dar
dama? Ea este figura cea mai
mobilă. În marea ei forță se
ascunde și slăbiciune. Ea tre-
buie să se păzească de ame-
nințarea oricărei figuri, ceea ce
determină, în anumite cazuri,
plasarea ei pe poziții necores-
punzătoare. Am văzut aceasta
în exemplul dat în diagrama
nr. 20, în partida Ragozin—
Boleslavski.

„Alegînd un plan sau altul
în deschidere, — scrie Bron-
ștein în observațiile făcute la
partida pe care o vom analiza
în exemplul următor — ne
gîndim, în primul rînd, la o
dezvoltare armonioasă a figu-
rilor, scăpînd uneori din ve-
dere dezvoltarea damei. To-
tuși, dama este cea mai impor-
tantă și mai prețioasă figură
din scena șahului și de felul
cum își va juca rolul depinde
succesul întregii regii“.

Tocmai o astfel de scăpare a
avut negrul în partida Gligo-
rici—Szabo (Turneul preten-
denților, Zürich, 1953).

1.e2—e4 e7—e5 2.Cg1—f3
Cb8—c6 3.Nf1—b5 a7—a6 4.
Nb5—a4 Cg8—f6 5.0—0 Cf6:e4
6.d2—d4 b7—b5 7.Na4—b3
d7—d5 8.d4:e5 Nc8—e6 9.
c2—c3 Nf8—e7 10.Nc1—e3
Ce4—c5 11.Nb3—c2 Ne6—g4
12.Cb1—d2 Cc5—e6 13.Dd1—
b1! Ng4—h5 14.a2—a4 b5—b4
15.a4—a5 Nh5—g6 16.Cd2—b3
b4:c3 17.b2:c3 Dd8—b8.

Negrul, temîndu-se de mu-
tarea 18.Tfd1, cu atac mascat

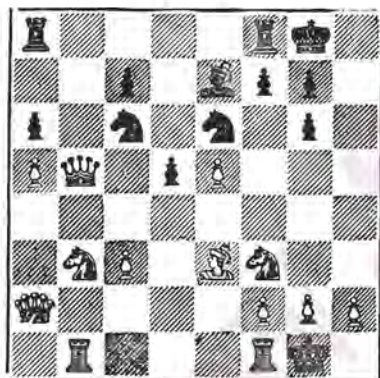
asupra damei, caută schimbul, însă Gligorici evită simplificările, punînd adversarului în trebarea: unde se află pe tabla cu 64 de pătrate un loc convenabil pentru damă?

18.Db1—a2! 0—0 19.Nc2:g6 h7:g6 20.Ta1—b1.

Mai exact ar fi fost 20.Tfb1 Dd8 21.Td1 Dd7 22.Cc5 C:c5 23.T:d5! și mult timp dama neagră nu ar fi reușit să găsească un refugiu, pierzînd timp cu atacul asupra pionului din a5.

20...Db8—b5 (diagrama nr. 103).

Nr. 103

21.Da2—c2?

Ultimele mutări ale albului îl pun într-o poziție mai slabă. Bronștein propune aici mutarea 21.Cfd4! În cazul 21...Cc:d4, continuarea 22.c:d4 Dd7 23.Tfc1 ar fi păstrat pentru alb un avantaj pozițional. Albul ar putea câștiga în mod strălucit prin 21...Ce:d4, dacă 22.C:d4 D:a5. Sacrificiul de damă pro-

pus de Bronștein duce la mat: 23.C:c6! D:a2 24.C:e7+ Rh7 25.Tb4 g5 26.N:g5 g6 27.Th4+ Rg7 23.Nf6 mat.

Într-un fel sau într-altul, prin 21.Cfd4, Gligorici ar fi putut continua urmărirea damei adverse, pe care acum negrul o schimbă în bune condiții.

21...Db5—c4 22.Cf3—d2 Dc4—g4 23.f2—f4 Dg4—f5 24.Dc2:f5 g6:f5.

Nu vom mai da pină la capăt această partidă. Finalul este mai slab pentru alb și Gligorici l-a pierdut. Scopul nostru a fost să arătăm chinurile unei dame greșit plasate. Datorită acestui neajuns din poziția negrului, albul ar fi avut excelente șanse de câștig dacă ar fi jucat corect.

O poziție necorespunzătoare a damei negre a exploatat-o energic Botvinnik (cu albul) în partida cu Denker (meciul prin radio U.R.S.S.—S.U.A., 1945).

Nr. 104

14...Nc8—d7 15.Cf3—d2! și dama neagră este prinsă. Salvarea ei este posibilă numai prin mijloace mai puțin plăcute: 15...a7—a6 16.Nb5:c6 Nd7:c6 17.Cd2—c4 Da5—f5 18.Nf4—d6! e4—c3! 19.Cc4:e3 Df5:b1+ 20.Db3:b1 Na3:d6, dar 21.Db1:b6 permite albului

să-și valorifice avantajul fără nici o dificultate.

A mai urmat: 21...Re8—d7 22.Db6—b3 Ta8—b8 23.Db3—c2 Tb8—b5 24.0—0 Tb5—h5 25.h2—h3 Th8—b8 26.c3—c4 g7—g6 27.Ce3—g4 Th5—f5 28.Cg4—e5+ Nd6:e5 29.d4:e5 Tf5:e5 30.Dc2—d2+ și negrul a cedat.

Poziție necorespunzătoare a mai multor figuri

Nu întotdeauna jucătorul își plasează figurile în mod armonios, cu posibilități de colaborare. Uneori două, trei sau chiar toate figurile rămân fixate de figurile sau pionii adversi, pierzându-și mobilitatea, chiar dacă aparent ele ocupă poziții bune.

Vom examina acum două exemple în care pieirea armatei negre s-a datorat acestei fixări a figurilor.

Asupra mea, la timpul respectiv, a produs o puternică impresie partida Botvinnik—Stahlberg din Turneul internațional de la Moscova, anul 1935, S-a jucat varianta cunoscută:

1.c2—c4 e7—e6 2.Cb1—c3 d7—d5 3.d2—d4 c7—c5 4.c4:d5 e6:d5 5.Cg1—f3 Cb8—c6 6.e2—e3 c5—c4 7.Nf1—e2 Nf8—b4 8.0—0 Cg8—e7 9.e3—e4 d5:e4 10.Cc3:e4 0—0 11.Ne2:c4 Nc8—g4 12.a2—a3 Nb4—a5 13.Nc4—a2 Na5—b6 14.h2—h3 Ng4:f3 15.Dd1:f3 Cc6:d4 16.Df3—h5 Ce7—f5.

Nr. 105

Ultima mutare a lui Botvinnik vizează pionii f7 și h7, în legătură și cu atacul calului la g5. Calul din f5 apără oarecum, deoarece la 17.Cg5 poate urma 17...Ch6. Mutarea aceasta ar fi bună și pentru că la 18.Nb1 se poate continua cu 18...f5 19.Na2+ Rh8 20.Nf4 Nc7 21.N:c7 D:c7 22.Tad1, sau 18...Cb3 19.N:h7+ Rh8 20.Tb1 C:c1 21.Tb:c1 f6 22.Nb1! f:g5 23.Dg6 și atacul albului este respins.

Faptul că albul a ales o altă continuare, poate mai slabă,

este un noroc pentru şahişti, deoarece vom fi martorii unui joc foarte interesant de exploatare clasică a poziției necorespunzătoare a figurilor negre.

17.Nc1—g5 Dd8—d7 18. Dh5—g4 Rg8—h8 19.Ta1—d1 Dd7—c6.

În ce constă particularitatea acestei poziții? Botvinnik ne-o indică, împreună cu planul său de joc: „Toată tăria poziției negrului rezidă în nebunul de la b6. Dacă albul reușește să-l distrugă, atunci negrul pierde repede, din cauza poziției atir-nate a cailor“.

Prin manevrele care urmează, campionul sovietic demonstrează în mod convingător exactitatea analizei asupra factorilor poziționali și justetea planului schițat de el.

20.Ce4—c3 Ta8—e8 21. Na2—b1.

S-ar părea că țelul se atinge mai simplu prin 21.Cd5. Botvinnik renunță la această mutare, deoarece a observat un răspuns tactic al negrului 21... Dg6!! (Tactica în slujba strategiei. În realizarea planurilor strategice, nu uitați niciodată loviturile tactice.) Nu mai merge 22.C:b6? din cauza 22... h5 23.Df4 Ce2+. Nu dă nimic nici 22.Cf4 Dc6 sau 22.Rh2? h5 23.Df4 f6.

21...Dc6—e6 22.Tf1—e1 De6—c8?

După aceasta, caili negri atir-nă definitiv în centru, de-

venind ținta figurilor albe dez-lănțuite. Singura eventualitate de rezistență ar fi fost 22... D:e1+ 23.T:e1 T:e1+ 24.Rh2 Cd6 25.Nd2 f5 26.Dh4 Te6.

23.Cc3—d5 h7—h6 24.Cd5:b6 a7:b6 25.Ng5—d2 Te8:e1+ 26. Td1:e1 Tf8—d8 27.Nd2—c3 Dc8—c5 28.Dg4—e4!

Nr. 106

Succesul complet al unui plan corect ales. Caili negri au încremenit pe loc și acum se amenință 29.g4. Poziția negrului este catastrofală.

28...Dc5—c6 29.De4—f4 Dc6—b5 30.Rg1—h2.

Nu e nici o grabă. Caili negri nu pot pleca. Botvinnik, pentru orice eventualitate, previne șahurile posibile în câteva variante, cu calul la e2.

30...Rh8—g8 31.Te1—e5 Db5—f1 32.Nb1:f5 Cd4—e2 33. Nf5—h7+ Rg8—h8 34.Te5:e2 Df1:e2 35.Df4:f7. Negrul cedează.

În acest exemplu numai două figuri erau fixate, dar

există cazuri, chiar și în partidele celor mai puternici șahiști, când toată armata este așezată necorespunzător, fie din cauza unei deschideri prost jucate, fie ca rezultat al grabei și lipsei de atenție. În unele situații figurile „pierd cadența” după primirea unei sau mai multor lovituri date de adversar. Descompunerea rindurilor este un neajuns grav, care poate duce la pierderea partidei, de aceea marii maeștri urmăresc foarte atent așezarea armonioasă a propriilor figuri și caută să dezorganizeze forțele adversarului.

În partida următoare, jocul nesatisfăcător din deschidere a avut drept urmare că toate figurile negre au fost imobilizate.

Botvinnik—Iudovici (Campionatul al VIII-lea al U.R.S.S., anul 1933).

1.c2—c4 Cg8—f6 2.d2—d4 g7—g6 3.Cb1—c3 d7—d5 4.Cg1—f3 Nf8—g7 5.Dd1—b3 c7—c6 6.c4:d5 Cf6:d5 7.Nc1—d2 0—0 8.e2—e4 Cd5—b6.

Calea corectă era 8...C:c3 9.N:c3 și albul ar fi avut numai un avantaj neînsemnat.

9.Ta1—d1! Cb8—d7 10.a2—a4 a7—a5 11.Nd2—c3.

„Albul a obținut o poziție admirabilă. Calul prost plasat la b6 este cauza tuturor greutăților negrului. El nu are nici o mutare și, în afară de aceasta, el trebuie apărat de două ori, deoarece albul amenință tot

Nr. 107

timpul d5. În total, cinci figuri negre, dama, turnul, nebunul și doi cai sînt fixate”. Așa apreciază această poziție Botvinnik.

11...Dd8—c7 12.Nf1—e2 Dc7—d6 13.Cc3—a2 e7—e6 14.0—0 h7—h6.

Intențiile negrului sînt clare: prin mutarea f7—f5 el urmărește să elibereze cîmpul d5 pentru calul din b6, după care ghemul de figuri de pe flancul damei se va putea descîlci. Acum, Botvinnik ar fi putut juca 15.Ce5!!, înzidind definitiv toate figurile adversarului. După propria-i mărturisire, el a greșit și nu și-a dat seama că mutarea f7—f5 ar fi posibilă.

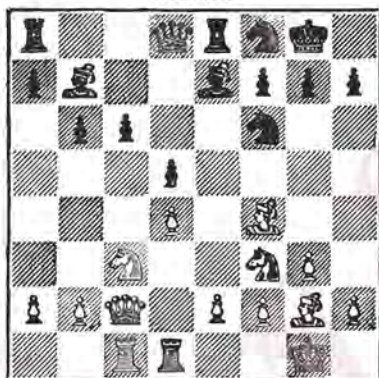
15.Td1—c1 f7—f5 16.Ca2—c3 Rg8—h7 17.Tf1—d1 f5:e4 18.Cc3:e4 Dd6—b4. Și negrul a greșit. Cu 18...De7, el putea să mai reziste mult, dar acum poziția lui se destramă brusc.

19.Db3—c2 Db4:a4 20.b2—b3 Da4—a3 21.Cf3—h4! Da3—e7 22.Ch4:g6! Rh7:g6 23.Ne2—h5+!! și negrul a cedat, matul fiind inevitabil.

Un alt aspect dăunător este aglomerarea figurilor. Ca mulțimea de curioși pe stradă, așa se adună uneori figurile pe o arie restrinsă a tablei. Nefiind legate printr-un țel comun, aceste figuri nu sînt în stare să opună rezistență.

În partida cu Botvinnik, maestrul Zamihovski (Campionatul al VII-lea al U.R.S.S., 1931) a întreprins următoarea manevră cu nebulul:

Nr. 108

13.Ng2—h3 (corect era 13. Ce5 Nd6 14.Cd3) 13...Cf8—g6 14.Nf4—g5 h7—h6 15.Ng5—e3 Ne7—d6 16.Nh3—f5 Cg6—e7 17.Nf5—d3 Dd8—d7 18.Rg1—g2 Nb7—c8 19.Cf3—g1 Cf6—g4 20.Ne3—d2 Nc8—b7 21.f2—f3 Cg4—f6 22.Cg1—h3.

Ce a rezultat? Priviți figurile albe. De ce se îmbulzesc în centrul tablei? Poate pen-

tru a îndeplini o misiune strategică? Nu, nicidecum. Numai din întâmplare. Nu este de mirare că Botvinnik, prin acțiuni energice, obligă armata albului să fugă în debandadă.

22...c6—c5 23.e2—e3 c5—c4 24.Nd3—f1 b6—b5 25.Td1—e1 Nb7—c6 26.Cc3—d1 Ce7—f5 27.Rg2—g1 b5—b4 28.Ch3—f2 Dd7—c8 29.Nf1—h3 Nc6—d7 30.Nh3:f5 Nd7:f5 31.e3—e4 Nf5—g6 32.Dc2—a4 d5:e4 33. Cd1—e3 e4:f3! 34.Nd2:b4 Nd6:b4 35.Da4:b4 Ta8—b8! 36. Db4:c4 Dc8—b7. Amenințînd puternic 37...Tbc8, cu cîștigarea calului de la e3. Finalul partidei nu are nevoie de comentarii.

37.d4—d5 Db7:b2 38.Dc4—f4 Db2:a2 39.Df4:f3 Da2—a3 40. Tc1—a1 Da3—c5 41.Ta1—d1 Tb8—b3 42.Td1—c1 Te8:e3 43. Tc1:c5 Te3:f3 44.Tc5—c7 Tb3—b2 45.Cf2—d1 Tb2—d2. Albul cedează.

În exemplul următor, pedeapsa pentru aglomerarea fără rost a figurilor a fost mult mai promptă și severă.

Maestrul Horberg (cu albul), în partida dintre noi, din turneul de la Stockholm, 1959, fără să-și dea seama, și-a adunat figurile într-un ghem în centrul tablei.

1.e2—e4 d7—d6 2.d2—d4 g7—g6 3.Cg1—f3 Nf8—g7 4. Nf1—c4 Cg8—f6 5.Cb1—c3 0—0 6.0—0 Nc8—g4 7.h2—h3 Ng4:f3 8.Dd1:f3 Cf6—d7 9. Nc1—e3 Cb8—c6 10.Df3—d1

Cd7—b6 11.Nc4—b5 Cc6—a5
12.Dd1—e2 c7—c6 13.Nb5—d3
d6—d5 14.Ta1—d1.

Nr. 109

La prima vedere, albul are o poziție bună, însă la o analiză mai atentă se poate constata că între figurile albe nu există armonie și colaborare.

Iată de ce, printr-o lovitură energică, 14...e7—e5!, negrul și-a asigurat victoria. Furculița la d4 se poate apăra numai cu 15.e4:d5 e5:d4 16.d5:c6, dar și atunci, după 16...Ca5:c6! 17. Nd3—b5 Db8—c7 18.Nb5:c6 d4:c3 19.Nc6—e4 c3:b2, poziția este slabă.

Albul a jucat 20.Ne3—d4, dar 20...b2—b1D l-a obligat să capituleze.

Încă un neajuns, asemănător cu cele arătate mai sus, întâlnit frecvent în așezarea figurilor, este lipsa de colaborare. Dacă o jumătate din figuri „nu știe ce face cealaltă”, partida merge prost.

Nr. 110

În această poziție, survenită în partida a 14-a meciului pentru titlul de campion al lumii, dintre Botvinnik și Smislov (1954), Smislov, cu negrul, a sacrificat cu curaj o calitate, bazându-se pe efectul de colaborare a figurilor sale, ceea ce, de altfel, lipsea poziției albului.

Partida a decurs astfel:

11...e5:d4! 12.Cc3—a4 Db6—a6 13.h3:g4 b7—b5 14.Cf3:d4 b5:a4 15.Cd4:c6 Da6:c6 16.e4—e5 Dc6:c4 17.Ng2:a8 Cd7:e5.

Iată cum apreciază Botvinnik această poziție puțin obișnuită:

„Albul se află într-o situație dificilă. Figurile lui nu colaborează, centrul tablei este controlat de negru, flancul regelui este evident slab”.

Aceste avantaje i-au permis lui Smislov să conducă partida spre victorie, iar eu aș adăuga, pentru cititor: privește ce grupă puternică și bine sudată

de figuri negre duce atacul până la sfârșitul partidei.

18.Ta1—c1 Dc4—b4 19.a2—
a3! Db4:b2 20.Dd1:a4 Nc8—b7
21.Tc1—b1.

Botvinnik a greșit calculul. După analiza lui, albul ar mai fi avut șanse de remiză cu 21. N:b7 D:b7 22.Tc3. Acum, însă, atacul forțelor unite ale negrului este imparabil.

21...Ce5—f3+ 22.Rg1—h1
Nb7:a8! 23.Tb1:b2 Cf3:g5+
24.Rh1—h2 Cg5—f3+ 25.
Rh2—h3 Ng7:b2 26.Da4:a7
Na8—e4 27.a3—a4 Rg8—g7 28.
Tf1—d1 Nb2—e5 29.Da7—e7
Tf8—c8! 30.a4—a5 Tc8—c2.

Priviți cit de compact și coerent este dispozitivul armatei negre. Oare aceasta nu este cea mai bună dovadă a necesității „prieteniei dintre figuri“.

31.Rh3—g2 Cf3—d4+ 32.
Rg2—f1 Ne4—f3 33.Td1—b1
Cd4—c6. Albul cedează.

Ar mai fi ceva de spus despre așezarea defectuoasă a figurilor, în primul rând întârzierea în dezvoltare. Cum putem profita de aceasta? Răspunsul vine singur: obligându-l pe adversar la lupta imediată. Nu-i dați timp să-și termine dezvoltarea. De îndată ce figurile lui vor intra în joc, poziția se va corecta.

Voi arăta un exemplu care, după părerea mea, demonstrează destul de colorat metoda de luptă împotriva unei armate insuficient mobilizate.

Partida Kotov—Kalmanok (Moscova, 1936) a ajuns în următoarea poziție:

Nr. 111

Negrul a rămas în urmă cu dezvoltarea, mai ales pe flancul damei. Dacă albul întârzie în acțiune, negrul va dezvolta nebulul la b7, dama la c7 și va face rocada mare. Albul obligă pe adversar la luptă.

10.Dd2—h6!, amenințând 11. Dg7, cu cîștigarea pionului h7, după care pionul alb „h“ va deveni periculos. Amenințarea trebuie prevenită prin retragerea unei figuri deja dezvoltate, accentuînd mai mult întârzierea în dezvoltare.

10...Ne7—f8 11.Dh6—f4 Nc8—b7 12.0—0—0 h7—h5 13.Rc1—b1 Nf8—e7 14.Df4—g3! Din nou o amenințare concretă. Mutarea 15.Dg7 va alunga turnul din h8 la f8, abandonînd pionul din h5. Trebuie luate măsuri pentru apărarea pionului.

14...Cd7—f8 15.Th1—e1 f6—f5 16.d4—d5! Mutare distrugătoare. Pierde atît 16...e:d5 17. Cf6 mat, cît și 16...f:e6 17.d:e6 și 18.e:f7+.

16...c6:d5 17.Nc4—b5+ Cf8—d7 18.Cf3—e5 Dd8—c7.

Acum albul a luat calul din d7 și a cîștigat simplu. La răspunsul 18...Nc8, ar fi urmat un mat distractiv: 19.Dg7 Tf8 20. T:d5 e:d5 21.Cf6+ N:f6 22. Cg6+ Ne7 23.D:f8 mat.

Aș vrea să sfătuesc pe cititor, în încheierea capitolului, să supravegheze cu atenție așezarea pieselor. În procesul de rezolvare a problemelor concrete, în calculul variante-

lor nu trebuie să neglijăm legătura armonioasă dintre figuri. Impuneți-vă o regulă: o dată sau de două ori, în timpul partidei, priviți poziția din acest punct de vedere. Există armonie și colaborare între piesele mele? O astfel de verificare poate aduce mari foloase.

Un mare maestru, în mod normal, posedă simțul așezării corecte a figurilor sale. O astfel de intuiție se dezvoltă prin rutină. Supliniți-o la început cu această verificare și atunci veți evita gama de dificultăți legate de faptul că figurile ocupă la un moment dat poziții necorespunzătoare.

Spațiul și centrul

Am hotărît să tratez împreună aceste două importante noțiuni poziționale, între ele existînd o legătură organică indisolubilă. Dacă dorim să obținem un avantaj de spațiu, sîntem obligați să cucerim cu fermitate centrul, să rupem acolo rezistența adversarului și să-i alungăm forțele. Prin ocuparea centrului de către noi, adversarul nu-și va mai putea îmbunătăți poziția figurilor. Și invers, stăpînirea strategică a spațiului comportă și stăpînirea centrului.

Pe parcursul unui secol de maturizare a teoriei șahului, cunoscătorii au consacrat multe din cercetările lor problemei centrului. La început s-a lan-

sat deviza: ocupă centrul cu pionii. În Partida italiană, Gambitul Evans, în Gambitul regelui de multe ori pionii centrali ai albului sînt împinși cu două cîmpuri înainte. Centrul de pioni avea valoare de dogmă, formarea lui se considera ca un vestitor al apropiatei victorii.

Pînă au apărut ultramoderniștii. Ei afirmă: pionii centrali nu sînt atît de periculoși. Trebuie să opunem la timp presiunea figurilor și atunci centrul se clatină. Astfel au apărut noi sisteme, Deschiderea Reti, Apărarea Alehin, Apărarea Nimzovici, Apărarea Grünfeld și altele, în care centrul de pioni este atacat, prin-

tr-un mijloc oarecare, încă de la primele mutări.

Au mai trecut ani și, în disputa generală asupra problemelor strategice, au intrat și șahiștii sovietici, care au pus lucrurile la punct. Centrul de pioni își păstrează valoarea, dar nu tocmai aceeași ca în vremea lui Andersen și Morphy, cu precizarea că acest centru trebuie întărit cu grijă prin figuri, întreaga armată contribuind la întărirea liniilor centrale.

Totodată se elaborează noi metode de atac asupra centrului. Se cercetează cele mai diferite procedee de atac în apărările cunoscute, rolul de primă vioară începînd să-l joace sistemul cu cel mai complicat contraatac, Indiana regelui. Prin interpretarea dinamică a poziției rezultă: chiar dacă acum centrul este în mîinile albului, negrul are anumite posibilități de contraatac, care obligă pe alb să depună mari eforturi pentru a-și menține construcțiile centrale.

Dăm ca exemplu varianta Smislov din Apărarea Grünfeld:

1.d2—d4 Cg8—f6 2.c2—c4 g7—g6 3.Cb1—c3 d7—d5 4. Cg1—f3 Nf8—g7 5.Dd1—b3 d5:c4 6.Db3:c4 0—0 7.e2—e4 Nc8—g4 8.Nc1—e3 Cf6—d7 (diagrama nr. 112).

Tarrasch ar fi considerat o astfel de poziție ca dezastruoasă pentru negru, totuși, cite partide interesante au fost

Nr. 112

ciștigate prin contratac al centrului alb!

În ultimul timp a început chiar să fie neglijat cu totul centrul de pioni.

În orice turneu cu jucători de cea mai înaltă calificare, se pot vedea partide începute cu aceste mutări:

1.d2—d4 d7—d6 2.c2—c4 g7—g6 3.e2—e4 Nf8—g7 4. Nc1—e3 c7—c6 5.Cb1—c3 Dd8—c7 6.Dd1—d2.

Nr. 113

Întregul centru este în mâinile albului și negrul nici nu a început lupta pentru centru. Maeștrii nu se mai tem de acest centru amenințător. Negrul intenționează să dea lovitură asupra construcțiilor albului în jocul de mijloc când își leagă speranțele de distrugerea rîndurilor armatei albe care, pentru moment, par atît de aliniate.

Vom examina asemenea probleme în legătură cu centrul atunci cînd vom vorbi despre planul de joc. Acum aș vrea să fac cititorilor două recomandări: fiți elastici în gîndire și în rezolvarea problemelor strategice; țineți seama, concret, de particularitățile poziției; pe de o parte, nu vă temeți de centrul advers, iar pe de alta, nu încetați să-i purtați respect, pentru că, totuși, un centru de pioni susținuți de figuri este o forță.

Oare nu ar dori oricine să joace pentru alb o astfel de poziție? (diagrama nr. 114).

Albul are un centru puternic de pioni. După cum se va dovedi în curînd, negrul nu a prevenit cu suficientă siguranță posibilitatea deplasării acestuia. Botvinnik, la alb (Turneul internațional din Moscova, 1935), exploatează energie imprudența adversarului său Levenfiș (vezi diagrama nr. 114).

Nr. 114

14.d4—d5! Nf8—e7.

Negrul, rămas în urmă cu dezvoltarea, nu-și poate permite să deschidă centrul, ceea ce duce, în continuare, la o deplasare a pionilor albi.

15.e4—e5 Cd6—b5 16.d5—d6 Cb5:c3 17.b2:c3 Ne7—d8 18.Dd1—d4 c6—c5 19.Dd4—g4 Th8—g8 20.Dg4—e4 Tg8—h8 21.Nc1—e3 Cb6—d7 22.Cf3—d2 f7—f5 23.De4—a4 Re8—f7 24.f2—f4!

Nu vă trec fiori pentru o asemenea poziție a armatei negre? E de mirare îndîrjirea lui Levenfiș, care a reușit să se apere încă mult timp într-o situație atît de jalnică.

Așadar, respectați centrul de pioni al adversarului, fără să tremurați în fața lui. Siliți-vă să apreciați concret cînd este periculos și cînd nu trebuie să vă temeți. Gîndirea trebuie să se strecoare între aceste extreme, în stadiul incipient al partidei, cînd se determină structura centrului. Respect,

nu teamă! așa trebuie să privim centrul de pioni al adversarului.

Același lucru trebuie spus și despre avantajul de spațiu. Este plăcut să înghesui forțele adversarului pe ultimele orizontale, dar aceasta nu înseamnă că el este învins. „... Dacă un șahist se complăce în jocul înghesuit, — scrie Bronștein — atunci el obține rezultate mai bune decât în orice alt joc liber. În general, astfel de aprecieri, deși preocupă mințile teoreticienilor, au mult mai puțină influență asupra partidelor de turneu decât se crede“.

Îmi permit să exprim și părerea mea asupra pozițiilor înghesuite. Am avut de multe ori ocazia să-mi sugrum adversarul printr-o ofensivă generală a figurilor și pionilor, și am simțit și eu, pe pielea mea, această sugrumare, dar această stare mă deranjează prea puțin, poate datorită caracterului meu. Eu reușesc să mă mobilizez complet tocmai în situații critice. De aceea, nu mi se par fără speranță nici cele mai grele poziții; cît timp am armată, pot încerca un contra-atac.

Voi expune un caz din care se pot trage învățături. În turneul internațional de la Soci, anul 1967, partida mea cu Liebert (cu albul) s-a desfășurat, încă din deschidere, foarte trist pentru mine.

1.e2—e4 d7—d6 2.d2—d4
g7—g6 3.Cb1—c3 Nf8—g7 4.
f2—f4 Cb8—c6 5.Nc1—e3
Cg8—f6 6.Cg1—f3 0—0 7.Nf1—
e2 d6—d5 8.e4—e5 Cf6—g4 9.
Ne3—g1 f7—f6 10.h2—h3 Cg4—
h6 11.g2—g4 f6—f5 12.g4—g5
Ch6—f7 13.h3—h4 e7—e6 14.
Ng1—e3 Cc6—e7 15.Re1—f2
Dd8—d7 16.h4—h5 Tf8—e8 17.
Dd1—g1 b7—b6 18.Dg1—h2
Cf7—h8 19.Ta1—g1 Rg8—f7
20.Tg1—g3 Te8—g8 21.Tg3—h3
Nc8—b7.

Nr. 115

— Ce ai jucat!? Asta-i poziție? mi s-a adresat răposatul V. Simaghin, cînd, în așteptarea mutării adversarului, ne plimbam printre mese.

— Dar ce?! am ridicat eu din umeri. Poziția e poziție.

Prietenul și fostul meu antrenor s-a arătat nemulțumit.

— Oare așa te-am învățat eu să joci!? Dă-mi mie această poziție și în cîteva mutări te spînzur!

Întotdeauna Volodea spunea, cinstit și direct, ceea ce gândea. Eu, în mod real, nu mă necăjeam prea tare. Va trebui să sufăr puțin, dar mai există și contraatacul! Poate că i-am dat adversarului mai mult decât îmi era permis, dar lupta încă nu s-a terminat.

Pregătirea contraatacului a fost chinuitoare și mi-a luat mult timp. Simaghin avea dreptate. Mai bine să nu prilejuiești adversarului o astfel de poziție.

Totuși, am avut o enormă satisfacție când, la mutarea 50, am întors sorții luptei printr-un sacrificiu eliberator, de cal.

Nr. 116

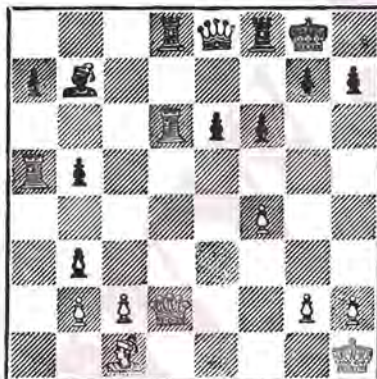

50...Cf7:g5! 51.Ne2:b5+ Rd7—c8 52.f4:g5 Dh8:e5+ 53. Rg3—f2 De5:c3 54.Db1—d1 Dc3—h3 55.Ch4—f3 d5—d4.

Figurile și pionii negri, după ce s-au chinat atîta timp în înghesuială, s-au dezlănțuit într-o activitate turbată.

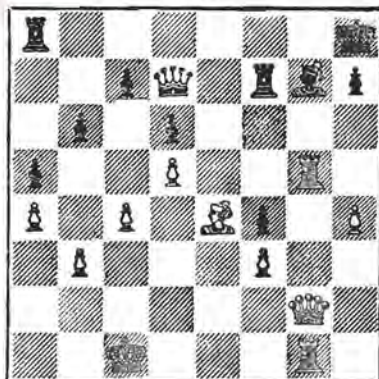
Exerciții

Nr. 117

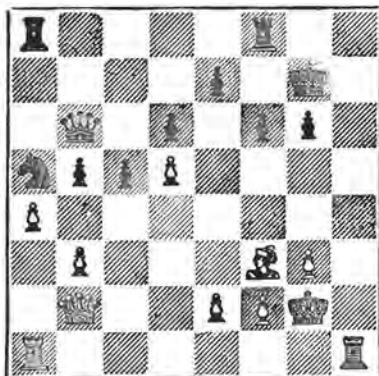
Apreciați poziția. Ce factori poziționali decid și cum poate negrul — la mutare — să câștige?

Nr. 118

Ce factor dă albului — la mutare — posibilitatea să câștige? Găsiți calea cea mai scurtă.

Nr. 119

Ce factor pozițional permite albului — la mutare — manevra de câștig forțat?

Nr. 121

Ce permite negrului — la mutare — obținerea avantajului decisiv?

Nr. 120

Albul — la mutare — poate provoca și folosi o slăbiciune gravă în tabăra adversă. Cum?

Nr. 122

Ce neajuns strică poziția negrului și cum poate albul — la mutare — să-l exploateze?

Continuarea experienței

Într-unul din primele capitole ale cărții am făcut o experiență. Am invitat la tablă,

în sala de concurs, pe Smislov, la mijlocul unei partide. Aceasta ne-a permis să stu-

diem, în stare statică, procesul de gândire al marelui maestru. În partida obișnuită, un șahist începe să gândească încă din prima secundă marcată de ceasul de control. Mai mult, un mare maestru se gândește la această partidă încă de dimineață, încă de ieri, pregătindu-se pentru ea psihic și teoretic. Dacă vom privi și mai departe, întâlnirea lui cu adversarul de azi a fost gândită și pregătită, într-o oarecare măsură, încă dinainte de turneu.

Să vorbim acum despre modul cum funcționează gândirea marelui maestru în timpul luptei șahiste reale. Să lămurim ce deosebește gândirea marelui maestru, în stare „statică“, inventată de noi, de gândirea „dinamică“, normală în turneu.

În fața dv. se află din nou Polugaevski, care acceptă cu plăcere să ia parte la experiența noastră. Să facem abstracție de intervenția noastră, când l-am rugat să cedeze lui Smislov locul, deci el a jucat fără întrerupere acea partidă de turneu. Prin ce se deosebește gândirea lui de aceea a lui Smislov, care abia a intrat în sală? Dacă vom reuși să răspundem la această întrebare, atunci vom putea înțelege multe subtilități psihologice.

Polugaevski, începînd calculul variantelor imediat după

mutările cunoscute din deschidere, avea, în momentul cînd a apărut pe tablă poziția la care Smislov i-a luat locul, o rezervă solidă de mutări-candidat. Acestea, într-un fel sau într-altul, s-au cumulat de la o mutare la alta. Dacă, de exemplu, atacul cu calul la g5 nu s-a produs înainte, el îl va examina și la mutarea următoare. Această mutare nu trebuie descoperită din nou, ea fiind deja cunoscută.

Polugaevski (presupunem că el, ca șahist, este egal în toate privințele cu Smislov) va calcula mult mai profund variantele. În arborele lui de calcul vor fi mai multe ramuri, iar rămurelele vor fi mai lungi și mai dese. Multe din variante le-a analizat la mutările precedente, iar acum va putea pătrunde mai adînc în analiza poziției. El nu numai că va căuta noi variante, dar le va desăvîrși pe cele deja găsite, va verifica și îmbunătăți calculul lor.

Mai intervin și alte diferențe. Atunci cînd Smislov s-a așezat la tablă, el era „rece ca gheața“. Nu trăise nimic din emoția ciocnirilor anterioare, a loviturilor neașteptate la un calcul incomplet, nici bucuria realizărilor parțiale. Cu alte cuvinte, mintea lui nu atinsese tensiunea necesară și nu lucra la puterea nominală. După două, trei ore de joc, aparatul de gândire al marelui maestru

se încordează pînă la cel mai înalt grad și dă maximum de randament. Astfel rezultă un calcul mai complex al varianțelor. (Noi avem în vedere un mare maestru tînăr și antrenat, pe care o partidă nu-l obosește prea mult.) Totodată există și posibilitatea unei aprecieri mai juste a poziției. Unui

mare maestru îi este mai ușor să găsească cea mai bună mutare într-o situație obișnuită de turneu, decît lui Smislov în condiția prezumată de noi. În schimb lui Polugaevski, obișnuit cu rezolvările repetate la fiecare mutare, îi poate scăpa ceva nou și neașteptat.

Ca Botvinnik sau ca Najdorf?

Încă de la primele mele participări la marile turnee, căutam să observ cum se comportă jucătorii în timpul partidei.

Unii se așază la tablă cu 5 minute înainte de pornirea ceasului și se ridică de la masă numai în momentul cînd partida se termină sau se întreprinde. Alții, după ce fac mutarea, se ridică imediat de la masă și se foiesc pe scenă, angajează discuții cu alți participanți și se reped la tablă de îndată ce adversarul a mutat.

Pentru noi toți, Botvinnik era exemplul de calm olimpic și de concentrare. Numai în ultimii ani el își permitea uneori să se plimbe pe scenă. Antipodul lui era neastîmpăratul Najdorf. Acesta, nu numai că alerga în lung și-n lat pe scenă, între mutări, dar mai arunca cîte o glumă, te bătea pe obraz și nu uita să pună mereu întrebarea standard: „Cum stai?”.

Eu însumi mă situam undeva la mijlocul acestor ex-

treme, poate mai aproape de Najdorf. Și aceasta mă nemulțumea. Ce-i cu neastîmpărul acesta care mă sustrage de la calculul variantelor și favorizează ușurința hotărîrilor? Pe de altă parte, cum să stai nemîșcat cinci ore? Cu ce se ocupă Botvinnik în timpul cînd merge ceasul adversarului?

Curînd am ajuns să înțeleg ce treabă folositoare poate face șahistul în minutele pe care le pierde cu plimbarea.

Munca de gîndire a marelui maestru în decursul partidei are două arii. Pe de o parte, calculul variantelor, alegerea continuărilor, parcurgerea ramurilor arborelui de calcul, iar pe de alta, analiza factorilor poziționali, aprecierea poziției, schițarea acțiunilor viitoare. Pe scurt, calcul concret și apreciere generală. Dacă împărțim aceste activități în mod convenabil, calculul variantelor — pe timpul propriu,

iar problemele generale, aprecierea poziției și analiza planului de joc — pe timpul adversarului, rezultă o prețioasă economie de timp. Poate tocmai aceasta explică concentrarea marilor maeștri care stau la tablă tot timpul celor cinci ore de joc.

Am încercat să-mi împart astfel timpul și de multe ori am reușit să rezolv problemele poziționale pe timpul adversarului, deși vechea obișnuință mă mai ridică de pe scaun, purtându-mi pașii pe scenă.

Lucrînd la această carte, am adresat lui Botvinnik rugămintea de a-mi răspunde la întrebarea: ce face el în timp ce adversarul său gîndește? Iată, aproximativ, cele spuse de ex-campionul lumii:

— În general, la mine se produce o împărțire particulară a gîndirii. Generalitățile le discut cu mine însumi, printr-un dialog interior, în timpul cînd merge ceasul adversarului, iar variantele concrete le calculez cînd sînt la mutare.

În ultimul timp însă mă odihnesc uneori în pauzele dintre calcule, plimbîndu-mă pe scenă — aceasta din cauza vîrstei și oboselii.

Însă cea mai importantă influență asupra caracterului gîndirii și comportării marelui maestru în timpul jocului o are mersul partidei și timpul disponibil. Dacă poziția este

slabă sau au mai rămas puține minute pentru ultimele mutări, atunci nu mai poți face diferență între perioadele în care gîndești tu și în care gîndește adversarul. Tot acest timp devine timp de lucru, exprimîndu-mă în limbajul uzinal, pentru restul partidei se declară lucru în regim de avarie.

Putem și este folositor să continuăm calculul variantelor și rezolvarea problemelor poziției cu aceeași concentrare în timpul cînd gîndește adversarul, ca și în timpul cînd urmează să mutăm.

Nu putem lăsa la o parte părerea „eroului“ experienței noastre, Vasili Smîslov.

Ex-campionul lumii a exclamat:

— Să șezi cinci ore la masă? — în nici un caz! Fiziologia spune că este nesănătos să stai la lucru cîteva ore în aceeași poziție. Șahistul trebuie să se plimbe în pauzele dintre mutări, aceasta favorizează o gîndire mai eficace. În ceea ce privește analiza principiilor generale și aprecierea factorilor poziționali, acestea se pot face și din mers, verificîndu-se, dacă este nevoie, cu poziția de pe tabla de demonstrație.

Ce-mi rămîne să-l sfătuiască pe cititor? Ușor de înțeles: mai bine să-l imităm pe Botvinnik decît pe Najdorf, deși nu este simplu. Partidele șahiștilor „alergători“ poartă pecetea ușurinței, pe cînd ideile celor

ce nu se clintesc de pe scaun sînt mai profunde. Modul de comportare este în mare parte determinat de caracter, obișnuință, educație. Dacă încă din timpul școlii, sau chiar mai dinainte, exceleți prin neastîmpăr, este aproape imposibil să vă puteți schimba la vîrsta maturității, însă trebuie să luptați pentru aceasta.

Un rol important îl are sistemul nervos și starea fizică. Șahistul este obligat să se cunoască bine pe sine, plusurile și minusurile sale. Dacă ați observat că șederea prelungită la tablă vă obosește, faceți o pauză și plimbați-vă sau, poate, imitîndu-l pe Botvinnik, beți o cafea. Căutați să săriți mai puțin din scaun, iar dacă vă plimbați, gîndiți-vă în continuare la poziție, așa cum face Smislov.

În încheiere, ceva despre unele aspecte, destul de importante, deși nu prea frecvente, care se întîlnesc la marii maeștri. Privind continuu cîteva ore figurile lustruite, se poate întîmpla să obosești. Bronștein, de exemplu, privește adeseori tabla de demonstrație chiar în timpul cînd îi merge ceasul, probabil din obișnuința de a analiza variantele pe diagrame tipărite. Alții își rup privirea de la tablă și privesc în gol, dar în mintea lor continuă alegerea variantelor și originala pauză este doar o odihnă pentru ochi. Tensiunea nu slăbește nici în minutele plimbării, care este numai o variație. Chiar glumele, schimbul de vorbe, au loc pe fondul unei activități neîntrerupte a celulelor din scoarța cerebrală.

Teorie și practică

Pentru jocul de șah este greu de elaborat un sistem de reguli sau norme ca în alte domanii de știință și artă.

Cîndva a încercat s-o facă Tarrasch. Unele reguli își păstrează și astăzi valabilitatea, de exemplu: „În finalul de turnuri, ține turnul în spatele pionului, fie că acesta este pionul propriu, fie al adversarului“. Alte afirmații au fost infirmate de interpretarea contemporană: „Dezvoltă mai înții caii, apoi nebunii“. Cum

rămîne atunci cu varianta: 1.e4 g6 2.d4 Ng7?

Prezentăm cititorului o culegere de precepte și aforisme, în speranța că-l vor ajuta și în practică.

„Este interzis fumatul pentru public, iar maeștrilor, să afume publicul cu variante de schimb! Vom trăi oare pînă la o asemenea înțeleaptă interdicție?“. Tartakower.

„Sînt expuși pericolelor tinerii jucători care urmează orbește pe maeștri, fără să veri-

face toate amănuntele și consecințele". Alehin.

„Pierderea obiectivității față de poziție înseamnă aproape pierderea partidei". Bronștein.

„Fără o necesitate excepțională, calul nu poate fi mutat pe prima linie, dacă acesta desparte turnurile". Alehin.

„Făcînd o greșeală sau o inexactitate, nu trebuie să-ți spui că totul e pierdut, ci trebuie să te orientezi în noua situație". Bronștein.

„Dacă într-o poziție echilibrată ai un pion pentru calitate, aceasta poate duce la remiză; dacă însă ai obținut o calitate întreagă, planul de câștig constă în restituirea calității, cu câștigarea unui pion". Capablanca.

„Maestrul trebuie să-și imagineze finalul în care va intra, încă din focul jocului de mijloc". Bronștein.

„La un moment dat albul a început să joace la câștig, fără ca logica șahistă să-i permită. Dacă a apărut o poziție evidentă de echilibru, numai simpla dorință de câștig nu poate inclina balanța". Bronștein.

„Jocul la complicații este măsura extremă, la care un șahist trebuie să apeleze numai atunci cînd nu găsește un plan clar și logic". Alehin.

„Una din cele mai caracteristice prejudecăți ale teoriei contemporane, răspîdită de cineva cu multă ușurință, este aceea a importanței avantaju-

lui de pioni (pe flanc, A. K.) prin el însuși, fără a se aprecia atît așezarea acestor pioni, cît și a figurilor". Alehin.

„În cazul nebunilor de culori diferite, partea care atacă privește nebunul său ca pe o piesă în plus". Botvinnik.

„În finalul cu nebuni de culori diferite și în acela cu slăbiciuni de pioni de ambele părți, nu trebuie să alergi după avantaje materiale mari". Botvinnik.

Să vedem acum aplicarea în jocul practic a unor formulări și cum se împletesc acestea cu calculul concret în căutarea de soluții.

Comentînd partida Flohr—Vidmar din turneul de la Nottingham, 1936, Alehin face următoarea observație asupra poziției, după mutarea negrului 20...Nd7—a4:

Nr. 123

„După ce negrul a reușit să forțeze schimbul nebunilor, nu are de ce să se teamă nici în jocul de mijloc, nici în final”.

O indicație interesantă și importantă, fără îndoială, care îl poate ajuta pe șahist în timpul partidei. Următoarea continuare a confirmat afirmația lui Alehin: 21.Nb3:a4 Cc5:a4 22.Td1—c1 Ca4—c5 23.Te1—d1 Df6—b6 24.Cd2—e2, deoarece cu 24...Cc5—e6 prin schimburile ce au urmat pe coloana „c”, Vidmar a putut obține remiza.

În partida Keres—Spasski, de la turneul din Göteborg, 1955, a survenit următoarea poziție:

Nr. 124

Keres comentează următoarea sa mutare, 13.d4—d5!: „Experiența ne arată că în asemenea poziție albul obține întotdeauna avantaj, dacă poate realiza fără dureri această avansare”.

În partidă, Keres a reușit și, după 13...a7—a6 14.d5:e6 f7:e6 15.Cf3—g5 Dc7—c6 16.f2—f4 h7—h6 17.Cg5—f3 Dc6—c7 18. Cf3—h4 Ne7—d6 și 19.Nd8—g6!, a obținut un avantaj pozițional important.

În multe partide ale maștrilor se întâlnește sacrificiul pozițional de calitate, pentru obținerea unei presiuni pe diagonale și asupra pionului liber.

Partida Seleznev—Alehin, Triberg, 1921, s-a continuat astfel:

Nr. 125

20...Tb8—b4.

Alehin face următoarea observație la această mutare: „Ca rezultat al sacrificiului, negrul obține un pion liber puternic, susținut de nebunul din g7 și posibilitatea de atac asupra pionului c4. Acestea compensează în întregime darea calității”.

După ce va cunoaște următoarea observație a lui Bot-

vinnik, cititorul va ști mai bine să se descurce în situațiile unui astfel de sacrificiu.

În partida cu Lublinski, din Campionatul Moscovei, anul 1943, Botvinnik a jucat 25... Td8—d4!

Nr. 126

El comentează: „Acest sacrificiu de calitate este posibil numai pentru că negrul mai are încă un turn, fără prezența căruia nebunii negri nu ar fi periculoși“.

O altă observație interesantă a lui Botvinnik o întâlnim în comentariul la partida sa cu Veresov, din al XIII-lea Campionat al U.R.S.S., anul 1944 (diagrama nr. 127).

12.Dc3—e3+ Nc8—e6 13. Cf3—e5 Cb8—c6 14.g2—g4 0—0 15.f2—f4.

Botvinnik scrie: „Această mutare „energică“ este o greșeală gravă, deoarece slăbește definitiv câmpurile e4 și e3 din coloana semideschisă „e“. Albul continuă să creadă în avanta-

Nr. 127

jul calului centrat la e5. În realitate, negrului îi sînt suficiente trei mutări (The8, De7 și f7—f6) pentru ca din poziția bună a calului din e5 să rămînă numai o amintire. Dacă albul ar fi prevăzut amenințarea, desigur că nu ar mai fi pierdut timpul cu mutarea 15.f4.

În general, un cal plasat la e5 provoacă derută în aprecierea poziției. Analizînd partida pe care am jucat-o un an mai tirziu (Lilienthal—Botvinnik, al XIV-lea Campionat al U.R.S.S. — A. K.) cititorul se poate convinge că uneori istoria se repetă“.

Rămîne de adăugat că după 15...Th8—e8 16.De3—f3 Df6—e7 17.e2—e3 Cc6—a5! 18.Nf1—g2 f7—f6 19.Ce5—g6 De7—c7 20.Rc1—b1 c4—c3!! negrul a obținut poziție cîștigată.

Nu sînt lipsite de interes observațiile lui Alehin la poziția din partida sa cu Rosselli (Zürich, 1934, diagrama nr. 128).

Nr. 128

Nr. 129

Alehin (cu albul) a jucat aici 24.De2—e3! și a apreciat astfel:

„În situația dată, deoarece negrul nu mai are nebunul de rege, **dama trebuie** să stea pe un câmp negru”.

Continuarea a confirmat justetea afirmației: 24...Dd8—e7 25.Rg1—g2 f7—f5 26.e5:f6+ Cd7:f6 27.De3—g5 Th8—h6 28.Tf1—h1 Tc8—h8 29.Th1:h6 Th8:h6 30.Tc1—e1 Cc6—d8 31.Cf3—e5 Cf6—g8 32.Nb2—c1! De7—e8 33.Tel—f1 Nb7—c6 34.Tf1—f6! Cg8:f6 35.Dg5:h6+ Rg7—g8 36.Nc1—g5! Negrul cedează. Catastrofa s-a produs pe câmpurile negre pe care dama albă le-a ocupat la timp.

În partida Romanovski—Botvinnik, jucată la turneul internațional din Moscova, anul 1935, s-a ajuns la poziția din diagrama nr. 129.

Botvinnik scrie astfel despre scopurile sale imediate: „Negrul intenționează acum să

avanseze f6—f5, dar pentru aceasta este necesar un moment favorabil. De exemplu, nu se poate juca direct 15...Ce7 (ultima mutare a negrului a fost 15...Ne7, A. K.) 16.Tfel f5 17.e:f5 C:f5 18.C:f5 N:f5 19.Ce4 și avantajul nebunilor negri este neînsemnat. **Negrul trebuie să joace f6—f5 numai atunci când albul nu va putea face schimbul de cai la f5** (subliniat de mine, A. K.). Manevra următoare are drept scop să întărească bine punctul d3”.

16.Cd2—b3 a6—a5 17.Cb3—c1 Ne7—d6 18.Dc2—f2 Cc6—e7 19.Td1—d2 f6—f5! 20.e4:f5 Ce7:f5 21.Cg3—e4.

Botvinnik a ținut seama că acum schimbul la f5 este dezavantajos pentru alb, deoarece calul din c1 stă prost. Dacă 21.C:f5 N:f5 urmat de Nd6—e7 g5, negrul are o inițiativă periculoasă.

21...h7—h6 22.Df2—e1 Nd6—e7 23.Ne3—f2 Ne6—d5 24.

De1—e2 Tf8—e8 25.Td2—d1
Dd7—e6 26.Tf1—e1 Ne7—f8
27.De2—c2 De6—f7 28.Td1—
d2 Te8—e6 29.Td2—e2 Td8—
e8 30.Dc2—a4.

După cîteva mutări de aşteptare şi analiză, Botvinnik îşi fixează din nou o ţintă, formulînd-o astfel: „Negrul ţine seama că pentru lichidarea presiunii albului asupra pionului e5 este necesar să mute calul la f4“.

30...Cf5—e7 31.Nf2—g3 Nd5—c6 32.Da4—c2 Ce7—d5 33.Cc1—b3 g7—g5 şi negrul a obţinut un avantaj evident, care apoi a şi fost valorificat.

Sper că exemplele analizate, de îmbinare a consideraţiilor generale cu variantele concrete, îl vor ajuta pe cititor. Aş mai dori să recomand următoarele: La analiza partidelor marilor maeştri, la analiza propriilor partide din turnee, apelaţi cit mai des la formulările generale şi definiţi prin cuvinte scopurile imediate, precizînd atît factorii care favori-

zează, cit şi pe cei care împiedică realizarea acestor scopuri. Acestea vă vor ajuta să vă desăvîrşiţi jocul, să-i adăugaţi un conţinut mai bogat, potrivit cu legile strategiei şi tacticii jocului de şah.

Mai amintesc şi de o situaţie în care jucătorul este obligat să-şi formeze o părere. Trebuie stabilit întotdeauna de partea cui este avantajul. Dacă aveţi o poziţie mai bună, sînteţi obligaţi să atacaţi, dacă poziţia este mai slabă, să vă apăraţi. Dacă poziţia este egală, începe aşa-numita luptă de manevră, în acest caz ambii jucători încearcă, prin atacuri ingenioase sau prin mutări în aparenţă pasive, să provoace slăbiciuni în tabăra adversă, pentru a întoarce cursul luptei în propriul avantaj. Lupta de manevră este complicată, dar şi foarte importantă în confruntarea şahistă şi jucătorul de şah trebuie să-i acorde foarte multă atenţie şi studiu.

Planul

Planul unic

Analizînd poziția element cu element și făcînd apoi sinteza, un mare maestru obține o imagine destul de exactă asupra situației survenite. Își dă seama cine stă mai bine și cui îi aparține inițiativa, cunoaște slăbiciunile ambelor părți, stabilește necesitatea de ocupare a coloanelor și diagonalelor, cunoaște locul unde trebuie mutată fiecare figură și în ce fel se poate conduce lupta pentru centru. Procesul dificil și complicat de apreciere a poziției este terminat, acum trebuie schițat și aplicat planul de joc.

Despre nici o noțiune strategică nu se vorbește atît de mult ca despre plan, deși despre nimic nu se cunoaște mai puțin. Încă de la primii pași în șah, afli că trebuie să joci după un plan.

Recunosc sincer, mult timp mi-au rămas neînțelese aceste apeluri și obligativitatea de a face întotdeauna și peste tot un plan. Nu-mi intra nicidecum în cap cum se poate ca o luptă complicată, cu trucuri și

lovituri neașteptate, cu o continuă schimbare a șanselor, să încapă într-un plan obișnuit. „Planul de-a lungul întregii partide“, scria în manuale și eu încercam să urmez cu conștiinciozitate aceste indicații prețioase, cu atît mai mult cu cît în partidele mele stăteam prost cu planul de joc.

O puternică impresie mi-a produs comentariul lui Romanovski asupra partidei lui cu Vilner (al V-lea Campionat al U.R.S.S., 1924), publicat într-o ediție veche a cărții „Jocul de mijloc“. Sfaturile celui mai mare cunoscător în ale șahului le consideram ca pe o stea polară în desăvîrșirea mea, iar această partidă a rămas de neuitat. Voi reda în rezumat planul pe care P. Romanovski l-a aplicat timp de cinci ore de joc și a cărui expunere ocupă multe pagini din „Jocul de mijloc“.

Iată partida:

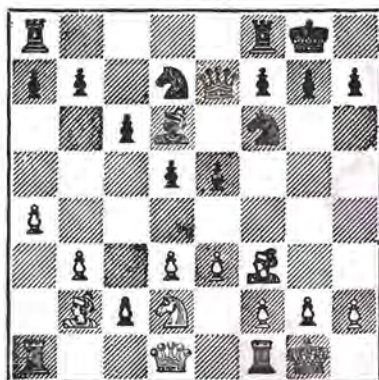
1.Cg1—f3 d7—d5 2.e2—e3
Cg8—f6 3.b2—b3 Nc8—g4 4.
Nf1—e2 Cb8—d7 5.Nc1—b2

Ng4:f3 6.Ne2:f3 e7—e5 7.d2—d3 c7—c6 8.Cb1—d2 Nf8—d6 9.0—0 Dd8—e7.

„Albul este mobilizat — scrie Romanovski — dar, înainte de a-și face un plan de acțiune și a-și propune un scop, trebuie să se lămurească în ce parte va roca adversarul“.

Mutarea următoare a albului indică imediat în ce parte trebuie să se pună la adăpost regele negru — pe flancul regelui, deoarece pe flancul damei pionii albi se pregătesc de asalt. 10.a2—a4 0—0.

Nr. 130

Acesta este momentul în care albul începe să-și facă planul. Obiectivul ales al primei etape este punctul slab din tabăra negrului, câmpul f5. Acolo intenționează să-și mute calul. Dar cum? Albul a analizat mai multe căi, oprindu-se asupra celei mai scurte: Cd2—f1—e3—f5. Desigur, aceasta necesită un calcul.

11.g2—g3 Ta8—d8 12.Nf3—g2 Tf8—e8 13.Dd1—e2 De7—e6 14.e3—e4! Cd7—f8 15.Tf1—d1 Cf8—g6 16.Cd2—f1!

Iată că acum calul ajunge prin e3 la f5. Va fi oare suficient de amenințător pentru negru? Greu de spus. Totuși ideea albului trebuie acceptată, mai bine să joci după un plan, chiar mai slab, decât fără nici unul. Cel mai mare rău este rătăcirea figurilor fără nici un rost.

Vilner încearcă să distrugă calul din f5, dar continuarea lui nu este bună. 16...Nd6—c5 17.Cf1—e3 Nc5:e3 18.De2:e3 d5—d4?

De-a dreptul sinucidere. Negrul își anulează singur contrajocul pe flancul damei și în centru, cedind adversarului și supremația pe flancul regelui.

19.De3—e2 Cf6—d7 20.Td1—f1 De6—d6 21.Nb2—a3 c6—c5?

Încă o mutare dezastruoasă. Albul a provocat aceste avansări, după care negrul este înghețat definitiv pe flancul damei. În orice caz, trebuia să se abțină de la această avansare a pionului, pentru a păstra pentru damă posibilitatea de pătrundere prin diagonalele negre.

22.Ta1—e1 Cd7—b8 23.Na3—c1 Cb8—c6 24.f2—f4 f7—f6 25.f4—f5.

După cum se va vedea mai târziu, albul trebuia să aștepte alt moment pentru această mutare. Jucând preventiv 25.Dh5,

ar fi reținut regele negru pe flancul regelui. Acum, după toate legile acestui fel de atacuri, el va fugi la celălalt capăt al tablei.

25...Cg6—f8 26.g3—g4? Și acum ar fi fost mai tare 26. Dh5.

26...Rg8—f7! 27.g4—g5 Rf7—e7 28.Tf1—f3 Re7—d7 29.Tf3—g3 Rd7—c8 30.g5:f6 g7:f6 31. Ng2—f3 Cf8—d7 32.De2—g2 a7—a5 33.Nf3—h5 Te8—e7 34. Nc1—h6 Cd7—b6 35.Tg3—g8.

Nu e greu să ne convingem că jocul slab al negrului și imprudența lui au dus la o poziție fără speranță. Figurile grele ale albului, secundate de nebuni, pătrund în dispozitivul negrului.

35...Te7—c7 36.Te1—d1! Prevenind orice încercare de activizare prin c5—c4. Romanovski joacă cu multă măiestrie această fază a partidei, ca de altfel și tot atacul.

36...Rc8—b8 37.Td1—d2 Rb8—a7 38.Dg2—g3 Cc6—b4 39. Td2—g2 Cb6—c8.

Profitind de scăparea temporară a albului, negrul trebuia neapărat să joace c5—c4.

40.Dg3—f2 Cb4—c6 41.Tg2—g3 Ra7—a6 42.Df2—g2 Tc7—d7 43.Nh5—e8 Td7—c7 44.Nh6—f8! Cc6—e7 45.Ne8—f7 Dd6—b6 46.Nf8:e7 Tc7:e7 47.Tg8:d8 Db6:d8 48.Tg3—g8 Dd8—c7 49.Nf7—e6 Cc8—a7 50.h2—h4 Ca7—c6 51.h4—h5 Ra6—a7 52. h5—h6 Cc6—d8 53.Ne6—d5.

Mai exact ar fi fost 53.Nc4. Acum negrul se lansează într-un atac disperat.

53...Cd8—f7! 54.Dg2—g7 Dc7—b6 55.Nd5:f7 Db6—b4 56. Dg7:f6 Db4—e1+ 57.Rg1—h2 De1—f2+ 58.Tg8—g2 Df2—f4+ 59.Rh2—h3 Df4—f3+ 60. Tg2—g3 Df3—h1+ 61.Rh3—g4 Dh1—d1+ 62.Rg4—h4 Dd1—h1+ 63.Rh4—g5 Dh1—c1+ 64.Rg5—h5 Dc1—h1+ 65.Df6—h4. Negrul cedează.

Relatînd mersul evenimentelor și cursul gîndirii sale din timpul acestei partide, Romanovski scrie:

„Concluzia principală și finală pe care rămîne s-o tragem referitor la plan, se rezumă la următoarele: în partidă trebuie să avem un plan de bază unic, pentru realizarea căruia urmărim obținerea unei inițiative îndelungate, cu tendința neîntreruptă de a o mări pînă la limita suficientă pentru victorie“.

Și se întreabă: „Putem spune oare că în partidă s-au realizat cîteva planuri?“. Și tot el dă răspunsul: „Fără îndoială, nu“.

„Ce grozav, m-am minunat eu. Totul a fost prevăzut, totul a fost planificat de la prima pînă la ultima mutare. Cîtă unitate și concentrare de gîndire! Și ce operă de artă este această partidă! Iar eu? În multe partide, nici un plan, numai frînturi“.

Și am început să mă străduiesc să joc după plan, să-l întocmesc imediat după deschidere și să-l conduc pînă la sfîrșitul partidei. Ideile erau curajoase și profunde, concrete și cuprinzătoare, dar din realizarea planurilor mele nu ieșea nimic! Intențiile mele de a asedia îndelung și sistematic pionul advers din a6 erau spulberate de o complicație tactică neașteptată pe care adversarul meu o provoca pe coloana „f“, un atac imparabil la rege trebuia aminat, pentru că era necesară împiedicarea pătrunderii figurilor adverse pe flancul damei.

Pe scurt, nu realizam nimic cu planul, doar unele „bucăți“ pe care căutam cu înfrigurare să le leg într-un fel. De fiecare dată, o dezamăgire pînă aproape de disperare. Este oare de mirare că am renunțat la toate încercările de a mai face un plan, trecînd din nou la motivele tactice și la rezolvarea intuitivă a problemelor, fără prea mari pretenții, fără idei profunde?

Mult mai tîrziu, cînd am crescut ca șahist, m-am lămurit cu privire la întocmirea unui plan unic. Sînt ferm convins că, dintre toate problemele strategice în șah, aceasta este cea mai neclară și consider că sînt dator să insist asupra ei.

În partida Romanovski—Vilner a fost o luptă între

forțe evident inegale. Albul nu a întîmpinat nici o rezistență în desfășurarea operațiunilor de ocupare a teritoriului advers. Se înțelege de ce s-a realizat o astfel de unitate de acțiune. Însă cînd adversarul este puternic și inventiv, cînd la fiecare idee ripostează nu numai cu măsuri de apărare ci și cu contraatac, atunci executarea unui plan nu este chiar atît de simplă.

Ce este totuși un **plan unic** într-o partidă de șah? M-am gîndit mult și m-am consultat cu colegii mei, mari maeștri, și am ajuns la concluzia a cărei formulare poate să cuprindă și să explice întregul proces de planificare din timpul partidei și care poate fi exprimată astfel:

Un plan unic într-o partidă de șah este totalitatea operațiunilor strategice care se succed și se execută de fiecare dată pe baza unei gîndiri independente, decurgînd din necesitățile situației intervenite pe tablă.

Deci nu un plan întocmit de la prima pînă la ultima mutare, ci o serie de planuri scurte. Execută planul schițat, țelul propus. Alege alt țel, fă alt plan. Și așa, pînă la sfîrșitul partidei. Dacă adversarul te obligă să renunți la scopul propus sau dacă tu singur ai ajuns la concluzia că el nu poate fi atins, schimbă planul, întocmește altul, propune-ți

altă țintă. Dacă o lovitură neașteptată schimbă brusc poziția, de ce să continui după un plan care nu mai corespunde? Vrînd-nevrînd, ești obligat să te gîndești la noi obiective.

Definiția planului unic, dată mai sus, este întărită de cuvintele lui Bronștein:

„De la Tarrasch a luat naștere și trăiește pînă în zilele noastre noțiunea de partide succesive, în care unul dintre parteneri conduce un plan logic de la început pînă la sfîrșit, asemenea demonstrației teoremelor geometrice. Cred că astfel de partide au loc numai între concurenți de forțe negale, iar comentatorii, în ro-

lul cărora apar adesea învinșătorii, își prezintă dorințele drept realitate“.

Așadar, părerile coincid: un singur plan sub formă de „teoremă“ este un fenomen rar, cînd jocul decurge — exprimîndu-ne în limbaj fotbalistic — „la o singură poartă“. Aceasta nu înseamnă, în mod obligatoriu, o partidă între șahiști cu o calificare diferită, inegalitatea putînd proveni și din lipsa de formă sportivă sau din alte cauze care dau loc unui joc mai slab. În mod normal, se produce o ciocnire a „planurilor parțiale“, aceasta însă nu exclude posibilitatea ca partida să păstreze o construcție unitară și logică.

Pedeapsa pentru lipsa de plan

În partida următoare albul nu era „în mînă“ și a jucat slab, deși este vorba de maestrul Sokolski, un șahist puternic și erudit. S-a întîmplat ca în partida aceasta să nu opună nici o rezistență împotriva unui adversar de temut, care a jucat partea strategică a luptei și atacul final la rege cu o succesiune unitară și cu o logică de fier.

Evident, nu întotdeauna adversarii sînt atît de maleabili ca să-ți permită să modelezi opere de artă. Partida în cauză, deși face parte din această categorie, ne interesează și din alt

punct de vedere, pe care-l vom expune mai tirziu.

Sokolski—Botvinnik, semifinala Campionatului al XI-lea al U.R.S.S., anul 1939.

1.c2—c4 Cg8—f6 2.Cb1—c3 d7—d5 3.d2—d4 g7—g6 4. Cg1—f3 Nf8—g7 5.e2—e3 0—0 6.Nf1—e2 e7—e6 7.0—0 b7—b6 8.c4:d5 e6:d5 9.b2—b3 Nc8—b7 10.Nc1—b2 Cb8—d7 11. Dd1—c2 (diagrama nr. 131).

Botvinnik face o observație importantă pentru înțelegerea planului: „Treptat reiese că, în general, albul nu are un plan de joc și se preocupă numai de dezvoltarea figurilor.

Nr. 131

Cu 50 de ani în urmă se mai putea juca așa, dar, în timpurile noastre, când încă de la mutarea 6—8 maestrul schițează un plan pentru jocul de mijloc, nu există un mod mai sigur de a ajunge într-o poziție înghesuită și pasivă decât să te ocupi numai de dezvoltare“.

Așadar, două concluzii: 1. Obligatorietatea planului de joc. 2. Schițarea unui plan de joc pentru jocul de mijloc, începînd cu mutarea 6—8.

Și în continuare Sokolski joacă fără plan. El nu încearcă nici cel puțin menținerea posturilor avansate centrale.

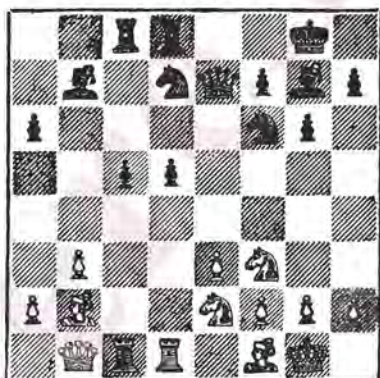
11...a7—a6 12.Ta1—c1 Ta8—c8 13.Tf1—d1 Dd8—e7 14.Dc2—b1 Tf8—d8 15.Ne2—f1 c7—c5 16.d4:c5.

„Încă o gafă pozițională — scrie Botvinnik —, slăbiciunea pionilor negri d5 și c5 nu poate fi exploatată atîta timp cît mai sînt multe figuri ușoare

pe tablă. Acum, albul pierde și ultimul sprijin din centru, pionul d4. Aceasta are ca urmare reînvierea nebunului negru din b7 și astfel ritmul asaltului crește“.

16...b6:c5 17.Cc3—e2.

Nr. 132

Priviți această poziție. Avantajul negrului este evident, totuși, în cazul lipsei unui plan și a unor acțiuni energice, el se poate ușor evapora. Botvinnik concepe un plan bine gîndit, corespunzător necesităților poziției și în continuare cu întreaga strategie desfășurată în partidă. Planul constă dintr-un atac de flanc asupra regelui care nu e bine apărut de figurile albe. Lovitura principală este îndreptată asupra punctului f2. Pentru aceasta Botvinnik pune în acțiune și nebunul de cîmpuri negre, cedînd diagonală a1—h8, care de altfel nu-i mai folosește în poziția dată.

17...Ng7—h6! 18.Nb2—a3 Cf6—g4 19.Db1—d3. Se amenință 19...N:e3 20.f:e3 D:e3+.

19...Cd7—e5 20.Cf3:e5 De7:e5 21.Ce2—g3 De5—f6! 22.Cg3—h1. Necesară pentru preîntîmpinarea atacului la f2 și a amenințării 22...Dh4 23.h3 C:e3.

22...d5—d4! 23.Dd3—e2 Cg4—e5 24.e3:d4 c5:d4 25.Tc1:c3 Nb7:c8! 26.Td1—e1 d4—d3 27.De2—d1 Nc8—g4 28.Dd1—a1 d3—d2 29.Te1:e5 d2—d1D 30.Te5—e8+ Td8:e8 31.Da1:f6 Ng4—e2 și albul cedează.

Sfaturile lui Botvinnik corespund cu observațiile lui Bronștein din comentariul partidei Petrosian—Euwe (Turneul pretendenților, Zürich, 1953).

1.Cg1—f3 Cg8—f6 2.g2—g3 d7—d5 3.Nf1—g2 Nc8—f5 4.d2—d3 e7—e6 5.Cb1—d2 h7—h6 6.0—0 Nf8—c5 7.Dd1—e1 0—0 8.e2—e4 d5:e4 9.Cd2:e4 Cf6:e4. Bronștein scrie: „Ultimele mutări ale negrului îmi par oarecum neconsecvente.

La mutarea a 10-a negrul tre-

Nr. 133

buia nu numai să aibă un plan, dar să se și țină de el“.

După părerea comentatorului, în mutările lui Euwe lipsește logica în așezarea figurilor și a structurii de pioni. Astfel este schimbul de pioni la e4. Era mai bună retragerea nebulului la h7 și păstrarea tensiunii în centru. Iar dacă negrul s-a hotărât să schimbe la e4, atunci trebuia să ia calul din e4 cu nebulul din f5.

Din acest exemplu putem vedea că sînt supuși greșelii, în materie de plan, chiar și cei care au ocupat tronul șahist.

Va fi interesant pentru cititor să vadă cum, în continuare, Euwe a ajuns într-o situație foarte critică.

10.d3:e4 Nf5—h7 11.b2—b4 Nc5—e7 12.Nc1—b2 Cb8—a6 13.a2—a3 c7—c6 14.Ta1—d1 Dd8—c8 15.c2—c4 Ca6—c7 16.De1—c3.

Nebulul din h7 este imobilizat, iar celelalte piese ocupă poziții necorespunzătoare. Noi am tratat această temă într-un capitol.

16...Ne7—f6 17.Cf3—e5 Tf8—d8 18.Ng2—f3 Cc7—e8 19.Td1:d8 Dc8:d8 20.Tf1—d1 Dd8—c7 21.c4—c5 a7—a5 22.Nf3—g2 a5:b4 23.a3:b4 Ta8—d8 24.Td1:d8 Dc7:d8 25.Dc3—c2 Ce8—c7 26.Ng2—f1 Cc7—b5 27.f2—f4 Rg8—f8 28.Rg1—f2 Nf6:e5 29.Nb2:e5.

Chiar dacă albul nu a jucat destul de energic, avantajul lui este suficient pentru victorie.

Partida a fost câștigată prin atacul de pioni pe flancul regelui.

29...f7—f6 30.Ne5—b2 Rf8—e7 31.Nf1—c4 Nh7—g6 32.Rf2—e3 Ng6—f7 33.g3—g4 Dd8—c7 34.e4—e5 Dc7—d8 35.e5:f6+ g7:f6 36.h2—h4 Cb5—c7 37.Dc2—c3 Cc7—d5+ 38.Nc4:d5 Dd8:d5 39.Dc3:f6+ și albul a valorificat pionul în plus și avantajul pozițional.

Este foarte important de reținut că trebuie jucat pe baza unui plan încă după primele 6—10 mutări, altfel, după cum am văzut, chiar și un șahist foarte puternic, dacă se limitează la executarea unei serii de mutări „naturale”, poate ajunge în situația din exemplul următor:

Nr. 134

Această poziție a apărut în partida Gligorici—Kotov (Turneul pretendenților, Zürich, 1953). Bronștein scrie:

„Albul a obținut un oarecare avantaj, a făcut mutările pre-

gătitoare și a ajuns la momentul în care trebuie să rezolve problema de bază: ce drum să aleagă pentru câștig?

Pe vremuri, era suficient să faci mutări „nu prea rele” sau „naturale”, să ocupi coloane deschise cu turnurile, să pătrunzi pe orizontala a șaptea, să ataci un pion slab, să realizezi un pion liber apărat... Multe partide au fost câștigate prin asemenea procedee lipsite de subtilitate. „Albul, prin mutări simple (logice, clare), transformă avantajul în victorie”; „atacul albului se desfășoară de la sine” — asemenea formule am întâlnit de multe ori. Dar la tehnica avansată a timpurilor noastre nu mai poți conta că partida singură te va duce spre un final fericit.

În lupta cu jucătorii experimentați, care știu folosi toate resursele de apărare, nu te poți strecura pe poteca strîmtă spre victorie decât prin mutări unice“.

În situația din diagramă, albul trebuie să găsească o continuare care să păstreze inițiativa de partea lui. Planul cel mai corespunzător poziției era 18.g4 Ng6 19.f4, punînd adversarul în fața unei alegeri complicate: 19...e:f4 20.N:g7 sau 19...f6 20.f5 Nf7 21.Cg3, cu consecința unei creșteri a presiunii pe flancul regelui (regele negru are o singură cale, rocada mică).

Se cerea albului un singur lucru: să schițeze un plan care să decurgă din particularitățile poziției și să-l urmeze cu strictețe. Însă Gligorici joacă „de la mutare la mutare“, permițînd, în final, adversarului să preia inițiativa.

18.f2—f4 Nh5:e2 19.Dd1:e2 Ne7—f6 20.De2—c4 0—0 21. Dc4—c6 Tf8—d8 22.Ta1—e1 Db6—b8 23.Te1—b1 Ta8—a7

24.Dc6—c4 Td8—c8 25.Dc4—e4 Db8—b3 26.f4:e5 Nf6:e5 27. De4—f5 Tc8—f8 28.Df5—f2.

„Tot avantajul albului s-a evaporat în amenințări de o singură mutare“, observă Bronștein.

28...Ta7—a8 29.Df2—f5 Db3:a4 30.Tf1—f4 Ne5:f4 31.g3:f4 g7—g6, și după cîteva mutări albul a renunțat să mai reziste.

Să gîndești elastic și universal

În construirea unui plan — și în aceasta stă farmecul șahului —, în general, un mare maestru nu este legat de o singură soluție. El are libertatea de a alege, de a crea. Dacă jucătorul alege un plan inspirat, atunci apar nu numai șanse de cîștig, ci și acelea ale unui cîștig frumos și realizării unei opere de artă.

Alegerea planului este un proces de creație. Pentru rezolvarea cu succes a acestei probleme sînt necesare cunoștințe și experiență, talent, fantezie, calcul rigid, idee creatoare și o apreciere precisă a particularităților poziției.

Comentînd poziția survenită în partida Reshevsky—Keres, Semmering, 1937, la mutarea a 14-a a albului, Dc2—a4, Keres scrie:

„Albul trebuie să se hotărască asupra unui plan concret. Manevra pe flancul da-

Nr. 135

mei se dovedește nereușită și, în cel mai bun caz, o pierdere de timp, cînd avea la dispoziție cel puțin trei planuri bune, care să pună negrului probleme dificile.

În primul rînd merita atenție 14.b4, în intenția 15.Db3 urmat de un atac de pioni pe flancul damei, pe care negrul, cu figurile așezate pasiv, ar fi putut cu greu să-l pareze.

În al doilea rînd, era foarte tare continuarea 14.Ch4 g6 15. Dd2! amenințînd trecerea damei pe flancul regelui, apoi, cînd va fi cazul, f2—f4.

O a treia continuare, la fel de bună, este dublarea pe coloana „d“, apoi Nh3“.

Fii atent, cititorule. În această situație, un mare maestru propune trei planuri diferite, dintre care unul cu joc pe flancul damei, altul — pe al regelui și al treilea — în centru. Iată cîte posibilități oferă șahul! Alegerea unui plan este o chestiune de dispoziție, de gust, de orientarea creatoare. Precizăm obligativitatea de a juca după un plan; alegerea lui este dreptul jucătorului.

Considerații asemănătoare face Keres la partida lui cu Fine (cu negrul) din turneul de la Ostende, 1937, în poziția din diagrama nr. 136 survenită după mutările: 1.Cg1—f3 d7—d5 2.d2—d4 Cg8—f6 3.c2—c4 e7—e6 4.Cb1—c3 c7—c5 5.c4:d5 Cf6:d5 6.e2—e4 Cd5:c3 7.b2:c3 c5:d4 8.c3:d4 Nf8—b4+ 9. Nc1—d2 Nb4:d2+ 10.Dd1:d2 0—0.

„Albul poate alege unul din cele două planuri bazate pe considerente poziționale. Primul, să încerce folosirea avantajului său din centru prin avansarea d4—d5 și realizarea unui pion liber puternic. Al doilea, concentrarea figurilor pentru atac la rege. Greu de spus care dă cele mai multe

șanse pentru obținerea succesului, de aceea este oportun ca deocamdată să lase deschise ambele posibilități. Mutarea 11.Nc4 este folositoare în ambele cazuri, de aceea îmi pare mai logică decît alte continuări posibile, ca 11.Ne2 sau 11.Nd3“.

Asemenea soluții șahistul trebuie să le aplice cît mai des.

Vorbînd despre noutățile pe care Turneul pretendenților de la Zürich din anul 1953 le-a introdus în strategia și tactica jocului de șah, Bronștein scrie:

„Există o particularitate a creației contemporane pe care cititorul o va observa în partidele turneului din Elveția: tendința de a reacționa foarte prompt la schimbările de plan ale adversarului și de a-și schimba propriul plan dacă pentru aceasta există un temei real“.

Încăpățînarea de a juca după un plan mai slab este dăună-

toare, așa cum ne arată exemplul următor.

Poziția provine din partida Bondarevski—Botvinnik (meciturneul pentru titlul de campion absolut al U.R.S.S. din anul 1941). Bondarevski, examinând cu atenție toate posibilitățile de a deschide poziția în centru, a ajuns la concluzia că aceasta nu este în avantajul său. De aceea a permis negrului avansarea pionului la e4, pentru a juca pe urmă f2—f3. Un plan posibil, întocmit în concordanță cu cerințele poziției. Jocul a decurs astfel:

Nr. 137

10.Nd3—e2 e5—e4 11.Cf3—d2 Ng4:e2 12.Dd1:e2 Ne7—b4.

Albul amenința să mute f2—f3 și Botvinnik ia măsuri urgente pentru a o împiedica.

13.a2—a3 Nb4:c3 14.Nb2:c3 Tf8—e8 15.f2—f3.

„Este foarte neplăcut să renunți la propriile planuri. Încă de la mutarea a 10-a Ne2, al-

bul calculase ca, în cazul 10...e4, să rupă centrul de pioni negri prin f2—f3. Între timp negrul s-a pregătit împotriva acestei ruperi și s-a apărât așa de bine încît albul nu mai putea face nici un schimb avantajos în centru. De aceea ar fi trebuit să renunțe la planul inițial și să joace 15.f4, cu amenințarea f4—f5. Este foarte posibil ca negrul, pentru a evita această continuare, să fi jucat 15...e:f4 16.g:f4 Cf8, cu un joc aproximativ egal. Acum însă, văzînd că albul este pe o cale greșită, negrul s-a hotărît să se abțină de la acest schimb” (Botvinnik).

O observație de preț. Nu o dată am repetat că e mai bine să joci după un plan chiar mai slab, decît să joci fără nici un plan. Pe de altă parte, este important să supraveghem ca planul propus să nu vină, dintr-o cauză sau alta, în contradicție cu necesitățile și particularitățile poziției. Trebuie să știi să schimbi la timp planul, altfel lucrurile se pot termina prost.

În cazul de mai sus, perseverența în a urma un plan care nu mai corespundea l-a dus pe alb la dezastru.

15...Cd7—f8 16.Tf1—f2 Dd8—d7 17.Ta1—f1 e4:f3. La momentul potrivit. Albul este obligat să ia cu turnul, deoarece 18.g:f3 Cg6 19.Dd3 De6 duce la pierderea unui pion.

18.Tf2:f3 Te8—e6 19.De2—e3 Ta8—e8 20.Cd2—b1 Cf8—g6 21.Nc3—e1 d5:c4 22.Dd3:c4 Te6:e3 și negrul a câștigat.

Următoarele două partide ne arată și ele unde poate duce un plan greșit, în aceeași variantă de deschidere.

În partida Najdorf—Petrosian, Turneul pretendenților, Zürich, 1953, a intervenit următoarea poziție.

Nr. 138

Negrul a jucat 12...c7—c5. Bronștein comentează: „O serioasă greșeală pozițională, a cărei natură cititorul o va înțelege plecând de la următoarele considerente: Negrul are o coloană deschisă pe flancul damei și curînd albul este forțat să joace b2—b3. Planul lui, în continuare, este legat de avansarea pionului „a” și de atacul punctului b3, cu șanse de reușită dacă negrul va susține pionul pînă la a4. Dar cu ce îl mai poate susține? Nu mai are nebunul de cîmpuri

albe, iar cîmpul pentru cal și l-a luat prin mutarea pionului la c6. Evident, la d4, calul nu va rezista prea mult.

Așadar, negrul nu are un plan de perspectivă”.

Într-adevăr, albul a luat curînd inițiativa și a obținut victoria cu mare ușurință.

13.e2—e3 Cd4—e6 14.Dd1—c2 a7—a5 15.Nc1—d2 Cd7—e5 16.b2—b3 Dd8—d7 17.Rg1—h2 Ce5—c6 18.Ta1—d1 Ce6—d8 19.Nd2—e1 Rg8—h8.

Negrul bate pasul pe loc. El nu-și poate încheia un plan și este obligat la pasivitate. Marele maestru argentinian începe să-și realizeze planul, care, în succesiunea lui, conține următoarele mutări: Ca4, Nc3, schimbul de nebuni, f2—f4, Nf3, Rg2, h3—h4—h5, Th1.

20.Cc3—a4 Dd7—c8 21.Ne1—c3 Ng7:c3 22.Ca4:c3 Dc8—f5.

Desfășurarea neînduplecată a evenimentelor. Negrul se hotărăște să mai îmblînzească înverșunarea adversarului, cedînd un pion.

23.Dc2:f5 g6:f5 24.Td1—d5 Cd8—e6 25.Td5:f5 și curînd negrul a cedat.

După douăzeci de runde ale turneului, aceeași poziție se juca între Gheller și Najdorf. Negrul însă a manevrat cu mai multă precizie. În poziția din diagrama nr. 138 el nu a mai ocupat cîmpul c5 cu pionul, păstrîndu-l pentru cal. De data aceasta, albul este acela care

a ajuns repede într-o situație dificilă.

12...Tb8—b4! 13.e2—e3 Cd4:e6 14.Dd1—e2 Cd7—e5! 15.f2—f4 Ce5—d7 16.Cc3—d5 Tb4—b8.

Figurile negre sînt, deocamdată, respinse, dar în poziția negrului există un nucleu puternic și el nu se teme de retragerile și greutățile temporare.

17.De2—c2 c7—c6 18.Cd5—c3 Dd8—c7 19.Ta1—b1 a7—a5 20.Nc1—d2 Ce6—c5 21.Cc3—e2 Dc7—b6 22.Rg1—h2 Tf8—c8 23.Nd2—c3 Ng7:c3 24.Ce2:c3 Db6—a6.

Mereu același scop, provocarea mutării b2—b3, însă era mai bine să încerce prin 24...Db4, plasînd dama mai aproape de locul evenimentelor hotărîtoare.

25.b2—b3 Tb8—b7 26.Cc3—e4 Ce5:e4 27.Dc2:e4 Tc8—e8!

Era mai tare 27...e6 28.g4 d5!

28.f4—f5 Cd7—e5 29.f5—f6 Da6—a7 30.Tb1—d1 Tb7—b4 31.De4—d4 c6—c5 32.Dd4—h4.

Mai mari dificultăți ar fi provocat adversarului 32.Df4. Acum însă negrul cîștigă repede.

32...a5—a4 33.Td1:d6 a4:b3 34.a2:b3 Tb4:b3 35.f6:e7 Da7:e7 36.Dh4:e7 Te8:e7 37.Ng2—d5 Tb3:e3 38.Td6—d8+ Rg8—g7 39.Td8—c8 Ce5—d3 40.Tc8—a8 Te3—e2+ 41.Rh2—g1 Te2—d2 42.Ta8—a1 Cd3—b4 și albul a cedat.

Ce anume indică unui mare maestru planul pe care trebuie să-l aleagă și circumstanțele cînd să decidă schimbarea lui? Firul călăuzitor poate fi dat numai de o cunoaștere profundă și corectă a poziției. Dacă aprecierea este judicioasă, atunci orientarea jocului poate fi bine aleasă; dacă mutarea, sau șirul de mutări, este în contradicție cu necesitățile poziției, planul de joc trebuie schimbat. În aceasta constă universalitatea șahistului: în capacitatea de a fi elastic în funcție de cerințele poziției.

Centrul

În orientarea unui mare maestru există un factor de care ține întotdeauna seama în dirijarea generală a acțiunilor sale. Acest factor, care determină caracterul imediat al jocului, este structura de pioni

în centru, în funcție de care se schițează mijloacele de luptă.

Vom analiza cîteva tipuri de formații de pioni în centru și vom elabora metode de joc corespunzătoare pentru fiecare din ele.

Centru închis

Într-o serie de variante ale Partidei spaniole, în Apărarea Nimzovici sau Indiana regelui survin poziții cu pionii blocați în centru. Pe tablă nu există coloane și diagonale deschise, iar centrul nu poate fi pătruns de figuri.

Ce este de făcut în acest caz? Ce fel de plan să alegem? Dacă jocul în centru nu este posibil, trebuie să transferăm lupta pe flancuri. Fiecare parte își întocmește planul de atac pe una din părțile tablei, în scopul deschiderii unei verticale, cu ocolirea armatei adverse. În funcție de necesitățile de apărare și posibilitățile de atac, jucătorul elaborează un plan pentru acțiuni imediate.

Plan ofensiv. Centrul fiind închis, în majoritatea cazurilor se organizează atacuri de pionii pe flancul unde ești mai tare și deschiderea poziției regelui nu prezintă prea multe riscuri.

Plan de apărare. Existând un plan de atac de ambele părți, este importantă luarea de măsuri pentru stinjenirea acțiunilor adversarului prin obstacole și puncte de apărare, în scopul de a-i întârzia desfășurarea atacului.

În pozițiile de acest tip, cu centrul închis, decide viteza atacului. De ambele părți este necesară supravegherea posibilităților de lovituri în centru care — este bine de reținut —

sînt cele mai bune răspunsuri la atacurile de flanc.

Un exemplu edificator de joc cu centrul închis este partida Kotov—Spasski din Campionatul al XXV-lea al U.R.S.S., Riga, 1958.

Nr. 139

Este ușor de dedus că poziția a rezultat dintr-o Indiană a regelui. Centrul este închis, de aceea ambele părți pregătesc atacuri înverșunate: albul pe flancul regelui sau negrul pe flancul damei? Rezolvarea acestei întrebări va stabili cui îi aparține inițiativa. De la sine înțeles că, în asemenea situație, nu ți-e permis să tergiversezi.

10.Nf1—d3 b7—b5.

Spasski nu-și numără pionii, dar nici albul nu urmărește un avantaj material. În poziții de acest fel, important este să nu permiți adversarului să

deschidă coloane pe flancul lui de atac.

11.Dd1—d2 b5:c4 12.Nd3:c4.

Albul nu rezistă ispitei. Re-trăgînd nebunul la c2, ar mai fi întîrziat deznodămîntul pe flancul damei, pe cînd acum Spasski găsește momentul prielnic să dea acea lovitură în centru de care atacantul pe flanc trebuie să se teamă.

12...Cb8—d7 13.h4—h5 Cd7—b6 14.Nc4—d3 a6—a5 15.h5:g6 f7:g6 16.Dd2—h2 Ce8—f6 17.Cg1—h3 Dd8—e7 18.Cc3—e2.

Evident, albul subestimează forța activă a figurilor negre și posibilitățile tactice ce rezidă în amenințatorul nebun din g7 și în figurile grele negre. Mai puține pericole ar fi prezentat 18.Rd2 și 19.Tag1 dar, sincer vorbind, pe mine mă conduce întotdeauna un optimism exagerat și-mi lipsește simțul pericolului.

18...Ta8—b8 19.Ce2—g3 c5—c4 20.Nd3—c2 (vezi diagrama nr. 140).

20...Cb6:d5!

Un excelent sacrificiu de cal, care deschide centrul și permite negrului o inițiativă hotărîtoare.

Centru deschis

Dacă centrul este liber de pioni, rolul figurilor crește considerabil. Acum, nu mutările de subminare a pionilor sînt importante, ci acțiunile ofensive ale figurilor. Lupta se duce corp la corp, cu partici-

Nr. 140

21.e4:d5 Tb8:b2 22.Ch3—g5.

Aici, Spasski ar fi putut să desăvîrșească planul său strălucit, de data aceasta printr-un sacrificiu minim, 22...e4!, după care figurile negre au drum deschis. În loc de aceasta, el a permis albului, cu 22...h7—h6? 23.Cg5—e4 Cf6:d5 24.Ne3:h6, preluarea inițiativei, iar după încă o mutare, 24...Cd5—b4 25.Nh6—g5, a comis o greșeală gravă 25...De7—c7? 26.Dh2—h7+ Rg8—f7 27.Th1—h6!

Dar, în acel campionat al țării, Boris Spasski nu a fost în cea mai bună formă.

parea tuturor figurilor, care se împletesc într-o crîncenă încheștare, într-un ghem încilcit. Într-o astfel de luptă, planurile părților sînt mai ușor de prevăzut.

Partea activă tinde ca, prin jocul figurilor, să provoace slă-

biciuni în poziția adversarului, pe care apoi să le atace. De regulă nu se întreprind atacuri de pioni, deoarece, în cazul unui centru deschis, slăbirea propriei poziții este foarte riscantă.

Partea care se apără încearcă să respingă atacul, evitînd, pe cît posibil, slăbirea pionilor.

Un exemplu clasic de atac cu figuri, în poziție cu centru deschis, se poate considera finalul partidei Alehin—Lasker, din turneul de la Zürich, anul 1934.

Nr. 141

Centrul este liber de pioni și figurile ambelor părți au libertate de mișcare. Albul are

piesele așezate pe poziții mai active, pregătite să se lanseze într-un atac pe flancul regelui. Deocamdată, acest lucru nu e prea simplu, deoarece în dispozitivul negrului nu există slăbiciuni evidente. Înainte de toate, printr-un șir de manevre subtile, Alehin provoacă slăbiciuni în scutul de pioni al regelui negru.

18.Dd1—d6 Ce5—d7.

Nu oricine ar juca bucuros 18...Cg6 19.Ch6+ g:h6 20.D:f6.

19.Tf1—d1 Ta8—d8 20.Dd6—g3 g7—g6.

Prima slăbiciune a apărut. Alehin îl forțează pe negru la o altă.

21.Dg3—g5! Rg8—h8.

Negrul ia măsuri urgente pentru a para amenințările Td1—d4—h4 și dublarea turnurilor pe coloana „d”.

22.Cf5—d6 Rh8—g7 23.e3—e4! Cf6—g8 24.Td1—d3 f7—f6.

Permițînd astfel un final spectaculos, dar, oricum, negrul nu mai are apărări. La mutarea mai bună 24...h6, ar fi urmat 25.Cf5+ Rh7 26.C:h6 f6 27.Cf5!! f:g5 28.Th3+ Ch6 29.T:h6 mat.

25.Cd6—f5+ Rg7—h8 26.Dg5:g6!! și negrul cedează.

Centru în mișcare

Această formă de centru îi este familiară șahistului încă de la primele sale contacte cu jocul de șah. În Partida italiană, în Gambitul regelui, în Gambitul Evans, de multe ori

albul are pionii săi la e4 și la d4, uneori cu sacrificiul unui pion. În multe deschideri contemporane, de exemplu în Apărarea Grünfeld, albul are doi sau mai mulți pioni mobili în

centru, în timp ce negrul opune un singur pion „stopper” pe orizontala a șasea sau chiar a șaptea.

În asemenea poziții, e normal ca toată atenția jucătorilor să fie captată de acest centru în mișcare, iar planurile părților să urmărească promovarea sau împiedicarea acestor pioni importanți.

Partea activă, care dispune de un centru de pioni (cu excepția centrului de pioni slabi, care trebuie apărați), încearcă să înainteze pionii și să realizeze unul sau doi pioni liberi în centru care pot decide rezultatul luptei. Un astfel de plan ideal nu reușește întotdeauna. În general, partea care posedă centrul de pioni alungă, cu ajutorul lor, figurile adversarului de pe pozițiile centrale și mută atacul pe flanc, unde se rezolvă lupta.

Planul de apărare constă în tendința de a opri și bloca pionii adversi. Acesta este primul scop. Obiectivul următor este subminarea acestui centru și distrugerea lui. De regulă, în acest gen de poziții, partea care se apără nu reușește să organizeze un contraatac pe flanc, toată atenția ei fiind îndreptată asupra centrului.

Exemplul următor este caracteristic luptei pentru și contra promovării centrului de pioni.

Partida Konstantinopolski—Kotov, semifinala Campionatu-

lui al XIV-lea al U.R.S.S., Baku, 1945.

Planul albului este simplu. El pregătește avansarea pionilor centrali prin f2—f3 și e3—e4. Susținuți de nebuni, acești pioni pot străbate mai tirziu toate liniile de apărare ale adversarului. Negrul face tot posibilul pentru a întârzia mișcarea infanteriei, încercînd apoi s-o blocheze și, dacă poate, chiar s-o distrugă.

În jurul avansării e3—e4 se desfășoară ciocniri ascuțite.

Nr. 142

1.Tf1—e1 Nb7—c8 2.f2—f3 Ce4:c3 3.Nb2:c3 Nc8—f5 4.Dd1—d2 h7—h5.

Negrul aduce și acest pion în apărare. Albul nu poate face acum mutarea, importantă în unele variante, g3—g4. În plus, la nevoie, negrul are la dispoziție h5—h4.

5.Te1—e2 De7—d7! Pregătind noi linii de apărare.

Cîntărind cu grijă toate consecințele mutării e3—e4, ne-

grul a conchis că nu e în stare s-o împiedice. Dar nu poate permite nici mișcarea în continuare a pionilor și atunci alege o nouă linie de apărare: punctele d5 și e6, care se vor dovedi de netrecut pentru alb. Se observă ușor că amândouă aceste cîmpuri sînt albe, iată de ce obiectivul negrului se îndreaptă spre schimbarea ne-bunului din g2.

6.Ta1—e1 Nf5—h3 7.Ng2—h1 Te8—e6 8.e3—e4 d5:e4 9.f3:e4 Ta8—e8 10.Nh1—f3 Nh3—g4 11.Dd2—f4 Ng4:f3 12.Df4:f3 Dd7—e7 13.e4—e5.

Forțat. Acum, după 13... Cf6—d5, negrul și-a atins scopul. Pionii au fost opriți și blocați. Jocul, în continuare, se rezumă la exercitarea unor presiuni asupra acestor pionii și distrugerea lor. Partida s-a prelungit cu multe mutări, dar nu prezintă interes pentru tema noastră.

Exemple de luptă pentru și contra centrului de pionii se găsesc multe în practica de turneu. Mai amintim partidele Reshevsky—Botvinnik (Turneul AVRO, Amsterdam, 1938), Kotov—Unzicker (Turneul interzonal de la Stockholm, 1952).

Centru fixat

Dacă poziția pionilor centrali a fost stabilită, jocul în continuare se duce în jurul punctelor centrale, ambele părți căutînd să-și plaseze figurile în aceste puncte și numai după o centralizare suficientă să treacă la acțiunile pe flancuri.

În pozițiile cu centru fixat este greu de vorbit despre un plan activ și unul pasiv sau de apreciat avantajul vreuneia din părți. Lupta poartă un caracter de manevre, în care cu greu se obține un avantaj. Ambele părți urmăresc insistent ocuparea cîmpurilor centrale și alungarea din centru a figurilor adversarului. Acesta este firul călăuzitor al planurilor strategice.

Botvinnik joacă asemenea poziții excepțional de puternic și exact. Iată ce logică de fier a aplicat el în partida cu Stolberg (cu alb), la Campionatul al XII-lea al U.R.S.S., Moscova, 1940.

Nr. 143

Albul supraveghează punctele importante e5 și c5, iar negrul pe cele din e4 și c4. Cine va cuceri primul punctele centrale importante? Botvinnik se dovedește mai bine pregătit în lupta pentru centru. Cu mutarea următoare el provoacă schimbul nebunilor de cîmpuri albe, ceea ce, evident, diminuează șansele albului de a ține cîmpurile c4 și e4.

1...Ne6—f5! 2.Db3—c2 Nf5—e4 3.b4—b5.

Tînărul maestru duce inexact lupta pentru cîmpurile centrale și permite negrului să ocupe atît punctul e4 cît și pe cel din c4. Era mai bine 3. Td1.

3...Ne4:d3 4.Dc2:d3 Cc6—a5 5.Ce2—g3.

Mai slab era 5.C:d5 C:d5 6. N:a5 Te3 și negrul ar fi exercitat o presiune puternică.

5...Ca5—c4 6.Nd2—c1 Ta8—c8 7.Ta1—a2 Nd6—f8 8.a3—a4 Nf8—b4.

Toate eforturile negrului sînt îndreptate către distrugerea apărătorilor cîmpului e4. Logica lui Botvinnik este simplă și condensată dar, în același timp, are o forță considerabilă, deoarece manevrele sînt strîns legate de cerințele poziției.

9.Cc3—d1 Cf6—e4 10.f4—f5 Ce4:g3 11.Dd3:g3 Nb4—d6 12. Dg3—f3 Nd6—e7 13.Df3—g3 Ne7—f6 14.Nc1:h6 Nf6:d4+ 15.Rg1—h1 f7—f6!

Să apreciem situația din punctul de vedere al stăpînirii centrului. Superioritatea absolută a negrului în acest sector este evidentă. Un astfel de avantaj pe cîmpurile centrale indică neîntîrziat șansele părților în lupta pentru stăpînirea tablei. Botvinnik reușește să frîgă rezistența adversarului.

16.Nh6—c1 Te8—e4 17.Dg3—d3 Cc4—e5 18.Dd3—b1 Tc8—c4!

Cîmpurile c4 și e4 servesc drept puncte de transfer pentru armatele negrului și acesta le folosește pentru amplificarea presiunii asupra poziției adversarului.

19.a4—a5 Nd4—c5 20.b5—b6 a7—a6 21.Cd1—b2 Tc4—c3 22. Nc1—d2 Tc3—b3 23.Db1—c2 Dd7—b5 24.Tf1—c1 Nc5—f8 25.Tc1—d1 Te4—e2.

Prin cîmpurile centrale, spre adîncul dispozitivului advers, iată rezultatul operațiilor strategice executate de Botvinnik. E timpul ca adversarul să depună armele.

26.Dc2—c1 Tb3:h3+ 27.g2:h3 d5—d4 și albul a cedat.

Centru sub tensiune

În cazul unei situații neclare în centru, jocul poate trece în oricare din cele patru tipuri

arătate mai înainte. Atenția jucătorului, mai mult ca oricînd, trebuie să fie îndreptată asu-

pra centrului. Scopul manevrelor fiecărei părți este să obțină o stabilizare a centrului care să-i fie favorabilă și să provoace o structură de pioni neconvenabilă pentru adversar. Dacă una din părți nu poate aștepta clarificarea poziției de pioni și e nevoită să înceapă un atac de flanc, în acest caz trebuie supravegheate cu mare grijă posibilitățile de contraatac în centru, deoarece o astfel de lovitură aplicată la timp poate distruge într-o clipă toate planurile de atac pe flanc.

Iată un exemplu în care, de la un centru sub tensiune, s-a trecut dintr-odată la un centru deschis și figurile ambelor părți au ajuns să se ciocnească într-o luptă corp la corp, în partida Boleslavski—Keres (Turneul pretendenților, Zürich, anul 1953).

Nr. 144

Deocamdată centrul este în cordat, iar formația de pioni se

poate transforma oricând în alta.

12.Cb1—d2 Tf8—d8 13.Cd2—f1 d6—d5 14.e4:d5 e5:d4 15.c3:d4 Cf6:d5 16.Dd1—e2 Nc8—b7 17.Cf1—g3 c5:d4 18.Cf3:d4.

Toți pionii centrali sint măturați de vârtejul schimbului și acest centru de operațiuni este acum deschis pentru jocul figurilor.

18...g7—g6!

Keres împiedică ocuparea punctului important f5 de calul alb.

19.Nc1—h6 Ne7—f6 20.Cd4—b3 Ca5—c4 21.Cg3—e4 Nf6:b2.

S-a constatat, încă de la început, un avantaj pentru negru, ceea ce presupune că el a folosit mai bine centrul și deschiderea acestuia s-a dovedit a fi în favoarea sa. Boleslavski trebuia să aleagă altă soluție pentru rezolvările în centru.

22.Cb3—c5 Nb2:a1 23.Te1:a1 f7—f5!

Un atac prevăzut cu mult înainte, prin care negrul provoacă o serie de schimburi.

24.Cc5:b7 Dc7:b7 25.Ce4—c5 Db7—c6 26.Cc5—d3 Cd5—c3 27.De2—e1 Dc6—f6 28.f2—f4 Cc3—e4 29.Rg1—h2 Df6—c3 30.De1—b1 Cc4—d2 31.Db1—c1 Td8:d3 32.Nc2:d3 Dc3:d3 33.Dc1—c7 Cd2—f3+! Albul a cedat, deoarece la 34.g:f3 urmează 34...De2+ și mat în trei mutări.

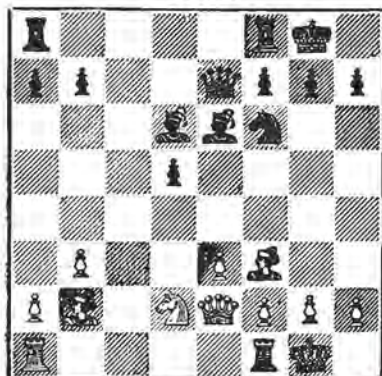
Exemple de partide cu centru sub tensiune pot fi găsite multe în turneele contempo-

rane. Se poate chiar spune că în fiecare partidă, într-un fel sau altul, se duce, încă de la primele mutări, o luptă pentru formarea unui centru avantajos. Iscușița de a câștiga

această luptă ține de artă. Alegînd corect structura centrului se facilitează activitatea viitoare a figurilor, punînd bazele unei strategii superioare pentru obținerea victoriei.

Exerciții

Nr. 145

O rezolvare corectă a problemei centrului, permite albul — la mutare — să obțină o inițiativă hotărîtoare.

Care este calea?

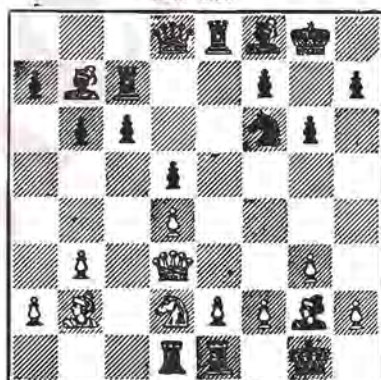
Nr. 146

Problema albului, care dispune de un centru de pioni, este să reușească deplasarea acestuia. Ce plan de așezare a figurilor îi permite să realizeze aceasta?

Albul la mutare.

Nr. 147

Albul — la mutare — a ales un plan greșit de formare a centrului și a cedat inițiativa adversarului.

Care ar fi planul just de joc pentru alb?

Am analizat trei probleme de bază care conțin esența măiestriei șahiste: calculul va-

riantelor, aprecierea poziției și planul de joc.

În ultima parte a cărții vom trata unele probleme de tehnică a finalurilor, străduindu-ne să spunem câte ceva

despre particularitățile luptei șahiste, apoi să dăm cititorului sfaturi practice, culese din experiența și observațiile din turnee ale celor mai tari șahiști din lume.

Finalul

Stadiul final al partidei se deosebește printr-o tehnică aparte. Importanța cunoașterii și stăpînirii tehnicii de final au dovedit-o toți campionii lumii, care au excelat în această fază a partidei.

Măiestria în jocul de final se câștigă prin multă analiză și cunoaștere. În primul rînd, jucătorul este obligat să cunoască pe dinafară un mare număr de finaluri elementare ca, de pildă, turn și pion contra turn. Aceasta cere studiu perseverent, soluțiile de unul singur fiind greu de găsit, chiar pentru un șahist de înaltă calificare. Toți marii maeștri au consacrat mult timp pentru studiul finalurilor. Acum treizeci de ani a trebuit să depun o muncă foarte intensă pentru a sistematiza cumva tipurile de finaluri, cu figuri ușoare sau cu turnuri, muncă materializată în câteva caiete groase.

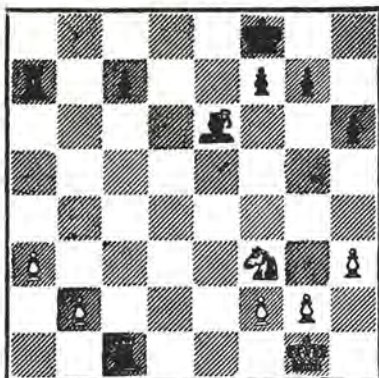
În zilele noastre, jucătorul are la dispoziție material de un imens ajutor: trei volume de lucrări analitice ale teoreticienilor sovietici de finaluri, în redactarea generală a marelui maestru I. Averbach.

Noi nu ne vom ocupa de studierea finalurilor, trimițîndu-l pe cititor la aceste manuale bine puse la punct. Acum vom acorda atenție condițiilor pe care un șahist trebuie să le satisfacă pentru a stăpîni tehnica finalurilor.

Cîndva, mai demult, la Moscova, un grup de maeștri analiza finalul unei partide. Discuțiile erau în toi, dar nu găseau soluția. La un moment dat a venit și Capablanca, într-una din pauzele dintre mutări. Impozantul cubanez a înlăturat piesele de pe tablă și a așezat formația spre care trebuie să tindă partea activă. José nu făcea mutări, ci punea piesele unde trebuie. Dintr-odată totul a devenit clar: schema fiind construită, câștigul era ușor de văzut.

Ne minunam de măiestria lui Capablanca. Curînd după aceea am avut din nou ocazia de a ne convinge de justetea acestui mod de abordare a jocului de final.

În buletinul turneului internațional de la Moscova, anul 1936, figurează partida Capablanca—Ragozin.

În poziția din diagramă, Capablanca a procedat la fel, dirijînd piesele pentru a ajunge în poziția care asigură câștigul: regele la e3, turnul la c3, calul la d4, pionii la b4 și f4.

Pe Capablanca nu-l intereseau variantele, el urmărea **schema**. În continuare totul merge... ca pe note.

33.Cf3—d4 Ta7—b7 34.b2—b4 Ne6—d7 35.f2—f4 Rf8—e7 36.Rg1—f2 Tb7—a7 37.Tc1—c3 Re7—d6 38.Tc3—d3 Rd6—e7 39.Rf2—e3 Ta7—a4 40.Td3—c3 Re7—d6 41.Tc3—d3 Rd6—e7 42.Td3—c3 Re7—d6 43.Cd4—e2.

Capablanca își propune o nouă regrupare a figurilor, care să asigure avansarea pionilor de pe flancul damei. Pentru aceasta, el trebuie să aibă calul pe c3.

43...g7—g6 44.Tc3—d3+ Rd6—e6 45.Re3—d4 Ta4—a6 46.Td3—e3+ Re6—d6 47.Ce2—c3 f7—f5 48.b4—b5 Ta6—a8 49.Rd4—c4 Nd7—e6+ 50.Rc4—

b4 c7—c5+ 51.b5:c6 Ne6—g8 52.Cc3—b5+ Rd6:c6 53.Te3—d3. Acum dispar toți pionii negri de pe flancul regelui. Capablanca și-a mărit din ce în ce avantajul.

53...g6—g5 54.Td3—d6+ Rc6—b7 55.f4:g5 h6:g5 56.Td6—g6 Ta8—f8 57.Tg6:g5 f5—f4 58.Cb5—d4 Tf8—c8 59.Tg5—g7+ Rb7—b6 60.Tg7—g6+ Rb6—b7 61.Cd4—b5 Tc8—f8 62.Cb5—d6+ Rb7—b8 63.h3—h4 și negrul cedează.

De atunci am început să urmăresc cum joacă și, mai ales, cum discută erudiții în finaluri. Mi-a folosit mult cunoștința cu un om și șahist remarcabil, maestrul Serghei Belavenet, împreună cu care, înainte de război, am scris o carte despre jocul de mijloc, manuscris care s-a pierdut. Am constatat că Belavenet gîdea finalurile numai după scheme, după poziția pieselor. Mai tîrziu, am observat aceeași metodă de gîndire la marii maeștri contemporani specialiști în finaluri, Flohr și Smislov.

Mai există un factor important în tehnica de joc a finalurilor. Ați observat, poate, că José Capablanca recurgea adesea la repetarea mutărilor, revenind la aceeași poziție. Aceasta nu înseamnă nici nehotărîre, nici întîrziere, ci este un principiu important și util în finaluri. **Să nu te grăbești.** Această expresie scurtă cu-

prinde toată esența procedeu-lui.

Referindu-se la principiile tehnicii finalurilor, Belavenet scria: „Regula de bază în final este să nu te grăbești! Dacă există posibilitatea de a avansa pionul peste un câmp sau două, mută-l întâi peste un câmp, uită-te atent și apoi mai avansează-l peste unul... Repetarea mutărilor în final joacă un rol foarte important. Lăsând la o parte economisirea timpului de gândire, se poate întâmpla ca, repetând mutările, partea activă să obțină anumite avantaje psihologice. Cel care se apără, avînd o poziție mai slabă, nu rezistă uneori și își face noi slăbiciuni, ușurînd sarcina adversarului. În afară de aceasta, repetarea ajută la clarificarea poziției”.

Așadar, primele principii ale tehnicii în final sînt: **să gîndești după scheme și să nu te grăbești.**

În focul luptei din jocul de mijloc, șahistul se înfierbîntă în calculul variantelor ascuțite și în căutarea de lovituri tactice. În momentul cînd jocul trece în final, începe un nou stadiu, total diferit de cel precedent. Un joc nou. Acum trebuie gîndit după scheme, cu singe rece, liniștit. O gîndire rece, aceasta asigură succesul în final.

„Sfătuiesc pe fiecare jucător, dacă îi permite timpul, să piardă cîteva minute pentru

„liniștirea” pasiunilor”, scrie Belavenet.

În 1950, la turneul din Veneția, împreună cu autorul și cu Smislov, a venit și un maestru experimentat, V. Makogonov. Îmi amintesc de sfaturile pe care ni le dădea înainte de partidă:

— Nu ascuțiți lupta. Schimbați damele, lăsați pe tablă numai un turn și două-trei figuri ușoare. Atunci veți câștiga ușor.

Ce figuri să schimbi și ce figuri să lași? Puțini dintre șahiștii contemporani știu să rezolve just această problemă. Ei cunosc tactica, însă voi îi veți întrece chiar și în aceasta.

Ce figură să schimbi, pe care s-o lași? Alegere importantă pentru final. Rezolvarea depinde de pregătirea generală a șahistului, de cunoștințele lui despre nenumăratele finaluri de figuri ușoare, cu diferitele raporturi între forțele care acționează. Cînd este mai tare nebunul decît calul, și invers? Unde este mai avantajos să ai turnul în prezența calului și unde ești favorizat dacă-l schimbi? Răspunsuri la asemenea întrebări sînt date de practică și de o analiză profundă a moștenirii lăsate de cei mai buni cunoscători ai finalului.

Înainte de a prezenta cititorului cîteva exemple care au jucat un rol important în formarea mea ca șahist și care sînt foarte folositoare pentru studiu, aș vrea să mai insist

asupra unui lucru, cu siguranță cunoscut de cititor.

În final nu uitați să aduceți regele în centru. Toți știm că regele este o figură vulnerabilă în jocul de mijloc, dar care devine foarte puternică la sfârșitul partidei și trebuie să-l aducem în centru pentru a participa la luptă. Din păcate, adesea, ocupându-ne de problemele concrete ale altor figuri, uităm de rege. Rețineți, deci, un sfat foarte important: **de îndată ce aveți răgaz, când figurile nu sînt atacate, aduceți regele în centrul tablei.**

Poate ca mutarea regelui la momentul respectiv să nu vi se pară utilă, dar aceasta nu are importanță. Aduceți-l în mod „profilactic”. Dacă veți urmări finalurile clasice, veți vedea cum regii se îndreaptă spre centru, deși nu pare că ar trebui să se grăbească.

Voi expune cititorului trei finaluri care au produs asupra mea o impresie de neuitat. Poziții, aparent simple, ascund adevărate minuni, pe care nu le poți întîlni nici în pozițiile cele mai încărcate de complicații tactice. Aici procedeele sînt subtile, distingîndu-se prin claritate și precizie. Chiar mîna maestrului pare a fi a unui șlefuitor de diamante care, cu o mișcare abia perceptibilă, dă unei pietre mate o strălucire enigmatică.

Iată aceste exemple, în care veți putea vedea metodele de joc despre care am vorbit.

În partida Em. Lasker—Pillsbury, din turneul de la Paris, anul 1900, a apărut poziția din diagramă, extrem de

Nr. 149

simplă și aparent ducînd la o remiză rapidă. Vă puteți închipui că aici negrul pierde, aproape forțat, un pion? „Cît de perspicace trebuie să fii — mă gîndeam eu — ca să intuiești cu atîta claritate poziția încît să găsești următoarea manevră:

22.Cc3—b1!!

Începutul unui lung raid în tabăra adversă. Negrul trebuie să încerce, într-un fel, lichidarea pionului său slab înapoiat din e6, dealtfel singura lui slăbiciune, dar nu merge direct 22...e5, din cauza 23.d:e5 T:e5 24.Tf7 Te7 25.T:g8+.

22...Ta8—e8 23.Cb1—d2 e6—e5. Altfel va fi prea tirziu și calul se va întări la e5.

24.d4:e5 Te7:e5 25.Cd2—f3 Te5—e3.

Poziția ascunde multe subtilități de studiu. Astfel, la 25... T5e7 ar putea să urmeze 26. Cg5 Ne6 27.Te1! și negrul nu poate apăra cele două amenințări: 28.T:e6 T:e6 29.Cf7 mat și 28.Tge3.

26.Cf3—g5 Te3:g3 27.h2:g3 h7—h6 28.Cg5—f7+ Rh8—g7 29.Cf7—d6 Te8—e7 30.Cd6:b7 Cg8—f6 31.Cb7—c5.

După zece mutări, dintre care șapte cu calul, negrul a intrat într-o poziție disperată. Dezavantajul nu constă numai în pionul în plus al albului, ci mai ales în slăbiciunea pionilor negri pe flancul damei. Pillsbury mai încearcă să opună rezistență.

31...Nd7—g4 32.Tf1—f4 Ng4—c8 33.Tf4—a4 Cf6—g4 34.Nd3—a6 Nc8—f5 35.Ta4—f4 Cg4—e3 36.c2—c3 Rg7—g6 37.Tf4—f2 Nf5—e4 38.b2—b3 Ne4:g2 39. Na6—d3+ Rg6—g5 40.Tf2—f8 Rg5—g4 41.Tf8—g8+ Rg4—f3 42.Tg8—g6.

Lasker a ales o cale justă de câștig. Schimbînd pionii pe flancul regelui, și-a lansat toate forțele asupra pionilor slăbiți ai adversarului de pe celălalt flanc.

42...Ce3—g4 43.Nd3—f5 h6—h5 44.Tg6—g5 Te7—e1+ 45. Rc1—b2 Te1—h1 46.Nf5—g6 Rf3:g3 47.Ng6:h5 Ng2—h3 48. Nh5:g4 Nh3:g4 49.Tg5—g6 Th1—h2+ 50.Rb2—a3 Th2—c2 51.Cc5—d3!

Nu era bine 51.T:c6? T:c3 52.Ce4+ d:e4 53.T:c3+ Rf2 și

albul trebuie să lupte pentru remiză.

51...Rg3—h4 52.Cd3—e5 Ng4—f5 53.Tg6:c6 Rh4—g3 54. Tc6—c5 și albul obligă pe adversar să capituleze. Aceasta s-a întîmplat la mutarea 85.

Un final minunat!

Am început să studiez și alte partide ale lui Lasker, unde am găsit multe exemple asemănătoare. Mi-a plăcut în mod deosebit metoda „cu încetinitorul”, dar corectă, de îmbunătățire a poziției, aplicată de ex-campionul lumii în partida cu Bogoliubov (la alb), jucată în turneul internațional de la New York în anul 1924.

Nr. 150

În această poziție, unde acționează armate în aparență slabe și puțin numeroase, survin evenimente emoționante. Urmăriți cu atenție fiecare mutare făcută de Lasker, care joacă cu negrul. Acest exemplu este notat în caietul meu din anul 1937 și de atunci îl

revăd, de fiecare dată, cu aceeași plăcere.

32...Td8—d2 33.a2—a4.

Este posibilă și mutarea 33. a3 de care vom mai discuta.

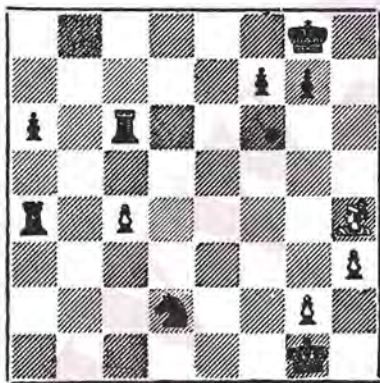
33...Td2:c2 34.Nc5—b4 Tc2—f2+!, punindu-l pe alb în fața alegerii de a ceda pionul g2 sau de a muta, de bună voie, regele în colț, unde îl așteaptă mari neplăceri.

35.Rf1—g1.

Sau 35.Re1 T:g2 36.Tc8 Rh7 37.c5 Tb2! (37...g5 38.c6 g4 39. c7 Tc2 40.Rd1 Tc4 41.Te8 — variantă dezavantajoasă pentru negru) 38.Na5 Tc2 39.c6 Cd6 40.Tc7 Tc4 și negrul câștigă, apropiindu-se cu regele de centru și punind în mișcare pionii de pe flancul regelui.

35...Tf2—a2! 36.Nb4—e1! Ta2:a4 37.Ne1:h4 Ce4—d2!

Nr. 151

Acum negrul ia pionul din c4 și rămâne cu avantaj material. Dar cum ar fi fost dacă albul ar fi jucat 33.a3, în loc de 33.a4? Acum turnul negru

ar fi stat la a3 și calea de câștig ar fi fost: 37...Ta1+ (în loc de 37...Cd2) 38.Rh2 g5 39.Ng3 f5 40.Ne5 Ta5 41.Nc7 Ta2 (sau 41.Nd4 Rf7).

Apreciind această poziție, Alehin scrie: „În acest caz intervine o situație deosebit de grea pentru alb: regele lui se află în colț, unde este mereu amenințat de mat și de unde nu poate ieși citva timp; nebunul lui nu are un punct de sprijin și este supus atacului, ceea ce dă adversarului câștig de tempouri; pionul lui liber este aproape lipsit de importanță, amenințat de apropierea regelui; în sfârșit, negrul are un pion liber la a6.

Marelui artist în finaluri i-au fost suficienți factorii enumerați pentru obținerea victoriei“.

38.Nh4—d8 Cd2:c4 39.g2—g4.

Nu se poate sta toată viața cu regele închis în colțul periculos. Slăbirea pionilor albi de pe flancul regelui îi deschid lui Lasker noi perspective. Prin manevre iscusite cu cele două figuri care i-au rămas, el provoacă deplasarea acestor pioni și îi distruge.

39...Cc4—d2 40.Tc6—c8 Rg8—h7 41.Tc8—a8 Ta4—a2 42. Rg1—g2! Cd2—b3+ 43.Rg2—g3 Cb3—d4!

Începutul unei serii de atacuri ale calului negru care, pînă la urmă, duce la mărirea avantajului pentru negru.

44.h3—h4 Ta2—a3+ 45.
Rg3—f2 Cd4—c6 46.Nd8—c7
Cc6—e7 47.Nc7—d6 Ta3—a2+
48.Rf2—f3 Ce7—c6 49.Nd6—c7
Cc6—d4+ 50.Rf3—g3 Ta2—
a3+ 51.Rg3—f2 Ta3—a4 52.
Rf2—g3 Cd4—e6 53.Nc7—b6
Ta4—a3+ 54.Rg3—g2?

Observați că Lasker „nu se grăbește” și adversarul său greșește. Caz tipic pentru final, care dovedește încă o dată că, în situații dificile, ușor se pot comite greșeli. Mutarea cu regele la g2 ușurează sarcina lui Lasker. În cazul mutării corecte 54.Rf2 Cf4 55.Nc7 Cd5 56.Nd8, negrul a fost obligat să intervină și cu regele pentru a zdrobi rezistența forțelor albe. Acum însă victoria se obține ușor.

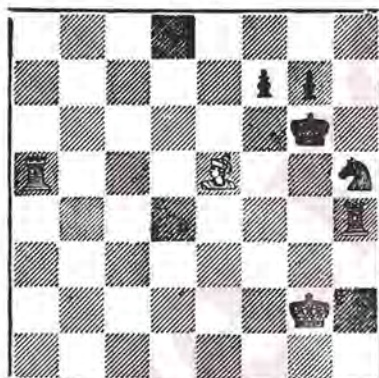
54...Ce6—f4+ 55.Rg2—f2
Cf4—d3+ 56.Rf2—g2 Cd3—e5
57.g4—g5 Ce5—g6!

Pionul din h4 se pierde și, odată cu el, speranțele de salvare.

58.Nb6—f2 Cg6—f4+ 59.
Rg2—h2 Rh7—g6 60.Ta8—a7
a6—a5 61.Nf2—g3 Ta3—a2+
62.Rh2—h1 Cf4—h5! 63.Ng3—
e5 Ta2—a4! 64.Rh1—g2 Ta4:h4
65.Ta7—a6+ Rg6:g5 66.Ta6:a5
Rg5—g6 (diagrama nr. 152).

Triumful uimitoarei măiestrii tehnice a lui Lasker.

67.Rg2—f3 f7—f6 68.Ne5—
d6 Th4—d4 69.Nd6—c7 Td4—
c4 70.Nc7—d6 Tc4—c6 71.
Nd6—b8 Rg6—h6. Albul ce-
dează.

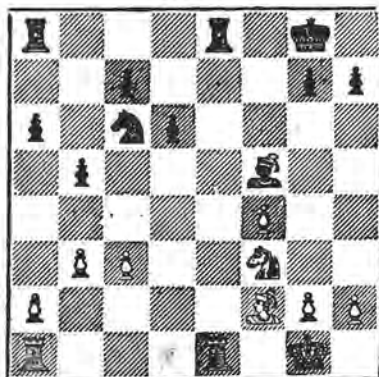

Asemenea exemple mi-au deschis gustul pentru poziții simple și finaluri complicate și am început să studiez îndelung și cu atenție.

În afară de partidele clasice, o puternică impresie mi-a produs măiestria în final a contemporanului meu, marele maestru Flohr. Multe din finalurile lui din perioada anilor treizeci au fost trecute în caietul meu de poziții excepționale, în frunte cu finalul din partida cu Kann (la alb) din turneul de antrenament de la Moscova și Leningrad, anul 1939.

A cui poziție este mai bună? La prima vedere este greu de spus. În orice caz, nu se poate vorbi de un avantaj la negru. Dar urmăriți cum se transformă această poziție peste câteva mutări. Mîna măiastră a lui Flohr găsește manevra de uimitoare profunzime și pătrundere în tainele poziției.

Nr. 153

21...Nf5—d7!

Nebunul se pregătește să ocupe diagonala mare.

22.Nf2—e3 Cc6—e7! 23.Ne3—d2 Ce7—d5 24.Rg1—f2 Cd5—f6! 25.Te1:e8+ Ta8:e8 26.Ta1—e1 Cf6—e4+ 27.Rf2—g1 h7—h6! Prevenind, pentru orice eventualitate, atacul calului alb la g5 și amenințând Nd7—g4.

28.Te1—e3 c7—c5 29.Nd2—e1 Nd7—c6 30.b3—b4 Te8—f8! 31.g2—g3 Ce4—f6!

Încheind o excelentă restructurare a poziției figurilor: Nf5—d7—c6 și Cc6—e7—d5—f6—e4, Flohr începe o nouă deplasare a acestora, în scopul schimbării dispozitivului armatei adverse. Sub presiunea formațiilor negre, albul a slăbit cîmpul c4 și acum calul negru se îndreaptă într-acolo. Nebunul negru are și el un rol agresiv din cîmpul central e4, amenințând pionul de pe flan-

cul damei și, în același timp, controlînd flancul regelui.

32.Cf3—h4 Nc6—e4! 33.h2—h3 Rg8—f7 34.g3—g4 Tf8—e8 35.Ne1—d2 Cf6—d5 36.Te3—e2 Cd5—b6! 37.f4—f5 Cb6—c4 38.Nd2—e1 Ne4—b1! 39.Te2:e8 Rf7:e8 40.b4:c5 d6:c5 41.Ch4—g6 Nb1:a2 42.Ne1—g3.

Flohr a reușit să cîștige un pion. Dar este oare suficient acest avantaj pentru victorie, dacă ținem seama de prezența pe tablă a nebulilor de culori diferite? Manevrele negrului fac și din acest final un exemplu clasic de realizare a avantajului în asemenea poziții.

42...Na2—b1 43.Cg6—e5 Cc4—d2 44.Ce5—c6 Nb1—e4 45.Cc6—a5 Ne4—d5 46.Ng3—d6 c5—c4 47.Nd6—b4 Cd2—e4 48.Rg1—h2 Re8—f7 49.Rh2—g1 h6—h5!

Nr. 154

Un atac cu multe sensuri. Albul nu poate permite blocarea pionilor prin h5—h4, după care pionul h3 și, odată cu el,

toți pionii de pe flancul regelui ar deveni victimele figurilor negre. El trebuie să accepte slăbirea lanțului de pioni.

50.g4:h5 Ce4—g3 51.Rg1—f2 Cg3:f5 52.Nb4—a3 Rf7—f6 53.Na3—c1 Rf6—e6 54.Nc1—f4 Nd5—e4 55.Nf4—c7 Re6—d5 56.Nc7—b8 Rd5—c5 57.Nb8—a7+ Rc5—d6 58.Na7—b8+ Rd6—e6 59.Nc7—f4 Ne4—a8!

Încă o restructurare. Regele negru are cărare liberă spre tabăra adversă, prin cimpurile d5 și e4. Dar Flohr însă nu se grăbește!

60.Nf4—c7 Cf5—e7 61.Nc7—b6 Ce7—d5 62.Nb6—d4 Cd5—f6.

O nouă realizare: cîștigarea pionului h5.

63.Rf2—e3 Cf6:h5 64.h3—h4 Ch5—g3 65.Re3—d2 g7—g6 66.Nd4—b6 Cg3—f5 67.Nb6—d8 Re6—d5 68.Rd2—e2 Rd5—e4 69.Re2—d2 Re4—f3 70.Rd2—c2 Rf3—g4 71.Rc2—b2 Cf5:h4.

Din inerție, albul a mai continuat pînă la mutarea 85.

Un exemplu strălucit de tehnică în jocul de final. Nu fără motiv Botvinnik a recomandat să se editeze o culegere de partide ale lui Flohr.

Enumerăm încă o dată procedeele specifice pentru jocul de final:

1. Gîndiți după scheme.
2. Nu vă grăbiți.
3. Duceți regele în centru cît mai repede posibil.

Sfaturi diverse

Cum se studiază deschiderile

Deschiderea este faza partidei de șah în care se pun bazele viitoarei victorii. Există cazuri când victoria se obține chiar din acest stadiu. De aceea apare evidentă necesitatea de a studia deschiderile cu multă atenție și profunzime.

Dar cum trebuie să învățăm deschiderile? Ce metode aplică cei mai tari șahiști din lume, ce ne recomandă specialiștii în șah? Un răspuns corect la aceste întrebări poate fi de un real ajutor celui care studiază șahul.

Domeniul de cunoaștere a deschiderilor este nelimitat. Iată de ce unii șahiști, chiar foarte puternici, sînt împotriva învățării scrupuloase a variantelor, deși ei înșiși cunosc destul pentru a obține bune rezultate în întreceri importante. „Cînd forțele adverse se îndreaptă spre cîmpul de luptă, ele au la dispoziție atîtea căi încît nu le poți inventaria pe toate“, susține Bronstein, dar cum ne poate con-

vinge, cînd el însuși este autorul multor mutări și variante?

Unii mari maeștri cunosc „aproape toate“ nenumăratele sisteme de deschidere și variantele, îi interesează fiecare mutare nouă, descoperită undeva în îndepărtata Argentina, fiecare propunere experimentată în turnee de categoria a II-a. Acești maeștri țin desigur fișe sistematizate, exacte, ale tuturor noutăților, le studiază și trag concluzii. Mintea lor scrutoare nu se oprește aici, ci caută noi sisteme și mutări în variantele cunoscute ale deschiderilor de bază.

Acești mari maeștri reprezintă o considerabilă valoare practică pentru șah, dar eu sînt convins că energia și timpul ce se consumă într-o asemenea muncă migăloasă îi împiedică să atingă culmi șahiste și mai înalte.

După părerea mea, sînt mai practici marii maeștri care se înarmează cu cîteva sisteme și variante studiate amănunțit,

acordind o atenție mai mică celorlalte scheme de deschideri.

Nu se poate ști totul despre toate. În actuala dezvoltare a științei, aceasta nu stă în puterea nici celei mai cuprinzătoare minți. Trebuie cunoscut totul dintr-un domeniu și cite puțin din celelalte. După părerea mea, marii maestri care doresc să știe totul despre toate, se angajează la o treabă care-i depășește. Dau mai multă dreptate celor care își limitează cunoștințele la cite puțin în majoritatea deschiderilor, în schimb cunosc totul în sistemele din repertoriul lor.

După cite știu, M. Botvinnik, T. Petrosian, V. Smislov, M. Tal, B. Spasski au aceeași părere despre studierea deschiderilor.

Poate că propria mea experiență îl va ajuta pe cititor în alegerea căii juste. Până la primirea titlului de maestru, în anul 1938, aveam cunoștințe foarte relative despre sistemele și variantele de deschidere. Pentru prima dată m-am apucat de pregătirea concretă a noutăților în vederea celui de al XI-lea Campionat al U.R.S.S., din 1939, și aceasta mi-a adus foloase imediate.

În continuare, cunoștințele mele în domeniul deschiderilor au luat o dublă orientare. Cititorului îi este cunoscută problema principală a oricărui șahist, aceea de a găsi un sis-

tem bun, o variantă avantajoasă cu negrul, ca răspuns la prima mutare a albului 1.e4 și 1.d4. Pentru mutarea e4, am ales studierea variantei Scheveningen a Apărării siciliene, unde negrul pregătește un contraatac care corespunde stilului meu de joc. La mutarea d4, oricât ar părea de curios, am ales un alt tip de variantă — Apărarea slavă —, în care sînt necesare analize lungi și unde amatorii din toată lumea descoperă alte și alte mutări.

Mi s-a întîmplat să joc uneori după planuri și sisteme generale, iar alteori după calcule concrete, variante tăioase, în care poți găsi acasă un răspuns bun și care adesea duc la pierderea partidei.

În ultima rundă a Campionatului al XVI-lea al U.R.S.S. din anul 1948, în partida cu Bronștein, am intrat, cu negrul, în următoarea variantă: 1.d2—d4 d7—d5 2.c2—c4 e7—e6 3.Cb1—c3 c7—c6 4.e2—e4 d5:e4 5.Cc3:e4 Nf8—b4+ 6. Nc1—d2 (diagrama nr. 155).

După o lungă gîndire, am schimbat nebunii.

— De ce nu ai luat pionul la d4? m-a întrebat cu severitate antrenorul meu, Simagin. Doar am analizat această variantă pînă la ultima mutare!

M-am simțit vinovat și m-am justificat astfel: sperîndu-mă de vreo noutate pe care ar fi pregătit-o Bronștein, am accep-

tat să joc unul din cele mai grele finaluri.

După câteva luni, la turneul претенdenților de la Budapesta, cu același adversar, a apărut din nou aceeași poziție. Aici m-am hotărît să încerc varianta noastră, „analizată pînă la ultima mutare”: 6...Dd8:d4 7.Nd2:b4 Dd4:e4+ 8.Nf1—e2 Cb8—a6 9.Nb4—c3 Cg8—e7 10. Nc3:g7 Th8—g8 11.Ng7—c3 De4:g2 12.Dd1—d2! Dg2:h1 13. 0—0—0 Ce7—d5! 14.Cg1—f3! Dh1:d1+ 15.Ne2:d1 Cd5:c3 16. Dd2:c3 Re8—e7.

Mare mi-a fost uimirea și nu mică supărarea, cînd, după ce am jucat întreaga variantă forțată, printr-o mutare frumoasă, deși nu prea greu de găsit, 17. Cf3—e5!, Bronștein m-a obligat să scriu pe fișă cuvîntul „cedez”.

De atunci m-am hotărît să evit definitiv variantele în care posibilitățile tactice sînt analizate de teoreticieni pînă la

mutările 15—20. Majoritatea colegilor mei se străduiesc să nu intre în asemenea sisteme cu soluții forțate, totuși amatorii de „senzații tari” întîmpină pericolul cu mult curaj. Variantele forțate fac parte din arsenalul celor mai buni cunoscători ai subtilităților în deschidere, ca Boleslavski, Gheller, Bronștein, Taimanov, Vasiukov, Furman și alții.

Ce să-l sfătuiască pe cititor? Desigur, este utilă o cartotecă cu toate variantele teoretice pe care s-o studiezi și, periodic, în mod sistematic să introduci în ea toate noutățile. Dar asta pretinde o muncă uriașă, pe care nu o poți depune la începutul desăvîrșirii șahiste. Poate va trebui făcută atunci cînd veți deveni maeștri sau mari maeștri și veți începe să asaltați culmile șahului. Aceasta o veți hotărî singuri. Pentru început, e mai bine să nu vă încărcați cu ea.

Cred că metoda cea mai rațională ar fi să alegeți două-trei deschideri și apărări (din care una pentru cazul cînd e necesar un joc tăios), analizînd amănunțit toate posibilitățile, nu numai în general, principal, ci mutare cu mutare, ținînd seama de cele mai ascunse subtilități. În acest repertoriu trebuie să tindeți a cunoaște totul. În schimb, pentru celelalte deschideri, vă puteți limita să știți din toate cite puțin.

Cel mai important pentru cel ce studiază deschiderile este să pătrundă în esența strategică a citorva poziții de bază care definesc sistemul de variante. Bronștein propune denumirea de „poziții de sprijin”, și aceasta din mai multe motive. Studiind câteva poziții de sprijin ale unor deschideri, șahistul va putea ușor înțelege și alte poziții, oarecum diferite de acestea, și apoi să învețe să se orienteze în complexitatea deschiderii.

Vom încerca să analizăm câteva exemple din cele mai importante deschideri contemporane, pentru ca cititorul să fie ajutat în tratarea pozițiilor de sprijin ale deschiderilor pe care le preferă.

Propunem ca exemplu una din pozițiile de bază din Indiana regelui, în tratarea contemporană (așa cum am văzut la capitolul **Structura de pioni**). Albul dispune de un spațiu mai mare, dar strimtorarea armatei negre este doar o concesie care se face în această deschidere, pentru ca, la momentul oportun, prin destindere, să se aplice contralovituri distrugătoare. Elementele care indică amenințările ascunse în dispozitivul negrului sînt multe. Ne-bunul la g7 și cel de la c8 așteaptă prilejul să aplice lovituri, turnul negru din e8 și calul din c5 țin sub controlul permanent pionul din e4, acesta

fiind vizat și de pionul din d6 care pare slab (d6—d5).

Și alte zone de front pot deveni locuri de lupte crîncene. Marșul pionului din a7 pînă la a3 poate provoca o stare de tensiune, în legătură cu diagonală a1—h8. O lovitură asemănătoare o poate da pionul din h7, prin înaintare pînă la h4.

Ce trebuie să facă albul? Luarea pionului din h4 cu pionul din g3 ar însemna descoperirea regelui; lăsîndu-l la h4, el este un inamic la poarta ta.

Combinînd astfel de motive, cunoscătorii Indienei regelui încearcă să provoace derută în armata albă. După ce figurile negre au început înțepăturile pe flancul damei, în mod neașteptat ele îndreaptă amenințări pe flancul regelui și aceasta numai pentru a realiza un atac serios în centru. În Indiana regelui, jocul se întinde pe toată tabla și tensiunea nu slăbește nici o clipă. Aceasta obligă ambele părți să fie prevăzătoare, dar și să-și mobilizeze fantezia pentru găsirea celor mai bune mutări. Pentru motive de acest fel, jucătorii contemporani au o preferință pentru Indiana regelui.

Iată o poziție „de sprijin” rezultată din Apărarea Nimzovici, după mutările: 1.d2—d4 Cg8—f6 2.c2—c4 e7—e6 3. Cb1—c3 Nf8—b4 4.e2—e3 c7—c5 5.Nf1—d3 0—0 6.Cg1—f3 d7—d5 7.0—0 Cb8—c6 8.a2—

a3 Nb4:c3 9.b2:c3 d5:c4 10. Nd3:c4 Dd8—c7.

Nr. 156

În șahul din vechime, o astfel de poziție, din care începea lupta, era denumită „tabia“.

Prin ce se caracterizează această poziție și de ce este ea pe placul marilor maeștri contemporani? Energia potențială a pionilor albi se poate transforma în orice moment în energie cinetică și când aceștia se vor pune în mișcare pot înlătura din calea lor orice dispozitiv de apărare. În spatele

lor se simte forța nebunilor și turnurilor. Iată de ce șahiștii contemporani conduc planul de atac prin mutarea e3—e4, folosind în atac nebunul de cimpuri negre. În continuare, drumul pionului la e5 obligă calul negru să plece din cimpul g6, unde reprezintă apărătorul principal al regelui negru. Pe această cale, albul are perspectiva de a se lansa cu toate figurile asupra cimpurilor slabe g7 și h7. Negrul, în schimb, este obligat să împiedice cu toate mijloacele înaintarea pionilor albi, să-i atace, încercînd să-i slăbească. Cititorul își amintește că am mai vorbit despre acest plan la capitolul despre centru mobil.

Aprecieri asupra celor mai importante poziții de deschidere cititorul va găsi în buletinele de turneu și în manualele de deschideri. El trebuie să pătrundă esența lor și să se înarmeze cu câteva variante mai importante și va fi, într-o anumită măsură, pregătit pentru a se măsura cu maeștrii.

Se poate învăța jocul de mijloc?

La întrebarea din titlu, multă vreme specialiștii în șah au răspuns negativ. În ultimele decenii, cînd cunoștințele despre deschideri și celelalte faze ale partidei s-au dezvoltat, a apărut necesitatea studierii jocului de mijloc.

Ce studiază cunoscătorii șahului în jocul de mijloc? Noi am vorbit despre particularitățile și factorii poziționali și despre plan. Urmează acum să adăugăm studiul combinațiilor.

În mod obișnuit, într-o combinație se disting trei ele-

mente: **motivul** — fundamentarea pozițională a combinației; **ideea** — poziția finală și **mijloacele** — ordinea mutărilor prin care se finalizează ideea.

Sînt foarte numeroase combinațiile tipice complexe tratate de teoria contemporană. Sînt studiate temeinic toate tipurile de atac: atacurile de pioni în cazul rocadelor opuse, metodele de atac cu pioni și figuri cînd se rochează pe același flanc. Pe lângă aceasta, marii maeștri contemporani încearcă să sistematizeze pozițiile tipice, pătrunzînd tainele lor și recomandînd metode juste de atac și de apărare.

Teoreticienii jocului de mijloc sînt, fără îndoială, practicieni perfecți. Spre deosebire de deschideri și finaluri, jocul de mijloc poate fi bine cunoscut numai de aceia care au studiat practic multe poziții tipice și se orientează pe tabla de șah.

În capitolul despre aprecierea poziției, am amintit că Botvinnik, în partidele de turneu, a dat soluții strategice destul de complete în pozițiile în care albul (eventual negrul) posedă un punct puternic la d5 (diagrama nr. 82).

Nu mai puțin cunoscute sînt demonstrațiile practice ale avantajului părții ofensive, atunci cînd taie centrul printr-o anumită construcție de pioni, sau „capcanele”, ca ace-

lea din partida Kirilov—Botvinnik, din al VII-lea Campionat al U.R.S.S., 1934.

Partide asemănătoare a cîștigat Botvinnik la Lilienthal (1936), la Lisițin, în al VII-lea Campionat al U.R.S.S., și multe altele. În aceste partide, jucătorii în apărare au jucat pasiv și au pierdut ușor. Mai tîrziu au fost găsite căile corecte ale jocului de apărare. Albul, în poziția din diagramă, trebuie

Nr. 157

să joace impetuos, f2—f4, așa cum s-a continuat în partida Fine—Botvinnik, Nottingham, anul 1936 și Kotov—Furman. Campionatul al XVI-lea al U.R.S.S., 1948.

S-au studiat multe poziții tipice din Indiana regelui. Despre unele am vorbit în capitolele precedente. Să amintim și poziții tipice din Varianta Rauzer al Partidei spaniole sau din diferitele ramificații ale Apărării siciliene, în care s-au elaborat o mulțime de metode de

atac și de apărare, cele mai bune căi de joc pentru ambele părți.

Observați cât de repede mută, în unele partide din turnee, cunoscători ai acestor variante ca Bronștein, Samkovici, Vasiukov și alții. În zilele noastre, cunoașterea pozițiilor tipice capătă o extindere tot mai mare. Partida Botvinnik—Matulovici, din turneul de la Palma de Mallorca, anul 1967, a fost întreruptă. Botvinnik ne-a spus, mie și lui Smislov: Această poziție se câștigă ușor

de alb. La momentul potrivit, sacrificiiu calului la g6 sau h5 este hotărâtor. Am analizat o poziție asemănătoare când mă pregăteam pentru meciul cu Tal.

Zi de zi, turneu de turneu, se dezvăluie secretele jocului de mijloc și crește numărul de poziții din jocul de mijloc studiate de teorie. Aceasta nu înseamnă însă o sărăcire a jocului de șah. Din contra, face să crească frumusețea combinațiilor, profunzimea gândirii și complexitatea planurilor strategice.

Partida se întrerupe

Din momentul întreruperii, pînă la reluarea partidei, în fața șahistului pot apărea unele probleme pe care le poate rezolva mai just cunoscînd experiența celor mai puternici șahiști. Asupra mutării secrete, analizei și continuării jocului, colecționarii au adunat atîtea anecdote distractive sau tragice, încît ele ne pot permite să tragem concluzii și să dăm sfaturi noului venit în lumea șahistă.

În primul rînd, despre notarea mutării. Cum ești mai avantajat: să notezi tu mutarea sau să-l lași pe adversar? În multe întreceri, chiar și în meciurile pentru campionatul lumii, unii mari maeștri se expun greșelii: execută în grabă

mutarea 41, care urmează după controlul timpului. Ce motive determină această grabă? În primul rînd, ca să se asigure (în criză de timp) că s-au făcut 40 de mutări, nu numai 39. Altă cauză rezidă în tendința de a obliga pe adversar să caute mutarea corectă. „De ce să stau în sala de concurs încă vreo 20 de minute, obosit și chinuit după criza de timp, căutînd o rezolvare bună sau poate chiar unică? S-o facă adversarul meu. Este desigur plăcut să poți analiza poziția cunoscînd mutarea secretă și să nu mai umbli cu presupuneri — ce mutare a făcut adversarul? — dar există și avantaje în a renunța la mutarea secretă“.

Vă amintiți cazul din meciul Botvinnik—Bronștein, analizat de noi la capitolul despre greșeli (diagrama nr. 39). Acolo, mutarea greșită pe care a făcut-o Bronștein cu regele era chiar a 41-a.

Este indicat să faci mutarea 41-a, dacă aceasta este unică sau evidentă. În majoritatea cazurilor, graba generează greșeli grave. Botvinnik nu se grăbește niciodată. El cunoaște, ca nimeni altul, corelarea șanselor și posibilităților din partida practică. Evident, el s-a convins că avantajul unei asemenea grabe este neînsemnat în comparație cu riscul.

Cum să procedezi în cazul întreruperii partidei?

În anul 1936, în semifinala V.T.S.P.S. de la Leningrad, în prima rundă, am întrerupt un final de dame pierdut, cu Foghelevici, și l-am analizat două zile. Enervat și obosit, în runda a doua am pierdut fără luptă la Ilin-Jenevski, în runda a treia la Iuriev, iar la reluarea partidei, Foghelevici... abia a scos o remiză. Iată ce înseamnă să te chinuiești cu pozițiile întrerupte!

Marii maeștri, stăpîni pe nervii lor, nu analizează niciodată partida în aceeași seară (în tot cazul, așa îi sfătuiesc ei pe alții). Dacă se așază la tablă, o fac pentru un timp scurt, pentru a urmări unele aspecte generale. Analiza și căutarea căilor de câștig, în nici

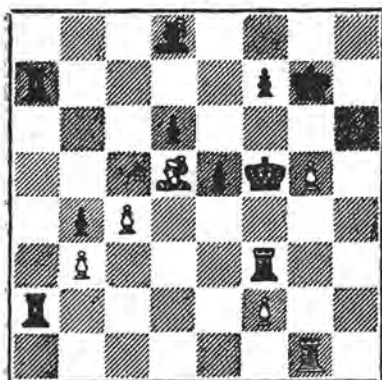
un caz! La culcare, cititorule, la culcare. Mîine ai altă partidă și este în joc tot un punct, ca și în partida întreruptă. Adoptați regula: nu analizați niciodată partida întreruptă în aceeași seară.

Pot surveni uneori poziții în care continuarea este greu de prevăzut. Te duci acasă cu gîndul că ai cîștig, iar la analiză acesta devine incert, sau întrevezi pierdere. În astfel de cazuri noi ne spunem în glumă: Hai să analizăm ca Lilienthal. Acest mare maestru și antrenor experimentat începe analiza oricărei poziții cu întrebarea: am asigurată remiza? Numai asigurîndu-se de aceasta, Lilienthal începe să caute cîștigul. Încearcă, cititorule, să aplici această regulă, și analiza ta va fi mai precisă și mai economică.

Încă un aspect: cum e mai bine, să privim partida întreruptă de unul singur, sau cu un tovarăș? Experiența ne arată că analiza colectivă este de multe ori confuză. În poziția (diagrama nr. 158) din partida Boleslavski—Kotov (Mos-cova, 1942), după ce am analizat diferite variante împreună cu maestrul I. Kann, timp de 30 de ore, la prima mutare am pierdut turnul.

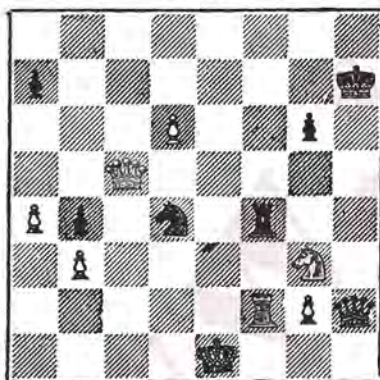
Cînd am jucat 1...e5—e4?, partenerul meu, Boleslavski, s-a uitat uimit la mine și a răspuns 2.g5—g6!

Nr. 158

O scăpare tot atât de mare a avut-o marele maestru Taimanov în partida a 3-a din meciul său cu Botvinnik (1953).

Nr. 159

Taimanov a dat mutarea 44. Tf2:f4. Acasă, a analizat varianta complicată, după mutarea „naturală” 44...D:g3+ 45. Tf2 și albul câștiga întotdeauna. Botvinnik a răspuns cu o mutare „nenaturală” 44...Dh2—

g1+! și a câștigat imediat, deoarece albul pierde dama.

Rețineți: nu vă bazați prea mult pe analiza altora. Chiar și un șahist mult mai bun decât voi nu va putea găsi la analiză toate secretele și înțelege atât de bine poziția ca voi înșivă.

Tu ești „încărcat” de poziție, aceasta ți-a intrat în sînge și în minte. Fiecare celulă a creierului tău lucrează pentru rezolvarea poziției. Este suficient să amintim cîte soluții excepționale îi apar șahistului în timpul somnului, după o analiză îndelungată.

Experiența de mulți ani a marilor maeștri a propus următoarea ordine optimă pentru analiză: la început analizați poziția împreună cu prietenii, ei vă vor arăta posibilități pe care nu le bănuiați; apoi analizați toate continuările, variantele și mutările de unul singur. Veți observa că multe din cele propuse de prieteni nu vă sînt necesare. De unul singur, veți face o analiză completă. Este bine să notați variantele și numai după aceea să vă așezați cu un prieten la tablă pentru a le verifica. La turneul de la Palma de Mallorca, din anul 1967, intervalul de timp dintre cele cinci ore de joc și continuarea partidelor era de numai o oră și jumătate. Botvinnik, Smîslov și autorul, în acest interval, începeam analiza împreună, apoi, cel care avea par-

tida se retrăgea în camera sa pentru o jumătate de oră și, înainte de reluare, verificam împreună analiza făcută.

Modul de a analiza o partidă întreruptă depinde de capacitatea analitică a fiecăruia. De regulă, toți marii maeștri rezolvă cu succes această problemă. Pe mine m-a uimit, în

special, superioritatea pe care a dovedit-o de nenumărate ori Botvinnik. Este suficient să urmărești culegerea lui de partide, pentru a vă da seama de precizia de „mașină” a analizelor lui, de particularitățile psihologice de care ține seamă și cât de profund își cunoaște adversarii.

Șahul și viața

Oamenii cunosc șahul la vârste diferite dar, de cele mai multe ori, în anii tinereții sau ai copilăriei. Dintr-odată se înflăcărează și își petrec la tablă tot timpul lor liber. La unii, această distracție nu ține mult, dar la alții dragostea pentru șah crește de la o zi la alta. Dintre aceștia apar jucătorii de categoria I și apoi candidații de maestru sau maeștri.

Ce să faci un astfel de tânăr, care la vârsta de 14—16 ani devine candidat de maestru? Trebuie să învețe, trebuie să lucreze. Dar cum rămâne cu șahul? O experiență bogată arată că perfecționarea în șah nu influențează negativ îndeplinirea celorlalte obligații. Este foarte ușor să cumulezi pasiunea puternică pentru șah cu munca și învățătura. Pot să vă împărtășesc din propria-mi experiență: șahul nu numai că nu m-a împiedicat, dar chiar

m-a ajutat în studii, contribuind la dezvoltarea logicii în gândire.

Poate fi șahul o profesie?

— Spune-mi, maestre, ai o anumită specialitate? l-a întrebat pe Bondarevski un dirigor bulgar.

— Dar dumneata? i-a întors Bondarevski întrebarea.

Dirigiorul s-a scuzat, înțelegând că n-a procedat prea tactic.

Sintem convinși că șahul merită să-i consacri toată gândirea ta, toată viața. „Șahul nu este cu nimic inferior viorii — scrie Botvinnik — iar violoniști profesioniști sint mulți”. În același timp, aș vrea să previn pe tânărul cititor ca el să nu-și părăsească munca și învățătura la primii pași independenți în viață, de dragul șahului. Câte talente „nerecunoscute” n-am întâlnit în viața mea?

Condițiile măiestriei în șah

Sînt cunoscute celebrele cuvinte ale lui Aleksandr Alehin: „Eu consider necesari pentru succes următorii trei factori: în primul rînd, cunoașterea propriilor forțe și slăbiciuni; în al doilea rînd, o

înțelegere exactă a forțelor și slăbiciunilor adversarului; în al treilea rînd, un scop mai înalt decît satisfacția de moment. Acest scop eu îl văd în cuceririle științifice și artistice care situează jocul de șah în rîndul celorlalte arte”.

Un scop înalt

Să analizăm pe rînd acești factori, începînd cu ultimul.

Am mai vorbit despre modul cum, în cercurile de pionieri, copiii aleargă după puncte, iau figurile pe care simultanistul le lasă în priză, iar conducătorii cercului îi încurajează. Aceasta nu se poate numi un scop

înalt. Este cunoscută slujirea șahului de către unii corifei de frunte ca Nicolai Riumin, Viaceslav Ragozin, Vladimir Simaghin. Pentru ei, calitatea partidelor a stat întotdeauna pe primul plan, aceasta era sensul creației lor în șah. Exemplul lor trebuie urmat.

Să-ți cunoști adversarul

Marii maeștri își cunosc foarte bine adversarii pe care trebuie să-i înfrunte în întreceri oficiale.

Cînd am participat la turneele pentru titlul de campion mondial, aveam, pentru fiecare mare maestru concurent, cîte un caiet special. Astfel de caiete țin și alți colegi ai mei. În ele se face caracterizarea adversarului cu elementele de care trebuie să ții seama în lupta cu el, părțile lui tari și cele slabe. Se analizează toate partidele lui și se trag concluzii. Apoi se trec deschideri și chiar variante pe care inten-

ționezi să le aplici în întîlnirile următoare. Ținînd seama de experiența partidelor anterioare, faci presupuneri asupra modului cum va decurge deschiderea, căutînd să observi dispoziția, forma sportivă și tendințele actuale. Tot aici se înregistrează particularitățile personalității sportive, cum se comportă în timpul partidei, în ce constau slăbiciunile lui ca luptător de concurs. Se cunoaște, de exemplu, că Efim Gheller și Mihail Tal, dacă pierd la începutul turneelor, aceasta îi întărește și, în continuare, ei joacă cu o forță ui-

mitoare. În schimb, Szabo nu suportă prima înfringere și joacă mai slab.

Este foarte important să-ți cunoști adversarul, nu numai ca șahist, ci să-l înțelegi în întreaga sa complexitate. În această privință sînt caracteristice observațiile pe care le-am auzit de la Mihail Botvinnik. Caracterizările pe care le face provoacă adesea uimire prin pătrunderea în secretele „sufletului”.

Comunicîndu-și impresiile despre victoriile lui Victor Korcinoi, Botvinnik spune: „Korcinoi este un luptător excepțional. El se aruncă asupra adversarului cu curaj, dar, în același timp, își înregistrează bine greșelile”.

Lui Tigran Petrosian îi remarcă „talentul rar de a așeza astfel figurile încît să se apere una pe alta”.

În timp ce analizăm o poziție cu nebunii albi la b2 și d3, de unde țin sub foc flancul regelui, ex-campionul lumii a

spus: „Să-i dăm această poziție pentru o jumătate de oră lui Kotov!”.

Nu o dată m-a uimit prin pătrunderea în cele mai ascunse tainițe ale mele. „Kotov nu are dezvoltat simțul pericolului”. Am înțeles atunci cauza multor insuccese ale mele. Cîte partide am pierdut, deși mi se părea că am o poziție excelentă, fără să observ pericolul care stătea alături de mine!

Mie îmi place chiar cînd, în timpul partidei, cineva îmi spune la un moment dat că poziția mea e fără speranță și că voi pierde. Ferească sfîntul să-i prezici așa ceva lui Flohr!

Noi, într-un fel sau într-altul, ne studiem adversarii, cunoaștem ce poziții le plac și care nu le plac. Le știm și obiceiurile și căutăm să sesizăm, după gesturi mărunte, cînd nu le convine poziția. Într-o luptă de turneu, complicată și intensă, sînt prețioase chiar și lucrurile mărunte care permit înțelegerea stării adversarului.

Cunoaște-te pe tine însuși

Este important să cunoști plusurile și minusurile adversarului, dar nu mai puțin importantă este cunoașterea forțelor și slăbiciunilor proprii. Iată de ce Alehin pune, în primul rînd, condiția analizei resurselor proprii, care se realizează printr-o tratare critică și

obiectivă a persoanei tale ca sportiv.

În procesul de creștere a șahistului, se poate întîmpla ca una din laturile măiestriei sale să se desăvîrșească, iar alta să rămînă în urmă. Pentru a afla din timp aceste lipsuri, sînt foarte utile verificările siste-

matice. Eu mi-am organizat astfel de controale la fiecare 2—3 ani și această problemă preocupă pe mulți din colegii mei.

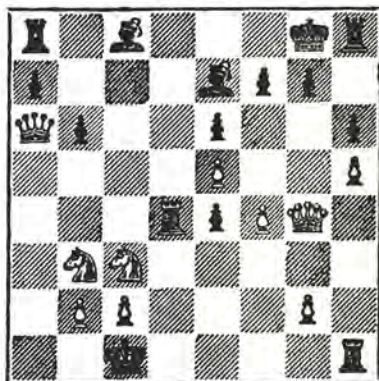
În ce constau verificările? De regulă, șahistul își revede toate partidele jucate, analizând critic și pe cele câștigate și pe cele pierdute, mai importantă fiind analiza celor pierdute. Fiecare mutare se apreciază cu severitate, se critică greșelile, se trag concluzii. Verificările scot la iveală plusurile și minusurile jocului, permițându-ți să-ți faci singur recomandări. Se examinează totul: cunoașterea deschiderii, tehnica finalului, măiestria jocului de mijloc. Este foarte important să se facă o apreciere obiectivă a principalelor lipsuri, să se tragă concluzii, aceasta poate da o orientare justă în dezvoltarea ulterioară a jocului. Cîndva, Botvinnik recunoștea că nu posedă suficientă măiestrie în rezolvarea pozițiilor complicate ascuțite. „Aici s-a manifestat un neajuns mai vechi al meu — scria Botvinnik — insuficiența viziunii combinative“. În acel timp el era de două ori campion al U.R.S.S.! Prin munca sa ulterioară el a reușit să-și dezvolte și această latură. Partidele lui conțin cele mai șirete și complicate combinații. O muncă asemănătoare pentru înlăturarea lipsurilor în tehnica de final a depus-o, la timpul său,

David Bronștein. Fiecare din marii maeștri și-a îmbunătățit cîte ceva din jocul său, lichidînd unele lipsuri.

Trebuie să te privești cu obiectivitate, să-ți cunoști modul de manifestare ca luptător de turneu. Cum suporti înfrîngerile, cum te porți cînd faci o greșeală? Te înroșești, pălești sau rămii indiferent? Adversarul nu trebuie să observe trăirile tale.

Poate vă vor fi utile unele informații despre „rătăcirile“ mele în jocul de mijloc. În 1937, în mod evident, nu apreciam importanța atacului, a combinațiilor și loviturilor tactice ascuțite. Un control sever m-a ajutat să-mi descopăr această insuficiență. Astfel, în partida mea cu Ilin-Jenevski, jucată în semifinala Campionatului V.Ț.S.P.S. din anul 1935, avantajul albului este de necontestat.

Nr. 160

Figurile lui sînt active, iar regele negru ocupă o poziție nesigură. Ce ar fi făcut în locul meu un șahist ca Tal? Ar fi căutat o posibilitate concretă să deschidă poziția regelui negru și să dea mat în cîteva mutări, cu atît mai mult cu cît negrul nu și-a terminat încă dezvoltarea.

Ce am făcut eu? Pur și simplu am manevrat la întimplare, necoordonînd mutările într-un scop unic. Am jucat 1.Td4:e4, presupunînd că superioritatea de spațiu și în dezvoltare va realiza cîștigul în mod automat. Ilin-Jenevski a răspuns 1...b6—b5, apoi a continuat și a terminat dezvoltarea fără nici un incident și... a cîștigat chiar partida, datorită perechii de nebuni.

În analiza care a urmat am găsit calea de cîștig: 1.C:e4 Rh7 2.Cg5+! care duce la destrămarea taberei negre. 2...h:g5 3.f:g5 Nb7 4.g6+ Rh6 5.g:f7 Ng5+ 6.Rb1 Nd5 7.T:d5.

Adîncind analiza și convingîndu-mă că nici alte apărări nu ar fi scutit pe negru de amenințările combinative și atacul imparabil, am fost total edificat asupra lipsei mele principale. A urmat un ordin către mine însumi: să studiez mai bine pozițiile ascuțite, să învăț să descopăr posibilități tactice, să creez căi de atac, să combin mai curajos. Acest ordin l-am îndeplinit curînd.

A venit timpul să-mi iau rămas bun de la cititori. Ce-mi rămîne să vă doresc? În drumul spre desăvîrșire vă poate fi de folos studiul stăruitor al moștenirii șahiste și, ceea ce este foarte important, cea mai severă critică pentru greșelile proprii.

Urmați aceste sfaturi. Vă așteaptă viitorul în șah.

Indicatorul partidelor din care sînt extrase exercițiile

- Diagrama nr. 54. **Alehin—Koltanovski**, Londra, 1932. Anuarul pe anii 1932—1935.
- Diagrama nr. 55. **Boleslavski—Kotov**, Gröningen, 1946. Analiză din cartea lui I. Boleslavski „Partide alese“.
- Diagrama nr. 56. **Boleslavski—Lilienthal**, Budapesta, 1950. Analiză din cartea lui I. Boleslavski „Partide alese“.
- Diagrama nr. 57. **Euwe—Keres**, meci, 1939—1940. Analiză din cartea lui P. Keres „O sută de partide“.
- Diagrama nr. 58. **Bronștein—Boleslavski**, meci, 1950. Analiză din cartea lui I. Boleslavski „Partide alese“.
- Diagrama nr. 59. **Boleslavski—Bondarevski**, Campionatul pe echipe al U.R.S.S., 1951. Analiză din cartea lui I. Boleslavski „Partide alese“.
- Diagrama nr. 60. **Tal—Keres**, Turneul candidaților, Belgrad, 1959. Analiză din cartea lui P. Keres „O sută de partide“.
- Diagrama nr. 61. **Spielman—Lasker**, Moscova, 1935. Analiză din culegerea de partide a turneului.
- Diagrama nr. 62. **Kotov—Keres**, Turneul candidaților, Zürich, 1953. Analiză din cartea lui D. Bronștein „Turneul internațional al marilor maeștri“.
- Diagrama nr. 63. **Donner—Kotov**, Veneția, 1950. Analiză din cartea lui A. Kotov „Turneul de șah de la Veneția, 1950“.
- Diagrama nr. 64. **Panov—Lisițin**, Campionatul pe echipe al V.T.S.P.S., 1939, „Șahul în U.R.S.S.“ nr. 12, 1939.
- Diagrama nr. 65. **Euwe—Reshevsky**, meci-turneu, 1948. Analiză din cartea lui P. Keres „Meci-turneu pentru Campionatul mondial de șah, Haga-Moscova, 1948“.
- Diagrama nr. 117. **Neukirch—Botvinnik**, Olimpiada, Leipzig, 1960. Partidă din volumul „Opera șahistă a lui Botvinnik“, vol. III.
- Diagrama nr. 118. **Kann—Rümin**, Campionatul al VIII-lea al U.R.S.S., 1933. Partidă publicată în Anuarul pe anii 1932—1935.

- Diagrama nr. 119. **Keres—Szabo**, Hastings, 1954. Partidă publicată în cartea lui P. Keres „O sută de partide“.
- Diagrama nr. 120. **Smislov—Golombek**, Veneția, 1950. Partidă publicată în cartea lui A. Kotov „Turneul de șah de la Veneția, 1950“.
- Diagrama nr. 121. **Panov—Iudovici**, Campionatul V.Ț.S.P.S., 1936. Partidă publicată în Anuarul pe anul 1936.
- Diagrama nr. 122. **Juhovițki—Pollak**, Campionatul Ucrainei, 1936. Publicată în Anuarul pe anul 1936.
- Diagrama nr. 145. **Lundin—Stahlberg**, Margate, 1936. Publicată în Anuarul pe anul 1936.
- Diagrama nr. 146. **Smislov—Keres**. Publicată în cartea lui P. Keres „Meci-turneu pentru Campionatul mondial de șah, Haga-Moscova, 1948“.
- Diagrama nr. 147. **Levenfiș—Botvinnik**, prima partidă a meciului, 1937. Publicată în volumul „Opera șahistă a lui Botvinnik“, vol. I.

Cuprins

De ce s-a scris această carte	7
Pentru cine s-a scris această carte	11
O experiență neobișnuită	13
Calculul variantelor	17
Știți să calculați variantele?	17
O retragere istorică	20
Arborele de calcul	27
Variante forțate și neforțate	35
Tipuri de arbori	39
Mutări-candidat	48
Cite ceva despre mutări „subtile“	59
Despre greșeli grosolane	62
Amețeala succesului	63
Reflexe condiționate	68
Pata oarbă	74
Cu ochii „începătorului“. Regula lui Blumenfeld	76
Sfaturi practice	77
Poziții de calcul și de „apreciere“	81
Să crezi sau să nu crezi?	83
Despre criza de timp	86
Exerciții	88
Aprecierea poziției	92
Coloane și diagonale deschise	93
Considerații actuale despre coloane deschise	99
Structura de pioni	107
Poziția figurilor	121
Spațiul și centrul	134
Exerciții	138
Continuarea experienței	139
Ca Botvinnik sau ca Najdorf?	141
Teorie și practică	143

Planul	149
Planul unic	149
Pedeapsa pentru lipsa de plan	153
Să gindești elastic și universal	157
Centrul	161
Exercițiul	169
Finalul	171
Sfaturi diverse	180
Cum se studiază deschiderile	180
Se poate învăța jocul de mijloc?	184
Partida se intrerupe	186
Șahul și viața	189
Condițiile măiestriei în șah	190
Indicatorul partidelor din care sînt extrase exercițiile	195

Redactor : Gh. Derevencu
Tehnoredactor : I. Petre

Bun de tipar 8.I.1979
Tiraj 32 590 ex.
Coli de tipar 12,5

c. 1858 „I. P. Informația“

REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

www.stere.ro

Lei 7

119

EDITURA SPORT TURISM

